

Anet

**WYŻSZA SZKOŁA WYCHOWANIA FIZYCZNEGO
W KRAKOWIE**

ROCZNIK NAUKOWY

TOM VIII

**WYDAWNICTWO Z OKAZJI JUBILEUSZU
40-LECIA UCZELNI**

KRAKÓW 1969

WYŻSZA SZKOŁA WYCHOWANIA FIZYCZNEGO
W KRAKOWIE

ROCZNIK NAUKOWY

TOM VIII

WYDAWNICTWO Z OKAZJI JUBILEUSZU
40-LECIA UCZELNI

KRAKÓW 1969

KOMITET REDAKCYJNY WYDAWNICTW UCZELNI

Przewodniczący: *Stanisław Panek*
Zastępca przewodniczącego: *Aleksander Orchowski*
Członkowie: *Maciej Demel, Stanisław Grochmal, Bronisław Jasicki, Adam Klimek*
Sekretarz: *Kazimierz Toporowicz*

REDAKTOR NACZELNY

Stanisław Panek

II 411 czas.

ADRES REDAKCJI:

Kraków, Aleja Słowackiego 46

REDAKTOR TECHNICZNY
WILHELMINA URZĘDOWSKA

KOREKTOR
MAŁGORZATA DUDKOWA

PAŃSTWOWE WYDAWNICTWO NAUKOWE
ODDZIAŁ W KRAKOWIE

Wydanie I. Nakład 350+80 egz. Ark. wyd. 15,25. Ark. druk. 14^{10/16}
Papier druk. sat. V kl., 65 g, 70×100. Oddano do składania 20. III.
1969 r. Podpisano do druku 12. XII. 1969 r. Druk ukończono w grud-
niu 1969 r. Zam. 133 — O-02 Cena zł 19,—

DRUKARNIA TECHNICZNA, BYTOM, UL. PRZEMYSŁOWA 2

Akc. 1970 czas. 216

CZEŚĆ PIERWSZA

**Przemówienie prof. dra Stanisława Grochmala,
wygłoszone w dniu 5 X 1967 r. na uroczystej akademii
z okazji jubileuszu 40-lecia Uczelni**

*

Stanisław Grochmal

**Najbliższe zadania i perspektywy rozwojowe Wyższej
Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie**

*

Kazimierz Toporowicz

**Dzieje Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu
Jagiellońskiego i Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego
w Krakowie w latach 1927—1967**

**Sprawozdanie z Konferencji Naukowej zorganizowanej z okazji
Jubileuszu 40-lecia Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego
w Krakowie (6 październik 1967 r.)**

**Przemówienie prof. dra Stanisława G r o c h m a l a, Rektora
Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie, wygłoszone
w dniu 5 X 1967 r. na otwarcie uroczystej akademii z okazji
Jubileuszu 40-lecia Uczelni**

Dostojni Goście, Szanowne Koleżanki i Koledzy, Droga Młodzieży:

Dzisiejsza nasza uroczystość ma szczególny charakter — jest spotkaniem studentek i studentów, którzy na przestrzeni 40 lat, z przerwą wojenną, opuszczali mury prastarej Wszechnicy Jagiellońskiej, a po przekształceniu w roku 1950 Studium Wychowania Fizycznego przy Uniwersytecie Jagiellońskim w samodzielną Wyższą Szkołę Wychowania Fizycznego opuszczają znacznie skromniejsze mury tej uczelni.

Ale i jedni, i drudzy, mimo że reprezentują kilka pokoleń, są ożywieni tą samą ideą rozwoju kultury fizycznej i służą tej samej wspólnej sprawie upowszechnienia wychowania fizycznego i sportu, służą sprawie zdrowia i pełnej sprawności ruchowej.

Kraków, jako ośrodek myśli naukowej i praktycznego rozwijania różnorodnych form wychowania fizycznego, ma swoje stare tradycje. Tu w Krakowie w r. 1581 zostało wydane dzieło *De Variis affectibus corporis humani* Wojciecha Oczki, wychowanka Akademii Jagiellońskiej i szkół lekarskich we Włoszech i Francji, późniejszego lekarza nadwornego Zygmunta Augusta, Stefana Batorego i Zygmunta III. W dziełku swym ten wybitny lekarz podkreśla zdrowotne znaczenie ćwiczeń fizycznych, zalecając i propagując sporty rozwijające ustrój wszechstronnie, jak gry w piłkę, tańce, szermierkę i jazdę konną. Na uwagę zasługują jego wypowiedzi na temat rozgrzewki i zaprawy siłowej w podnoszeniu ciężarów.

Sto osiemdziesiąt lat temu (1787) w progi Krakowskiej Wszechnicy wstępował Jędrzej Śniadecki po ukończeniu gimnazjum Nowodworskiego otrzymawszy z rąk króla złoty medal za pilność — późniejszy wielki uczoney i sławny profesor Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu w Wilnie. Rozprawa jego *O fizycznym wychowaniu dzieci*, ogłoszona drukiem w 1805 r. w Wilnie, stanowi najwybitniejsze dzieło pedagogiczne swojej epoki w dziedzinie teorii i metodyki wychowania fizycznego młodzieży.

Sto pięćdziesiąt lat temu (1817 r.) wychowanie fizyczne zostało oficjalnie wprowadzone do studiów na Uniwersytecie Jagiellońskim i obejmowało takie dyscypliny, jak jazdę konną, taniec, szermierkę i pływanie. Największym poparciem władz uczelni cieszyła się jazda konna mimo największych wydatków z tym związanych. Kraków był również miejscem utworzenia 130 lat temu przez Ludwika Bierkowskiego, profesora Uniwersytetu Jagiellońskiego, jedynej w swoim rodzaju szkoły gimnastycznej o wielokierunkowym programie łącznie z gimnastyką leczniczą. Prace teoretyczne Bierkowskiego, poświęcone ważności, potrzebie i użytkowi gimnastyki, swą biologiczną i społeczną argumentacją konieczności wychowania fizycznego wyprzedzały znacznie poglądy innych autorów w tej dziedzinie.

Do tych późniejszych, lecz jakże cennych kart z historii wychowania fizycznego w Polsce w okresie Odrodzenia i Oświecenia, dorzuciła druga połowa XIX i pierwsza połowa XX wieku nowe karty, jeszcze cenniejsze, pisane ręką tej miary sławnych profesorów Wszechnicy Jagiellońskiej co dr Henryk Jordan (1842—1907), teoretyk nowoczesnego wychowania fizycznego, dr Stanisław Ciechanowski (1869—1945), organizator Studium Wychowania Fizycznego, i wielu innych, z którymi działalnością i zasługami zapozna nas bliżej dr Toporowicz.

Czterdzieści lat istniejąca nasza uczelnia, założona w 1927 r. jako Studium Wychowania Fizycznego przy Uniwersytecie Jagiellońskim — obecnie Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego — wykształciła około 2000 absolwentów oraz 20 doktorów; może się poszczycić liczbą około 1300 prac magisterskich z wychowania fizycznego, a także pewną ilością rozpraw doktorskich stanowiących trwały wkład do ogólnego dorobku krakowskiego środowiska.

W dniu dzisiejszym absolwenci I rocznika sprzed lat czterdziestu przekazują swoim najmłodszym tegorocznym koleżankom i kolegom w serdecznym uścisku dłoni, jak w braterskiej sztafecie, nie tylko swoje wieloletnie doświadczenie zawodowe, umiłowanie pracy pedagogicznej, ale również zapewnienie przyjaźni i wzajemnej pomocy.

Czterdzieści lat istnienia uczelni — to tyleż drużyn, które spotkały się u tej samej mety, choć różny miały start i odmiennymi biegły drogami — drogami Polski przedwrześniowej i drogami dzisiejszej Polski Ludowej.

Jakże trudny i ciężki był start 40 lat temu, kiedy studia na wyższych uczelniach były dostępne tylko dla nielicznej garstki młodzieży zabezpieczonej finansowo, w porównaniu ze startem młodzieży w dzisiejszych warunkach, kiedy państwo zapewnia wszelkie formy pomocy każdemu studentowi, który chce się uczyć i wytrwale pracuje.

Dzisiejszej młodzieży w krajach socjalistycznych szeroką i jasną drogę do nauki utorowała Wielka Radziecka Rewolucja Październikowa, której 50-lecie w tym roku uroczyste obchodzimy. Głębokie przemiany

społeczno-ustrojowe nie pozostały bez wpływu na warunki pracy nauczyciela w.f. i w naszym kraju. W pięknych szkołach tysiąclecia absolwenci czterech wyższych uczelni wychowania fizycznego otrzymują doskonale wyposażony warsztat pracy, wspaniałe sale gimnastyczne i boiska sportowe. Upowszechnienie jednak kultury fizycznej, umasowienie sportu, rozwój turystyki oraz wczasów rekreacyjnych — wszystkie te formy działalności społecznej mogą być realizowane tylko przez wysoko kwalifikowane kadry zawodowe. Obowiązek przygotowania tych kadr ciąży również na naszej uczelni. Toteż w imieniu władz uczelni zwracam się do Was Szanowne Koleżanki i Koledzy z okazji dzisiejszego spotkania z gorącą prośbą o dalszą sumienną i wyteżoną pracę naukowo-dydaktyczną na swych placówkach, o społeczną, aktywną postawę w każdym warunkach i we wszystkich okolicznościach.

Również i do Was Droga Młodzieży, która w murach naszej uczelni przygotowujesz się do przyszłej pracy w dziedzinie kultury fizycznej, zwracam się z gorącą prośbą o pilność i wytrwałość w nauce, o koleżeńską i moralną postawę w codziennym życiu i wreszcie o dobry przykład dla tych, którzy w tym roku po raz pierwszy przekroczyli progi naszej szkoły.

Nie marnujmy swych sił ani czasu, ale i nie oszczędzajmy się w pracy, jeśli pragniemy osiągnąć jak najlepsze wyniki, nie dopuszczajmy również do tłumienia zapału i inicjatywy — tych niezbędnych warunków sukcesu i postępu.

Zwłaszcza ci najmłodsi, którzy dzisiaj zostaną przyjęci do grona studentów naszej uczelni, niech zawsze pamiętają, że tylko własną sumienną i systematyczną pracą mogą sobie zapewnić powodzenie w studiach — niech wysoko cenią godność i prawa studenta, nie zapominając ani na chwilę o jego obowiązkach i odpowiedzialności za postępowanie.

Oby ten nowy rok szkolny był dla nas pomyślny i szczęśliwy. Oby pozwolił nam spełnić zadania i nadzieje, jakie pokłada w nas Polska Ludowa, nasza Partia, Władze i całe społeczeństwo.

Quod felix, faustum fortunatumque sit!

Najbliższe zadania i perspektywy rozwojowe Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie

Przemówienie wygłoszone w dniu 5 X 1967 r. podczas otwarcia uroczystości z okazji Jubileuszu 40-lecia Uczelni — Prof. dr Stanisław Grochmal, Rektor Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie

Postęp nauki i osiągnięcia współczesnej techniki nie zabezpieczyły w pełni właściwego rozwoju człowieka w ramach aktualnego biosocjologicznego środowiska. Mieszkaniec miasta, odcięty żelazobetonem wielopiętrowych bloków i chmurami z dymiących kominów od regeneracyjnych źródeł nieskażonej przyrody — przeżywa proces przewlekłego duszenia i stopniowego obniżania się sprawności ruchowej, nie zdając sobie sprawy, że jedyny jego ratunek to wszechstronna ekspresja ruchu, to stały kontakt z przyrodą, ucieczka w góry, nad morze, w bezkres zieleni i ciszy.

Głębokie przeobrażenia społeczno-cywilizacyjne przywracają powoli należne miejsce kulturze fizycznej w kształtowaniu osobowości współczesnego człowieka. Stąd też we wszystkich państwach budzi się coraz większa troska o właściwe proporcje i najlepsze formy wychowania fizycznego w szkołach, w zakładach pracy i w czasie wypoczynku. Ćwiczenia ruchowe, sport i turystyka stają się podstawą zdrowia i zdolności do pracy, nieodłącznym elementem ogólnego wychowania.

W tej sytuacji wzrasta niepomierne rola wyższych szkół wychowania fizycznego, wzrasta zapotrzebowanie na wykwalifikowane zastępy wychowawców fizycznych, trenerów sportowych, organizatorów turystyki i wczasów, instruktorów gimnastyki leczniczej.

Krakowska Szkoła Wychowania Fizycznego święcąca w dniu dzisiejszym 40-lecie swego istnienia powinna zabezpieczyć stały dopływ wychowawców fizycznych i działaczy sportowych dla obszarów południowo-wschodnich naszego kraju. Brak nauczycieli wychowania fizycznego jest tak duży, iż należałoby niemal o 100% zwiększyć nabór młodzieży na I rok studiów, aby w najbliższym 10-leciu zapewnić szkołom fachowy personel nauczycielski w tym zakresie. Niestety obecne warunki lokalowe mimo wydatnej pomocy czynników państwowych nie pozwalają jeszcze na tak znaczny wzrost liczby studentów, niemniej jednak na-

stepne pięciolecie powinno pod tym względem przynieść radykalną poprawę. Wypoczniono już bowiem na terenie zaplanowanego parku kultury i wypoczynku między Krakowem a Nową Hutą 15-hektarowy obszar pod budowę całego kompleksu zakładów naukowo-dydaktycznych wraz z pełnym zapleczem urządzeń sportowych oraz pomieszczeń administracji i domów studenckich dla Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego. Szczegółowy plan zagospodarowania tych terenów oraz przygotowywanie całkowitej dokumentacji technicznej jest obecnie opracowywany przez zespół inżynierów „Miastoprojektu”.

Rozbudowa uczelni umożliwi właściwy jej rozwój oraz realizację wielokierunkowych zadań. Przygotowanie nauczycieli wychowania fizycznego dla szkół wszelkiego typu, zarówno średnich, jak i podstawowych, jest naszym głównym zadaniem. Kształcenie jednak kadr pedagogicznych musimy uzupełnić szkoleniem fachowców dla potrzeb sportu i turystyki oraz rehabilitacji leczniczej. Działalność dydaktyczna w zakresie turystyki powinna obejmować oprócz zagadnień ekonomicznych również zagadnienia ochrony przyrody i krajoznawstwa, organizację wczasów i wypoczynku. Znacznie szerzej trzeba uwzględnić kształcenie instruktorów gimnastyki leczniczej, sportu inwalidzkiego i wychowania fizycznego w zakładach specjalnych (szkoły dla głuchych, niewidomych, upośledzonych umysłowo).

Wszystkie te kierunki dydaktyczne wynikające z potrzeb społecznych są realizowane na studiach stacjonarnych, studiach zaocznych dla pracujących i na studiach dyplomowych o typie doskonalenia specjalistycznego.

W obecnym roku uczelnia nasza liczy 473 studentów na 4-letnich studiach stacjonarnych i 180 studentów na dwóch rocznikach 5-letnich studiów zaocznych dla pracujących, otwartych w naszej uczelni w ubiegłym roku. W bieżącym roku zacznie działalność studium doskonalenia dyplomowego oraz zakład opieki lekarskiej, mający na celu poprawę stanu zdrowotnego naszej młodzieży, leczenie i doraźną pomoc w nagłych wypadkach oraz zapobieganie urazowości w czasie zajęć, gdyż ta ostatnio znacznie wzrasta.

Wiąże się to z wyjątkowo trudnym i obszernym programem studiów w wyższych szkołach wychowania fizycznego, w których zajęcia praktyczne nie tylko pochłaniają wiele czasu, ale wymagają równocześnie od studenta dużej sprawności ruchowej i ogromnego wysiłku fizycznego.

Systematyczne pogłębianie treści nauczania z uwzględnieniem postępu nauki i najnowszych metod audio-wizualnych będzie dla nas rzeczą najważniejszą, choć w obecnych warunkach jeszcze bardzo trudną do pełnej realizacji.

Dużo uwagi poświęcamy pracy naukowej. Świadczy o tym liczba rozpraw ogłoszonych drukiem, zdobyte stopnie doktorów wychowania fizycznego oraz liczny aktywny udział naszych pracowników naukowo-dydaktycznych w kongresach naukowych krajowych i zagranicznych. Warto

przy tej sposobności podkreślić, że niedostateczna znajomość problematyki naukowej w zakresie kultury fizycznej przez wielu przedstawicieli prasy jest źródłem niepoważnych ataków ze strony dziennikarzy kwestionujących bezsporną wartość dorobku naukowego pracowników wyższych uczelni wychowania fizycznego.

Młodzież nasza wykazuje również żywe zainteresowanie pracą badawczą, organizując przy katedrach kółka naukowe. Osiągnięcia jej na tym polu znalazły wyraz w zorganizowanej w Krakowie w ubiegłym roku akademickim naukowej konferencji studentów z wszystkich uczelni wychowania fizycznego w kraju. Pracownicy naukowo-dydaktyczni coraz częściej pogłębiają swoje studia zawodowe przez kontakty naukowe z ośrodkami zagranicznymi. Ta forma wymiany wzajemnych doświadczeń będzie nadal i coraz szerzej stosowana.

Nieco gorzej rysuje się sylwetka społeczna zarówno pracowników uczelni, jak i młodzieży. W propagowaniu i rozwijaniu akcji czynów społecznych góruje często sama deklaratywność nad realnym udziałem w pracach społecznych manifestujących naszą wierność ideom postępu i pokoju.

Dzisiejsza uroczystość i spotkanie wychowanków naszej uczelni oraz udział w jutrzejszej sesji naukowej przyczynią się niewątpliwie do głębszej wymiany wzajemnych doświadczeń i rozszerzenia wiadomości fachowych, do utrwalenia starych i nawiązania nowych przyjaźni, do rozwijania coraz lepszych form współpracy.

Jak stary Kraków żyjący tradycjami królewskich czasów i rewolucyjnych zrywów włączył się w świeży gorący nurt nowej epoki, płynący z pieców Nowej Huty, tak i nasi najstarsi wychowankowie kształceni w postępowych i humanistycznych tradycjach Uniwersytetu Jagiellońskiego włączyli się w swej codziennej pracy w nurt ideowych i społecznych przemian, jakimi żyje dzisiejsza uczelnia i obecni jej absolwenci. Wspólnym wysiłkiem wytyczamy nowe drogi kulturze fizycznej w trosce o zdrowie całego społeczeństwa.

Kazimierz Toporowicz

Dzieje Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego i Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie w latach 1927—1967¹

Jubileusz Krakowskiej Uczelni Wychowania Fizycznego skłania, jak każda tego rodzaju uroczystość, do refleksji historycznej, do spojrzenia wstecz i przypomnienia najważniejszych wydarzeń w dziejach tej placówki naukowej. Co prawda, trudno w krótkim, okolicznościowym referacie przedstawić nawet te najważniejsze wydarzenia, dlatego też ograniczę się do omówienia niektórych tylko faktów, jak się wydaje, o podstawowym znaczeniu.

Aby zrozumieć genezę Krakowskiej Uczelni Wychowania Fizycznego, należy sięgnąć do bogatej tradycji wychowania fizycznego na Uniwersytecie Jagiellońskim. Szczególnie żywa była idea wychowania fizycznego na Uniwersytecie Jagiellońskim w XIX w. Złożyły się na to zarówno wpływy ideowe Oświecenia, szczególnie Komisji Edukacji Narodowej, jak i oddziaływania myśli pedagogicznej krajów zachodniej Europy.

W okresie po utworzeniu Rzeczypospolitej Krakowskiej, w wyniku wprowadzenia w roku akad. 1817/18 zmian organizacyjnych na Uniwersytecie Jagiellońskim, powołano do życia już wcześniej postulowane szkoły: Tańca, Jazdy Konno, Szermierki i Pływania. Inicjatywę powołania szkół należy tłumaczyć nie tylko troską o zdrowie czy też właściwe wychowanie młodzieży studiującej. Przypuszczać można, że istotną rolę odegrała tu również dążność do podniesienia poziomu studiów na Uniwersytecie Jagiellońskim oraz do zorganizowania go na wzór uczelni zagranicznych, szczególnie niemieckich i austriackich. Działalność wspomnianych szkół była dość krótkotrwała. W 1833 r. zlikwidowano Szkołę Fechtunku i Tańca, natomiast Szkołę Jazdy Konno przeniesiono do Instytutu Technicznego. Przyczyn likwidacji wspomnianych szkół należy się doszukiwać w trudnych warunkach materialnych Uniwersytetu oraz

¹ Wykład wygłoszony na inauguracji roku akad. 1967/1968 uroczystości 40-lecia Uczelni w dniu 5 października 1967 r.

w pogarszających się po powstaniu listopadowym stosunkach politycznych.

Mimo iż szkoły te reprezentowały tradycyjne formy wychowania fizycznego, to jednak ich działalność świadczy o zrozumieniu przez ówczesne władze uniwersyteckie potrzeb młodzieży studiującej w zakresie rozwoju fizycznego.

Kontynuacją wysiłków w dziedzinie wychowania fizycznego na Uniwersytecie była kilka lat później podjęta działalność Ludwika Bierkowskiego prof. Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Jagiellońskiego. Jemu to właśnie przypadło w udziale wprowadzenie po raz pierwszy na ziemi polskie nowoczesnych form wychowania fizycznego. Zetknąwszy się podczas studiów w Niemczech i Francji z nowoczesnymi prądami pedagogicznymi w zakresie wychowania fizycznego, a po powrocie do kraju widząc olbrzymie pod tym względem zaniedbanie młodzieży polskiej, uruchomił w Krakowie Zakład Gimnastyczny, Szkołę Pływania na Wiśle oraz w okresach zimowych naturalne lodowisko. Zarówno program szkół, jak i organizacja procesu nauczania oparte były na najnowszych osiągnięciach wiedzy i służyć miały głównie podniesieniu zdrowotno-higienicznego stanu społeczeństwa.

Głęboka wiedza przyrodnicza oraz znakomite przygotowanie teoretyczne i praktyczne sprawiły, że działalność i poglądy Ludwika Bierkowskiego wyprzedziły epokę, w której żył i działał. Oceniając jego poczynania z perspektywy czasu, musimy stwierdzić, że był on jednym z prekursorów nowoczesnych metod wychowania fizycznego na ziemiach polskich. Mimo tych wartości dzieło jego wkrótce upadło. Złożyło się na to kilka przyczyn — po części obojętny stosunek społeczeństwa, które nie potrafiło jeszcze w pełni docenić społecznego znaczenia wychowania fizycznego, po części zaś wypadki polityczne, które przesądziły o losie Wolnego Miasta Krakowa. Słowem, zabrakło wówczas niezbędnych warunków do tego, aby postępowe dzieło Ludwika Bierkowskiego mogło w pełni być urzeczywistnione dla dobra społeczeństwa.

Okres tzw. reakcji Bacha po Wiośnie Ludów nie sprzyjał rozwojowi wychowania fizycznego. Dopiero w dobie walki o autonomię obserwujemy bardziej zdecydowane próby rozwiązania tego problemu. Spośród wielu inicjatyw warto odnotować działalność Józefa Dietla, prof. Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Jagiellońskiego, i ówczesnego prezydenta miasta. Jako lekarz i gorący zwolennik wychowania fizycznego współpracował on z absolwentem Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Jagiellońskiego drem Ferdynandem Tuszyńskim, który prowadził w Krakowie Zakład Gimnastyczny dla młodzieży szkolnej. W ramach działalności Zakładu Józef Dietl starał się nadać jak najbardziej powszechny charakter wychowaniu fizycznemu, dostrzegając jego ścisły związek ze zdrowiem fizycznym i psychicznym młodzieży. Był on ponadto inicjatorem i współorganizatorem założonego w 1867 r., pierwszego w Krakowie

Towarzystwa Gimnastycznego pod nazwą Towarzystwo Gimnastyczne Krakowskie „Orzeł Biały”.

Z pionierską inicjatywą w tym samym okresie wystąpił również Wenanty Piasecki, słuchacz Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Jagiellońskiego, znany w latach późniejszych specjalista w dziedzinie przyrodolecznictwa na terenie byłej Galicji. Zapoznawszy się gruntownie z ówczesnym poziomem wychowania fizycznego na Zachodzie podczas studiów w Dreźnie i Pradze, po powrocie do Krakowa zainicjował kurs gimnastyczny oraz wykłady z teorii wychowania fizycznego dla studentów Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Jagiellońskiego. Mimo poparcia ze strony władz uniwersyteckich poczynania jego spaliły na panewce z uwagi na brak funduszy w kasie miejskiej. Po wyjeździe z Krakowa usiłował zrealizować swoje zamierzenia na Uniwersytecie Lwowskim, gdzie w 1875 r. rozpoczął wykłady z teorii wychowania fizycznego i postulował utworzenie uniwersyteckich kursów dla nauczycieli gimnastyki. Jednakże inicjatywa jego, podobnie jak w Krakowie, upadła ze względu na brak środków.

W latach późniejszych, a szczególnie po zorganizowaniu TG „Sokół” w Krakowie (1885), znacznie szersze grono profesorów i wychowanków Uniwersytetu Jagiellońskiego podejmowało aktywną działalność w dziedzinie wychowania fizycznego. Nie zabrakło wśród nich tak wybitnych uczonych jak profesorowie i docenci Uniwersytetu Jagiellońskiego: Napoleon Cybulski, Henryk Jordan, Odon Bujwid, Tadeusz Borowicz, Erwin Mięśowicz i inni. Wokół nich zgromadziło się wielu wychowanków Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz wybitnych osobistości świata kulturalnego ówczesnego Krakowa. Wymienić tu można m. in. Michała Bałuckiego, Ferdynanda Weigla, Tadeusza Romanowicza, Mariana Stanisława Tokarskiego, Teofila Tyszeckiego, Mariana Dolińskiego, Eugeniusza Piaseckiego — późniejszego profesora Uniwersytetu Poznańskiego, wybitnego teoretyka wychowania fizycznego i higieny szkolnej, Zygmunta Wyrobka, Edwarda Kubalskiego i wielu innych. Ich działalność, zmierzająca bądź to w kierunku propagandowo-organizacyjnym, bądź też w naukowym, odegrała bardzo istotną rolę w rozwoju teoretycznych podstaw wychowania fizycznego i przyczyniła się do powstania w Krakowie silnego środowiska wychowawców i lekarzy, propagujących postępowy, oparty na przesłankach naukowych, zdrowotno-higieniczny kierunek wychowania fizycznego.

Równocześnie z ewolucją w zapatrywaniach na wychowanie fizyczne zaczęła ulegać przeobrażeniom również praktyka stosowana dotychczas w tej dziedzinie. Najbardziej dobitnym tego przykładem może być dzieło Henryka Jordana czy późniejsza reforma wychowania fizycznego w szkolnictwie galicyjskim.

Kilka przytoczonych faktów z dziejów wychowania fizycznego w Krakowie świadczy niezbicie o tym, że na Uniwersytecie Jagiellońskim za-

interesowanie tym działem nauczania było dość silne i że nawiązywano tu do najnowszych zdobyczy w tej dziedzinie. Toteż nie należy się dziwić, że właśnie w środowisku krakowskim, a szczególnie na Uniwersytecie Jagiellońskim pod wpływem stałych potrzeb społecznych zrodziła się idea kształcenia nauczycieli wychowania fizycznego na poziomie uniwersyteckim.

Urzeczywistniona idea w praktyce przybrała formę organizacyjną dwuletnich Kursów Naukowych Gimnastyki dla kandydatów na nauczycieli gimnastyki w szkołach średnich i seminariach nauczycielskich. Uchwałę o powołaniu tych kursów podjął Senat Uniwersytetu Jagiellońskiego 16 lutego 1893 r., pierwszy zaś dwuletni kurs rozpoczął się w roku akad. 1895/96. Równolegle powołano przy Uniwersytecie Jagiellońskim Komisję Egzaminacyjną dla nauczycieli gimnastyki w szkołach średnich, która rozpoczęła działalność z początkiem roku akad. 1894/95.

Związek Kursów Naukowych z Uniwersytetem Jagiellońskim zaznaczył się więc od początku. Znalazł on ponadto wyraz w powiązaniu finansowym i lokalowym oraz personalnym, bowiem kierownikiem Kursów był zawsze profesor Uniwersytetu, grono wykładowców zaś składało się w większości również z profesorów Uniwersytetu Jagiellońskiego. Jeszcze ściślejsze powiązanie Kursu z Uniwersytetem nastąpiło w 1913 r., kiedy to na mocy decyzji Ministerstwa i władz uniwersyteckich utworzono specjalne Studium Wychowania Fizycznego jako integralną część Uniwersytetu. W ramach Studium obok Kursu Naukowego Gimnastyki Uniwersytetu Jagiellońskiego (taka była oficjalna nazwa z 1914 r.) wprowadzono wykłady z teorii wychowania fizycznego i ćwiczenia fizyczne oraz gry i zabawy dla ogółu studentów Uniwersytetu. Było to pierwsze uniwersyteckie Studium Wychowania Fizycznego na ziemiach polskich. Fakt ten jest tym bardziej godny podkreślenia, że tylko dwa Uniwersytety w Europie (w Gandawie — 1908 i Kopenhadze — 1909) wprowadziły ten przedmiot wcześniej do programu nauczania uniwersyteckiego. Godny podkreślenia jest również fakt, że kierownik Kursu prof. Emil Godlewski przygotował projekt Katedry Wychowania Fizycznego przy Uniwersytecie Jagiellońskim, jednakże wprowadzeniu w życie tego projektu przeszkodził wybuch I wojny światowej.

Jeśli idzie o program nauczania na Kursie, to obejmował on dwa lata nauki i składał się z czterech semestrów. Wykładano następujące przedmioty: anatomię z fizjologią oraz elementami biologii i patologii, dietetykę obejmującą główne działy higieny, teorię, historię i metodykę gimnastyki oraz praktyczną naukę ćwiczeń gimnastycznych. Program powyższy uległ poszerzeniu i modernizacji w 1913 roku. Wprowadzono wówczas obok takich przedmiotów, jak pomoc w nagłych wypadkach i higiena ćwiczeń fizycznych, również gry i zabawy ruchowe wraz z ćwiczeniami terenowymi, szermierkę, pływanie i inne sporty. Położono

szczególnie silny nacisk na metodykę poszczególnych działów wychowania fizycznego.

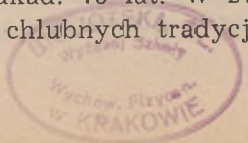
Kierownikami kursów byli: prof. Henryk Jordan — w latach 1895—1907, przejściowo w 1907 r. prof. Odon Bujwid — dotychczasowy zastępca kierownika i prof. Emil Godlewski — junior w latach 1907—1914. Grono wykładowców stanowili m.in. prof. Kazimierz Kostanecki, doc. Adam Bochenek, prof. Emil Godlewski, prof. Michał Siedlecki, doc. Roman Nitsch. Wykłady z teorii, historii i metodyki gimnastyki oraz praktyczną naukę gimnastyki przez cały omawiany okres prowadził dr M. S. Tokarski — lekarz, kierownik parku dra Jordana oraz wybitny nauczyciel gimnastyki w „Sokole” krakowskim. Ponadto gry i zabawy ruchowe, sporty i skauting prowadził Zygmunt Wyrobek, pływanie zaś dr Jan Bielawski.

Na przestrzeni omawianego okresu odbyło się 9 pełnych kursów i jeden nie dokończony z powodu wybuchu wojny. Pełne kwalifikacje łącznie z egzaminem nauczycielskim, złożonym przed Komisją Egzaminacyjną w Krakowie, uzyskało 64 osoby.

Powstanie Kursów Naukowych Gimnastyki, a następnie Studium Wychowania Fizycznego przy Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie stanowiło punkt zwrotny w dalszym rozwoju wychowania fizycznego na ziemiach polskich. Uniwersytecki rodowód nowoczesnej formy kształcenia nauczycieli wychowania fizycznego, jak również ścisły związek studiów w tym zakresie ze studiami uniwersyteckimi — szczególnie lekarskimi, wywarł wpływ nie tylko na rozwój problematyki naukowo-badawczej w dziedzinie nauk o wychowaniu fizycznym, ale również wyznaczył ogólny kierunek zdrowotno-rekreacyjny dla poczynań teoretycznych i praktycznych. Ponadto absolwenci Kursu, wysoko kwalifikowani nauczyciele wychowania fizycznego, w warunkach zacofanej pod tym względem Galicji byli krzewicielami postępowej idei nowoczesnego wychowania fizycznego.

Koncepcja kształcenia nauczycieli wychowania fizycznego, która rozwinęła się na Uniwersytecie Jagiellońskim, przyjęta została w zasadzie w okresie 20-lecia międzywojennego. Znalazło to przede wszystkim wyraz w akademickim charakterze wszystkich uczelni wychowania fizycznego w Polsce.

W świetle powyższych faktów historycznych dzisiejszy Jubileusz 40-lecia Krakowskiej Uczelni Wychowania Fizycznego, nawiązujący do daty powstania Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego w Polsce niepodległej, nie pokrywa się faktycznie z rzeczywistym stanem rzeczy, bowiem od chwili podjęcia uchwały Senatu Uniwersytetu Jagiellońskiego, powołującej pierwsze na ziemiach polskich uniwersyteckie kursy kształcenia nauczycieli wychowania fizycznego, upłyne w bieżącym roku akad. 75 lat. W związku z tym wydaje się, że nawiązywanie do tych chlubnych tradycji jest ze wszech miar godne

uwagi, przynosi bowiem Uniwersytetowi Jagiellońskiemu i Naszej Uczelni tylko zaszczyt.

Działalność Kursu Naukowego Gimnastyki Uniwersytetu Jagiellońskiego i Studium Wychowania Fizycznego została przerwana z chwilą wybuchu wojny w 1914 r.

Po zakończeniu wojny trudne warunki ekonomiczno-społeczne i nie ustabilizowana sytuacja polityczna w kraju nie sprzyjały właściwemu rozwojowi kształcenia nauczycieli wychowania fizycznego. Na tle ogromnych potrzeb w tej dziedzinie ogólna tendencja w zakresie kształcenia kadr zmierzała w kierunku utworzenia katedr wychowania fizycznego przy wszystkich polskich uniwersytetach oraz prowadzenia uniwersyteckich studiów wychowania fizycznego jako równorzędnych z innymi działami w ramach wydziałów filozoficznych, przeznaczonych głównie do kształcenia nauczycieli szkół średnich. W tym kierunku zmierzały nie tylko postulaty Zjazdów Nauczycielskich w Krakowie i Warszawie (1918 i 1919), ale również Rady Wychowania Fizycznego i Kultury Cieleśnej.

Próba częściowej realizacji wysuwanych postulatów było utworzenie przez Ministerstwo WR i OP jednorocznych państwowych kursów wychowania fizycznego. Kursy te organizowano w oparciu o uniwersytety w latach 1920—25 w Warszawie, Krakowie, Lwowie i Poznaniu.

W Krakowie, głównie za sprawą prof. Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Jagiellońskiego Stanisława Ciechanowskiego, zorganizowano trzy takie kursy. Kierownikiem I Kursu był sam S. Ciechanowski, pozostałych zaś dwóch Z. Wyrobek — wykładowca na Studium Pedagogicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego, wizytator wychowania fizycznego w szkołach krakowskich i członek Rady Wychowania Fizycznego i Kultury Cieleśnej. Grono wykładowców stanowili w większości pracownicy naukowcy Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz wybitni nauczyciele i instruktorzy wychowania fizycznego. Łącznie na trzech kursach w Krakowie kwalifikacje nauczycielskie zdobyły 124 osoby, w tym 46 kobiet.

Doraźny charakter tych kursów, jak również stosunkowo mały wymiar godzin, skłaniał do wprowadzenia gruntowniejszych studiów, a co za tym idzie, do generalnego rozwiązania problemu kształcenia nauczycieli wychowania fizycznego w Polsce. Zmiany w tym zakresie wprowadzono formalnie rozporządzeniem z dnia 7 X 1924 r. Stosownie do postanowień tego rozporządzenia kandydaci na nauczycieli wychowania fizycznego mieli się kształcić na uniwersyteckich Studiach Wychowania Fizycznego lub w Państwowych Instytutach Wychowania Fizycznego.

Wcześniej problem ten został rozwiązany tylko na Uniwersytecie Poznańskim. Skorzystano tam z nadzwyczajnych uprawnień, jakie miał Uniwersytet, i powołano w 1919 r. przy Wydziale Filozoficznym Katedrę Higieny Szkolnej i Wychowania Fizycznego, mianując kierownikiem

prof. dra Eugeniusza Piaseckiego. Wkrótce potem utworzono także Studium Wychowania Fizycznego przy UP.

Także krakowskie środowisko pedagogów i lekarzy, pomne wielkich tradycji wychowania fizycznego na Uniwersytecie oraz świadome olbrzymich potrzeb społecznych w tej dziedzinie, natychmiast po uzyskaniu niepodległości wysunęło myśl utworzenia przy Wszechnicy Jagiellońskiej Katedry Wychowania Fizycznego. Jeszcze w 1918 r. prof. S. Ciechanowski opracował referat w sprawie wychowania fizycznego i wykładów z higieny na Uniwersytecie i przedstawił go na posiedzeniu Senatu Akademickiego. W 1920 r. ponownie S. Ciechanowski przesłał do Senatu opracowany przez siebie memoriał w sprawie utworzenia Studium Wychowania Fizycznego przy Uniwersytecie Jagiellońskim. Powołując się na przykład Uniwersytetów Poznańskiego i Warszawskiego, gdzie Senaty podjęły już wcześniej uchwały o powołaniu Katedr i Studiów Wychowania Fizycznego, S. Ciechanowski pisał: „... Potrzebę takiej Katedry jako ośrodka Studium Wychowania Fizycznego zbyteczne zdaje mi się uzasadniać, zwłaszcza gdy chodzi o Katedrę tę w Naszej Wszechnicy, w której profesorem był Henryk Jordan i w której aż do wybuchu wojny istniało w formie tzw. kursów dla nauczycieli gimnastyki — jedyne w Polsce Studium Wychowania Fizycznego dla słuchaczy Wydz. Filozoficznego. Wnoszę: Senat Uniwersytetu Jagiellońskiego uchwała niezwłocznie starania o jak najrychlejsze utworzenie w Uniwersytecie Jagiellońskim Katedry Wychowania Fizycznego i poleca Wydziałowi Lekarskiemu i Filozoficznemu przedstawienie szczegółowych wniosków w tej sprawie...”

Wniosek powyższy przedstawiono na posiedzeniu Senatu jako wniosek Wydziału Lekarskiego w dniu 21 VI 1920 r. Senat ustosunkował się przychylnie do wniosku i polecił wspomnianym wydziałom skonsultowanie się i opracowanie szczegółowych wniosków.

Mimo przychylniej opinii Senatu Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz usilnych zabiegów ze strony S. Ciechanowskiego, Z. Wyrobka i innych osób sprawa Katedry Wychowania Fizycznego i Studium Wychowania Fizycznego na Uniwersytecie Jagiellońskim nie została chwilowo pozytywnie załatwiona. W latach 1920—27 w dalszym ciągu niezwykle ożywioną działalność na rzecz Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego rozwijał prof. S. Ciechanowski. Akcję w tym kierunku prowadził na forum Ministerstwa WR i OP, Ministerstwa Zdrowia Publicznego, Rady Wychowania Fizycznego i Kultury Cieleśnej, oraz na Uniwersytecie Jagiellońskim. Był on autorem wielu memoriałów i pism uzasadniających potrzebę Studium Wychowania Fizycznego i rozwijających szczegółowe projekty dotyczące jego struktury, programu i wymogów egzaminacyjnych.

W 1923 r. po wysłuchaniu referatu prof. S. Ciechanowskiego, postulującego utworzenie Studium Wychowania Fizycznego przy Uniwersytecie

Jagiellońskim, zarówno Wydział Lekarski, jak i Wydział Filozoficzny wypowiedziały się za powołaniem Studium. Wyłoniona Międzywydziałowa Komisja w składzie profesorów: Siedleckiego, Goetla, Kota, Nowaka, Godlewskiego, Ciechanowskiego i Maydlla opracowała szczegółowe założenia organizacyjne przyszłej Katedry Studium Wychowania Fizycznego przy Wydziale Filozoficznym. Na przeszkodzie wprowadzeniu tych wniosków w życie stanęły ponownie olbrzymie trudności finansowe państwa. Dlatego też nie znalazłszy po dłuższych poszukiwaniach odpowiednich funduszy na uruchomienie Studium Wychowania Fizycznego, Wydział Filozoficzny ostatecznie nie zdecydował się na utworzenie katedry w swoich ramach organizacyjnych.

Bez echa pozostały również podejmowane w latach następnych liczne interwencje w Ministerstwie WF i OP krakowskich nauczycieli wychowania fizycznego i lekarzy. Liczne memoriały i projekty nierzadko bardzo postępowe, zawierające np. postulaty powołania katedr i docentur w zakresie wychowania fizycznego, nie znajdowały oddźwięku w praktyce. W tej sytuacji prof. S. Ciechanowski nie rezygnując z walki o słuszną ideę w październiku 1925 r. doprowadził do utworzenia na Uniwersytecie Jagiellońskim Komisji do spraw Wychowania Fizycznego i Ćwiczeń Cieleśnych Młodzieży Akademickiej. Przewodnictwo tej Komisji sprawował początkowo rektor Uniwersytetu, a w jej skład wchodził profesorowie: Ciechanowski, Godlewski, Goetel, Siedlecki. W miarę wzrastania zakresu działania Komisji grono to powiększyli profesorowie: Kumaniecki, Meidell i Nowak.

Komisja początkowo obejmowała zasięgiem swojej działalności tylko młodzież Uniwersytetu, wkrótce jednak rozszerzyła swe kompetencje i objęła również młodzież Akademii Sztuk Pięknych i Akademii Górniczo-Hutniczej. W związku z tym w skład Komisji wszedł prof. Kowarski — jako przedstawiciel Akademii Sztuk Pięknych, prof. Goetel zaś uznany został za reprezentanta Akademii Górniczo-Hutniczej. Mimo iż Komisja obejmowała swoją działalnością całokształt spraw związanych z wychowaniem fizycznym młodzieży akademickiej w środowisku krakowskim, to jednak głównym jej celem było zrealizowanie w praktyce wcześniejszych koncepcji związanych z utworzeniem Studium Wychowania Fizycznego przy Uniwersytecie Jagiellońskim.

Członkowie Komisji z prof. Ciechanowskim na czele pamiętając trudności towarzyszące zabiegom o utworzenie Katedry Wychowania Fizycznego oraz nie widząc aktualnie kandydata na kierownika tejże, zrezygnowali z projektu powołania Katedry Wychowania Fizycznego i skoncentrowali cały wysiłek na zorganizowanie Studium Wychowania Fizycznego.

Zmierzając w tym kierunku Komisja opracowała szczegółowy projekt przyszłego Studium i razem z wnioskiem o jego powołanie przesała go do Rady Wydziału Lekarskiego. Rada Wydziału Lekarskiego poparła projekt Komisji i uchwaliła przedstawić Senatowi Akademickiemu Uniwersytetu

Jagiellońskiego wniosek dotyczący: „... 1) Otwarcia z dniem 15 IX 1927 r. Oddziału Wydziału Lekarskiego pod nazwą Studium Wychowania Fizycznego...”, a po 2) „Uruchomienia w ramach organizowanego 3-letniego Studium Wychowania Fizycznego, uproszczonego Studium, dla pragnących obok innych przedmiotów studiować również wychowanie fizyczne, a nie mających zamiaru ubiegania się o stopień magistra wychowania fizycznego”.

Senat Akademicki Uniwersytetu Jagiellońskiego na posiedzeniu w dniu 17 V 1927 r. przedstawione przez Radę Wydziału Lekarskiego wnioski przyjął i jednogłośnie zatwierdził. W ten sposób wieloletnia walka o powtórne w zasadzie utworzenie Studium Wychowania Fizycznego przy Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Jagiellońskiego została pomyślnie zakończona. Wniosek Senatu o zatwierdzenie Studium Wychowania Fizycznego Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego zaakceptowało ostatecznie w 1928 r., przyznając absolwentom 3-letniego Studium prawa do niższego stopnia naukowego — magistra wychowania fizycznego.

Przystępując do realizacji swojej uchwały Senat Uniwersytetu powołał Komisję Organizacyjną Studium Wychowania Fizycznego pod przewodnictwem prof. Kazimierza Kostaneckiego, w której skład weszli: profesorowie: Ciechanowski, Gądzikiewicz, Mysłakowski, Goetel i Meidell. W ciągu krótkiego okresu czasu Komisja opracowała całokształt zagadnień organizacyjnych związanych z uruchomieniem Studium.

Organizacja Studium Wychowania Fizycznego przy Uniwersytecie Jagiellońskim została oparta na przepisach rozporządzenia Ministra WR i OP z 7 III 1924 r. i wzorowana na Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Poznańskiego, które z kolei opierało się na wydanym w 1920 r. Ramowym Statucie dla Studiów Wychowania Fizycznego przy Uniwersytetach.

Po ukończeniu swych prac Komisja Organizacyjna przekazała dalsze czynności Stałej Komisji Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego, złożonej z grona wykładowców na Studium profesorów i docentów Uniwersytetu oraz delegatów Wydziału Filozoficznego i Lekarskiego.

Zadania Komisji Studium sprowadzały się do stałej troski o całokształt spraw związanych z rozwojem Studium jako placówki dydaktycznej i naukowej.

Obradom Komisji przewodniczył Dyrektor Studium lub jego zastępca, corocznie wybierani spośród członków Komisji. Funkcje dyrektora Studium w latach 1927—1939 pełnili: prof. Gądzikiewicz (1927—1929), prof. Meidell (1929—1930), prof. Rogalski (1930—1939). Zastępcą dyrektora Studium w latach trzydziestych był prof. dr J. Kaulbersz.

W latach 1927—1939 Studium rozwijało się w bardzo trudnych warunkach. Brak etatów, katedr i zakładów naukowych z jednej strony oraz

elementarnych urządzeń i pomieszczeń z drugiej strony był poważną przeszkodą w rozwoju Studium. Dla zilustrowania tych trudności warto wspomnieć, że dopiero pod koniec omawianego okresu Studium otrzymało 4 etaty. W tej sytuacji wszystkie zajęcia dydaktyczne odbywały się na zasadzie godzin zleconych, prace administracyjne zaś w oparciu o umowy kontraktowe. Takie rozwiązanie sprawy pociągało za sobą z konieczności traktowanie pracy na Studium jako zajęć dodatkowych, gdyż nie stwarzało koniecznej stabilizacji pracowników. W konsekwencji ten stan rzeczy musiał się odbić ujemnie na pracy naukowej i dydaktycznej Studium.

Nie mogło też poprawić generalnie sytuacji na tym odcinku powołanie w 1935 r. Katedry Wychowania Fizycznego i Anatomii Klinicznej z Zakładem Anatomii Klinicznej i Wychowania Fizycznego, do której przydzielono etat profesora i wspomniane już etaty asystentów, gdyż było to kroplą w morzu potrzeb etatowych Studium.

Natomiast dla zobrazowania warunków lokalowych wystarczy wspomnieć, że w latach 1927—39 Studium Krakowskie nie posiadało własnego gmachu ani własnych pomieszczeń do prowadzenia wykładów i ćwiczeń. Było ono jedyną uczelnią typu wychowania fizycznego w Polsce nie posiadającą tych elementarnych warunków dla swej działalności. Jeszcze gorzej przedstawiała się sprawa pomieszczeń dla samej dyrekcji Studium, która w omawianym okresie, zmieniając kilkakrotnie siedzibę zyskała miano „wiecznego tułacza”. W tych warunkach trudno było mówić o zorganizowaniu właściwego warsztatu pracy naukowo-badawczej i dydaktycznej w dziedzinie wychowania fizycznego.

Toteż w celu rozwiązania tych trudności już w 1929 r. za sprawą prof. Ciechanowskiego podjęto akcję w kierunku budowy odpowiednich obiektów dla Studium Wychowania Fizycznego. Jednakże zarówno projekt prof. Ciechanowskiego, jak i późniejszy projekt Miejskiego Komitetu Wychowania Fizycznego i Sportu w Krakowie okazały się nierealne z uwagi na trudności finansowe rządu i władz miejskich w Krakowie. Akcja w tym kierunku została wznowiona dopiero w 1935 r. z inicjatywy dyrektora Studium prof. Rogalskiego. Po wielu różnego rodzaju tarapatach akcja ta dała pozytywne rezultaty. Nie wdając się w szczegółowe omawianie ogromu prac i wysiłku, jaki podjęli przy współudziale młodzieży studiującej ówcześni pracownicy Studium z dyrektorem prof. Rogalskim na czele, stwierdzić należy, że już w 1938 r. podczas uroczystości 10-lecia istnienia Studium, dokonano otwarcia stadionu i położono kamień węgielny pod istniejące do dziś budynki przy ul. Grzegórzeckiej 24 a.

W roku akad. 1938/39 wszystkie budynki ukończono w stanie surowym. Całkowite ukończenie obiektu Studium uniemożliwił wybuch II wojny światowej.

Jeśli idzie o założenia programowe Studium, to przewidywały one trzyletni kurs studiów, jako zasadniczy, oraz kurs dwuletni tzw. uproszczony, jako studia dodatkowe obok kierunku głównego. Forma studiów uproszczonych istniała tylko przez pierwsze dwa lata działalności Studium.

Absolwent III-letniego kursu mógł ubiegać się o stopień magistra oraz po odbyciu stażu i złożeniu państwowego egzaminu nauczycielskiego z wychowania fizycznego otrzymywał uprawnienia do nauczania w szkołach średnich i seminariach nauczycielskich wychowania fizycznego i higieny — jako przedmiotów głównych, oraz somatologii, czyli nauki o budowie człowieka jako przedmiotu pobocznego. Ponadto jeżeli złożył dodatkowe egzaminy wymagane przy uzyskiwaniu stopnia magistra z biologii lub nauk filozoficznych, nabierał także prawa do nauczania tych przedmiotów jako pobocznych.

Pierwszy szczegółowy program studiów opracowany w 1927 r. obejmował trzy zasadnicze grupy przedmiotów, a mianowicie: przedmioty teoretyczne z zakresu nauk przyrodniczych i lekarskich — mieszczące się w programie Wydziału Lekarskiego, przedmioty z zakresu nauk humanistycznych szczególnie pedagogicznych wchodzące w program Wydziału Filozoficznego oraz przedmioty zawodowe z zakresu teorii i praktyki wychowania fizycznego i sportu — stanowiące wyłącznie program Studium Wychowania Fizycznego.

Poza tym do programu nauczania wchodziły obozy narciarskie i obozy letnie o zróżnicowanym charakterze.

Ogółem w okresie trzech lat studiów program przewidywał oprócz obozów 3140 godzin wykładów i ćwiczeń. Z liczby tej 2050 godzin przypadało na wykłady i ćwiczenia przedmiotów głównie przyrodniczo-lekarskich i pedagogicznych, 220 godzin na wykłady z zakresu podstaw teoretycznych wychowania fizycznego oraz 870 godzin na ćwiczenia praktyczne z różnych dziedzin wychowania fizycznego.

Kładzono więc główny nacisk na zagadnienia teoretyczne, które stanowiły około 73% wszystkich zajęć, pozostawiając na dalszym planie zagadnienia praktyczne. Tak ujęty program nie odpowiadał realnym potrzebom praktyki wychowania fizycznego i sportu.

Toteż przez cały omawiany okres ulegał on modyfikacjom w kierunku zwiększenia liczby godzin poświęconych na przedmioty praktyczne.

Wysokie kwalifikacje naukowe i pedagogiczne grona wykładowców, przeważnie wybitnych profesorów i docentów Uniwersytetu, decydowały o bardzo wysokim poziomie naukowo-dydaktycznym Studium. Dzięki temu Studium Krakowskie uchodziło za uczelnię o najwyższym poziomie teoretycznym wśród uczelni tego typu w Polsce.

Nieco gorzej przedstawiała się w tych latach działalność naukowa Studium. Decydowały o tym zarówno brak własnych etatowych pracowników naukowych oraz katedr i zakładów, jak i trudne warunki lokalno-

we. W tej sytuacji nie mogło wytworzyć się silniejsze środowisko ściśle związane z wychowaniem fizycznym. Walka, którą toczono o utworzenie katedr i zakładów, dała co prawda pewne rezultaty w 1935 r. w postaci wspomnianej już Katedry Wychowania Fizycznego i Anatomii Klinicznej, której kierownikiem mianowano prof. Rogalskiego. Jednakże Katedra ta, pomijając już fakt, że była głównie nastawiona na prace badawcze z zakresu anatomii klinicznej, a nie z zakresu wychowania fizycznego, nie mogła rozwinąć szerszej działalności z uwagi na brak środków i elementarnych warunków.

Stąd też działalność naukowa ograniczała się do prowadzenia prac magisterskich oraz do pracy w Sekcji Naukowej Koła Studentów Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego i w Sekcji Wychowania Fizycznego i Higieny Szkolnej Krakowskiego Koła Towarzystwa Nauczycieli Szkół Wyższych.

Pomyślny, choć przebiegający w trudnych warunkach rozwój Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego przerwał wybuch II wojny światowej.

Okres okupacji hitlerowskiej nie oszczędził Studium i jego pracowników. Zginęli m.in. wykładowcy Studium mgr Otto Christoff w kampanii wrześniowej, mgr Marian Lubaczewski rozstrzelany w Krzesławicach. Szereg osób rozproszyło się po całym świecie. Niemcy zdewastowali ponadto budynki Studium przy ul. Grzegórzeckiej 24 a, gdzie urządzili fabrykę margaryny, oraz zlikwidowali znaczną część majątku Studium.

Mimo tych strat natychmiast po wyzwoleniu Krakowa zimą 1945 r. grono dawnych wykładowców i pracowników Studium, którzy przebywali w Krakowie, rozpoczęło usilne starania w kierunku wznowienia działalności Studium. Pod nieobecność dawnego dyrektora Studium prof. Rogalskiego, zdołano nakłonić do objęcia tej funkcji docenta Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Jagiellońskiego dra B. Szabuniewicza. Funkcję zastępcy dyrektora Studium objął dr Józef Figna. W ten sposób został nawiązany bezpośredni kontakt z Wydziałem Lekarskim Uniwersytetu Jagiellońskiego, z którym Studium Wychowania Fizycznego było związane.

Do organizacji Studium przystąpiono 4 lutego 1945 r., pierwsze zaś posiedzenie nowej Komisji Studium odbyło się 8 marca tegoż roku.

Za najważniejsze swoje zadanie Komisja uznała odzyskanie i ochronę pomieszczeń, obiektów i sprzętu stanowiącego własność Studium oraz zabezpieczenie możliwie najlepszej kadry naukowo-dydaktycznej w celu jak najszybszego rozpoczęcia zajęć dydaktycznych.

Wydział Lekarski Uniwersytetu Jagiellońskiego mając wiele własnych kłopotów, nie przejawiał należytego zainteresowania warunkami i działalnością Studium Wychowania Fizycznego, toteż warunki, w jakich pracowało Studium, były niezwykle trudne.

To, że Studium rozpoczęło działalność dydaktyczną w marcu 1945 r. i nie przerwało jej w trakcie roku akademickiego, pomimo braku pieniędzy na zapłacenie wykładowców, pomimo braku sal na zajęcia oraz elementarnego wyposażenia, zawdzięczać należy li tylko niezwykłej ofiarności i zapałowi grona wychowanków Studium, dyrektora Studium i profesorów, którzy prowadzili bezinteresownie wykłady.

W tej sytuacji dyrekcja Studium wystosowała memoriał do Ministerstwa Oświaty przedstawiając w nim trudności, bez których rozwiązania dalsza działalność Studium nie mogła być kontynuowana.

W memoriale postulowano również kreowanie trzech katedr, a mianowicie Katedry i Zakładu Fizjologii Aparatu Ruchowego, Katedry i Zakładu Medycyny Sportowej oraz Katedry i Seminarium Teorii WF.

Rezultatem tych interwencji było przyznanie pięciu etatów asystentów oraz niewielka dotacja na opłacenie zajęć dydaktycznych. Na stanowiska asystentów powołano pięciu pracowników działu praktycznego stwarzając tym samym pewną stabilizację kadrową.

Natomiast z przyznaných kredytów państwowych oraz funduszy zgromadzonych przez Komitet Odbudowy Hali Sportowej Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego przeprowadzono remonty i ukończono budowę obiektów przy ul. Grzegórzeckiej 24 a.

Jeśli idzie o program Studium, to ulegał on systematycznie ewolucji w kierunku zwiększenia roli przedmiotów praktycznych kosztem zmniejszenia liczby godzin przedmiotów teoretycznych. Zjawisko to, choć w pewnych rozmiarach słuszne, groziło jednak — biorąc pod uwagę tempo tych zmian — obniżeniem poziomu ogólnej wiedzy absolwentów, a co za tym idzie, wąskim praktycyzmem.

Dalszy rozwój Studium uzależniony był od przemian strukturalnych w szkolnictwie wyższym i od przeobrażeń w zakresie kultury fizycznej w Polsce.

Z dniem 1 stycznia 1950 r. decyzją Rady Ministrów Wydział Lekarski został wydzielony z ram organizacyjnych Uniwersytetu i przekształcony w Akademię Medyczną w Krakowie. W ten sposób Studium Wychowania Fizycznego, które było związane z Wydziałem Lekarskim, zostało oddzielone od Uniwersytetu.

Zmiana ta przyniosła Studium Wychowania Fizycznego poprawę sytuacji finansowej w postaci dalszych pięciu etatów oraz dotacji na różne wydatki.

Wydarzeniem przełomowym w dziejach Studium Wychowania Fizycznego było jednak dopiero rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 21 lipca 1950 r. Stosownie do rozporządzenia dotychczasowe Studia Wychowania Fizycznego przy Akademiach Medycznych zostały przekształcone w Wyższe Szkoły Wychowania Fizycznego i poddane kompetencji Głównego Komitetu Kultury Fizycznej, jako centralnemu państwowo-społecznemu organowi kultury fizycznej w Polsce.

Na tej zasadzie powstała również Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego w Krakowie jako uczelnia jednowydziałowa posiadająca ograniczone prawa akademickie.

Był to olbrzymi krok naprzód w rozwoju kształcenia kadr wychowania fizycznego w Polsce. Przed Uczelnią otwarły się wielkie perspektywy rozwoju zarówno organizacyjnego, jak i naukowo-dydaktycznego. Od momentu utworzenia samodzielnej Uczelni w 1950 r. aż do chwili obecnej obserwuje się szybki jej rozwój na wszystkich odcinkach.

Jako samodzielna uczelnia wyższa, otrzymała Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego wszystkie niemal atrybuty uczelni akademickiej. Powołano więc w 1950 r. rektorów, dziekanów i Radę Wydziału Wychowania Fizycznego. W latach następnych nadano Uczelni tymczasowy statut, powołano Studium Wojskowe i utworzono Dział Organizacji i Toku Studiów. Na zasadzie ustawy o szkołach wyższych z 1958 r. powołano również Senat Akademicki jako najwyższy kolegialny organ uczelni.

Zarysowała się również możliwość utworzenia katedr i zakładów naukowych. W oparciu o zarządzenie prezesa Rady Ministrów z dnia 1 VI 1954 r. powołano sześć katedr i 15 zakładów wraz z obsadą personalną. Szybki rozwój nauk o wychowaniu fizycznym oraz konkretne potrzeby społeczne spowodowały utworzenie w ostatnich latach dalszych trzech katedr i sześciu zakładów.

Do ważniejszych przemian organizacyjno-programowych w omawianym okresie zaliczyć można ponadto utworzenie w 1958 r. Studium Biologii, wprowadzenie specjalizacji w zakresie gimnastyki leczniczej i różnych dyscyplin sportowych oraz przejście na 4-letni program jednolitych studiów wychowania fizycznego, zakończonych obligatoryjnym egzaminem magisterskim. W związku z tym w roku akad. 1957/1958 wprowadzono seminaria magisterskie w zakresie różnych dyscyplin teoretycznych i praktycznych. Nowy plan i program nauczania kładł zasadniczy akcent na przedmioty praktyczne wprowadzając dalsze ograniczenia przedmiotów teoretycznych. Poza tym był on bogaty i bardzo zróżnicowany, co w warunkach Uczelni jednowydziałowej nie zawsze dawało właściwe efekty dydaktyczne z punktu widzenia przygotowania do zawodu oraz obciążało poważnie budżet czasu studentów. Do szczególnie ważnych wydarzeń stawiających przed Uczelnią poważne zadania należało utworzenie w 1966 r. Studiów Zaocznych dla Pracujących oraz otwarcie w roku akademickim 1967/1968 studiów podyplomowych w formie Studium Doskonalenia Kadr.

Znakomita poprawa ogólnych warunków działalności Uczelni od chwili utworzenia Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego znalazła najślabsze odzwierciedlenie w poprawie warunków lokalowych. Można by sądzić, że siła złej tradycji stoi na przeszkodzie w rozwiązaniu tego problemu. Co prawda zdołano całkowicie wyremontować budynki i obiekty sportowe przy ul. Grzegórzeckiej 24 a oraz pozyskać część budynków

przy Al. Słowackiego 46 i budynek przy ul. Przemyskiej 3, ale nie rozwiązało to poważnych trudności lokalowych. W obliczu ciągle wzrastających zadań Uczelni rozwiązanie problemu lokalowego jest nie tylko konieczne, ale i palące.

Do największych osiągnięć Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w latach 1950—1967 zaliczyć trzeba, jak sędzę, rozwój naukowy Uczelni. Dzięki utworzeniu katedr i zakładów naukowych oraz pozyskaniu licznych etatów stworzono niezbędne warunki do rozwoju działalności naukowo-badawczej. Doniosłą rolę w tej mierze odegrała doc. dr Eugenia Stołyhwowa — pierwszy rektor Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego. Jej koncepcje ścisłego powiązania problematyki naukowo-badawczej z praktyką wychowania fizycznego i sportu oraz kształcenia kadry naukowej głównie w oparciu o wychowanków Uczelni, miały kapitalne znaczenie dla dalszego rozwoju naukowego.

Wytworzenie się środowiska naukowego i właściwego klimatu pracy naukowo-badawczej postępowało jednak bardzo powoli. Przyczyną tego był nie tylko brak tradycji i nawyków czy też nowa i trudna problematyka badawcza, ale również sam charakter warsztatu naukowego i istotne przeszkody formalne. Niemalą rolę odgrywało także skąpe wyposażenie w aparaturę naukową, która w problematyce naukowo-badawczej uczelni wychowania fizycznego odgrywa szczególnie wielkie znaczenie.

Wielkim krokiem naprzód w rozwiązaniu problemów naukowych było zatwierdzenie stopnia doktora nauk o wychowaniu fizycznym oraz przekazanie Akademii Wychowania Fizycznego w Warszawie uprawnień do nadania tego stopnia. Jeszcze szerszą perspektywę rozwoju naukowego stworzyło zatwierdzenie tytułu docenta nauk o wychowaniu fizycznym i przyznanie praw do jego nadawania.

Dzięki tym formalnym przesłankom zarysowały się realne możliwości wykształcenia kadry naukowej ściśle związanej z naukami o wychowaniu fizycznym. W ostatnich latach Uczelnia krakowska zrobiła duży krok w tym kierunku. Najbardziej wymownym tego dowodem są dwadzieścia cztery stopnie naukowe doktora i dwa tytuły naukowe docenta, uzyskane przez pracowników Uczelni w ostatnich latach. Dwanaście dalszych rozpraw doktorskich i osiem rozpraw habilitacyjnych jest w przygotowaniu.

Osiągnięcia te zawdzięczać należy w znacznej mierze wyteżonej pracy profesorów i docentów Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego oraz dużej pomocy materialnej władz resortowych, wyrażającej się w formie 31 stypendiów doktoranckich i ośmiu stypendiów habilitacyjnych.

W latach 1960—1967 rozwinęła się na Uczelni również ożywiona działalność wydawnicza. Dzięki właściwej opiece Departamentu Wychowania Fizycznego Głównego Komitetu Kultury Fizycznej i Turystyki zdołano wydać ponad 120 oryginalnych prac w ramach pięciu tomów „Rocznika Naukowego”, trzy rozprawy habilitacyjne oraz kilka skryptów. Za po-

średnictwem tych wydawnictw Uczelnia utrzymuje stały kontakt z kilkudziesięcioma placówkami naukowymi w kraju i za granicą.

Jak z krótkiego przeglądu niektórych tylko zagadnień widać, Uczelnia krakowska w swej 40-letniej działalności pracowała w trudnych warunkach; mimo to może poszczycić się poważnymi osiągnięciami. W latach 1927—1967 wykształciła ona prawie 2000 absolwentów, w tym 1303 magistrów wychowania fizycznego, pracujących na różnych odcinkach.

Na zakończenie chciałbym podkreślić, że w okresie 40-letniej działalności Uczelni zrodziły się problemy, które do dziś nie są jeszcze rozwiązane, mimo iż przybrały niepokojące rozmiary.

Do spraw takich zaliczyć trzeba niewątpliwie dwie ścierające się ze sobą tendencje, dotyczące założeń programowych i profilu Uczelni.

Pierwsza historycznie tendencja znalazła wyraz w dążeniu do gruntownego wykształcenia teoretycznego, szczególnie lekarskiego i pedagogicznego, przyszłego wychowawcy fizycznego oraz w przywiązywaniu mniejszej roli do jego usprawnienia fizycznego. Natomiast druga, przeciwna tendencja wyraziła się w preferowaniu przedmiotów praktycznych kosztem przedmiotów teoretycznych i położeniu głównego akcentu na usprawnieniu osobistym przyszłego wychowawcy fizycznego.

Rozwój współczesnej cywilizacji stwarza bowiem coraz większe zapotrzebowanie społeczne na specjalistów w różnych dziedzinach kultury fizycznej, jednakże nie ulega kwestii, że powinni to być specjaliści reprezentujący możliwie najwyższy poziom wiedzy ogólnej i fachowej.

Wydaje się, że nie powinna również budzić zasadniczych wątpliwości teza, iż współczesne warunki życia i pracy w coraz większym stopniu podnoszą rangę społeczną kierunku zdrowotno-rekreacyjnego w wychowaniu fizycznym.

Z problemem tym łączy się ściśle drugie ważne zagadnienie dostosowania założeń organizacyjnych i programowych uczelni do potrzeb rozwijającej się współczesnej cywilizacji. Proces dezintegracji współczesnej kultury fizycznej wymaga zróżnicowania w przygotowaniu kadr, rodzi więc potrzebę generalnej rewizji dotychczasowych form kształcenia.

Jednowydziałowa uczelnia nie jest w stanie ze względów obiektywnych sprostać tak różnorodnym potrzebom społecznym, w związku z tym powinno się dążyć do utworzenia nowych wydziałów zaspokajających te zróżnicowane potrzeby i pozwalających na gruntowniejsze przygotowanie absolwentów Uczelni.

CZĘŚĆ DRUGA

DOROBK DYDARTYCZNY I NAUKOWY
UCZELNI W LATACH 1927—1967

**1. Sprawozdania z działalności katedr i zakładów naukowych
Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie za okres
1927—1967 r.**

**2. Streszczenia prac doktorskich i habilitacyjnych pracowników
Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie, wykonanych
do października 1967 r.**

1. SPRAWOZDANIA Z DZIAŁALNOŚCI KATEDR I ZAKŁADÓW
NAUKOWYCH WYŻSZEJ SZKOŁY WYCHOWANIA FIZYCZNEGO
W KRAKOWIE ZA OKRES 1927—1967 r.

Sprawozdanie

z Konferencji Naukowej zorganizowanej z okazji Jubileuszu 40-lecia
Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie (6 X 1967)

Konferencja odbywała się dnia 6 października 1967 roku w sali wykładowej Zakładu Chemii Fizjologicznej AM w Krakowie. Konferencja była prowadzona metodą dyskusji przy „okrągłym stole” nad następującymi problemami:

1. Rodowód wychowawcy fizycznego i perspektywy jego rozwoju.
2. Dezintegracja i integracja w zakresie kultury fizycznej.

Konferencję otworzył prorektor Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie doc. dr Henryk Smarzyński.

Dyskusję nad pierwszym problemem „Rodowód wychowawcy fizycznego i perspektywy jego rozwoju” prowadził rektor Akademii Wychowania Fizycznego w Warszawie prof. dr Stefan Wołoszyn. Rektor podziękował za wybór na przewodniczącego, powołał dyskutantów do stołu prezydyjnego oraz podał tezy do dyskusji:

Kształcenie nauczycieli wychowania fizycznego.

System kształcenia nauczycieli wychowania fizycznego w ZSRR, Czechosłowacji i innych krajach.

Następnie prof dr S. Wołoszyn postawił przed zebranymi pytania:

1. Czy obecny system kształcenia nauczycieli wychowania fizycznego jest właściwy, czy należałoby go zmienić?
2. Czy dzielić studia na kierunki i wydziały, czy utrzymać jednolite i rozwijać specjalizację na starszych latach?
3. Czy utrzymać jednopredmiotowość, czy dążyć do dwupredmiotowości w studiach wychowania fizycznego?
4. Czy zabiegać o to, aby powstały kierunki kształcenia nauczycieli

wychowania fizycznego na uniwersytetach, wyższych szkołach pedagogicznych ewentualnie na akademiach medycznych?

5. Jaki powinien być system podyplomowego dokształcania nauczycieli wychowania fizycznego? Czy doskonalenie w ramach działalności ośrodków metodycznych zdaje egzamin?

Jako pierwszy zabrał głos doc. dr Henryk Smarzyński. Nawiązując do referatu dra K. Toporowicza *Dzieje Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego i Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie w l. 1927—1967* wygłoszonego na uroczystej akademii, krótko przedstawił genezę wychowania fizycznego. Następnie mówił o masowym zapotrzebowaniu społecznym na wychowawców fizycznych. W samym tylko woj. krakowskim potrzebnych jest 960 nauczycieli w.f., a w Polsce około 20 tys. Cyfry te nie uwzględniają zapotrzebowania na specjalistów w zakresie rehabilitacji i działalności sportowej. W zależności od tego, jaka ma być sylwetka wychowawcy fizycznego, powstaje problem kształcenia wielokierunkowego lub jednokierunkowego.

Następnie wyłania się zagadnienie doskonalenia planów i programów studiów typu wychowania fizycznego, które co 3—4 lata należy weryfikować. W związku z tym, że studia po 10 latach właściwie dezaktualizują się, należałoby się zastanowić nad formą i metodą studiów podyplomowych.

Dyrektor Instytutu Naukowego Kultury Fizycznej w Warszawie doc. dr Aleksander Gutowski przedstawił historyczny rys kształtowania się zawodu wychowawcy fizycznego na ziemiach polskich podzielonych w wieku XVIII i XIX pomiędzy zaborców. W tym czasie pierwszymi nauczycielami wychowania fizycznego byli sportowcy — sokoli, a następnie oficerowie i podoficerowie Legionów. Pierwsi wychowawcy fizyczni posiadali bardzo skromne umiejętności pedagogiczne. Na przełomie wieku XIX i XX doszło do społecznej dyskusji nad ukierunkowaniem wychowania fizycznego w Polsce i oparcia go bądź o system niemiecki, bądź szwedzki. Zwyciężyli zwolennicy systemu szwedzkiego. Pierwsza szkoła kształcenia nauczycieli wychowania fizycznego oparta na koncepcjach skandynawskich została założona przez Helenę Kuczalską w Warszawie i obejmowała dwuletni program nauczania. Prekursorem uniwersyteckich form kształcenia nauczycieli w.f. w Polsce był Henryk Jordan, który zainicjował Kursy Naukowe dwuletnie dla kandydatów na nauczycieli gimnastyki w szkołach średnich i seminariach nauczycielskich przy Uniwersytecie Jagiellońskim.

Prekursorem właściwego ukierunkowania wychowania fizycznego był Eugeniusz Piasecki, który w 1919 roku objął pierwszą Katedrę Wychowania Fizycznego, a w dwa lata później Studium Wychowania Fizycznego przy Uniwersytecie Poznańskim. Jako druga powstała szkoła krakowska — Studium Wychowania Fizycznego przy Uniwersytecie

Jagiellońskim. Jako trzeci powstał Centralny Instytut Wychowania Fizycznego w Warszawie, początkowo z dwuletnim, a od 1938 roku z trzyletnim programem nauczania. Szkoły te kształciły nauczycieli dla potrzeb szkolnictwa średniego.

W Polsce Ludowej nastąpił znaczny rozwój wychowania fizycznego wywołany koniecznością biologicznego odrodzenia narodu po okupacji hitlerowskiej. W tym czasie przybyła jeszcze jedna wyższa uczelnia wychowania fizycznego we Wrocławiu. Do kierowania wychowaniem fizycznym Państwo powołało resort GKKF dostarczając środków do realizacji zamierzonych planów rozwoju kultury fizycznej w Polsce. Krakowska WSWF dysponująca w 1950 r. sześcioma etatami osiągnęła obecnie 80 etatowych pracowników dydaktyczno-naukowych. Podniósł się również poziom nauczania.

Nauczycielowi wychowania fizycznego obniżono ilość godzin pracy do 23 na tydzień. Przed nauczycielem wychowania fizycznego otworzyła się możliwość podejmowania prac doktorskich, a nawet habilitacji na docenta. Tylko trzy państwa posiadają doktorów wychowania fizycznego: Belgia, Stany Zjednoczone i Polska.

Obecny system kształcenia nauczycieli obejmuje:

1. Wyższe Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie, Poznaniu, Wrocławiu i Akademię Wychowania Fizycznego w Warszawie.
2. Technika Wychowania Fizycznego.
3. Dwuletnie Studia Nauczycielskie.
4. Wydziały wychowania fizycznego przy Studiach Nauczycielskich.

Całkowite zaspokojenie braku nauczycieli wychowania fizycznego osiagające 20 tys. jest niemożliwe do zrealizowania nawet do roku 2000.

Badania naukowe rozwoju cech psychofizycznych wykazały, że najszybszy ich wzrost następuje u dzieci w klasach od I—IV, od V—VIII i u młodzieży w klasach licealnych. Stąd najlepsi specjaliści powinni być kierowani do tych klas.

Dr Aleksander Gutowski zreasumował swój głos w dyskusji słowami: Rozwój historyczny zawodu wychowawcy fizycznego rozpoczyna się od kursów i ich prymitywnych metod do wysoko kwalifikowanych nauczycieli wychowania fizycznego z tytułem magistra, a obecnie i doktora wychowania fizycznego.

Doc. dr Roman Trzeźniowski, dziekan AWF w Warszawie, rozpoczął od stwierdzenia, że zadania wychowawcy fizycznego trzeba rozpatrzeć na podstawie zadań wychowania fizycznego w szkole. Funkcja wychowania fizycznego obecnie bardzo się zwęziła, w związku z tym zagadnienie kształcenia nauczycieli wychowania fizycznego nabiera specjalnego znaczenia. W tej materii zrobiliśmy ogromny krok naprzód. Czy obecny system kształcenia spełnia zadania? Czy 4-letnie studia przygotowują nauczyciela wychowania fizycznego do czekających go zadań? Czy w tym systemie kształcenia należy coś ująć, czy dodać?

Ministerstwo zaleca położenie większego nacisku na kształcenie nauczycieli wychowania fizycznego do pracy w szkole z małymi dziećmi.

Doc. dr Trzeźniowski uważa, że obecny system kształcenia wychowawców fizycznych jest jedyny i właściwy. Wypowiada się przeciwko dwutorowemu kształceniu.

Obecnie studia nauczycielskie spotykają się w kraju z wielką krytyką. Ukończenie studium nie daje żadnych uprawnień. Absolwenci SN przechodzą na wyższe studia i są traktowani tak samo jak absolwenci szkół średnich. Sprawa ta jest nie uregulowana, a absolwenci SN blokują dostęp do studiów młodzieży po maturze.

Co do doskonalenia kadr, doc. dr R. Trzeźniowski wypowiada się za doskonaleniem tych, którzy są. Studia doskonalenia podyplomowego mają przed sobą dużą przyszłość.

Przemówienie kończy słowami: cieszą rezultaty znanych sportowców, ale smuci fakt, że dzieci w I klasie nie mają wychowania fizycznego.

Doc. dr Marian Weinert mówił na temat organizacji dwutorowości studiów i doskonalenia po studiach.

Stwierdził, że dwutorowość nauczania zależy od rekrutacji. Przed wojną na studia wychowania fizycznego szli ludzie z powołaniem pedagogicznym, a w obecnym czasie rekrutacja opiera się o mierniki sprawności. Tutaj kryje się problem przemawiający za dwutorowością nauczania:

kształcenie nauczycieli wychowania fizycznego,
kształcenie trenerów.

Wysoko kwalifikowany trener ma trudności z nauczaniem w szkole, a nauczyciel w.f. nie może być trenerem w różnych dyscyplinach sportowych. Organizacja studiów powinna się przedstawiać w ten sposób, że wysoko usprawnionych studentów należałoby kształcić na trenerów, a pozostali mogliby obierać różne specjalizacje.

Student wychowania fizycznego powinien studiować dodatkowe przedmioty jak np.: biologię. Student po ukończeniu części wydziału biologii powinien zdobywać prawo nauczania tego przedmiotu w klasach wyższych.

Następny problem poruszany przez doc. dra M. Weinerta to doszkalanie po ukończeniu studiów. Przed wojną po 4—5 latach praktyki w szkole zdawało się egzamin pedagogiczny. Pozostały także bogate tradycje doszkoleniowe na kursach wakacyjnych.

Dr Kazimierz Fidelus mówił o perspektywach wychowawcy fizycznego.

Obecnie brak jest ścisłej kontroli wychowania fizycznego w szkołach i treningu sportowego. We wszystkich dziedzinach życia wprowadza się elementy matematyki i cybernetyki. Wychowanie fizyczne nie może pozostawać w tyle. Opracowuje się zestawy obiektywnych testów, które

by pozwoliły stwierdzić, o ile system, metoda, ćwiczenia podnoszą sprawność dzieci i młodzieży. Wytrenowaniu podlegają:

1. technika,
2. cechy motoryczne,
3. cechy psychiczne,
4. taktyka.

Dośkonalenie techniki i cech motorycznych jest wymierzalne.

Nauczanie studentów powinno mieć inny charakter. Celem nauczania na uczelni powinna być umiejętność przeprowadzania analiz, o ile stosowane przez niego ćwiczenia doprowadzą do poprawienia sprawności.

Dr Kazimierz Fidelus wypowiadał się przeciwko oddzielaniu wychowania fizycznego od sportu. Wychowanie fizyczne to nie są tylko ruchy same w sobie, ale są one środkiem. Sport wymaga maksimum wysiłku i sprawności, a wychowanie fizyczne optimum. Nauczyciel wychowania fizycznego powinien dążyć do maksymalnej sprawności młodzieży i dzieci.

Dr Ludomir Mazurek naświetlił kierunki studiów wychowania fizycznego w szkołach od XIX wieku aż do czasów obecnych. Na pierwszym miejscu w studiach wychowania fizycznego stawia pedagogizację, na drugim miejscu specjalizację trenerską, na trzecim turystykę i rehabilitację.

Nauczyciel wychowania fizycznego jest lekarzem zdrowych dzieci i młodzieży oraz instruktorem sportu dla wszystkich.

W dalszej części swego przemówienia dr L. Mazurek nakreślił postać prof. Zygmunta Wyrobka jako pioniera wychowania fizycznego i sportu.

Dalsza część dyskusji odbyła się po południu, po wyświetleniu filmu naukowego pt. *Rehabilitacja*.

Mgr Henryk Goławski poruszył sprawę włączenia do studiów typu wychowania fizycznego dodatkowego przedmiotu. W obecnej chwili wychowawcy fizyczni mogą nauczać higieny szkolnej, ale ta sprawa nie jest wyraźnie ustalona.

Mgr Henryka Młodzianowska ustosunkowała się negatywnie do tendencji studiowania drugiego przedmiotu. Stwierdziła, że wszechstronne przygotowanie jest wystarczającą podstawą dla każdego wychowawcy fizycznego. Aprobowała drugi stopień dośkonalenia.

Powracając do kwestii drugiego przedmiotu sugerowała, czy nie można by było na szczyblu resortu otrzymać zezwolenia na kontynuację w trybie eksternistycznym tych przedmiotów, które wchodzą w zakres studiów wychowania fizycznego.

Mgr Młodzianowska postulowała, aby nauczycieli wychowania fizycznego o wielkim zasobie doświadczenia wykorzystywać do pracy w ośrodkach metodycznych.

Dr Stefan Suchoń w swym wystąpieniu podkreślił, że fundamentalną sprawą jest kultura osobista nauczyciela wychowania fizycz-

nego. Na rozwój kultury osobistej mają wpływ tak nauki biologiczne, jak i humanistyczne.

Przemówienie dra S. Suchonia zostało przerwane przybyciem i powitaniem przewodniczącego Głównego Komitetu Kultury Fizycznej i Turystyki dra Włodzimierza Reczka. Proroktor doc. dr Henryk Smarzyński zapoznał przybyłego z przebiegiem konferencji z okazji 40-lecia WSWF w Krakowie.

W dalszym ciągu swego wystąpienia dr Stefan Suchoń postawił pytanie, czy antropologia kulturowa i psychologia społeczna zajmują odpowiednie miejsce w studiach wychowania fizycznego. Integratorem procesów jest wychowanie fizyczne, a integracja dokonuje się w wychowaniu.

Następnie Rektor prof. dr Stefan Wołoszyn podsumował dyskusję nad problemem:

Rodowód wychowawcy fizycznego i perspektywy jego rozwoju.

Stwierdził, że dyskusja postawiła kilka zagadnień, ale daleka była od ostatecznego rozwiązania problemów. Były poruszane następujące zagadnienia:

1. Rodowód historyczny zawodu wychowawcy fizycznego.
2. Zapotrzebowanie na różne kategorie wychowawcy fizycznego. Perspektywy zatrudnienia.
3. Kształcenie kadr wychowawców fizycznych. Punktem wyjścia powinna być funkcja wychowania fizycznego w szkole i poza szkołą.
4. Sylwetka i osobowość wychowawcy fizycznego.
5. Masowa rekrutacja do zawodu wychowawcy fizycznego. Kryteria pedagogiczne, czy sprawnościowe.
6. Organizacja procesu kształcenia wychowawców fizycznych. Wychowanie szerokie, ogólne, potem nakładanie na to specjalizacji. Pewna dwustopniowość z tym, że dopiero na drugim stopniu specjalizacja.
7. Jednoprzedmiotowość czy dwuprzedmiotowość nauczycieli wychowania fizycznego? Uprawnienia nauczycieli do nauczania higieny szkolnej.
8. Doskonalenie i kształcenie kadr nauczycieli wychowania fizycznego. Czy wystarcza doszkolenie w ośrodkach metodycznych?
9. Kontrola procesu dydaktycznego.
10. Krytyka niewłaściwego ustawienia studium nauczycielskiego typu wf.

Proroktor doc. dr Henryk Smarzyński poprosił prof. dra Zenona Klemensiewicza na przewodniczącego dyskusji dotyczącej drugiego problemu:

Dezintegracja i integracja w zakresie kultury fizycznej.

Prof. dr Zenon Klemensiewicz w kilku słowach nakreślił przedmiot dyskusji i postawił pytania: Kogo ma wykształcić Wyższa

Szkoła Wychowania Fizycznego? Czy uczelnia ma przygotowywać nauczyciela ogólnie wykształconego, czy specjalistycznie.

Jako pierwszy zabrał głos w dyskusji doc. dr Marian Braun, który swoje wystąpienie rozpoczął cytatem prof. dra Suchodolskiego: „Wychowywać należy nie tylko do pracy, ale także do gospodarowania czasem wolnym”. Jesteśmy świadkami tendencji do skracania czasu pracy. Skoro skraca się czas pracy, wydłuża się czas wolny. Występuje zagadnienie gospodarowania tym czasem wolnym. Gospodarowanie czasem wolnym to zagadnienie społeczne. Mamy rozbudowany aparat wychowujący, ale istnieje dysproporcja między wychowaniem do pracy a wychowaniem do gospodarowania czasem wolnym. Jedną z form organizowania czasu wolnego to forma turystyki, która jest zagadnieniem o poważnej skali ilościowej i jakościowej. Zagadnienie turystyki jest wieloaspektowe. Ta wieloaspektowość łączy się między innymi z takimi zagadnieniami jak: zagadnienie ekonomiki turystyki, geografii turystyki itp. Zintegrowanie całości turystyki tkwi w tym, że u podstaw jej i wychowania fizycznego leży szeroko pojęty ruch.

W Krakowie należy zacząć realną akcję zintegrowania nauczania wychowania fizycznego i turystyki przez organizację Studium Turystyki i Krajoznawstwa.

Prof. dr Walery Goetel podkreślił rolę wychowawców fizycznych w organizacji wolnego czasu. Pierwszorzędne znaczenie ma tutaj turystyka. Wychowawcy fizyczni powinni być dobrymi organizatorami ruchu turystycznego, muszą być zatem wszechstronni i zintegrowani. Prof. W. Goetel powiedział, że należałoby życzyć sobie, aby jak najprędzej doszło do założenia Katedry Turystyki przy WSWF w Krakowie. Zaprosił także absolwentów WSWF do współpracy w Międzyuczelnianym Studium Ochrony Przyrody.

Prof. dr Zdzisław Przybyłkiewicz powiedział, że nie wolno, pamiętając o integracji rozbić kształcenia nauczycieli wychowania fizycznego na nauczycieli małych dzieci, starszych, dorosłych. Kształcenie sprawności psychofizycznej należy zaczynać od urodzenia, a potem musi być ona stale podtrzymywana.

Badania przeprowadzone na Akademii Medycznej w Krakowie wykazały, że sprawność psychofizyczna studentów spada w czasie studiów w sposób statystycznie znamieny. Spadek sprawności psychofizycznej zaznacza się na skutek dysproporcji pomiędzy wysiłkiem umysłowym a brakiem wysiłku fizycznego, ruchu. To stwierdzenie określa rolę wychowawcy fizycznego.

Reforma programowa w Akademii Medycznej dąży do zintegrowania medycyny, a nie rozbijania jej. Należy położyć nacisk na przedmioty ogólnokształcące w pierwszym okresie studiów (do III roku), a w drugim na przygotowanie zawodowe. Studia z zakresu wychowania fizycznego

powinny być zsynchronizowane z programami akademii medycznych. Zachodzi zatem potrzeba uzgadniania programów nauczania.

Wychowawca fizyczny powinien być opiekunem sprawności psychofizycznej.

Prof. dr Z. Klemensiewicz postawił pytanie, czy wychowawca fizyczny powinien mieć dobrą głowę, czy dobre nogi. Profesor Przybylkiewicz kreśląc sylwetkę wychowawcy fizycznego stwierdził, że wychowawca fizyczny to bardzo dobra głowa na bardzo dobrych nogach, to ludzie sprawni fizycznie z głęboką wiedzą teoretyczną.

Profesor Przybylkiewicz kończąc swoje wystąpienie wspomniał o turystyce, która posiada:

1. wartości zdrowotne,
2. wartości krajoznawcze,
3. wartości ekonomiczne.

Doc. dr Henryk Smarzyński poruszył dwa bardzo ważne problemy stojące przed wychowawcą fizycznym:

1. rekreacja robotnicza podczas pracy,
2. rekreacja młodzieży wykolejonej.

Podkreślił wzrastającą z roku na rok przestępczość wśród nieletnich. Doc. Smarzyński postulował zwrócenie baczniejszej uwagi na realizację wychowania fizycznego w półinternatach przyszkolnych.

Doc. dr Andrzej Wołowski mówił o integracji i dezintegracji w sporcie. W szerokim znaczeniu sport to zabawa. Zrodził się on jako zjawisko społeczne i stał się społecznym czynnikiem integracyjnym. Kluby, towarzystwa sportowe wprowadzają człowieka do społeczności. Sport stał się czynnikiem budowania narodu — na wsi wprowadza chłopów w społeczeństwo, w naród. Sport to czynnik lokalny, narodowy i międzynarodowy i na tym polega wielopłaszczyznowość jego integracji.

Nowe zagadnienie to widownia sportowa jako mikrostruktura (lokalna, narodowa, międzynarodowa). Sportowcy są często stawiani jako wzór postępowania, wpływają na kształtowanie się postaw.

Doc. dr Andrzej Wołowski zakończył swoje wystąpienie stwierdzeniem, że kultura fizyczna musi być rozpatrywana jako element kultury ogólnej.

Rektor prof. dr Stefan Wołoszyn wypowiadał się na temat funkcji wychowania fizycznego jako czynnika integracyjnego. Następnie położył nacisk na ważność ogólnej teorii wychowania fizycznego jako integrującej dyscypliny zdeintegrowane. Wychowanie fizyczne jest jednym ze środków wychowania. Wpływa ono na rozwój człowieka od kolebki aż do późnej starości.

Wychowanie fizyczne i sport należy właściwie stosować w kształtowaniu cech psychicznych. Prof. dr Wołoszyn apelował o utrzymanie łączności treści z metodą.

System kształcenia nauczycieli wychowania fizycznego powinien odpowiadać ich przyszłej funkcji. Absolwent musi być przygotowany do wydajnej pracy i właściwej jej kontroli.

Ostatnim dyskutantem był prof. Ž i s z k a, przedstawiciel szkolnictwa wyższego w Czechosłowacji. W swoim krótkim wystąpieniu powiedział, że problem integracji i dezintegracji, wolnego czasu, masowości sportu, pogoń za wysokimi wynikami w sporcie to problemy, nad którymi się dyskutuje w Czechosłowacji szeroko.

Dyskusję nad zagadnieniem *Dezintegracja i integracja w zakresie kultury fizycznej* zsumował prof. dr Zenon K l e m e n s i e w i c z, podkreślając zgodność dyskusji poza terminem „kultura fizyczna”, który nie został uściślony. Uzyskano w dyskusji zgodne stanowisko z postulatem integracji i obrazem wychowawcy fizycznego o szerokich horyzontach intelektualnych i szerokiej specjalizacji.

Dyskutanci omówili elementy pedagogiczne i humanistyczne kultury fizycznej, doniosłość turystyki. Podkreślono też ważną rolę sportu w zajęciach pozaszkolnych i w organizacji czasu wolnego. Zwrócono uwagę na rolę wychowania fizycznego w rekreacji ludzi pracy i w zapobieganiu przestępczości wśród młodzieży. Wszyscy zaaprobowali łączność merytoryczną Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego z Akademią Medyczną.

W poruszonych problemach zarysowuje się konieczność wypracowania sylwetki wychowawcy fizycznego.

Podsumowanie zakończył prof. Z. Klemensiewicz życzeniem: aby jak najwięcej udało się zdobyć dla wychowania fizycznego kandydatów z mocną głową na mocnych nogach.

Protokołowali:

mgr Barbara Draczowa

mgr Kazimierz Gorgoń

Mieczysław Bilek

Sprawozdanie z działalności Katedry Higieny WSWF Kraków

Pierwszym organizatorem zajęć z higieny na Studium Wychowania Fizycznego przy Uniwersytecie Jagiellońskim był prof. dr W. Gądzikiewicz.

Wykładał od r. 1928/29 do r. 1937/38 „Zasady higieny” oraz prowadził ćwiczenia z higieny w latach 1928/29 do 1932/33 na II roku studiów. Wykładał też „Higienę szkolną” w latach 1929/30 do 1931/32 na III roku studiów.

Po przerwie wojennej w latach 1945—50 na Studium Wychowania Fizycznego przy UJ „Higienę ogólną i szkolną” objął dr med. B. Gastoł.

W Wyższej Szkole Wychowania Fizycznego wykładał „Higienę” dr med. B. Gastoł w r. 1950/51, w roku 1951/52 zastępczo — dr A. Swat i następnie od r. 1952/53 do r. 1960/61 — doc. dr B. Gastoł.

Wykłady i zajęcia prowadzone były przez wyżej wymienionych, w lokalu Zakładu Higieny UJ przy ul. Lubicz do r. 1939, a następnie w Zakładzie Higieny Akademii Medycznej przy ul. Kopernika 7.

W r. 1961 został powołany na stanowisko kierownika Zakładu Higieny w Katedrze Higieny i Kontroli Lekarskiej jako etatowy docent WSWF w Krakowie doc. dr med. Mieczysław Bilek.

W r. 1962 obsadzono stanowisko asystenta w Zakładzie przez mgra w.f. Aleksandra Kubinyi.

Starania o usamodzielnienie się Zakładu zostały uwieńczone powodzeniem w r. 1965 przez utworzenie Katedry Higieny z Zakładem Higieny i pozostawienie kierownictwa Katedry w rękach doc. dr M. Bilka.

W r. 1961 rozpoczęto starania o zakupienie przyrządów i wyposażenia dla samodzielnego prowadzenia ćwiczeń z higieny. Uzupełniano je stopniowo — lecz już w r. 1962/63 prowadzono ćwiczenia w lokalu własnym WSWF i własnymi przyrządami. Uzupełnienia trwają do obecnej chwili, lecz w zasadzie polegają już tylko na powiększeniu ilości przyrządów do wykonywania ćwiczeń. Chodzi o to, by ćwiczenia dokonywał każdy student indywidualnie, a nie zbiorowo po 2—3, co jeszcze miało miejsce

w ubiegłym roku w zakresie niektórych ćwiczeń. Ćwiczenia są prowadzone według indywidualnych zeszytów do ćwiczeń, zawierających dokładne wytyczne i omówienie ćwiczeń oraz ich zaprogramowanie.

Pozostają do uzupełnienia niektóre przyrządy do wykonywania prac naukowo-badawczych. Oczekujemy poprawy warunków pracy — jednak radykalna zmiana nastąpić może chyba dopiero po wybudowaniu nowego gmachu WSWF.

Program wykładów i ćwiczeń z higieny został na polecenie GKKFiT w r. 1964 opracowany na nowo przez ówczesnego kierownika Zakładu Higieny — doc. dr M. Bilka i potem po nieznacznych zmianach wynikłych z dyskusji nad opracowaniem, która odbyła się w Krakowie w r. 1964, został przez powołaną Komisję przyjęty, a następnie podany jako obowiązujący w AWF i WSWF.

Program przewiduje w semestrze V — 2 godz. wykładu i 1 godz. ćwiczeń oraz w semestrze VI — 2 godz. wykładu i 2 godz. ćwiczeń. Daje to razem 48 godz. wykładów i 36 godz. ćwiczeń. Jest to pewne zmniejszenie ilości godzin wykładów w stosunku do okresu poprzedniego. Zmiany programu dotyczą w szczególności pominięcia spraw przyrządzania pokarmów dość obszernie poprzednio potraktowanych.

Katedra Higieny w opracowaniach naukowych i w tematyce prac magisterskich zajmuje się zagadnieniami higieny wody basenów kąpielowych, higieny bytowania w namiotach i domkach campingowych, higieny odżywiania, higieny sal gimnastycznych i urządzeń sportowych. Wchodzą w grę również zagadnienia higieny bytowania na wsi i „higienizacji” wsi oraz sprawy obecności w wydalinach, a również w otoczeniu człowieka — niektórych wirusów.

W latach 1928—1960 wykonano 37 prac magisterskich o tematyce higieny, w latach zaś 1961—66 wykonano 8 prac magisterskich o tejże tematyce.

St. asystent Zakładu Higieny, mgr A. Kubinyi jest w toku opracowywania rozprawy doktorskiej z zakresu higieny urządzeń sportowych (woda basenów kąpielowych). Nawiązał on kontakty z Katedrami Higieny w Pradze, Budapeszcie, Dreźnie, Lipsku i Moskwie.

Wojciech Czajkowski

Działalność Katedry Kontroli Lekarskiej i Leczniczej Kultury Fizycznej w Wyższej Szkole Wychowania Fizycznego w Krakowie

Zarys powstania Katedry

I. Struktura organizacyjna nauczania przedmiotów z pogranicza lekarskiego w Studium WF w latach 1927—1953

a) lata 1927—1939

We wrześniu 1927 r. otwarto Studium Wychowania Fizycznego przy Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Jagiellońskiego. Program nauczania w Studium ulegał częstym zmianom, zwłaszcza w pierwszych latach jego istnienia. Program ten obejmował także przedmioty tzw. „lekarskie”, prowadzone przez kilku wykładowców w ramach prac zleconych. Obejmowały one następujące działy:

1. „Nauka o złamaniach, ratownictwo, granice gimnastyki normalnej i leczniczej”, które w 1938 r. przemianowano na „Uszkodzenia chirurgiczne, ratownictwo i granice gimnastyki normalnej i leczniczej”. Przedmiot ten prowadził w latach 1930—1932 dr J. Jasiński, późniejszy rektor Akademii Medycznej, w latach zaś 1932—1939 dr S. Stoch. W latach 1929—1931 ratownictwo wykładał doc. dr S. Nowicki, a granice gimnastyki normalnej i leczniczej dr M. Kosiński. Ponadto w ramach tego przedmiotu prowadzono okresowo w latach 1930—1931 i 1938—1939 ćwiczenia z masażu sportowego.
2. „Ważniejsze zboczenia patologiczne” prowadzone w latach 1929—1930 przez doc. dra K. Pelczara, w latach 1930—1934 przez doc. dra A. Oszańskiego, a w latach 1934—1937 przez dra L. Biernacińskiego.
3. „Właściwości wieku dziecięcego” prowadzone w latach 1929—1932 przez doc. dra W. Bujaka, a w latach 1932—1937 przez dra Z. Małkiewicza.
4. W latach 1937—1939 w miejsce dwóch poprzednio wymienionych przedmiotów wprowadzono „Właściwości i schorzenia wieku rozwo-

jowego". Wykłady z tego przedmiotu objął dr L. Tochowicz, późniejszy rektor Akademii Medycznej.

5. „Zasady higieny” wykładał w latach 1928—1939 prof. Z. Gądzikiewicz.
b) lata 1945—1953

Po pięcioletniej przerwie spowodowanej pożogą wojenną w roku 1945 Studium WF wznowiło swoją działalność. W marcu tego roku powstała Komisja Studium, która ustaliła program nauczania. W porównaniu z przedwojennym, program ten uszczuplono w zakresie przedmiotów lekarskich, skreślając „granice gimnastyki normalnej i leczniczej”. W dalszym ciągu wykłady i ćwiczenia prowadzili wykładowcy i asystenci Wydziału Lekarskiego UJ, a po reformie studiów medycznych, Akademii Medycznej. A oto program:

1. „Traumatologia i ratownictwo — prowadzili: w latach 1945—1948 doc. dr J. Gasiński, w latach 1948—1950 dr M. Jakóbiec, a w latach 1950—1953 dr W. Wróblewski.
2. „Właściwości i schorzenia wieku rozwojowego” — w latach 1945—1946 prowadził dr A. Sokołowski, w latach 1946—1948 dr B. Urbański, w latach 1948—1949 prof. dr B. Szabuniewicz, w latach 1949—1950 dr M. Jakóbiec.
3. „Fizjologia i higiena sportu” — prowadzona w latach 1945—1950 przez dra W. Sidorowicza.
4. „Higiena ogólna” — 1945—1953 wykładał doc. dr B. Gastol.
5. W roku 1950 wprowadzono przedmiot „Gimnastyka lecznicza, wady postawy i masaż”, który to przedmiot objęła i prowadziła do roku 1953 dr J. Woźniakiewiczowa.

II. Powstanie i struktura organizacyjna Katedry w latach 1953—1966

Już w grudniu 1945 r. Komisja wyłoniona z kierownictwa Studium przedstawiła Ministerstwu Oświaty memoriał, w którym projektowano utworzenie trzech katedr, a między nimi Katedrę i Zakład Medycyny Sportowej, lecz decyzji takiej nie podjęto. Dopiero gdy w roku 1950 obok AWF-u powstały w Polsce samodzielne Wyższe Szkoły Wychowania Fizycznego, podlegające Głównemu Komitetowi Kultury Fizycznej, zaistniały możliwości realizacji tego projektu. W 1953 r. podjęto decyzję zorganizowania Katedry Higieny, Kontroli Lekarskiej i Gimnastyki Leczniczej z trzema zakładami. Plany te uległy jeszcze zmianie i po roku powstaje zespół zakładów, w którego skład wchodzi Zakład Higieny, Kontroli Lekarskiej, przemianowany później na Katedrę Higieny, Kontroli Lekarskiej i Leczniczej Kultury Fizycznej.

Katedra otrzymała własne, choć bardzo szczupłe pomieszczenie w pobliżu hali sportowej przy ul. Grzegorzeckiej 24a. Przyznane etaty nie pozwalały na realizowanie całego programu zajęć przez pracowników

Katedry, część więc wykładów i ćwiczeń w dalszym ciągu prowadzona była w ramach godzin zleconych na terenie innych zakładów naukowych.

A oto przedmioty wchodzące w skład programu nauczania Katedry:

1. Higiena — prowadzona w latach 1953—1961 przez doc. dra B. Gastoła, a następnie przez doc. dra M. Bilka. W r. 1965 powstała samodzielna Katedra Higieny.
2. Kontrola lekarska z traumatologią i masażem sportowym — prowadzona w latach 1953—1958 przez dra M. Jakóbca, a od roku 1959 przez doc. dra S. Bąka. W latach 1953—1958 wykłady z traumatologii objął w ramach godzin zleconych dr W. Wróblewski.
3. Gimnastyka lecznicza (Wady postawy) — prowadzona w latach 1953—1958 przez dra M. Jakóbca, a od roku 1959 przez doc. dra S. Bąka.
4. Rehabilitacja — przedmiot nadobowiązkowy, prowadzony w latach 1953—1958 przez dra M. Jakóbca, w latach 1959—1961 przez doc. dra S. Bąka, a następnie przez dra St. Grochmała. W 1965 r. powstaje samodzielna Katedra Rehabilitacji.

Etatowymi pracownikami dydaktyczno-naukowymi Katedry w latach tych byli:

lek. Z. Walczyńska-Jędrzejowska	— 1955—1966.
mgr M. Huczyńska	— 1956—1957.
lek. R. Kowalczyk	— 1955—1956.
lek. A. Wójcicki	— 1955—1958.
lek. A. Serwacki	— 1957—1958.
lek. W. Czajkowski	— 1958 i nadal.
mgr L. Ostrowska-Bierzgalska	— 1958 i nadal.
pielęg M. Gąsiorowska	— 1956—1959.
pielęg. M. Jełowicka	— 1959 i nadal.

Ponadto ćwiczenia z rehabilitacji w ramach godzin zleconych prowadzili okresowo: dr J. Slatnik, dr B. Pieniążek, lek. M. Piskozub, mgr W. Malcowa, mgr A. Rosłanowska, mgr Czerny-Śmietana, E. Rudnicka.

Od roku 1965 po utworzeniu samodzielnych katedr: Rehabilitacji i Higieny, Katedra Kontroli Lekarskiej prowadzi następujące przedmioty:

1. Kontrola lekarska — wykłady doc. dr S. Bąk, ćwiczenia lek. W. Czajkowski.
2. Traumatologia — wykłady doc. dr S. Bąk, ćwiczenia lek. W. Czajkowski.
3. Masaż — lek. W. Czajkowski i masażysta A. Doda.
4. Wady postawy (gimnastyka lecznicza) — wykłady doc. dr S. Bąk, ćwiczenia lek. Z. Jędrzejowska i mgr L. Bierzgalska.

Z zakresu tych przedmiotów prowadzone są seminaria magisterskie. Zajęcia dydaktyczne odbywają się dla studentów IV roku.

W latach 1953—1963 pracownicy Zakładu Kontroli Lekarskiej sprawowali opiekę lekarską nad studentami, następnie opiekę tę objęła Przychodnia Obwodowa dla Studentów Szkół Wyższych w Krakowie. Od ro-

ku 1964 Przychodnia ta, przy ścisłej współpracy z Zakładem Kontroli Lekarskiej, otworzyła oddzielny gabinet lekarski dla studentów i pracowników WSWF.

Działalność naukowo-dydaktyczna Katedry

Od początku istnienia Studium WF przy Wydziale Lekarskim UJ uznano za konieczne nauczenie przyszłych nauczycieli WF zasad udzielania pierwszej pomocy w nagłych wypadkach, znajomości prawideł rozwoju fizycznego organizmu człowieka czy zasad higieny. Wykłady i ćwiczenia z tych tzw. „przedmiotów medycznych” prowadzili profesorowie i asystenci Wydziału Lekarskiego UJ. Stojące na wysokim poziomie zajęcia dydaktyczne wyczerpywały program nauczania tych przedmiotów, ale prace naukowobadawcze dotyczyły głównie programowych działów kultury fizycznej wraz z takimi kierunkami badań Wydziału Lekarskiego jak fizjologia, higiena, chirurgia.

O samodzielnej działalności naukowo-dydaktycznej można mówić dopiero po zorganizowaniu Katedry Higieny, Kontroli Lekarskiej i Leczniczej Kultury Fizycznej w roku 1953.

Zajęcia dydaktyczne mimo znacznych trudności, przede wszystkim lokalowych, prowadzone były zgodnie z programem. Stopniowo wzrastała liczba etatów Katedry, uzupełniano niezbędne do zajęć praktycznych przyrządy i inne środki dydaktyczne. Obecnie biblioteka Katedry liczy około 300 tomów i zaopatrzona jest w czasopisma naukowe wydawnictw krajowych i zagranicznych.

W roku 1953 dr W. Wróblewski opracował skrypt z traumatologii, w którym krótko i zwięźle przedstawił zasady udzielania pierwszej pomocy, przede wszystkim w urazach sportowych. Był to pierwszy tego rodzaju podręcznik przeznaczony dla studentów WF.

W roku 1965 wydano również podręcznik z zakresu wad postawy, opracowany przez kierownika Katedry doc. dra S. Bąka.

Podjęto też pracę naukowobadawczą. Pierwsze prace, jakie wyszły z Katedry, ogłoszono na Ogólnopolskim Zjeździe Lekarzy Sportowych, który odbył się w Krakowie w roku 1957. Były to:

1. „Wpływ wysiłku fizycznego na obraz elektroforetyczny białek krwi cz. I” — M. Jakóbiec, Z. Adamczyk, Z. Jędrzejowska.
2. „Uszkodzenia układu sercowo-naczyniowego spostrzeżone u studentów WSWF w przebiegu tegorocznej grypy” — M. Jakóbiec, J. Tabeau. Praca wykonana przy współudziale I Kliniki Chorób Wewnętrznych AM.
3. „Ocena fizycznego rozwoju kandydatów i studentów WSWF w latach 1955—1957” — M. Jakóbiec, A. Wójcicki.

W roku 1963 ukazała się w druku („Kultura Fizyczna”) praca „Wpływ wysiłku fizycznego na obraz elektroforetyczny białek krwi” — M. Jakóbiec, Z. Jędrzejowska, Z. Adameczyk.

Katedra współpracuje z innymi zakładami Uczelni. W ramach współpracy z Zakładem Obozownictwa i Turystyki przygotowano do publikacji pracę pt. „Biomechanika powstawania najczęstszych uszkodzeń w judo i zapobieganie im” — F. Hapek, a przy współpracy z Zakładem Sportów Różnych wykonano pracę pt. „Analiza złamań kończyn dolnych u piłkarzy podczas gry w piłkę nożną” — R. Kwapuliński. Obydwie te prace były podstawą do rozpraw doktorskich mgra F. Hapka i mgra R. Kwapulińskiego.

Ponadto przy współpracy z Zakładem Obozownictwa i Turystyki wykonano pracę o urazach narciarskich (W. Czajkowski, L. Petek).

Wraz z Zakładem Pomocy Dydaktycznych przygotowano trzy filmy z dziedziny traumatologii, wad postawy oraz rehabilitacji. Ponadto przygotowano dwa filmy z innych dziedzin.

Potrzeba doszkalania pracowników Katedry, szczupłe środki lokalowe i wyposażenie oraz charakter prowadzonych przedmiotów i zajęć wymagające ścisłej łączności z placówkami służby zdrowia były bodźcem do nawiązania współpracy z:

1. Oddziałem Chirurgii Naczyń Krwionośnych Szpitala Miejskiego,
2. II Kliniką Chirurgiczną AM,
3. I Kliniką Chorób Wewnętrznych AM,
4. Kliniką Neurologiczną AM,
5. Zakładem Medycyny Sądowej AM.

W wyniku tej współpracy lek. Zofia Jędrzejowska odbyła dwuletni staż w I Klinice Chorób Wewnętrznych, lek. Wojciech Czajkowski odbył trzyletni staż w II Klinice Chirurgicznej AM, uzyskując I stopień specjalizacji z chirurgii, mgr Lidia Bierzgalska zaś jest w stałym kontakcie z Kliniką Neurologiczną, gdzie prowadzi zajęcia z rehabilitacji.

Ponadto opracowano szereg zagadnień z pogranicza kultury fizycznej i medycyny:

1. „Wytyczne gimnastyki leczniczej w przewlekłych chorobach obwodowych tętnic” — S. Bąk, L. Bierzgalska — „Kultura Fizyczna” 1961.
2. „Gimnastyka lecznicza w przypadkach zakrzepowego zapalenia żył” — S. Bąk, L. Bierzgalska — „Kultura fizyczna” 1962.
3. „Zmiany kręgosłupa w syndromie Reanauda” — S. Bąk i wsp. — „Chirurgia Narz. Ruchu i Ort. Pol.” 1965.
4. „Wpływ niedotlenienia tkanek w zakażeniu beztlenowcami” — S. Bąk — referat wygłoszony na zjeździe Pol. Tow. Chir. 1965.
5. „Teoretyczny wskaźnik przepływu krwi w podudziu człowieka” — S. Bąk, W. Czajkowski i wsp. — referat wygłoszony na Zjeździe Tow. Med. Sport. 1963.

Ponadto w opracowaniu znajduje się szereg prac z dziedziny wad postawy, traumatologii i pogranicza medycyny.

W roku 1966 adj. Zofia Jędrzejowska napisała pracę doktorską w Zakładzie Medycyny Sądowej i uzyskała stopień doktora medycyny.

Pracownicy Katedry brali udział w szeregu zjazdów i konferencji krajowych i zagranicznych. Między innymi adj. Zofia Jędrzejowska uczestniczyła w międzynarodowej konferencji na temat dokumentacji medycyny sportowej w Linzu oraz w zjeździe Tow. Med. Sądowej w Brnie.

Zakreślony plan naukowobadawczy Katedry obejmuje następujące zagadnienia:

1. Hemodynamika obwodowa w wysiłku fizycznym.
2. Urazowość w sporcie.
3. Wady postawy.

Emil Dudziński

Rozwój i działalność Zakładu Teorii i Metodyki Lekkiej Atletyki Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie w latach 1927—1967

Historia Zakładu T. i M. L.A. WSWF w Krakowie wiąże się z poziomem i rozwojem sportu lekkoatletycznego oraz pozycją, jaką zajmował on w systemie wychowania fizycznego w latach dwudziestych obecnego stulecia w naszym kraju. System ten jak wiadomo tolerując dyscypliny rekreacyjne i niektóre sporty utylitarne oparty był przede wszystkim na ćwiczeniach gimnastycznych. Ćwiczenia lekkoatletyczne widnieją w tym czasie w programach gimnastycznych i wchodzi w skład zawodów w tej podstawowej dyscyplinie. Wprawdzie w tych samych latach dochodzi do emancypacji lekkiej atletyki jako odrębnej gałęzi sportu, ale dotyczyło to raczej działalności sportowo-organizacyjnej niż szkoleniowej. Sprawy szkolenia ani wówczas, ani w okresie przed I wojną światową poza nielicznymi próbami na najwyższym szczeblu nie znajdowały wyrazu w działalności organizacji sportowych i w programach szkolnych.

Za konsekwencję tej sytuacji uważać należy pierwsze programy w Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego, drugiej po uczelni poznańskiej wyższej uczelni wych. fizycz. w kraju, w których na lekką atletykę przewidywano zaledwie jedną godzinę w tygodniu w 3 trymestrach w ciągu 3 lat studiów. Wymiar ten ze względu na brak obiektów ćwiczebnych w pierwszych latach działalności uczelni, realizowany był przeważnie w trymestrach wiosennych, a nieco później w pierwszych. Do równomiernego rozkładu zajęć dochodzi dopiero w latach 1933/34, kiedy Uczelni udało się pozyskać obiekty Państwowego Urzędu P.W. i W.F. przy ul. Zwierzynieckiej. W ostatnich 2 latach okresu międzywojennego wzrasta ilość godzin dydaktycznych przeznaczonych na l.a. W trymestrach wiosennych na I roku wprowadzono 2 godz. tygodniowo, choć w tym samym trymestrze na II roku 2 godz. mieli już tylko mężczyźni.

Ponieważ przytoczone wymiary godzin nie ulegały istotnym zmianom aż do roku 1950 i obowiązywały przez niemal 20 pierwszych lat istnienia

Uczelni, wydaje się, iż należy krótko omówić kształtowanie się zakresu i treści prowadzonych w tym czasie zajęć. „Ćwiczenia z lekkiej atletyki”, tak bowiem brzmiał oryginalny zapis w indeksach studenckich, obejmowały w pierwszych 6 trymestrach usprawnienie studentów w l.a., przy czym przeważnie pomijano bardziej skomplikowane technicznie konkurencje takie, jak skok o tyczce czy rzut młotem i bieg z płótkami u kobiet. Program 3 ostatnich trymestrów przewidywał zajęcia z metodyki nauczania l.a., realizowane częściowo w formie wykładów lub praktyk lekcyjnych. Ich treścią były w zasadzie problemy organizacji imprez l.a., w małym zakresie metoda nauczania konkurencji l.a. z zupełnym pominięciem zagadnień treningowych.

Z chwilą przejęcia Uczelni przez Główny Komitet Kultury Fizycznej w roku 1950 założenia programowe uwzględniły siłą rzeczy dynamiczny rozwój podstawowych sportów, w tym również lekkiej atletyki. Od tego czasu na wszystkich latach studiów obowiązują studentów 2 godz. w tygodniu, a w semestrach wiosennych na II i III roku dodatkowo 1 godz. wykładu. Po przedłużeniu studiów do lat czterech wprowadzono w 7 semestrze IV roku jeszcze 1 godz. tygodniowo wykładu na temat treningu l.a. Zakres i treść nauczania w tej powiększonej ilości godzin wpłynęły korzystnie nie tyle na tematykę ile na realizację programu. Prócz lepszych bowiem możliwości usprawnienia studentów większą uwagę zwrócono na metodę nauczania w trakcie zajęć praktycznych oraz wprowadzono wykłady na II roku z techniki konkurencji l.a., a na III i IV z rozwoju metod treningowych i organizacji imprez l.a. Rok 1950 umożliwił również dla wolontariuszy specjalizację z l.a. początkowo na III roku w wymiarze 3 godz. w tygodniu, następnie z chwilą przejścia na studia 4-letnie przekształciła się ona w 2-letni kurs specjalizacji l.a. z 3 godzinami na III roku i 5 na roku IV. Ukończenie kursu daje absolwentom Uczelni możliwość uzyskania stopnia trenera w l.a. kl. II.

W całym okresie 40 lat istnienia Uczelni pracę szkoleniową z zakresu lekkiej atletyki prowadzili przeważnie ludzie związani z działalnością organizacyjną, sportową i szkoleniową w tej dyscyplinie sportu. I tak, w latach 1927—1930 ćwiczeniami l.a. kobiet i mężczyzn kierował znany działacz i praktyk l.a. kpt. Frączkiewicz. Od roku akademickiego 1930/31 do 1933/34 zajęcia l.a. z mężczyznami prowadził mgr M. Lubaczewski, a ze studentkami znany w tym okresie teoretyk wychowania fizycznego, człowiek, z którego nazwiskiem wiąże się poważny etap rozwoju uczelni krakowskiej, dr J. Figna. Mgr M. Lubaczewski¹, wychowanek uczelni, wytrawny działacz l.a. i niedawny czynny zawodnik był pierwszym, który ustawił na właściwym poziomie dydaktykę l.a., co miało niemały wpływ na poziom nauczania w najbliższych latach. Fakt ten nie został

¹ Mgr M. Lubaczewski zginął śmiercią męczeńską rozstrzelany przez okupanta w lipcu 1940 r. w Krzesławicach pod Krakowem.

jednak doceniony przez kierownictwo, ponieważ ten znakomity fachowiec opuszcza uczelnię w roku 1934, a pod jego nieobecność w roku akademickim 1934/35 ćwiczenia z mężczyznami prowadzi młody absolwent instr. E. Adamczak. Od roku akademickiego 1935/36 do roku 1939 lekką atletykę mężczyzn przejmuje znakomity specjalista z dziedziny gier zespołowych mgr J. Lubowiecki, a l.a. kobiet mgr Jarzynówna. Na III roku tzw. metodykę prowadzi zarówno z mężczyznami, jak kobietami dr J. Figna. Ten 4-letni okres ostatnich lat międzywojennego 20-lecia to okres dynamicznego rozwoju polskiego sportu, w tym w pierwszym rzędzie lekkiej atletyki. Zdaniem autora, który w tym czasie studiował, poziom metod nauczania i wiedzy o lekkiej atletyce na uczelni daleko odbiegał od średniego poziomu reprezentowanego przez czołowych szkoleniowców i teoretyków l.a. w organizacjach sportowych. Dotyczyło to specjalnie l.a. kobiet.

Od marca 1945 r., a więc od chwili powołania do życia uczelni po wyzwoleniu, do roku 1950 organizacja toku studiów oparta była o wzory sprzed roku 1939. Zajęcia z mężczyznami w latach 1945, 46, 48, 49, 50 prowadził obecny kierownik Zakładu dr E. Dudziński, a w roku 1947 mgr Z. Jesionka i mgr T. Sztolf. Ćwiczeniami l.a. ze studentkami kierowała dr A. Łukowska. W roku 1950 z chwilą przejścia Uczelni przez GKKF powstaje samodzielny Zakład Lekkiej Atletyki. W miarę kończenia studiów przez najbardziej uzdolnionych absolwentów kierownictwo Zakładu obsadza stanowiska asystenckie. I tak, do chwili obecnej pracują w Zakładzie: od 1951 r. mgr K. Rusin, od 1952 mgr A. Bezeg, od 1954 mgr E. Kruczalak, od 1955 mgr U. Figwer, od 1960 z przerwą 2-letnią na 1/2 etatu mgr R. Pipusz. Prócz tego w okresie powojennym w Zakładzie pracowali: mgr Z. Buhl w latach 1952—1958, absolwentka M. Kusion w latach 1956—1957 oraz mgr E. Muszyński w roku akademickim 1958/59.

O warunkach pracy Zakładu L.A. mówić można w zasadzie od chwili jego powstania, a więc od roku 1950. Ogólnie biorąc, nie uległy one w ciągu tych 17 lat istotnym zmianom. Ze szkoleniowego punktu widzenia (obiekty ćwiczebne, hala sportowa, stadion l.a., sprzęt ćwiczebny, filmy i literatura fachowa) wyposażenie, jakie Uczelnia zapewnia Zakładowi, jest wystarczające. Nie do usunięcia chwilowo są natomiast „niedogodności” w zakresie pomieszczenia dla pracowników nauki, a więc i wyposażenia w nowoczesne pomoce dydaktyczne i aparaturę naukowo-badawczą. Wydaje się, iż niecelowe jest wykazywanie braków w tym zakresie i odnoszenie do tego, co powinna posiadać nowoczesna placówka naukowa w tym dziale, ponieważ radykalna poprawa pod tym względem może nastąpić z chwilą ukończenia nowego pomieszczenia Uczelni.

Na rozwój problematyki naukowobadawczej Zakładu zasadniczy wpływ wywarły zainteresowania i doświadczenia szkoleniowe kadry nau-

czającej, wyniesione z pracy dydaktycznej w Zakładzie i może w większym jeszcze stopniu z pracy szkoleniowej w organizacjach sportowych. Zmiany, jakie zachodziły w podejmowanej tematyce, można ująć w 3 zasadnicze kierunki: charakterystyczny dla pierwszych lat po wyzwoleniu kierunek dydaktyczny, przypadające na lata 1950—55 zainteresowania problemami techniki konkurencji l.a. i metody ich nauczania, i wreszcie nurt ostatnich lat, badania nad rozwojem i doskonaleniem procesu treningowego w l.a. Podejmowane prace wykonywane były w oparciu o nauki reprezentowane przez katedry: Biologii z Antropologią, Anatomii z Biomechaniką i Fizjologii. Znaczną część dorobku pracowników nauki Zakładu stanowią publikacje o charakterze szkoleniowym drukowane w fachowych periodykach l.a., w tym również zagranicznych, skrypty szkoleniowe, podręczniki a także referaty publikowane w zagranicznych wydawnictwach fachowych oraz wygłaszane na międzynarodowych konferencjach szkoleniowych l.a.

W ostatnich 15 latach pracownicy Zakładu L.A. opublikowali lub oddali do druku:

- a) około 80 artykułów szkoleniowych lub prac popularnonaukowych na temat techniki, metody nauczania, treningu w l.a., analizy poziomu i rozwoju konkurencji l.a., biografii czołowych działaczy i zawodników w l.a. okresu międzywojennego oraz sprawozdań szkoleniowych z wielkich imprez w lekkiej atletyce,
- b) 4 skrypty szkoleniowe oraz 1 podręcznik z l.a.,
- c) 7 oryginalnych prac naukowobadawczych, w tym 3 prace doktorskie oraz 1 pracę monograficzną.

Z 92 prac magisterskich o tematyce l.a., znajdujących się w ewidencji dziekanatu Uczelni, 91 to prace wykonane w ostatnim 20-leciu. W okresie przed rokiem 1939 ukazało się około 15 prac o tematyce l.a. wykonanych w Katedrze Antropologii UJ czy też pod kierunkiem prowadzącego Teorię Wychowania Fizycznego w Studium Wych. Fizycz. UJ. Z prac powojennych 65 stanowi wyłączny dorobek Zakładu L.A. W problematyce ich rysują się następujące kierunki:

- a) badanie współzależności pomiędzy cechami morfologicznymi, wybranymi testami sprawności ruchowej a wynikami w lekkiej atletyce;
- b) badania nad wpływem podstawowych cech motoryczności na sprawność specjalną l.a. oraz na wyniki w l.a.;
- c) analiza skuteczności szkolenia w l.a. w pionach, klubach sportowych regionalnych ośrodkach szkoleniowych oraz w zespołach szkolenia kadry narodowej i olimpijskiej;
- d) badania nad kształtowaniem się i zmiennością najwyższej formy sportowej na podstawie rezultatów uzyskiwanych przez najlepszych zawodników;
- e) badania nad wpływem składowych elementów ruchu w poszczególnych konkurencjach l.a. na wyniki w tych konkurencjach.

Za oddzielny odcinek osiągnięć Zakładu L.A. należy uważać działalność szkoleniową i społeczną w l.a. jego pracowników na terenie pozauczelnianym. Z sześciu zatrudnionych w Zakładzie pracowników naukowo-dydaktycznych 5 posiada kwalifikacje trenerów l.a. I klasy, w tym 3 uprawnienia trenerów specjalistów. Kierownik Zakładu przez 15 lat pracował w szkoleniu centralnym, kierując w ostatnich 10 latach reprezentacją Polski kobiet. Mgr A. Bezeg przez 8 lat pełnił funkcję trenera konsultanta w konkurencji skoku wzwyż w kadrze narodowej i olimpijskiej. Mgr E. Kruczalak od 6 lat spełnia obowiązki naczelnego konsultanta w zakresie konkurencji szybkościowych dla kadry narodowej Rumunii i Bułgarii. Mgr K. Rusin należy do czołowych w kraju specjalistów od rzutów l.a., a mgr U. Figwer, dwukrotna finalistka igrzysk Olimpijskich i rekordzistka kraju w rzucie oszczepem, odznaczona tytułem Zasłużonego Mistrza Sportu, posiada poważne osiągnięcia szkoleniowe w skali krajowej. W ramach kontaktów szkoleniowych pracownicy Zakładu wyjeżdżali do 20 krajów europejskich, Australii, Azji i Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej. Zakład wychował i wyszkolił około 80 specjalistów, trenerów l.a., z których poważna część zakwalifikowała się do szkolenia na najwyższym szczeblu kadry narodowej. Kierownik Zakładu wraz z pracownikami pełnił i pełni od lat odpowiedzialne funkcje społeczne w Związkach L.A. szczebla wojewódzkiego i centralnego.

40-letnia działalność szkoleniowców l.a. Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego, w tym 17-letnia Zakładu Teorii i Metodyki Lekkiej Atletyki Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie, wywarła znaczny wpływ na wychowanie wielu nauczycieli, działaczy i szkoleniowców w l.a. i przyczyniła się do rozwoju tej pięknej gałęzi sportu w całym kraju. Celem Zakładu w latach najbliższych prócz zadań szkoleniowych winno być wychowanie młodych, pełnych inwencji naukowców, którzy trudne zadanie dalszego doskonalenia procesu dydaktyczno-naukowego będą mogli oprzeć nie tylko o własne doświadczenie, ale i o rzetelną wiedzę.

Bronisław Jasicki i Stanisław Panek

Katedra Biologii i Antropologii (Sprawozdanie z działalności)

W rozwoju biologii i antropologii — podstawowych przedmiotów przyrodniczych naszej uczelni można wyróżnić dwa zasadnicze okresy: I okres od 1927 do 1953, tj. od powstania Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego do stworzenia własnych katedr i zakładów, II okres od 1953 do 1966, tj. od chwili zaistnienia realnych możliwości podjęcia prac dydaktycznych i naukowych w wyodrębnionej jednostce, jaką jest katedra, do końca roku akademickiego 1965/66.

Okresy te różnią się pod względem zakresu i treści obu przedmiotów, liczby pracowników i rozwoju kadr, a w konsekwencji również pod względem rozwoju własnej problematyki naukowobadawczej.

Okres I należy traktować jako okres wstępny — okres poszukiwania najlepszych rozwiązań w miarę coraz to dokładniejszego rozumienia funkcji, jaką mają spełniać te przedmioty w kształceniu kadr wychowania fizycznego i sportu. Oba przedmioty w tym czasie były prowadzone usługowo przez pracowników katedr i zakładów naukowych Uniwersytetu Jagiellońskiego, a w związku z tym ich zakres i treść — przynajmniej w początkowych latach — nie różniły się w sposób zasadniczy w stosunku do programów studiów uniwersyteckich. Zajęcia z biologii opierały się niemal wyłącznie tylko o wykłady, których godziny w cyklu studiów w późniejszych latach stale malały. W latach bowiem sprzed II wojny światowej biologia obejmowała stokilkadziesiąt godzin, których liczba w czasach powojennych, zwłaszcza po roku 1950, malała konsekwentnie do około 70. Zajęcia dydaktyczne z antropologii w badanym okresie wykazywały natomiast systematyczny wzrost zarówno w zakresie wykładów, jak i ćwiczeń, jak też i poszerzenia problematyki. Ogólna liczba godzin w latach 1928—1934 wynosiła bowiem zaledwie 60, natomiast w latach 1946—1950 około 180 godzin.

W związku z brakiem własnych katedr i kadr naukowych trudno mówić o działalności naukowo-badawczej — w ścisłym tego słowa znaczeniu — w danym okresie czasu.

Okres II można uważać za okres ukierunkowanego rozwoju obu przedmiotów, połączonych w jedną całość organizacyjną przez utworzenie Katedry Biologii i Antropologii. W wyniku wzbogacenia programów studiów wychowania fizycznego o nowe dziedziny wiedzy oraz rozszerzenia zakresu przedmiotów praktycznych nastąpić musiały odpowiednie zmiany w dziedzinie dydaktyki obu przedmiotów. W porównaniu z okresem poprzednim uległa z jednej strony zmniejszeniu liczba godzin zajęć obu przedmiotów, z równoczesnym zwróceniem większej uwagi na rolę ćwiczeń, z drugiej zaś strony nastąpiło lepsze dopasowanie treści obu przedmiotów do specyficznych potrzeb studiów wychowania fizycznego. Powstanie własnego ośrodka pracy dydaktyczno-naukowej — jakim jest katedra — jak też i obsada etatów asystenckich przez własnych pracowników warunkowały początki pracy naukowobadawczej, która w tym okresie wykazywała coraz to większy rozwój, stosownie do wzrostu liczbowego kadr i bazy materialnej (pomieszczenia, aparatura, biblioteka itd.).

Po przedstawieniu ogólnego charakteru przemian w zakresie obu przedmiotów, tj. biologii i antropologii w rozpatrywanym okresie czasu 1927—1966 przejdziemy z kolei do bardziej szczegółowego omówienia każdego z przedmiotów oddzielnie.

Biologia

Począwszy od roku akademickiego 1928/29 aż do roku 1938/39 wykłady z biologii pt. „Biologia ogólna” prowadził na Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego prof. dr Emil Godlewski. Wykładał on na II roku studiów 5 godzin w trymestrze IV i V, a więc łącznie 100 godzin (licząc 10 godzin na trymestr). W roku akademickim 1929/30 oprócz wykładów z biologii ogólnej prof. dr E. Godlewski wykładał również w tym samym czasie zagadnienia dziedziczności w wymiarze 2 godzin w trymestrze IV i V, co łącznie stanowiło 140 godzin. W roku akademickim 1931/32 liczba godzin wykładów zmniejszyła się do 120, czyli o jedną godzinę w wymiarze tygodniowym. Dalsze zmniejszenie liczby godzin wykładów z biologii do 110 nastąpiło w latach akademickich 1932—1938/39.

W okresie powojennym w roku akademickim 1945/46 wykłady z biologii — o prawie dwukrotnie zmniejszonym wymiarze w stosunku do lat przedwojennych objął prof. dr S. Skowron. Wykładał on biologię ogólną wraz z dziedzicznością 3 godziny tygodniowo w trymestrze IV i V, tak więc łączna liczba wykładów wynosiła 60 godzin w całym cyklu studiów. W tym samym wymiarze godzinowym wykłady z biologii wraz z dziedzicznością prowadził w latach akademickich 1946/47—1947/48 dr K. Rapacz, w latach zaś następnych prof. dr S. Skowron i dr S. Zajączkowski. W roku akademickim 1950/51 wykłady z tego przedmiotu przejął dr Artur Jurand i prowadził je aż do roku 1952/53. W roku

akademickim 1950/51 wykłady z biologii zostały przeniesione z II na I rok studiów w wymiarze 2 godzin tygodniowo w semestrze I i II, co łącznie stanowiło 120 godzin. W latach następnych liczba godzin wykładów zmniejszyła się do 60 godzin.

W okresie II została w roku 1953 kreowana katedra Biologii i Antropologii i na jej kierownika powołano doc. dr B. Jasickiego. W tym to czasie (1953—1966) zmniejszyła się liczba wykładów do 47 godzin oraz zostały wprowadzone ćwiczenia w wymiarze 31 godzin. Łączna liczba wykładów i ćwiczeń prowadzonych na I roku studiów wynosiła 78 godzin.

Antropologia

Wykłady i ćwiczenia z antropologii prowadzone były na II roku studiów i rozpoczęły się dopiero w roku akademickim 1929/30. Kierownikiem Katedry Antropologii Uniwersytetu Jagiellońskiego był wówczas prof. dr Talko-Hryniewicz, a ponieważ był już w wieku podeszłym, wykłady prowadził w jego imieniu starszy asystent katedry dr Sedlaczek Komorowski. W początkowych latach aż do 1934/35 zajęcia z antropologii ograniczały się do wykładu z antropologii ogólnej w wymiarze 2 godzin tygodniowo w ciągu I trymestru II roku studiów oraz 2 godzin ćwiczeń również jednego trymestru na III roku studiów. Łączna liczba godzin zajęć dydaktycznych z antropologii wynosiła 60. Z chwilą objęcia Katedry Antropologii UJ przez prof. dra K. Stołyhwę w roku 1934 i przejęcia przez niego wykładów zarówno tematyka, jak i liczba godzin uległy znacznemu powiększeniu. W roku akademickim 1935/36 prowadzony był wykład antropologii ogólnej w wymiarze 1 godziny tygodniowo przez cały II rok, a na III roku zagadnienia ras i typów konstytucyjnych, również przez cały rok po jednej godzinie tygodniowo. Oprócz wykładów na III roku odbywało się proseminarium z antropologii — 2 godziny tygodniowo przez cały rok oraz ćwiczenia antropologiczne w wymiarze 2 godzin tygodniowo w ciągu I trymestru. Łączna więc liczba godzin z antropologii wynosiła 140. Ten stan utrzymał się do roku akademickiego 1938/39, tj. do wybuchu II wojny światowej, przy czym tematyka wykładów uległa urozmaiceniu i rozbudowaniu.

W ostatnich latach okresu przedwojennego prof. dr K. Stołyhwo wykładał rozwój rodowy — 10 godzin, rozwój osobniczy człowieka — 10 godzin, rasy ludzkie — 10 godzin; każdy temat przez jeden trymestr. Odbywały się również ćwiczenia antropometryczne i antropologiczne w jednym trymestrze. Na III roku studiów prof. dr K. Stołyhwo wykładał ponadto zagadnienia typów konstytucyjnych po 1 godzinie przez 2 trymestry oraz doc. dr Eugenia Stołyhwo omawiała zagadnienia eugeniki w trymestrze trzecim. Prócz tego przez cały rok odbywało się na trzecim roku proseminarium antropologiczne.

W okresie powojennym od roku 1945 wykłady z antropologii prowadzone były zarówno przez prof. dra K. Stołyhwę, jak i przez doc. dr Eu-

genię Stołyhwę, która stopniowo przejmowała coraz to więcej zajęć. W roku akademickim 1948/49 prof. dr E. Stołyhwo prowadziła elementarny kurs antropologii w trymestrze 1 i 2 na II roku studiów, antropologiczne podstawy wychowania fizycznego w 3 trymestrze III roku po 2 godziny tygodniowo i wreszcie ćwiczenia antropologiczne po 2 godziny tygodniowo w ciągu całego II roku, na III roku zaś seminarium antropologiczne przez cały rok również w tym samym wymiarze, tj. 2 godziny tygodniowo. Prof. dr K. Stołyhwo ograniczył się tylko do jednej godziny wykładu na temat rozwoju osobniczego człowieka na II roku. Podobny stan utrzymał się aż do roku akademickiego 1949/50, w którym odbywały się następujące zajęcia prowadzone przez doc. dr E. Stołyhwę: na I roku — antropologia z biometrią 2 godziny tygodniowo w 2 semestrze, na II roku — antropologia (kurs elementarny) 2 godziny tygodniowo w semestrze 1 i 2 oraz w tym samym wymiarze ćwiczenia antropologiczne, na III roku seminarium antropologiczne 2 godziny tygodniowo w semestrze 1 i 2. Prof. dr K. Stołyhwo omawiał na III roku zagadnienia rozwoju osobniczego człowieka w wymiarze 1 godziny w semestrze 1 i 2.

W latach 1950/51—1952/53 zajęcia z antropologii uległy wydatnej redukcji, bo do około 90 godzin w cyklu studiów, a wykłady w charakterze pracy zleconej podjął doc. dr Br. Jasicki.

W kresie II (1953—1966) następuje dalsze zmniejszenie zajęć dydaktycznych z antropologii do łącznej liczby 60 godzin, w tym 24 godziny wykładów i 36 godzin ćwiczeń na II roku studiów, do tego należy dodać limit godzin seminarium magisterskiego, prowadzonego na III roku w semestrze 6 w wymiarze 2 godzin tygodniowo i na IV roku studiów w wymiarze 2+1 przez cały rok, co łącznie wynosi 84 godziny.

Zmiany wymiaru godzin w zakresie wykładów i ćwiczeń (wziętych łącznie) z biologii i antropologii w rozpatrywanym okresie 1927—1966 przedstawia poniższe zestawienie:

Lata akademickie	Biologia	Antropologia
1928/29—1934/35	118 godzin	60 godzin
1935/36—1938/39	110 „	150 „
1945/46—1949/50	60 „	180 „
1950/51—1952/53	90 „	90 „
1953/54—1965/66	78 „	60 „

Zmiany treści wykładów pozostają w ścisłym związku ze zmianami w ilości zajęć w zakresie obu przedmiotów. Jakkolwiek zachowane były wszystkie w zasadzie zagadnienia wchodzące w zakres przedmiotu, to jednak zmieniał się udział poszczególnych zagadnień w rozdziale ca-

łości wykładanego materiału. W zakres biologii wchodzi ogólna pojęcia dotyczące żywej materii, tkanek ustroju ludzkiego, formy rozrodu, rozwój zarodkowy i pozazarodkowy z uwzględnieniem wpływu środowiska zewnętrznego, elementy dziedziczności oraz zagadnienia ewolucjonizmu. Program antropologii obejmuje kwestie związane ze stanowiskiem człowieka w świecie zwierząt, jego rozwój rodowy, zróżnicowanie rasowe i rozwój osobniczy z uwzględnieniem aspektów rozwoju ruchowego oraz wzajemnych związków struktury i funkcji organizmu ludzkiego. W ewolucji nauczania antropologii w naszej uczelni w całym badanym okresie zaznacza się wyraźna tendencja coraz to większego zwracania uwagi na problematykę dotyczącą osobniczego rozwoju człowieka, jako bezpośrednio związaną z potrzebami naszych studentów, przyszłych nauczycieli i wychowawców.

Przechodząc z kolei do krótkiego przedstawienia kwestii dotyczących prac magisterskich absolwentów i pracy naukowobadawczej pracowników katedry Biologii i Antropologii potraktujemy oba przedmioty łącznie. Takie ujęcie wynika z tego, że biologia ujmowana jest w programie jako podstawa do zrozumienia innych przedmiotów przyrodniczych, a w związku z tym nie rozwinęła w zasadzie specyficznej dla siebie problematyki, co w konsekwencji doprowadziło do stosunkowo małej liczby prac magisterskich o charakterze czysto biologicznym.

Dorobek w zakresie wykonanych prac magisterskich w naszej uczelni, który zapisać należy na konto pracowników związanych z biologią i antropologią (głównie antropologią), można zilustrować w postaci poniższego zestawienia, w którym podane są liczby wykonanych prac w trzech okresach:

Okres	Prace magisterskie wykonane z biologii i antropologii	Prace magisterskie wykonane w całej uczelni	% wykonanych prac z biologii i antropologii
1929—1939	71	281	25%
1945—1953	48	132	36%
1954—1966	95	355	27%
Razem:	214	768	28%

Tak więc przeciętnie blisko 1/3 wszystkich prac magisterskich w naszej uczelni na przestrzeni 40 lat jej istnienia — zostało wykonanych z zakresu biologii i antropologii. Tak duży procent prac magisterskich przypadający w zasadzie na jeden przedmiot (antropologię) należy tłumaczyć przede wszystkim tym, że antropologia wysunęła problematykę ważną dla studiów wychowania fizycznego, a równocześnie dysponowała dostępną metodyką zbierania materiału i jego opracowania.

Nie bez znaczenia zarówno dla rozwoju tematyki prac magisterskich, jak i rozwoju własnej problematyki naukowobadawczej był w pierwszym

rzędzie dobór odpowiednich kadr wykładowców, w drugim zaś — szczególnie jeśli chodzi o II okres (1953—1966) — szybki rozwój liczbowy i naukowy pracowników katedry Biologii i Antropologii. A oto w skrócie odpowiednie dane:

W roku 1949/50 został powołany na stanowisko asystenta mgr w.f. Stanisław Panek, w r. 1954/55 mgr w.f. Zofia Bocheńska, w r. 1958/59 mgr w.f. Stanisław Gołąb, w r. 1965/66 mgr biologii Genowefa Kurnik. Stanisław Panek i Zofia Bocheńska ukończywszy studia biologiczne na Uniwersytecie Jagiellońskim uzyskali stopnie mgra, a następnie stopnie doktora nauk przyrodniczych, mgr Stanisław Gołąb zaś stopień doktora nauk o wychowaniu fizycznym.

Aktualny stan zatrudnienia w Katedrze Biologii i Antropologii na rok akademicki 1965/66 przedstawia się następująco:

1. Doc. dr Stanisław Panek	— kierownik katedry
2. Dr Zofia Bocheńska	— adiunkt katedry
3. Dr Stanisław Gołąb	— starszy asystent
4. Mgr Genowefa Kurnik	— starszy asystent
5. Franciszek Kamiński	— laborant
6. Prof. dr Bronisław Jasicki	— wykłady zlecone z biologii

Nie miejsce tu na to, aby przedstawić dorobek naukowy pracowników katedry, ponieważ tym sprawom będzie poświęcona osobna publikacja, ale można ogólnie wytyczyć pewne zasadnicze problemy. Otóż przewodnim kierunkiem pracy badawczej katedry jest analiza i ocena wpływu czynników biologicznych i społecznych na kształtowanie się rozwoju osobniczego człowieka. Prace badawcze katedry włączone są do Międzynarodowego Programu Badań nad Przystosowalnością Człowieka. Nie można również nie wspomnieć o roli w pewnym sensie użytkowej, jaką katedra spełnia wobec innych pracowników naukowo-dydaktycznych naszej uczelni. Wyrazem tego niech będzie fakt, iż pod kierownictwem prof. dra B. Jasickiego zostało wykonanych i następnie obronionych 5 prac doktorskich pracowników naszej uczelni i 2 prace doktorskie absolwentów naszej uczelni. Pod kierownictwem zaś doc. dra S. Panka przygotowywane są dalsze 4 prace doktorskie o tematyce wyraźnie nawiązującej do potrzeb praktyki sportowej.

Rzetelne przygotowanie do pracy dydaktycznej, stosunkowo szybki rozwój naukowy — oparty o pracę badawczą i kontakty tak krajowe, jak i zagraniczne pracowników Katedry Biologii i Antropologii, jak wreszcie dość dobre warunki lokalowe, łącznie z aparaturą i biblioteką, stwarzają pomyślne warunki dla realizacji planów dalszego postępu w zakresie dydaktyki i pracy naukowobadawczej.

Zygmunt Jesionka

Powstanie i działalność Zakładu Sportów Różnych Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie w okresie 40-lecia

1. Geneza Zakładu i ewolucja przedmiotów wchodzących w zakres Zakładu Sportów Różnych wiążą się organicznie z pierwszymi próbami konstruowania programu studiów w.f. na Uniwersytecie Jagiellońskim.

Powstałe w roku 1927 Studium Wychowania Fizycznego przy UJ było pierwszym krokiem zmierzającym do szkolenia kierowników i instruktorów wychowania fizycznego dla szkół, zwłaszcza średnich i wyższych — na poziomie uniwersyteckim. Równocześnie Studium WF UJ miało się stać ośrodkiem badań naukowych na odcinku wychowania fizycznego.

Podstawą działalności dydaktycznej Studium WF UJ był program studiów. Pierwszy program Studium obejmował:

na I roku studiów — 1180 godzin rocznie, w tym 940 godzin zagadnień teoretycznych i 240 godzin zajęć praktycznych z zakresu wychowania fizycznego,

na II roku studiów — 1000 godzin rocznie, a w tym 670 godzin zagadnień teoretycznych i 330 godzin zajęć praktycznych z zakresu wychowania fizycznego,

na III roku studiów — 900 godzin rocznie, a w tym 660 godzin zagadnień teoretycznych i 330 godzin zajęć praktycznych z zakresu wychowania fizycznego.

Program studiów kładł główny nacisk na problematykę teoretyczną, pozostawiając na dalszym planie zagadnienia praktyczne wychowania fizycznego. Wynikało to zarówno z braku odpowiedniej kadry wykształconych praktyków, jak i z jasnego poglądu na zadania czekające na absolwenta Studium WF UJ w działalności zawodowej w szkole średniej, wyższej lub w organizacjach wychowania fizycznego i sportu. Nie bez wpływu był tu również brak sal gimnastycznych i hal sportowych, pływalni i boisk — odpowiednio wyposażonych do ćwiczeń.

Mimo bardzo skromnych możliwości i braku sprzętu sportowego już w roku 1927 wprowadzono do programu nauczania ćwiczenia praktyczne: gimnastykę, lekkoatletykę, gry ruchowe, pływanie, rytmikę i umuzykalnienie, tańce narodowe, ćwiczenia w metodycznym prowadzeniu gier i zabaw ruchowych.

Ważną rolę w przygotowaniu praktycznym wychowanków Studium WF UJ spełniały kursy narciarskie i obozy letnie organizowane od roku 1928. Dyscypliny objęte programem obozów letnich i zimowych stanowiły istotne uzupełnienie programu studiów.

Nieustanny rozwój wychowania fizycznego i sportu powodował wnikanie do programu studiów nowo powstających dyscyplin sportowych, ogarniających żywiołowo młodzież. Należy tu wymienić takie dyscypliny, jak tenis, gry sportowe, piłka siatkowa, piłka koszykowa, szczypiórniak (obecnie piłka ręczna), piłka nożna, kajakarstwo, wioślarstwo, narciarstwo, łyżwiarstwo.

W latach 1927—1932 wymienione dyscypliny sportowe weszły na stałe do programu studiów, a część z nich stała się załącznikiem Zakładu Sportów Różnych. W latach 1932—1939, a również bezpośrednio po II wojnie światowej w latach 1945—1950 dalsze dyscypliny sportowe, jak boks, dżudo, zapasnictwo, rugby, łucznictwo, strzelectwo sportowe, zdobywały sobie miejsce w programie Studium WF.

Rok 1950 przyniósł utworzenie Akademii Medycznej w Krakowie na miejsce Wydziału Lekarskiego UJ i przekształcenie istniejącego dotychczasowego Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego w samodzielną uczelnię — Wyższą Szkołę Wychowania Fizycznego.

Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 10 VII 1953 r., z mocą od stycznia 1953 roku, powołano 6 zakładów praktycznych w Katedrze Sportu WSWF w Krakowie, a spośród nich Zakład Sportów Różnych, z kierownikiem zast. prof. mgr-em Zygmuntem Jesionką. Utworzony Zakład — zgodnie ze swoją nazwą obejmował swym zakresem teorię i metodykę około 20 dyscyplin objętych zakresem działalności. Ilość godzin przeznaczonych na poszczególne dyscypliny sportowe była różna. Utworzona w nowym programie Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie grupa przedmiotów o nazwie „sport do wyboru” dysponowała liczbą 54 godzin zajęć teoretycznych i praktycznych przypadających na studenta.

Dyscypliny objęte działalnością Zakładu Sportów Różnych w latach 1950—1954:

narciarstwo, łyżwiarstwo, hokej na lodzie, hokej na trawie, obozownictwo, boks, dżudo, podnoszenie ciężarów, rugby, gry terenowe, turystyka, atletyka terenowa, żeglarsstwo, kajakarstwo, wioślarstwo, strzelectwo sportowe, tenis, łucznictwo.

2. Obsada personalna i zmiany w tym zakresie

Przedmioty, które stanowiły zasadniczy trzon przyszłego Zakładu Sportów Różnych, prowadzili:

w latach 1928—1936:

narciarstwo: mgr Tadeusz Biernakiewicz, dr Stanisław Wajda, Ludwik Leszko

szermierka: fecht. Eugeniusz Linnemann

łyżwiarstwo: Antoni Michałek

harcerstwo i gry terenowe: wizytator Zygmunt Wyrobek, mgr Jan Bugajski

wioślarstwo: Ludwik Leszko

tenis: dr Józef Figna

w latach 1945—1952:

narciarstwo: Ludwik Leszko, mgr Marian Woyna-Orlewicz, mgr Emil Dudek, mgr Ludomir Mazurek

boks i dżudo: mgr Ludomir Mazurek, mgr Franciszek Hapek

łyżwiarstwo, tenis: mgr Zygmunt Jesionka

wioślarstwo: Antonina Piątkowska

W roku 1953 — w roku powstania Zakładu Sportów Różnych — obsada personalna przedstawiała się następująco:

Kierownik Zakładu zast. prof. mgr Zygmunt Jesionka

pomocn. prac. nauki mgr Władysław Łysak od r. 1954 do 1 X 1966

„ mgr Franciszek Hapek „ 1953 do 1 X 1966

„ mgr Roman Kwapuliński „ 1955 do 1 X 1966

„ mgr Leopold Petek „ 1958 do 1 X 1966

„ mgr Romuald Meus „ 1962 do 1 X 1966

3. Problematyka prac magisterskich

Problematyka prac magisterskich obejmowała szeroki wachlarz zagadnień wynikających z niezwykle dużej liczby prowadzonych dyscyplin sportowych. Najbardziej zasadnicze problemy poruszane w pracach magisterskich to:

- treści i formy aktywności ruchowej młodzieży różnych szkół i środowisk w czasie wolnym,
- rozwój fizyczny i motoryki młodzieży uprawiającej sport kwalifikowany,
- morfo-funkcjonalne cechy budowy a specjalizacja sportowa,
- problemy wykszolenia technicznego oraz taktycznego w sporcie wy-czynowym,
- zależność wyniku sportowego od urządzeń sportowych,
- działalność organizacyjno-sportowa oraz ewolucje sprzętu sportowego o różnych dyscyplinach sportowych.

Charakterystyka problematyki podejmowanej przez pracowników naukowych Zakładu

- płynność kadr zawodniczych, trenerskich i działaczy w sporcie kwalifikowanym,
- problemy socjologiczno-pedagogiczne w sporcie kwalifikowanym,
- urazowość w sporcie wyczynowym, przyczyny i środki zapobiegania,
- problemy odpowiedzialności cywilnej w sporcie kwalifikowanym,
- efektywność treningu sportowego w zależności od urządzeń sportowych.

4. Warunki pracy Zakładu

Pracując w niezwykle ciężkich warunkach lokalowych i finansowych, od początku swego istnienia Studium WF UJ zdezastowane kompletnie przez hitlerowskiego okupanta w czasie II wojny światowej rozpoczęło powojenną działalność w nieprawdopodobnie trudnych warunkach. Sprawy administracyjno-organizacyjne Zakładu załatwiano w dziekanacie aż do roku 1953, w którym Zakład uzyskał pomieszczenie o powierzchni 7,59 m². W roku 1960 nastąpiła dalsza poprawa warunków lokalowych, Zakład otrzymał pomieszczenie o powierzchni użytkowej ponad 11 m² dla swych pięciu pracowników.

Najważniejsze trudności, z którymi parał się Zakład w działalności dydaktycznej, wynikały ze zbyt skromnej ilości i jakości sprzętu szkoleniowego i sportowego. Dopiero lata pięćdziesiąte przyniosły zasadnicze zmiany na lepsze. Stale wzrastające zaopatrzenie w wartościowy sprzęt szkoleniowy zaspokoilo w pełni potrzeby Zakładu około 1956 r.

5. Wyposażenie w aparaturę naukową i sprzęt

Jest oczywiste, że działający w tak skromnych warunkach lokalowych Zakład nie mógł zdobywać jakiegokolwiek aparatury naukowej. W efekcie tej sytuacji Zakład do roku 1960 poza skromnymi meblami nie posiadał żadnej aparatury. Po roku 1960 Zakład uzyskał maszynę do pisania, aparat fotograficzny do zdjęć sportowych oraz projekcyjny aparat filmowy (16 mm) i tubę elektromagnetyczną do ćwiczeń na wolnym powietrzu.

6. Przeszłość i przyszłość Zakładu Sportów Różnych

W czasie około 40-letniej działalności Zakład Sportów Różnych przeszedł bardzo znamiennej ewolucję. W pierwszym trzydziestolecu poszerzał swoją działalność o nowo powstałe dyscypliny sportowe. Była to prawidłowość wynikająca z powstania i rozwoju nowych dyscyplin sportowych. Dla właściwej sportowo i społecznie działalności tych dyscyplin potrzebni byli nauczyciele tych sportów.

Drugi etap ewolucji Zakładu Sportów Różnych charakteryzuje tworzenie samodzielnych zakładów z dyscyplin sportowych, które w społeczeństwie odgrywały coraz większą rolę jako sporty masowe czy też specjalnie atrakcyjne jako widowiska sportowe, np. piłka nożna, turystyka i inne. O powstawaniu takich Zakładów, jak Obozownictwa czy Narciarstwa, decydowały względy lepszej organizacji pracy dydaktycznej uczelni.

Władysław Kahl

Zakład Chemii

W latach przedwojennych wykłady i ćwiczenia z chemii ogólnej dla studentów Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego odbywały się w Zakładzie Chemii Ogólnej Uniwersytetu Jagiellońskiego przy ul. Olszewskiego 2, prowadzonym przez prof. dra Jana Kozaka — kierownika Zakładu. Zakład ten został utworzony bowiem specjalnie z myślą o kształceniu studentów fizyki, przyrody i Studium WF.

Prof. J. Kozak osobiście wykładał przedmiot przez 3 semestry po 5 godz. tygodniowo, ćwiczenia były prowadzone przez pracowników tamtejszego Zakładu w ilości godz. 3 tygodniowo przez ówczesnego adiunkta dra Leopolda Musiała, obecnego prof. chemii ogólnej Wyższej Szkoły Rolniczej, natomiast asystentami byli przez cały okres do 1939 r. dr Tadeusz Waszkowski i dr Franciszek Pazdur.

Ponadto studenci w latach przedwojennych byli zobowiązani do wysłuchania wykładów z chemii fizjologicznej, które prowadził ówczesny adiunkt dr J. Robel.

Chemię fizjologiczną w latach 1945/1950 wykładał prof. dr Bożydar Szabuniewicz. Chemię ogólną w wymiarze 2 godz. wykładu i 2 godz. ćwiczeń prowadził w latach 1945/1957 dr Władysław Garbielski, asystentem był w tym okresie mgr Roman Kaliński.

W roku akad. 1957/1958 kierownictwo Zakładu objął dr Józef Freisler, jego zaś współpracownikami byli: mgr Roman Kaliński, początkowo starszy asystent, od roku zaś 1958/1959 adiunkt, oraz laboranci: od 1957/1959 Roger Geringer i od 1960 Wacław Rzepa.

Zakład do obecnej chwili nie prowadził poza dydaktyką żadnych prac magisterskich. Przyczyną tego było niewystarczające przygotowanie studentów do wykonania pracy z zakresu chemii.

W najbliższym czasie, po uzupełnieniu niezbędnej aparatury kierownictwo Zakładu zamierza podjąć takie prace w ilości kilku rocznie. Analogicznie, jeśli chodzi o prace naukowe typu chemicznego, to dotychczas nie mogły być one dokonywane w Zakładzie nie przygotowanym do tego

celu i dlatego dr Freisler swą przyszłą pracę habilitacyjną wykonuje już drugi rok w Zakładzie Farmakologii AM u prof. dra Janusza Supniewskiego. Stan taki jest jednak niekorzystny i dlatego w bieżącym roku dr Freisler zamierza podjąć nową dodatkową pracę z chemii organicznej, którą niezależnie od kontynuowania pracy poprzedniej zamierza w godzinach przedpołudniowych wykonywać w Zakładzie tutejszym.

Dla dobra tego rodzaju zamierzeń należałoby zwiększyć przynajmniej o 1 godz. wykłady oraz przynajmniej dla tej grupy studentów, którzy chcieliby wykonać pracę magisterską, należałoby zwiększyć ilość godzin ćwiczeń, przynajmniej dwukrotnie, co mogłoby być dokonane na latach wyższych.

Adam Klimek

Zarys rozwoju nauk fizjologicznych na Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego i w Wyższej Szkole Wychowania Fizycznego w Krakowie

Głównym zadaniem wychowania fizycznego i sportu jest doskonalenie sprawności poszczególnych narządów oraz wyrabianie ich koordynacji funkcjonalnej.

Świadome sterowanie ruchem, który jest naturalnym i jedynym środkiem do osiągnięcia czynnościowej przebudowy ustroju, oparte być może tylko na nowoczesnych osiągnięciach naukowych. Fizjologia, która stanowi podłoże biologicznego poglądu na zagadnienie prawidłowej czynności organizmu ludzkiego, już w początkach istnienia Studium WF UJ zajęła poczesne miejsce w całokształcie systemu szkolenia nauczycieli.

O docenianiu roli fizjologii w świadomym kształtowaniu organizmu człowieka w drodze treningu fizycznego świadczy wymiar godzin przeznaczonych na wykłady i ćwiczenia, które od roku 1928 objął na Studium prof. dr Ernest Meydell, ówczesny kierownik Zakładu Fizjologii Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Jagiellońskiego, przekazując jednocześnie wykłady z fizjologii ruchu st. asystentowi Zakładu, drowi Jerzemu Kaulberszowi. Zajęcia z fizjologii odbywały się w IV i V trymestrze początkowo w wymiarze 12 godzin wykładów i 2 godzin ćwiczeń tygodniowo. W następnych latach zwiększeniu liczby ćwiczeń (o jeden trymestr) odpowiadała nieznaczna obniżka godzin przeznaczonych na wykłady. Od 1931 r. całość wykładów fizjologii przejął doc. dr Jerzy Kaulbersz (od 1935 r. prof. ndzw. i kierownik Zakładu Fizjologii Wydziału Lekarskiego UJ) prowadząc je do wybuchu II wojny światowej. Ćwiczenia z fizjologii od 1936 do 1939 roku odbywały się pod kierunkiem doc. dra Bożydara Szabuniewicza.

Studium WF w tych latach nie posiadało odrębnego Zakładu Fizjologii, a zajęcia prowadzone były na Wydziale Lekarskim UJ. Także w okresie powojennym organizacja Studium nie przyniosła zmian w zakresie struktury przedmiotu fizjologii. Wykładowcą został docent (od 1946 r. profesor) dr Bożydar Szabuniewicz, a z budżetu Studium WF

zakupionych zostało szereg aparatów, z których część stała się załącznikiem wyposażenia późniejszego Zakładu Fizjologii Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego.

Obok fizjologii szczegółowej w 1945 r. wprowadzono do programu studiów odrębny przedmiot: fizjologię aparatu ruchowego, którego wykładowcą był również prof. dr B. Szabuniewicz — autor podręcznika do tego przedmiotu. W roku 1949/50 był on także wykładowcą chemii fizjologicznej oraz prowadził seminaria z fizjologii. Rozwój fizjologii aparatu ruchowego na Studium WF, w okresie powojennym zapoczątkowany przez prof. dra Szabuniewicza, doprowadził w późniejszym okresie do wydzielenia mechaniki ruchu z zakresu fizjologii. Działem tym zajmowała się anatomia, by później wyodrębnić go w silnie już rozbudowaną biomechanikę.

Kontynuowany kierunek fizjologicznego ujmowania ruchu odpowiadał potrzebom utworzonej w 1950 r. Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego. Zamiast fizjologii aparatu ruchowego wprowadzono fizjologię sportu — przedmiot obejmujący znacznie szerszą problematykę. Zakład w tym czasie uzyskał etat młodszego asystenta, obsadzony przez mgr w.f. Barbarę Piotrowską. W roku 1951 prof. dr B. Szabuniewicz przeniósł się do Gdańska, gdzie objął kierownictwo Zakładu Fizjologii Akademii Medycznej. W tym samym roku na pierwszego kierownika Zakładu Fizjologii Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie powołany został dr med. Stanisław Grochmal. W 1952 r. przejściowo obok asystentki mgr B. Piotrowskiej funkcje młodszych asystentów, zatrudnionych na 1/2 etatu, pełnili studenci III roku WSWF — Jadwiga Palik oraz Zbigniew Zaremba, a w 1953 na pełnym etacie autor niniejszego artykułu.

Brak własnych pomieszczeń zmuszał młodą uczelnię do korzystania nadal z gościnności Zakładu Fizjologii AM w Krakowie, co było możliwe dzięki życzliwemu ustosunkowaniu się jego kierownika prof. dra Jerzego Kaulbersza.

W roku 1954/55 po rozszerzeniu stanu posiadania WSWF o nowe pomieszczenia przy Alei Słowackiego 46 rozpoczęto organizację własnego Zakładu Fizjologii.

Szczupłość lokalu (Zakład obejmował pomieszczenie nr 10, w którym obecnie znajduje się Zakład Pomocy Naukowych) i brak aparatury ograniczały do minimum prowadzenie pracy dydaktycznej i działalności naukowej. Ćwiczenia odbywały się początkowo w Akademii Medycznej, a później we własnym lokalu systemem seminaryjnym z zastosowaniem demonstracji wykonywanych przez asystentów na aparaturze każdorazowo wypożyczanej z macierzystego Zakładu AM. W roku akademickim 1955/56 przystąpiono do organizacji własnej pracowni fizjologicznej w nowo uzyskanym pomieszczeniu (nr 12). Powstała wówczas przy Zakładzie Fizjologii pracownia chemiczna — załączek przyszłego samodzielnego Zakładu, prowadzonego przez dra Władysława Gabryelskiego.

Istotną i obiektywną przeszkodą w zaopatrzeniu Zakładu w niezbędną aparaturę do zajęć dydaktycznych i pracy naukowej była szczupłość środków finansowych uczelni, a szczególnie niemożność zakupienia potrzebnej aparatury na rynku krajowym.

Brak doświadczenia naukowego, dydaktycznego i organizacyjnego młodych pracowników Zakładu, rekrutujących się z absolwentów WSWF, stwarzał sytuację, w której rozwój ich był żywiołowy, ale hamowany trudnościami obiektywnymi. Dużą dalekowzroczność wykazała w tych ciężkich dla uczelni latach rektor WSWF doc. dr Eugenia Stołyhwo, która perspektywiczny rozwój Zakładu widziała właśnie w oparciu o absolwentów rodzimej placówki naukowej. Zawsze chętnie służyła ona radą, pomocą i doświadczeniem oraz zagrzewała do pracy twórczej w często prowadzonych dyskusjach. Dążność kierownictwa uczelni do podnoszenia kwalifikacji naukowej własnej młodej kadry przejawiała się w delegowaniu autora niniejszego artykułu, wówczas starszego asystenta Zakładu Fizjologii, do Pruszkowa na kurs metodyki badania wyższych czynności nerwowych u człowieka, zorganizowany przez Instytut Doskonalenia Kadr Lekarzy, a ukończony w styczniu 1955 r.

W tym samym roku odeszła z Uczelni mgr Barbara Piotrowska, a stanowisko asystenta objął absolwent WSWF Ryszard Kubica.

Serdeczne ustosunkowanie się kierownictwa uczelni do personelu spowodowało, że pracownicy Zakładu poświęcali cały swój czas na stworzenie warunków do działalności dydaktycznej i naukowej. W okresie tym poczyniono poważniejsze zamówienia na aparaturę naukowo-dydaktyczną m.in. w Katedrze Budowy Aparatów Elektromedycznych Politechniki Warszawskiej. Część przyrządów stanowiących własność dawnego Studium WF UJ, a użytkowanych dotychczas przez Zakład Fizjologii AM, przejęto do organizowanego Zakładu własnego. Niestety, po długoletniej eksploatacji stan aparatury przekreślał możliwość wykorzystania jej zgodnie z przeznaczeniem. W marcu tegoż roku na zaproszenie Polskiej Akademii Nauk pracownicy Zakładu Fizjologii uczestniczyli w I Sesji Naukowej poświęconej zagadnieniom kompensacji czynności ruchowych po urazach centralnych i obwodowych. Ciekawa dla wychowania fizycznego problematyka tego zjazdu stała się bodźcem do uwzględnienia zagadnień usprawnienia leczniczego w planie naukowym Zakładu. Efektem tego było podjęcie szeregu prac z tego zakresu, opublikowanych w czasopismach krajowych i za granicą lub będących podstawą do nadania stopnia magistra w.f. W omawianej fazie rozwoju zainteresowań naukowych Zakładu Fizjologii należy doszukiwać się genezy powstania w latach późniejszych Zakładu Fizjologii Ruchu i Usprawnienia Leczniczego, a wreszcie Katedry Rehabilitacji Leczniczej, kierowanej przez doc. dra Stanisława Grochmala.

W ramach współpracy Zakładu Fizjologii z Zakładem Antropologii i Biologii UJ i WSWF pracownicy Zakładu przeprowadzali badania

w szkołach krakowskich, gromadząc materiał dotyczący fizjologii dziecka. Długofalowe obserwacje pozwoliły na opracowanie zagadnienia dynamiki rozwojowej układu oddychania i krążenia oraz nerwowo-mięśniowego. Pracownicy Zakładu zajmowali się także zagadnieniem formy sportowej i kinestezją, która odgrywa decydującą rolę w rozwoju sprawności ruchowej, oraz wskaźnikami funkcji układu oddechowego i zależnością tego układu od wyższych czynności nerwowych. Poza tym problematyka Zakładu obejmowała rehabilitację kończyn górnych i dolnych w chorobach rdzenia.

Efektem działalności Zakładu było wygłoszenie przez pracowników kilku referatów na zjazdach i kongresach naukowych oraz opublikowanie siedmiu artykułów z zakresu fizjologii ruchu, leczniczej kultury fizycznej oraz znaczenia ruchu dla fizycznego i psychicznego rozwoju człowieka. Pracownicy Zakładu zorganizowali także otwarte zebranie naukowe dla wszystkich pracowników uczelni, na którym zreferowano dotychczasowy dorobek.

Artykuły opracowane w tym okresie w Zakładzie Fizjologii miały w większości charakter popularyzatorski i w większości nie były oparte na eksperymencie naukowym. Wynikało to z obiektywnych trudności lokalowych, a szczególnie braku w minionym okresie nawet podstawowej aparatury do badań.

W roku 1957 utworzono odrębną Katedrę Fizjologii z Zakładem Fizjologii i Chemii, co stanowiło poważny krok naprzód w organizacji profilu dydaktyczno-naukowego uczelni. Dalsze wysiłki pracowników Zakładu w kierunku kompletowania wyposażenia uwieńczone zostały poważniejszymi zakupami sprzętu laboratoryjnego i aparatury naukowej. Dzięki uzupełnieniu przyrządów do ćwiczeń rozszerzono zakres zajęć praktycznych o typie eksperymentalnym. Na pierwszym otwartym zebraniu Katedry wygłoszono kilka referatów obejmujących kompleksowo zagadnienie znużenia mięśniowego z punktu widzenia fizjologii, biochemii i farmakologii.

Wprowadzenie czwartego roku studiów w r. 1958/59 zwiększyło trudności w pracy szczupłego ilościowo personelu naukowo-dydaktycznego Zakładu w związku z koniecznością prowadzenia dużej ilości prac magisterskich. Jedno tylko pomieszczenie przeznaczone tak na zajęcia dydaktyczne, jak i pracę naukową oraz brak takiej ilości aparatury, która by mogła zaspokoić potrzeby magistrantów, nie sprzyjały spokojnej i wydajnej pracy. W latach 1958—1960 Zakład borykał się z dużymi trudnościami, a pracownicy własnymi rękami wykonali szereg przyrządów dla umożliwienia magistrantom prowadzenia badań. Problematyka pracy naukowej Zakładu była już w tym czasie znacznie bogatsza niż w okresie poprzednim i opierała się w większym stopniu na eksperymencie, którego treść ograniczona była ciągle przez szczupłą bazę aparaturową. Prócz dalszych badań nad fizjologią rozwoju dziecka i jego zdolnościami wysiłko-

wymi przeprowadzono obserwacje nad wpływem natężenia pracy na zmęczenie mięśniowe oraz efektywność wypoczynku czynnego i biernego.

W 1959 r. na I Międzynarodowym Sympozjum Wychowania Fizycznego w Warszawie wygłoszono dwa komunikaty opracowane w naszym Zakładzie, a dalsze trzy prace ukazały się w druku. Ranga tych publikacji podniosła się, jeśli wziąć pod uwagę, że oparte były one już na wynikach badań własnych.

W roku 1960 kierownictwo Katedry Fizjologii oraz Zakładu Fizjologii Szczegółowej przejął prof. dr Jerzy Kaulbersz, natomiast dr St. Grochmal prowadził zleczone wykłady z fizjologii sportu. W rok później, po uzyskaniu tytułu docenta, objął on kierownictwo utworzonego przy Katedrze Zakładu Fizjologii Ruchu i Usprawnienia Leczniczego, do którego przyznano etat asystenta, obsadzony przez magistra w.f. Jerzego Emmericha. Problematyka badań tego Zakładu, zgodnie z zainteresowaniem jego kierownika, ciążyła w kierunku fizjologicznych podstaw rehabilitacji w chorobach układu nerwowego. Stąd też szereg prac magisterskich i artykułów ogłoszonych drukiem nie wybiegało na ogół poza tę problematykę.

Zakład Fizjologii Szczegółowej pod kierownictwem wybitnego pedagoga i naukowca, prof. zwyczaj. dra Jerzego Kaulbersza, przeżywał w latach 1960—1966 okres szybkiego rozwoju. Wieloletnie starania o aparaturę naukową i dydaktyczną oraz biurową przyniosły efekty dzięki usprawnieniu pracy referatu zaopatrzenia uczelni. Zrealizowany także został projekt pracowników Zakładu dotyczący przebudowy zajmowanego pomieszczenia, dzięki czemu uzyskano cztery niewielkie pokoje umożliwiające stworzenie pracowni gazoanalitycznej, ergometrycznej, podręcznej biblioteki zakładowej jako też pokoju dla pracowników naukowo-dydaktycznych. Do pracowni ergometrycznej doprowadzono gaz i bieżącą wodę, których brak utrudniał dotąd, a czasem wręcz uniemożliwiał normalny tok pracy Zakładu.

Stopniowy rozwój bazy materialnej stworzył korzystne warunki pracy naukowej, co uzewnętrzniło się w wielu publikacjach i referatach wygłoszonych na licznych Zjazdach naukowych w kraju i za granicą. W omawianym okresie pracownicy Zakładu zgłosili referaty na: VIII Zjazd Polskiego Towarzystwa Fizjologicznego w Poznaniu — 1960 r. (13 referatów), I Naukowo-Metodyczną Konferencję dotyczącą problemów treningu sportowego w Moskwie — 1962 r. (1 referat), I Europejski Kongres Medycyny Sportowej w Pradze — 1963 r. (2 referaty), Międzynarodowy Kongres Medycyny Pracy w Madrycie — 1963 r. (3 referaty), X Zjazd Polskiego Towarzystwa Lekarzy Sportowych w Warszawie — 1963 r. (2 referaty), IX Zjazd Polskiego Towarzystwa Fizjologicznego w Toruniu — 1963 r. (1 referat), I Sympozjum poświęcone roli rytmów biologicznych w wychowaniu fizycznym i sporcie w Poznaniu — 1965 r. (1 referat), Światowy Kongres Nauk Fizjologicznych w Tokio — 1965 r. (2 referaty), XI Zjazd Polskiego Towarzystwa Medycyny Sportowej w Poznaniu —

1965 r. (1 referat), XVI Światowy Kongres Medycyny Sportowej w Hannoverze — 1966 r. (2 referaty), XV Międzynarodowy Kongres Medycyny Pracy w Wiedniu — 1966 r. (1 referat) oraz X Zjazd Polskiego Towarzystwa Fizjologicznego w Lublinie — 1966 r. (1 referat). Ponadto pracownicy Zakładu wygłosili tezy swych prac na posiedzeniach Krakowskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Medycyny Sportowej — 1965 i 1966 r. (2 referaty) oraz Polskiego Towarzystwa Fizjologicznego — 1966 r. (3 referaty) tudzież nawiązali bliższe kontakty naukowe z Wojewódzką Przychodnią Medycyny Przemysłowej, z Katedrą Medycyny Pracy Akademii Medycznej, Wojewódzką Przychodnią Sportowo-Lekarską oraz Pracownią Elektroencefalograficzną Kliniki Psychiatrycznej AM. Efektem tej współpracy jest szereg wspólnych prac ogłoszonych drukiem.

Problematyka badań prowadzonych przez Zakład Fizjologii w latach 1960—1966 obejmowała znaczną ilość zagadnień. W obrębie zainteresowań naukowych znalazły się tak fizjologiczne właściwości organizmu dziecięcego, jak i dynamika układu krążenia w różnych warunkach pracy fizycznej i obciążenia układu oddechowego, kryteria oceny wysiłkowych zdolności organizmu czy ergometria w warunkach nie naruszonego i wyłączonego układu krążenia. Ponadto zainteresowania naukowe pracowników Zakładu obejmowały zagadnienia: przepływu krwi, zużycia tlenu oraz pojemności minutowej serca w czasie dozowanego wysiłku, określania kondycji fizycznej i powysiłkowych reakcji układu krążenia u studentów WSWF, dobowych wahań wielu funkcji fizjologicznych i ich znaczenia dla ergonomii, badań nad kosztem energetycznym wysiłków narciarzy i pływaków, wpływu narastającej hipoksji i hiperkapnii na elektroencefalografię, odrębność układu krążenia u kobiet i mężczyzn, kryteriów sprawności układu oddechowego jako też funkcji układu oddechowego w końcowych dniach ciąży i pierwszych dniach połogu.

Kierownik Zakładu ukończył redakcję podręcznika z fizjologii dla studentów medycyny i lekarzy, a autor niniejszego artykułu, na zlecenie Instytutu Pedagogiki w Warszawie, opracował do Kompendium Wychowania Fizycznego rozdział dotyczący fizjologicznej charakterystyki dzieci w okresie rozwoju i najprostszych wskaźników rozwoju ich funkcji.

Prócz pobieżnie wyżej omówionej problematyki w większości dotyczącej bezpośrednio zagadnień wychowania fizycznego i sportu, kierownik Zakładu opublikował szereg pozycji z gastroenterologii.

Dynamiczny rozwój naukowy pracowników Zakładu uzewnętrznił się w przeprowadzeniu przewodów doktorskich przez: adiunkta, autora niniejszego artykułu w 1963 r., st. asystenta mgra Ryszarda Kubicę w 1964 r. oraz st. as. mgra Jerzego Emmericha w 1966 r.

W roku akademickim 1965/66 po utworzeniu Katedry Rehabilitacji Leczniczej zajęcia z fizjologii sportu przejął od doc. Grochmala, prof. Kaulbersz, a etat st. asystenta, obsadzony przez mgr Emmericha, pozostał przy Zakładzie Fizjologii.

W omawianym okresie sześćdziesięciu lat rozwoju Zakładu, ściśle w 1963 r., na zlecenie Głównego Komitetu Kultury Fizycznej i Turystyki kierownik Zakładu opracował w ramach akcji unowocześniania nauczania program wykładów i ćwiczeń oraz zakres wymagań egzaminacyjnych z fizjologii dla wyższych szkół wychowania fizycznego. W krakowskim Zakładzie Fizjologii odbyła się też konferencja katedr jednoimiennych, na której przedyskutowano i definitywnie zatwierdzono nowy program. Wprowadzony został on do realizacji w roku akademickim 1965/66. Zmiany objęły w nim ilość ćwiczeń z fizjologii szczegółowej, które wprowadzono do semestru trzeciego po 1 godzinie tygodniowo. Ogółem na wykłady z fizjologii szczegółowej i sportu przypada według nowego programu 80 godzin, a na ćwiczenia 66 godzin. Seminaria magisterskie prowadzone są po 2 godziny tygodniowo w semestrze VI, VII i VIII, tj. łącznie przez 84 godziny. Nowością, naszym zdaniem niekorzystną dla procesu dydaktycznego jest zlikwidowanie egzaminu z fizjologii szczegółowej po IV semestrze i zastąpienie go kolokwium, a skomasowanie wymagań egzaminacyjnych z obu omawianych przedmiotów po semestrze piątym.

W perspektywie rozwoju Zakładu na najbliższe lata jest habilitacja młodszych pracowników naukowo-dydaktycznych.

Helena Kubalska

Sprawozdanie z działalności Zakładu Teorii i Metodyki Wychowania Muzyczno-Ruchowego Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie za okres 40-lecia

Geneza Zakładu Teorii i Metodyki Wychowania Muzyczno-Ruchowego wiąże się z historią powstania i rozwoju dawnego Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego. Sięga więc ona do roku 1927, tj. do pierwszego roku akademickiego w tej uczelni. Kierownictwo Studium Wychowania Fizycznego doceniało znaczenie wychowania muzyczno-ruchowego dla przyszłych nauczycieli — wychowawców fizycznych, czego dowodem było wprowadzenie do zajęć programowych takich przedmiotów, jak: rytmika oraz tańce narodowe. Zajęcia te wprawdzie nie otrzymały zbyt dużego wymiaru godzin, lecz w pierwszych latach istnienia uczelni żaden z przedmiotów praktycznych nie miał wystarczająco pełnego limitu godzin ani też ściśle określonego zakresu działania.

Tak więc rytmika obowiązywała wyłącznie na roku pierwszym, i to tylko przez dwa trymestry, w grupach kobiet, po dwie godziny tygodniowo. Natomiast tańce narodowe obowiązywały na drugim roku przez cały rok akademicki tak w grupach żeńskich, jak i męskich po jednej godzinie tygodniowo. Do zajęć z rytmiki zaangażowano początkowo nauczycielkę rytmiki, panią Wernicką; po dwu latach powierzono prowadzenie tych zajęć studentce III roku Studium Wychowania Fizycznego, Helenie Kubalskiej, która przeszła odpowiednie studia w tym kierunku w kraju i za granicą. Tańce narodowe prowadził przez trzy lata instruktor W. Gruszczyński, następnie również i te zajęcia otrzymała do prowadzenia H. Kubalska.

W roku 1936 następują pewne zmiany i rozbudowa przedmiotów muzyczno-ruchowych. I tak „ćwiczenia w rytmice” przekształcają się na zajęcia o nazwie „rytmika wraz z zabawami rytmicznymi dla dzieci”. Zajęcia z tańców narodowych rozszerzają swój zakres o tańce regionalne. Prócz tego przybywa nowy przedmiot w tym dziale, mianowicie „śpiew

z solfeżem i teorią”, wprowadzony na razie tylko dla grup żeńskich w ilości jednej godziny tygodniowo (prawdopodobnie na drugim roku).

Lata II wojny światowej przerwały działalność Studium Wychowania Fizycznego, która została podjęta w roku 1945, po wyzwoleniu. Nowy etap rozwoju uczelni zaznaczył się dalszym rozbudowaniem przedmiotów muzyczno-ruchowych. Do programu zajęć dydaktycznych na drugim roku włączono dla kobiet przedmiot o nazwie „pląsy”, tj. ćwiczenia w zakresie tematów rytmiczno-tanecznych, wprowadzające w zagadnienia kompozycji ruchu w oparciu o formy gimnastyczne i taneczne. W tym samym roku akademickim rozszerzono zajęcia ze śpiewu również i na grupy męskie.

Rok 1950 przynosi zasadnicze zmiany w strukturze uczelni, która ze Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego przekształca się w Wyższą Szkołę Wychowania Fizycznego. Powstają teraz katedry i zakłady, a w tym i Zakład Ćwiczeń Muzyczno-Ruchowych i Tańców Ludowych, którego kierownictwo powierzono mgr H. Kubalskiej. Zakład otrzymuje asystentów i akompaniatora (!). W programie następują modyfikacje przedmiotów i inne, odmienne niż dotychczas ich ujęcia treściowe. Ćwiczenia w rytmice wraz z zabawami rytmicznymi dla dzieci połączono z pląsami i tańcami narodowymi i regionalnymi w jeden przedmiot objęty nazwą „ćwiczenia muzyczno-ruchowe i tańce ludowe”. Przedmiot ten wprowadzono do programu I i II roku tak dla grup żeńskich, jak i męskich w ilości dwu godzin tygodniowo z obowiązującymi zaliczeniami po każdym semestrze i egzaminem końcowym po semestrze czwartym. Otwarto również w tym zakresie specjalizację dla studentów III i IV roku, zakończoną egzaminem na instruktora ćwiczeń muzyczno-ruchowych i tańców ludowych.

Prócz zmian strukturalnych zachodzą w tym czasie zmiany w zakresie treści zajęć, do których wydatnie wkracza metodyka prowadzonych zajęć, uzupełniając intensywnie dotychczasową dydaktykę. W programie przybywają wykłady teoretyczne w ilości siedmiu godzin rocznie w zajęciach kursowych oraz w ilości jednej trzeciej godzin prowadzonych w zajęciach ze specjalizacji.

Dalszy rozwój ćwiczeń muzyczno-ruchowych następuje w roku 1954, kiedy to wprowadzono do programu dla grup żeńskich nowy przedmiot pod nazwą „gimnastyki artystycznej” w ilości jednej godziny tygodniowo dla kobiet II, III i IV roku, z zaliczeniami i egzaminem końcowym. W zakresie tego przedmiotu wprowadzono również specjalizację dla studentek III i IV roku, zakończoną egzaminem na trenera gimnastyki artystycznej.

Ostatnia zmiana dotyczy wprowadzenia w roku 1963 przedmiotu o nazwie „wychowanie muzyczne”. W ramach tego przedmiotu mieści się śpiew z solfeżem i wybranymi zagadnieniami muzycznymi oraz z historii muzyki. Przedmiot ten obowiązuje na pierwszych dwu latach

studiów w ilości jednej godziny tygodniowo i podlega zaliczaniu po każdym semestrze.

W tym również okresie na konferencji katedr i zakładów jednoimien-nych wszystkich wyższych uczelni w.f., zorganizowanej przez Główny Komitet Kultury Fizycznej, uchwalono przemianowanie Zakładu Ćwiczeń Muzyczno-Ruchowych i Tańców Ludowych na Zakład Teorii i Metodyki Wychowania Muzyczno-Ruchowego.

W chwili obecnej w ramach zajęć Zakładu istnieją trzy zasadnicze przedmioty: 1) ćwiczenia muzyczno-ruchowe i tańce ludowe wraz ze specjalizacją, 2) gimnastyka artystyczna wraz ze specjalizacją, 3) wychowanie muzyczne (śpiew, wraz z wybranymi zagadnieniami teoretycznymi).

Taka różnorodność zajęć prowadzonych w Zakładzie stawia bardzo wysokie i zupełnie specjalne wymagania wobec pracowników Zakładu, którzy prócz przygotowania fachowego w zakresie wychowania fizycznego muszą posiadać dodatkowe kwalifikacje co najmniej z podstawowego wykształcenia muzycznego. Konieczne tu są osobiste uzdolnienia i zamiłowania w tym kierunku, które by pozwoliły na uzupełnienie wiadomości i umiejętności potrzebnych do prowadzenia zajęć muzyczno-ruchowych. Tego rodzaju wymagania były przyczyną trudności w doborze asystentów, toteż zaznaczał się początkowo stały ich przepływ. I tak kolejno pracowali w Zakładzie: Krystyna Cholewska, Wiesława Kuczówna, Alicja Siadek, Aleksandra Dobija-Talikowa, Robert Granowski, Stanisław Stefański, Halina Krzysztoporska, Barbara Szelegowska-Janowska, Irena Roziicka, Anna Mazurkiewicz i Jacek Tomasik.

W roku akademickim 1960/61 ustala się skład osobowy Zakładu i do chwili obecnej pracują pod kierownictwem mgr H. Kubalskiej — mgr Barbara Janowska, nauczycielka zawodu, mgr Anna Mazurkiewicz, nauczycielka zawodu, oraz mgr Jacek Tomasik, starszy asystent. Akompaniarki również zmieniały się w Zakładzie, a obecnie pracuje już 10 lat Jadwiga Apollo.

Warunki pracy w Zakładzie pozwalają na właściwe przygotowanie się i prowadzenie zajęć dydaktycznych, tak dzięki wystarczająco dobrze zaopatrzonej bibliotece Zakładu, jak i dzięki posiadanej aparaturze (adapter, magnetofon, akordeon, zbiór instrumentów perkusyjnych, metronom, pianino, zestaw głośników, aparaty fotograficzne). Mniej natomiast korzystne są warunki do pracy naukowej, tak z uwagi na obciążenie pracowników zajęciami dydaktycznymi o bardzo różnorodnej tematyce i zakresach, a więc wymagającej dłuższego czasu na przygotowanie się do zajęć, jak też z uwagi na niewłaściwe warunki lokalowe (zwłaszcza brak zabezpieczenia przed uciążliwymi hałasami z zewnątrz).

Prace naukowo-badawcze podejmowane przez pracowników Zakładu koncentrują się głównie na dwóch zagadnieniach, mianowicie:

1. Rozwój stopnia umuzykalnienia oraz reakcja ruchowa na muzykę u dzieci w wieku przedszkolnym.
2. Zainteresowania ćwiczeniami muzyczno-ruchowymi i tańcami ludowymi a) u dzieci, b) u młodzieży, c) u dorosłych.

Co do pierwszego zagadnienia, dokonano w Zakładzie badań kompleksowych w krakowskich żłobkach i przedszkolach, badając przede wszystkim stopień urytmicznienia dzieci w trzech grupach wiekowych. Zagadnienie to zostało poszerzone o badania dorosłych; przeprowadzono je na grupach studenckich I i II roku w Wyższej Szkole Wychowania Fizycznego w Krakowie.

Do zagadnienia drugiego pracownicy Zakładu gromadzą materiały.

Oba te zagadnienia zamieszczone są w ogólnym planie prac naukowych zatwierdzonym przez GKkFiT. Z prac nie objętych planem należy tu wymienić także i te tematy i badania, które podejmowali poszczególni pracownicy dodatkowo. Są to np. „Próba usprawnienia orientacji przestrzennej u niewidomych przy pomocy nauki tańca towarzyskiego”, „Tańce mieszczan żywieckich”, „Tradycyjne gry i zabawy dziecięce i ich funkcja rozwojowo-wychowawcza”. Prócz tego pracownicy podjęli pracę zbiorową nad zestawieniem skryptu z tańców regionalnych, obejmujących południowe regiony Polski. W pracy nad skryptem korzystano tak z badań własnych w terenie, jak też z dotychczasowych publikacji w tym zakresie. Skrypt ten został ukończony i czeka na możliwość wydania go.

Prace magisterskie prowadzone w Zakładzie tematycznie mieściły się częściowo w ramach dwu głównych zagadnień opracowywanych przez pracowników Zakładu a podanych wyżej, częściowo zaś obejmowały różne zagadnienia, jak — historia tańca, jego nazewnictwo, jego reperkusja w literaturze pięknej, analiza porównawcza elementów tańca w wybranych regionach itp.

Z innych ważnych zagadnień należy tu jeszcze podkreślić liczne kontakty pracowników Zakładu z placówkami pokrewnymi, jak Dział Choreografii Krakowskiego Domu Kultury (prowadzenie lekcji pokazowych na kursach) oraz Centralnej Poradni Ruchu Amatorskiego w Warszawie, a także Kuratorium Okr. Szk. Krakowskiego (kursy dla nauczycielstwa), Ministerstwo Oświaty (recenzje programów), Główny Komitet Kultury Fizycznej i Turystyki (również recenzje programów oraz kursy szkoleniowe, filmy).

Dzięki staraniom Głównego Komitetu Kultury Fizycznej i Turystyki wszyscy pracownicy Zakładu mieli okazję do kontaktów zagranicznych i obserwowania nowych metod pokazywanych na różnych kursach.

W ramach prac społecznych prowadzone są sekcje i zespoły studenckie; zwłaszcza wybitnymi osiągnięciami odznaczyła się sekcja gimnastyki artystycznej, a w ostatnich dwu latach nadzwyczajne sukcesy zdobył „Zespół eksperymentalny tańca nowoczesnego”, prowadzony przez mgra Tomasika.

Podsumowując należy stwierdzić, iż zagadnienia muzyczno-ruchowe są niezmiernie ważne w pracy nad przygotowaniem przyszłego nauczyciela wychowania fizycznego, a ich rozwój w okresie 40-lecia Uczelni wiąże się z ogólnymi poszukiwaniami metod unowocześnienia pracy dydaktyczno-metodycznej ze studentami wyższych szkół wychowania fizycznego, metod, które by dały przyszłemu nauczycielowi pełniejszy asortyment środków kształcząco-wychowawczych.

Alina Łukowska

Rozwój Zakładu Gimnastyki

1. Geneza Zakładu

Zakład Gimnastyki Studium WF UJ w swoich początkach nie stanowił zwartej jednostki organizacyjnej w sensie współczesnych zakładów naukowych. Wiąże się to z ówczesną strukturą uczelni, w której wykładowcy byli w większości zatrudnieni w szkolnictwie średnim, a z racji swojej wybitnej fachowości pracowali dodatkowo w Studium Wych. Fiz. na tzw. godzinach zleconych. Stan taki trwał do wybuchu II wojny światowej.

Po wznowieniu działalności uczelni w 1945 r. praca Zakładu Gimnastyki nie odbiegała od wzoru przedwojennego. Bardzo trudne warunki tak lokalowe, jak i w zakresie wyposażenia, duże obciążenie godzinowe szczupłej kadry nie stanowiły korzystnych warunków rozwoju tej dyscypliny. Dominował dydaktyczny charakter pracy, a poszczególni pracownicy byli nadal zatrudnieni na godzinach zleconych. Nowy etap w rozwoju Zakładu rozpoczyna rok 1950, to znaczy rok usamodzielnienia uczelni pod zwierzchnictwem GKKF. Datę tę można uważać za początek powstania Zakładu Gimnastyki.

2. Obsada personalna i zmiany w 40-leciu

Pierwszym instruktorem gimnastyki w grupie mężczyzn był Tadeusz Biernakiewicz, absolwent krajowych i zagranicznych kursów gimnastycznych (pod kierunkiem J. G. Thulina w Lund), a ponadto aktualny student uczelni krakowskiej. Równocześnie gimnastykę o charakterze wojskowym prowadził kpt. L. Fronczkiewicz i instr. J. Oczko. Lekcje metodyczne i systematykę ćwiczeń gimnastycznych objął od 1932 r. instr. J. Dychtoń — prowadząc ten dział bez przerwy do wybuchu II wojny światowej i w pierwszych latach po wyzwoleniu, aż do 1950 r. W 1933 r.

ustępuje mgr T. Biernakiewicz, a po nim obejmuje prowadzenie gimnastyki do 1939 r. mgr Otto Christoff i dr S. Wajda.

W grupie żeńskiej pierwszymi instruktorkami były: J. Mayówna, M. Lewandowska, Z. Petelencowa i C. Koczurówna (późniejsza mgr Szlenkowa). Po ustąpieniu pań J. Mayówny i Z. Petelencowej gimnastykę o charakterze usprawniającym objęły mgr J. Jarzynówna i M. Michalkowa, prowadząc ją do wybuchu wojny, a mgr C. Szlenkowa (prócz gimnastyki usprawniającej) łącznie z Z. Wilczyńską objęły metodykę ćwiczeń gimnastycznych.

W 1945 roku pracę podjęli przedwojenni zasłużeni pracownicy, a więc: mgr C. Szlenkowa i instr. J. Dychtoń. Ponadto w latach 1945—1950, tj. do czasu utworzenia samodzielnej uczelni, gimnastykę w grupie męskiej prowadzili mgr Z. Jesionka, T. Sztolf, J. Bugajski, L. Mazurek, E. Dudziński i S. Socha. W grupie żeńskiej panie: J. Pizło (Ippoldowa), mgr H. Kubalska, M. Burgielska, A. Łukowska i J. Skirlińska.

W początkowej fazie organizacji uczelni w 1950 r. kierownictwo wyszkolenia w zakresie dyscyplin sportowych objął mgr L. Mazurek. Dalsza reorganizacja polegała na wyodrębnieniu kilku katedr i zakładów, ustaleniu ich kierownictwa, a dzięki przyznaniu przez GKKF szeregu etatów — na zatrudnieniu młodej kadry asystentów. Stan liczebny pracowników Katedry Sportów (do której włączono między innymi gimnastykę) był niewystarczający i daleki od nasycenia. W 1952 r. następuje ostateczny podział na zakłady, a w 1953 r. GKKF zatwierdza nominację na te stanowiska. Kierownictwo Katedry Sportów i Zakładu Gimnastyki objął mgr L. Mazurek, a mgr A. Łukowska pełniła funkcję zastępcy od 1953 r. (jako odpowiedzialna za dział gimnastyki w grupie kobiet). Ponadto mgr L. Mazurek w latach 1955 do 1960 pełnił funkcję prorektora Uczelni.

Skład osobowy zakładu w latach od 1950 do 1966 przedstawia poniższa tabelka¹:

Rok 1950/51	M — Trener J. Lewicki, mgr S. Socha, mgr F. Hapek, W. Kral
	K — mgr H. Kubalska, C. Szlenkowa, J. Skirlińska
„ 1951/52	M — tr. J. Lewicki, mgr, mgr F. Hapek, T. Ślusarek
	K — mgr. H. Kubalska, J. Skirlińska, instr. A. Dobija
„ 1952/53	M — tr. J. Lewicki, mgr T. Ślusarek, Z. Nosiadek
	K — mgr H. Kubalska, J. Skirlińska, M. Szczerek, H. Wiernikowska
„ 1953/54	M — tr. J. Lewicki, mgr T. Ślusarek, Z. Nosiadek, J. Wardęga
	K — tr. J. Skirlińska, M. Szczerek (Bobrek), H. Wiernikowska, Cz. Szuta
„ 1954/55	M — Z. Nosiadek, J. Wardęga, S. Chyc, J. Tulczyjew
	M — Trener J. Lewicki, mgr S. Socha, mgr F. Hapek, W. Kral

¹ W zestawieniu pominięto nazwiska kierownika Zakładu mgra L. Mazurka, mgr A. Łukowskiej i mgra Z. Miernika, którzy niezmiennie pełnią funkcje wykładowców w Zakładzie Gimnastyki od 1950 r. do chwili obecnej.

„ 1955/56	M — Z. Nosiadek, J. Wardęga, S. Chyc, J. Kolarczyk, J. Januszewski K — M. Bobrek, C. Miernik
„ 1956/57	M — Z. Nosiadek, J. Wardęga, S. Chyc, J. Kolarczyk, J. Januszewski, S. Nowiński K — J. Skirlińska, C. Miernik
„ 1957/58	M — J. Wardęga, S. Chyc, J. Januszewski, J. Kolarczyk, S. Nowiński K — J. Skirlińska, C. Miernik
„ 1958/59	M — J. Wardęga, J. Januszewski, S. Nowiński, R. Meus, B. Stupka K — J. Skirlińska, Cz. Miernik, M. Piechnik
„ 1959/60	M — J. Wardęga, J. Januszewski, S. Nowiński, R. Meus, B. Stupka K — J. Skirlińska, Cz. Miernik, M. Piechnik
„ 1960/61	M — J. Wardęga, J. Januszewski, S. Nowiński, R. Meus, B. Stupka K — J. Skirlińska, Cz. Miernik, M. Piechnik
„ 1961/62	M — J. Wardęga, J. Januszewski, S. Nowiński, R. Meus, J. Parlak K — J. Skirlińska, M. Piechnki, Cz. Miernik
„ 1962/63	M — J. Wardęga, S. Nowiński, R. Meus, J. Parlak, J. Nelicki K — J. Skirlińska, Cz. Miernik, A. Cichalewska
„ 1963/64	M — J. Wardęga, S. Nowiński, J. Nelicki, J. Parlak K — J. Skirlińska, Cz. Miernik, A. Cichalewska

Od 1964 r. w składzie osobowym pracowników Zakładu nie nastąpiły do chwili obecnej żadne zmiany.

Należy podkreślić, że większość pracowników prowadzących w latach 1950—53 gimnastykę była równocześnie zatrudniona w innych dyscyplinach. Np. mgr L. Mazurek prowadził boks, dżudo, piłkę nożną, terenoznawstwo, ćwiczenia i gry terenowe (podobnie mgr Miernik, Hapek i Kral). Również mgr H. Kubalska, kierownik Zakładu Ćwiczeń Muzyczno-Ruchowych, i mgr A. Łukowska kier. Zakładu Gier Zespołowych (oraz inni pracownicy) — pełnili dodatkowe funkcje prowadząc gimnastykę. W związku z tym, obciążenie godzinowe pracowników było bardzo duże (30 i ponad 30 tyg.).

3. Ewolucja przedmiotu gimnastyki w okresie 40-lecia

Kierunek i metoda prowadzenia gimnastyki w 20-leciu międzywojennym opierały się jak wiadomo w całym kraju i 3 wyższych uczelniach (Kraków, Poznań, Warszawa) na systemie szwedzkim. Na uczelni krakowskiej szczególnie była preferowana metoda Thulina, a w późniejszych latach N. Bukha i E. Björkstén dla kobiet. Sprzyjały temu osobiste kontakty kadry instruktorskiej, która uczestnicząc w wycieczkach do krajów skandynawskich, organizowanych przez aktywne koło studentów Studium WF, miała możliwość zapoznać się z różnymi metodami na kursach szkoleniowych. Metodyczne przygotowanie studentów stało na wysokim poziomie. Osiągnięcie równie wysokiego poziomu sprawności było utrudnione z powodu braku własnego obiektu i korzystania z sal gimnastycznych w różnych odległych punktach miasta.

Po wyzwoleniu w 1945 r. praca podjęta przez ofiarnych przedwojennych wykładowców w dalszym ciągu zorganizowana była według dawnych programów i nawiązywała do tradycyjnych metod opartych o system szwedzki.

Pierwszy program gimnastyki obowiązujący w wyższych szkołach w.f. nie ujmował całokształtu przygotowania studentów do różnych działów pracy z dziećmi i młodzieżą. Jego głównym założeniem było opanowanie przez studentki i studentów programu ćwiczeń klasyfikacyjnych i przygotowanie do pracy trenerskiej. Takie ujęcie przedmiotu zawężyło rolę gimnastyki jako dyscypliny ogólnorozwojowej. W uczelni krakowskiej już od 1949 r. rodzi się bardziej nowoczesny kierunek, który również sięga do niektórych tradycyjnych przyrządów (jak poręcze, kółka, drążek itp.), z tym że bogaty zespół dynamicznych ćwiczeń dostosowywano do ćwiczących, ich wieku, płci i zaawansowania. Tak więc założeniem metody krakowskiej było i jest użycie przyrządu jako środka w konstruowaniu wszechstronnych ćwiczeń o zróżnicowanym stopniu trudności.

W wyniku inicjatywy Zakładu Gimnastyki została zorganizowana pod patronatem GKKF w 1950 r. ogólnopolska Konferencja Gimnastyczna, która uporządkowała chaos pojęciowy w zakresie gimnastyki, ustaliła kierunki jej rozwoju i wyodrębniła zasadnicze działy tej dyscypliny.

Powierzenie opracowania nowego programu mgrowi L. Mazurkowi było konsekwencją podjętej przez Zakład inicjatywy w zakresie reorganizacji metod nauczania. Zgodnie z zaleceniami konferencji, założeniem nowego programu 3-letnich studiów (obowiązującego od 1954 r. we wszystkich uczelniach w.f.) było: położenie nacisku na gimnastykę podstawową, zróżnicowanie programu w zakresie gimnastyki kobiet i mężczyzn i pedagogizacja przedmiotu. W związku ze zmianą toku studiów na 4-letni, tenże program został przez mgra L. Mazurka przerobiony i uzupełniony. Praca dydaktyczna szła również w kierunku poszukiwań nowych metod i właściwej organizacji jednostki lekcyjnej. Znalazło to swój wyraz w licznych pokazach, lekcjach metodycznych, wygłoszonych referatach i wreszcie w różnorodnych kursach szkoleniowych z udziałem pracowników Zakładu w charakterze wykładowców. Ważnym działem pracy dydaktycznej było przygotowanie specjalistów trenerów gimnastyki sportowej.

Druga z kolei konferencja na szczeblu centralnym, zorganizowana na zlecenie GKKF w 1958 r., dotyczyła nowoczesnych metod w wychowaniu fizycznym i sporcie. Zakład gimnastyki w kilku pokazach przedstawił kierunek swoich poszukiwań jako ilustrację referatów.

Należy podkreślić, że w ostatnim 10-leciu pracownicy Zakładu uczestniczyli w szeregu imprez, konferencji, kongresów, kursów za granicą i w kraju, nawiązując kontakty, zapoznając się z światowym kierunkiem rozwoju gimnastyki i jej problematyką naukowo-badawczą. Ponadto większość pracowników aktywnie włączała się w nurt pracy społecznej

w Okręgowym i Polskim Związku Gimnastycznym oraz Komitecie Kultury Fizycznej, pełniąc odpowiedzialne funkcje.

W ogólnej akcji unowocześnienia metod nauczania wszystkich programowych dyscyplin mgr L. Mazurek i dr A. Łukowska (przy współpracy mgr K. Winnickiej z AWF) opracowali na zlecenie GKKFiT nowe programy gimnastyki, obowiązujące od 1964 r. Zakładając wspólne cele i organizację pracy, program wyraźnie różnicuje materiał nauczania w zależności od płci. Ponadto mgr J. Skirlińska opracowała program specjalizacji dla kobiet, obowiązujący od 1966 r. Wymiar godzin oraz stosunek wykładów do ćwiczeń przedstawia się następująco:

Rok kalendarzowy	Rok studiów							
	I		II		III		IV	
	sem 1	2	3	4	5	6	7	8
	ćw w	ćw w	ćw w	ćw w	ćw w	ćw w	ćw w	ćw w
do 1939	5	5	5	5	4	—		
od 1945 do 1950	3 2	3 2	3 2	3 2	3 —	3 —		
od 1950 do 1954	3 1	3 1	3 1	3 1	3 1	3 1		
od 1954 do 1964	3 1	3 1	3 1	3 1	3 1	3 —	2 —	
od 1964 do teraz	3 —	3 —	3 1	2 1	2 1 met.	2 1 met.	2	

4. Wyposażenie Zakładu

W okresie 20-lecia międzywojennego i w pierwszych latach powojennych korzystano z sal gimnastycznych w różnych nieraz odległych punktach miasta. Stan uległ poprawie, gdy Uczelnia od 1947 r. zaczęła się zagospodarowywać we własnym budynku przy ul. Grzegórzeckiej. Energetyczna działalność kierownika Zakładu stale poprawiała stan posiadania w zakresie sprzętu, przyborów oraz aparatury. Nieliczne pomoce naukowe (tablice poglądowe) stopniowo wzbogacano nowoczesną aparaturą techniczną, jak: dynamometr sprężynowy i elektryczny, magnetofon, aparat fotograficzny, projekcyjny, przeglądarka itp. Zakład ponadto zakupił dla celów szkoleniowych szereg filmów z zakresu nowoczesnych metod gimnastycznych.

5. Rozwój problematyki naukowo-badawczej

Początkowa problematyka prac Zakładu to kierunek dydaktyczny. Z okresu międzywojennego można zanotować szereg cennych pozycji przede wszystkim przekładów z języka szwedzkiego, a mianowicie:

- G. Thulin: 1. *Gimnastyka małych dzieci*
2. *Klucz do atlasu gimnastycznego*
Przekład T. Biernakiewicza
- E. Björkstén: *Gimnastyka kobiet cz. I i II*. Tłumaczenie z języka szwedzkiego J. Mayówny
- J. Thulin: *Atlas gimnastyczny* (tł. J. Mayówny)
Ponadto opracowania własne:
- T. Biernakiewicz: 1. *Współczesne metody gimnastyczne*,
2. *Nowe formy ćwiczeń gimnastycznych*,
3. *Gimnastyka domowa*.
- J. Dychtoń: *Systematyka ćwiczeń gimnastycznych, l.a., gier i zabaw* (skrypt),
- C. Szlenkowska: *Obrazki taneczne*.

W okresie powojennym problematyka Zakładu Gimnastyki rozwijała się w następujących kierunkach:

I. W zakresie prac naukowo-dydaktycznych:

1. Opracowywanie kompozycji (układów) w ramach Gimnastrad, Festiwalu i Spartakiad ogólnokrajowych.
2. Opracowywanie układów klasyfikacyjnych w gimnastyce sportowej.

II. W zakresie prac naukowo-badawczych:

1. Poszukiwanie metod badawczych i testów dla oceny rozwoju cech motoryczności.
2. Badanie sprawności ruchowej dzieci i młodzieży z różnych środowisk w nawiązaniu do proporcji ciała.
3. Badanie sprawności młodzieży akademickiej i jej rozwoju w okresie studiów.
4. Analiza sprawności kandydatów wstępujących na wyższe uczelnie w.f.
5. Monograficzne opracowanie działalności wybitnych pionierów w.f.
6. Badanie uzdolnień ruchowych dzieci i młodzieży (opracowanie testów z tego zakresu).
7. Ujednoczenie słownictwa gimnastycznego.
8. Zagadnienie unowocześnienia metod nauczania.
9. Systematyka i metoda ćwiczeń gimnastycznych oparta na klasyfikacji zadań poszczególnych grup ćwiczeń.

W zakresie tej tematyki opublikowano liczne artykuły i 2 dysertacje doktorskie:

- A. Łukowska: *Rozwój morfologiczny i ruchowy dziewcząt krakowskich w wieku od 7,5 do 17,5 lat*

Z. Miernik: *Sprawność ruchowa chłopców z miasta i wsi w wieku 7,5—15,5 l.*

Ponadto 3 prace doktorskie i jedna habilitacyjna są w toku opracowania, a 4 podręczniki w druku:

1. L. Mazurek: *Systematyka ćwiczeń gimnastycznych.*
2. „ *Słownictwo gimnastyczne*
3. „ *Teoria i metodyka gimnastyki podstawowej.*
4. A. Łukowska i J. Skirlińska: *Wskazówki metodyczne i zasób ćwiczeń przygotowawczych do zasadniczych ćwiczeń stosowanych.*

III. Ogólna problematyka prac magisterskich:

1. Analiza techniki i biomechaniki ćwiczeń zwinnościowo-akrobatycznych, zwisów i skoków.
2. Analiza przyczyn urazowości podczas zajęć w szkole.
3. Eksperymentalne metody nauczania niektórych elementów gimnastycznych.
4. Rozwój gimnastyki sportowej w okręgu krakowskim (w ujęciu histor.).
5. Badanie sprawności dzieci i młodzieży i ich tempa rozwoju w różnych typach szkół.
6. Badania nad skocznością dzieci, młodzieży szkół średnich i studentek.
7. Badanie sprawności gimnastyczek w nawiązaniu do proporcji ciała.
8. Badanie rzetelności testów sprawności.

Aleksander Orchowski

Zarys działalności Zakładu Teorii i Metodyki Pływania w aspekcie XL-lecia Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie

Wartości zdrowotne i uytylitarne zadecydowały o tym, że „sztuka pływania” — jak ją dawniej nazywano — stała się jedną z podstawowych gałęzi w całokształcie wychowania fizycznego. Szczególnych dowodów tego z czasów kultur starożytnych przysporzyły źródła pisane i wykopaliska, cytowane i reprodukowane w wielu wydawnictwach poświęconych pływaniu i nauczaniu pływania¹. W czasach nowożytnych rozwój umiejętności pływania w Europie zaznaczył się szczególnie mocno już w pierwszej połowie XIX wieku, równoległe z nowoczesnymi prądami w dziedzinie wychowania fizycznego, wywodzącymi się z myśli Odrodzenia i Oświecenia. Na początku XIX stulecia istniały już szkoły pływania służące głównie celom wojskowym, a oddające także usługi powszechnemu nauczaniu tej umiejętności². Od chwili pojawienia się w 1538 roku pierwszego podręcznika nauki pływania Mikołaja Wynmana³ pt. *Colymbetes sive de arte natandi dialogus et festivus et iucundus lectus*, a w 1794 roku książki Oronzio de Bernardi *L'uomo gallegiante...*⁴ i wreszcie dzieła Guts Muthsa *Kleines Lehrbuch der Schwimmkunst zum Selbstunterricht* w 1798 roku, przeżywała ona długi okres kształtowania się określonych metod nauczania. W wielu szkołach pływania, które powstały we Francji, Austrii, we Włoszech i w Niemczech, sztuki tej nauczali specjaliści nauczyciele⁵. Istniał już wówczas problem odpowiedniego metodycznego przygotowania nauczycieli pływania. Zresztą musiał on istnieć od czasu, kiedy sztuka pływania stała się umiejętnością nabywaną w drodze odpowiedniego procesu nauczania. Problem metodycznego przygotowania

¹ Carl Euler, H. O. Kluge, *Lehrbuch der Schwimmkunst*, Berlin 1870.

² L. de Courtivron, *De la natation et son application à l'art de la guerre*, Paris 1824, oraz Karol Heinitz, *Nauka sztuki pływania*, Lwów 1820.

³ Bogdan Suchodolski, *Rozwój myśli o wychowaniu fizycznym w dobie Odrodzenia*, Kraków-Wrocław 1959.

⁴ Gustav Putzke, *Vom Schwimmen zum Schwimmsport, Der deutsche Schwimmsport* 1958, nr 46, s. 621—622.

nauczycieli pływania wystąpił szczególnie mocno z chwilą ukształtowania się naturalnej metody nauczania pływania na początku XX wieku⁶. Było to zagadnienie, które z biegiem czasu związało się z generalnym problemem kształcenia nauczycieli wychowania fizycznego na potrzeby szkół podstawowych i średnich we wszystkich krajach doceniających wszechstronne wartości wychowania fizycznego.

Zaczątki uniwersyteckiego kształcenia nauczycieli wychowania fizycznego na ziemiach polskich zainicjowane zostały w Krakowie z chwilą utworzenia przy Uniwersytecie Jagiellońskim w 1895 roku „Kursu naukowego gimnastyki dla nauczycieli szkół średnich i seminariów nauczycielskich” pod kierownictwem dra Henryka Jordana. Stanowiły one genealogiczny początek obecnie istniejącej Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie i w ogóle studiów uniwersyteckich w dziedzinie wychowania fizycznego w Polsce.

W ramach programu owej jedynej podówczas tego typu instytucji kształcenia nauczycieli wychowania fizycznego metodyka nauczania pływania została wprowadzona w semestrze letnim w roku szk. 1913/14. Na ten przedmiot poświęcano 1 godzinę tygodniowo. Nauczycielem pływania był wówczas dr Jan Bielawski⁷.

Po I wojnie światowej podjęta została powtórnie inicjatywa kształcenia nauczycieli wychowania fizycznego od roku 1919 w systemie kursów, początkowo półrocznych, a następnie całorocznych. W Krakowie odbyły się trzy kursy tego typu. Pierwszym kierował prof. dr Stanisław Ciechanowski, dalszymi Zygmunt Wyrobek. W memoriale do Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z roku 1921, dotyczącym ukształtowania studiów w zakresie wychowania fizycznego prof. Ciechanowski przewidywał w grupie przedmiotów egzaminacyjnych — egzamin z pływania⁸. Przedmiot ten zawarty był również w programie kursów, a ćwiczenia prowadził w latach 1921/22—1923/24 Harry Long, instruktor pływania YMCA w Krakowie, pochodzący z USA⁹.

Integralną częścią studiów wychowania fizycznego stały się ćwiczenia pływackie z chwilą powstania Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, powołanego na mocy uchwały Sena-

⁵ Gerhard Lewin i zespół, *Schwimmsport*, Berlin 1965.

⁶ Kurt Wiessner, *Natürlicher Schwimmunterricht*, Wien 1925.

⁷ Aleksander Orchowski, *Kształcenie nauczycieli wychowania fizycznego w Krakowie w drugiej połowie XIX i na początku XX wieku*, Rocznik Naukowy 1962 Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie, Kraków 1963.

⁸ Działalność Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie w latach 1927—1939, oprac. Paweł Stok, Rocznik Naukowy 1962, t. I, WSWF w Krakowie, Kraków 1963, s. 27.

⁹ Tamże s. 29, 35—41 i 72.

¹⁰ Kazimierz Toporowicz, *Pracownicy Studium Wychowania Fizycznego UJ i WSWF w Krakowie w latach 1927—1960*, Rocznik Naukowy 1962, t. I, WSWF Kraków, Kraków 1963, s. 357—416.

tu Akademickiego UJ w dniu 17 V 1927. Zajęcia odbywały się w miesiącach zimowych na pływalni YMCA, a w okresach letnich na pływalni otwartej parku Krakowskiego przy al. Słowackiego w wymiarze 2 godzin tygodniowo, początkowo w trymestrze I, a później w I i III zarówno dla kobiet, jak i dla mężczyzn, na wszystkich latach studiów. Pływanie i metodykę nauczania pływania instruowali w latach 1927/28—1938/39 Antoni Michalek, Eugeniusz Linnemann i Maria Michalkowa¹⁰. Szczególnie Antoni Michalek rozwinął nowoczesną metodykę nauczania pływania, a swoje doświadczenia opierał na ścisłych kontaktach wiedeńskich z Kurtem Wiessnerem, który był twórcą europejskiej, „naturalnej metody nauczania pływania”. Fakt ten miał istotne znaczenie dla metodycznej drogi w nauczaniu pływania, tym bardziej że metoda ta przetrwała do czasów dzisiejszych w rozbudowanej i znacznie rozwiniętej formie¹¹.

Niedługo po zakończeniu II wojny światowej wznowiło swoją działalność Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego pod dyrekcją doc. dra Bożydara Szabuniewicza. W grupie ćwiczeń z wychowania fizycznego „ćwiczenia metodyczne prowadzenia pływania” instruowali mgr H. Kubalska, mgr J. Pizłówna, mgr J. Kot, M. Michalkowa, a w latach akad. 1948/49—1949/50 również Z. Rettingerowa i M. Burgielska. W latach 1945/46, 1948/49 ćwiczenia metodyczne w nauczaniu pływania i ćwiczenia w pływaniu prowadził głównie z grupami męskimi mgr T. Sztolf, a w roku 1949/50 również E. Mróz i M. Popek oraz Adam Kowalski. Ćwiczenia z pływania obowiązywały na wszystkich latach studiów.

Zasadnicze zmiany organizacyjne przyniosło odłączenie Wydziału Lekarskiego od Uniwersytetu Jagiellońskiego i utworzenie Akademii Medycznej. Wraz z nią od Uniwersytetu odeszło Studium Wychowania Fizycznego, które działało uprzednio przy Wydziale Lekarskim UJ. W niespełna rok później, w 1950 roku, Studium Wychowania Fizycznego AM w Krakowie przekształcone zostało w samodzielną wyższą uczelnię — Wyższą Szkołę Wychowania Fizycznego¹². Zmiany te wpłynęły zasadniczo na zakres ćwiczeń z pływania. Powołano bowiem tzw. „Dział pływania”, przemianowany z czasem na Zakład pływania. Kierownictwo działu objął E. Mróz, a w latach 1950/51 i 1951/52 współpracowali z nim Krystyna Cholewska, Wiesława Kucz, Aleksander Orchowski, Irena Piątkowska i Miron Popek. Według ówczesnego programu nauczania na trzyletnich studiach w każdym semestrze przewidziane były dla studentów i studentek 2 godziny tygodniowo ćwiczeń z pływania.

W roku 1952, po rezygnacji z pracy w WSWF mgra E. Mroza kierownictwo zakładu powierzono mgrowi Aleksandrowi Orchowskiemu, który

¹¹ Antoni Michalek, *Pływanie*, Warszawa 1938, s. 3—7.

¹² Stanisław Kijak, *Studium Wychowania Fizycznego UJ i AM w Krakowie i WSWF w Krakowie w latach 1945—1960*, Rocznik Naukowy 1962, WSWF w Krakowie, t. I, Kraków 1963, s. 85—142, oraz K. Toporowicz, *op. cit.* s. 394.

funkcję tę sprawuje do chwili obecnej. W roku 1954 został on mianowany zastępcą profesora, a w roku 1963 uzyskał stopień doktora nauk o wychowaniu fizycznym. Od początku roku akad. 1952/53 na stanowiskach asystentów zatrudnieni byli: Jadwiga Grochal (do chwili obecnej) dzisiaj adiunkt i od 1964 roku doktor nauk o wychowaniu fizycznym, Włodzimierz Kękuś (1953/54—1954/55), Antoni Brachacki (1954/55—1957/58), Mieczysław Tworzydło (1955/56), Waław Kowalski (1955/56 do chwili obecnej), aktualnie nauczyciel zawodu, Stanisław Krokoszyński (1956/57—1959/60), Józef Bobrek (1958/59—1960/61), Janusz Bierzgalski (od roku szk. 1960/61), obecnie starszy asystent, oraz Andrzej Wójcicki od roku szk. 1961/62, obecnie starszy asystent¹³.

Program ćwiczeń z pływania i wykładów z teorii i metodyki, wprowadzony z chwilą powołania do życia Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie nie ulegał znacznieszym zmianom do roku 1964, kiedy to w myśl nowego programu rozszerzona została problematyka, szczególnie w zakresie metodycznego przygotowania absolwentów do nauczania pływania w szkołach. Liczba godzin na ćwiczenia z pływania uległa zmniejszeniu i wynosi obecnie 2 godziny tygodniowo w sem. I, II, III i V oraz 1 godzinę tygodniowo w semestrze IV i VI. Wykład z teorii i metodyki pływania realizuje się w semestrze VI, po którym przewidziany jest końcowy egzamin z tego przedmiotu.

Od roku 1952 prowadzona jest w zakładzie specjalizacja z pływania. Dotychczas ukończyły ją 28 osób ze stopniem trenera pływania II klasy oraz 86 osób uzyskało kwalifikacje instruktora pływania. W ostatnich dziesięciu latach pracownicy naukowo-dydaktyczni zakładu znacznie udoskonalili proces nauczania, podnieśli poziom sprawności osobistej studentów w pływaniu, podkreślając w szczególności sposób przygotowanie metodyczne studentów i organizację nauczania pływania na wodach otwartych. Przeszło 250 studentów uzyskało stopień ratownika I i II klasy, a 128 kwalifikacje sędziego pływania.

Prace magisterskie podejmowane w Zakładzie Teorii i Metodyki Pływania obejmowały tematy z historii pływania i sportu pływackiego, techniki pływania, startów i nawrotów w ujęciu biomechaniki, fizjologicznych aspektów sportu pływackiego, związków pomiędzy wybranymi cechami morfologicznymi i wynikami w pływaniu, oceny sprawności pływackiej kandydatów na I rok studiów i młodzieży szkolnej oraz zagadnienia dotyczące metodyki nauczania pływania. Dotychczas ukończono w zakładzie 41 prac magisterskich, a 22 prace przewidziane są do ukończenia do końca roku szk. 1966/67. Problematyka prac naukowych podejmowanych przez pracowników naukowo-dydaktycznych zakładu jest zróżnicowana i związana głównie z problematyką prac doktorskich ukończonych lub będących w przygotowaniu. Dr A. Orchowski badał zagadnie-

¹³ Na podstawie odpisów akt personalnych Zakładu T. i M. Pływania.

nia kształcenia nauczycieli wychowania fizycznego w Krakowie na przełomie XIX i na początku XX wieku, dr J. Grochal — problem przygotowania nauczycieli wychowania fizycznego do pracy zawodowej w szkolnictwie, mgr J. Bierzgalski pracuje nad wybranymi zagadnieniami fizjologii pływania, mgr W. Kowalski — nad stanem higienicznym kąpielisk i pływalń w Krakowie, a mgr A. Wójcicki przygotowuje założenia metodyczne swojej przyszłej pracy doktorskiej. Dotychczas pracownicy zakładu opublikowali 12 prac naukowych drukiem, szereg prac naukowo-popularnych, wiele tłumaczeń z obcych języków oraz kilka artykułów fachowych dotyczących pływania i sportu pływackiego. W najbliższym pięcioleciu przewiduje się znaczne zwiększenie działalności naukowej, głównie przez współudział w badaniach kompleksowych podjętych przez kilkunastu pracowników nauki pod kierownictwem doc. dra Stanisława Panka. Plan działalności zakładu przewiduje również podjęcie rozległych badań nad sprawnością pływacką młodzieży krakowskiej oraz dalsze badania nad unowocześnieniem procesu nauczania pływania.

Leopold Petek

Sprawozdanie z działalności Zakładu Teorii i Metodyki Narciarstwa i Obozownictwa Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie

Załączków zakładu o tej nazwie szukać należy w historii powstania i rozwoju Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, które przekształciło się w Wyższą Szkołę Wychowania Fizycznego.

Zarówno narciarstwo, jak i obozownictwo należą do młodszych dyscyplin sportowych. Początki ich sięgają schyłku XIX i początku XX wieku. Pierwszą wycieczkę narciarską w Tatrach notuje Stanisław Barabasz w 1894 r. Pierwsze obozy organizuje Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” również z końcem XIX i w początkach XX wieku. Te pierwsze próby, nie obejmujące swym zasięgiem szerszych rzesz młodzieży, pozwoliły na zebranie cennych doświadczeń, które zostały wykorzystane dopiero po pierwszej wojnie światowej. Znękanie wojną społeczeństwa podejmują wszelkie środki zmierzające do swej biologicznej odbudowy. Wśród wielu środków wychowania fizycznego niepoślednią rolę odgrywają obozy i kolonie. W okresie międzywojennym wielkie zasługi na tym polu położył m.in. Związek Harcerstwa Polskiego. W tym też okresie zapoczątkowało swoją działalność w organizowaniu obozów Studium Wychowania Fizycznego UJ. Pierwsze obozy Studium służyły głównie do uzupełnienia wyszkolenia praktycznego w zakresie gier terenowych, turystyki, krajoznawstwa i sportów wodnych.

Obozy te odbyły się w roku 1928 w Nowym Targu dla kobiet i w Hermanicach (Śląsk Cieszyński) dla mężczyzn. Obóz mężczyzn prowadził Tadeusz Biernakiewicz, obóz kobiet Cecylia Koczur-Szlenkowa. Uczestnicy obozów mieszkali w pomieszczeniach stałych. Po zakończeniu obozu mężczyzn zorganizowano obóz wędrowny. W roku 1930 obóz odbył się w Pieninach w okolicy Czorsztyna; jego uczestnicy mieszkali w namiotach.

Następne obozy w 1931 r. odbyły się w Sromowcach Wyżnych dla kobiet i w Niedzicy dla mężczyzn, znajdując pomieszczenia w budynkach

i pod namiotami. W latach 1932—1933 obozy organizowano wspólnie z Centralnym Instytutem Wychowania Fizycznego z Warszawy i Studium Wychowania Fizycznego z Poznania w Brańszewie na Wileńszczyźnie. W następnych latach Studium Krakowskie organizuje obozy koło miasteczka Dukszty na Wileńszczyźnie. Obozy męskie nad jeziorem Dukszty i obozy kobiet nad jeziorem Berżona. Są to lata 1934—1939. Kierownictwo tych obozów sprawowali mgr H. Kubalska i mgr J. Bugajski. Na obozach tych studenci poznawali różne sposoby obozowania i zapoznawali się ze sportami wodnymi, jak: pływanie, kajakarstwo i żeglarstwo. Dokładniejszą analizę tych obozów przedstawia J. Bugajski w I tomie Roczników Naukowych WSWF Kraków z roku 1962.

Obozy narciarskie Studium organizowane były w okresie przedwojennym w Zakopanem. W programie studiów były trzy obozy narciarskie, a mianowicie: na pierwszym roku studiów obóz elementarny, na drugim roku obóz instruktorski i na trzecim roku obóz wysokogórski. Obozy trwały po dwa tygodnie, były odpłatne — jak zresztą wszystkie obozy — i obejmowały całokształt wyszkolenia w zakresie narciarstwa. Kierownikami tych obozów byli m.in. L. Leszko, J. Lunaczewski, O. Christof.

W okresie po drugiej wojnie światowej pierwsze obozy letnie Studium WF UJ odbyły się w latach 1947—1951 w Złocińcu, w powiecie Drawsko na terenie woj. szczecińskiego. Obozy te miały charakter obozów sportowych, w których ze względu na teren, jego urządzenia i pomieszczenia dla uczestników, obozownictwo zeszło na dalszy plan, dając prymat sportowym grom zespołowym, lekkoatletyce, pływaniu i gimnastyce. Organizowano je razem dla wszystkich uczelni wychowania fizycznego w Polsce. Komendantem obozów w latach 1946—1947 był mgr J. Bugajski, w latach zaś następnych mgr E. Dudziński.

Obozy narciarskie w tym okresie (1947—1949) odbyły się w Karpaczu i w Szczyrku. Kierownikiem obozu w Karpaczu była mgr M. Burgielska, kierownikiem zaś obozów w Szczyrku był mgr E. Dudziński. W r. 1950 obozów narciarskich nie było ze względu na złe warunki śniegowe w styczniu i w lutym.

W roku 1952 obóz letni odbył się w Giżycku jako obóz żeglarski pod kierownictwem mgr M. Cepurskiej. Podobny charakter miały obozy letnie w latach 1953—1954 organizowane w Kobyle-Gródku nad Jeziorem Rożnowskim (obecnie Gródek nad Dunajcem). Kierownictwo ich sprawowali mgr L. Mazurek i mgr E. Mróz. W latach 1955—1958 miejscem obozów letnich był Ośrodek Sportów Wodnych GKKFiT w Giżycku. Kierownikiem tych obozów był mgr Z. Jesionka, pieczę zaś nad wyszkoleniem sprawowali mgr F. Hapek i mgr L. Petek. Przedmiotem głównym było żeglarstwo, prowadzone przez kadrę instruktorską spoza uczelni.

Od roku 1959 uczelnia nasza organizuje obozy letnie we własnym ośrodku w Załężu nad Jeziorem Rożnowskim. Teren dla obozów wyszukiwali na zlecenie kierownictwa uczelni mgr R. Kwapuliński i mgr L. Petek,

dokonując w tym celu rekonesansów na terenach województw: śląskiego, rzeszowskiego i krakowskiego. Do r. 1960 kierownikiem obozów był mgr Z. Jesionka. Czas przeznaczony na obozy zwiększono z 4 do 5 tygodni, organizuje się dwa obozy: 1) wstępny dla kandydatów i stały po I roku. Obóz wstępny miał początkowo spełniać rolę obozu selekcyjnego, jednak z zadania tego nie wywiązał się zupełnie.

W r. 1961/62 następuje reorganizacja Zakładu Sportów Różnych, z którego wyodrębnione zostają obozy i przełączone do Zakładu Teorii WF, który zmienia nazwę na Zakład Teorii Wychowania Fizycznego, Obozownictwa i Turystyki pod kierownictwem mgra J. Bugajskiego. Następują zmiany organizacyjne i programowe w obozach, które zmierzają do unowocześnienia zagadnień obozownictwa i turystyki. W roku 1962 odbył się pierwszy obóz dla kandydatów pod kierownictwem dra E. Duzińskiego. W tymże roku kierownikiem obozów letnich był dr J. Bugajski. Obozy nabierają charakteru obozów harcerskich, w których młodzież w wyższym stopniu jest współorganizatorem i współrealizatorem życia i programu obozowego.

W roku 1963, po śmierci nieodżałowanej pamięci dra Jana Bugajskiego, kierownictwo Zakładu Teorii Wychowania Fizycznego Obozownictwa i Turystyki przejął dr A. Orchowski, który przy pomocy pracowników Zakładu Pływania realizował program obozów. Kierownikami wyszkolenia na obozach byli dr F. Hapek i dr L. Petek. Zagadnienia teorii WF przejął doc. dr Maciej Demel, wychowanek uczelni. W latach 1963 i 1964 obóz po I roku prowadził dr L. Petek, a obóz kandydatów dr A. Orchowski. W roku 1965 obóz po I roku prowadził dr A. Orchowski, obóz zaś kandydatów dr F. Hapek.

W bieżącym roku (1966) powołany został do życia Zakład Teorii i Metodyki Narciarstwa i Obozownictwa, którego kierownictwo powierzono drowi L. Petkowi. Był to dalszy krok na drodze usprawnienia procesu dydaktycznego w zakresie takich przedmiotów, jak: narciarstwo, sporty wodne i obozownictwo. Opracowano centralnie nowe programy dla tych przedmiotów i wyznaczono okresy i godziny dla każdego z nich.

Zakład obejmuje swoją działalnością następujące przedmioty:

1. Narciarstwo — w wymiarze 72—78 godzin ćwiczeń i 24 godz. wykładów dla roku II i 114—120 godzin ćwiczeń oraz 20—26 godzin wykładów dla roku III. Zajęcia dydaktyczne realizowane są na dwóch obozach narciarskich — dla II roku (2 tyg.) i dla III roku (3 tyg).
2. Specjalizacja z narciarstwa w wymiarze 3 godzin tyg. dla roku III (1 godz. wykład i 2 godz. ćwiczeń) oraz 5 godzin tyg. dla roku IV (2 godz. wykł. i 3 godz. ćwiczeń).
3. Żeglarstwo (70 godz. — wykł. i ćwicz.).
4. Kajakarstwo — (36—44 godz. — wykł. i ćwicz.).
5. Gry terenowe (35—42 godz. — wykł. i ćwicz.).
6. Pływanie (24—28 godz. — ćwiczenia).

7. Obozownictwo (58—64 godz. — wykł. i ćwicz.).
8. Zajęcia świetlicowe (19—26 godz. — ćwiczenia).
9. Ćwiczenia ogólnorozwojowe (elementy lekkoatletyki, gier zespołowych i gimnastyki (10—12 godz. ćwiczeń).

Przedmioty wymienione w punktach 3—9 prowadzone są na dwóch programowych obozach letnich w ośrodku własnym uczelni w Załężu. Programowaniem i organizacją szkolenia zajmują się dwaj pracownicy zakładu: mgr L. Petek i mgr W. Łysak. Zajęcia dydaktyczne prowadzone są również przez wymienionych pracowników oraz przez pracowników pokrewnych zakładów uczelni, posiadających odpowiednie kwalifikacje.

Narciarstwem kierują: dr L. Petek, mgr W. Łysek, dr M. Cepurska, dr J. Grochalowa, dr Wanda Kwapulińska, mgr Leona Michalus, mgr Czesława Miernikowa, mgr Barbara Draczowa-Dańda, lek. med. Wojciech Czajkowski, dr Jerzy Emmerich, dr Aleksander Orchowski, dr Adam Klimek, mgr Aleksander Kubinyi, dr Roman Kwapuliński, mgr Romuald Meus, mgr Jerzy Wardęga.

Żeglarstwo prowadzi: dr Stanisław Gołąb, mgr Stanisław Adameczyk, dr J. Emmerich, mgr Wacław Kowalski, dr L. Petek, dr Ryszard Kubica, mgr A. Kubinyi, mgr Nanuś-Łęcka, mgr A. Pilawski, a funkcję bosmana pełni Franciszek Kamiński. Zajęcia z kajakarstwa prowadzi: mgr W. Łysak, dr Zbigniew Miernik, dr R. Kwapuliński. Gry terenowe — dr M. Cepurska i mgr Leona Michalus. Pływanie — dr A. Orchowski, dr J. Grochalowa, mgr J. Bierzgalski, mgr A. Wójcicki oraz dr M. Tworzydło. Obozownictwo — dr F. Hapek, dr R. Kwapuliński, mgr W. Kwapulińska. Zajęcia świetlicowe — mgr B. Janowska, mgr A. Mazurkiewicz i mgr J. Tomasik. Ćwiczenia ogólnorozwojowe — dr Z. Miernik i mgr Cz. Miernikowa. Od roku obecnego zorganizowano w ośrodku w Załężu Stację Wodnego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego (WOPR), wyposażoną w sprzęt ratowniczy i szybkobieżną łódź motorową. Kierownikiem stacji jest mgr W. Kowalski (zarazem komendant wojewódzki WOPR).

W realizacji programów szkoleniowych zakład współpracuje także z Komisją Wyszakolenia PZN i Okręgowym Związkiem Żeglarskim.

Problematyka naukowo-badawcza podejmowana jest przez zakład wspólnie z innymi zakładami Uczelni i dotyczy zagadnień historii narciarstwa, bioklimatu namiotów i domków turystycznych, wpływu warunków meteorologicznych na wynik sportowy, urazowości w narciarstwie i fizjologicznych podstaw narciarstwa. Kierownik zakładu podjął badania nad środowiskiem społecznym, wchodzące w zakres problematyki pedagogiki społecznej i socjologii. Dla dalszego rozwoju procesu dydaktycznego oraz prac badawczych słuszne wydaje się posiadanie własnego należącego wyposażonego ośrodka sportów wodnych w Załężu oraz dalsza ścisła współpraca ze wszystkimi zakładami uczelni oraz kontakty z uczelniami zagranicznymi w.f.

Henryk Smarzyński

Działalność Zakładu Pedagogiki w Wyższej Szkole Wychowania Fizycznego w Krakowie (1953—1966)

Zakład Pedagogiki i Metodyki Wychowania Fizycznego w Krakowie został utworzony w ramach Katedry Teorii i Metodyki Wychowania Fizycznego zarządzeniem prezesa Rady Ministrów w 1953 roku, a na kierownika tego Zakładu został powołany przez GKKF dr Henryk Smarzyński, który prowadzi go obecnie. Od 1955 roku Zakład otrzymał etat st. asystenta i funkcję tę objęła mgr Leona Michalus, która w roku 1962 uzyskała nominację na wykładowcę.

W latach międzywojennych 1927—1939 oraz po drugiej wojnie światowej w latach 1945—1950 wykładał pedagogikę i dydaktykę ogólną w formie godzin zleconych profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego dr Zygmunt Myslakowski.

Z chwilą powołania do życia Zakładu Pedagogiki w roku akademickim 1953/54 obok 2 godzin tygodniowo wykładów wprowadzono również 2 godziny ćwiczeń w grupach studenckich.

Pierwszy powojenny program z pedagogiki i dydaktyki opracowali dla wyższych szkół wychowania fizycznego dr Jan Konopnicki i dr Stefan Wołoszyn w roku 1953. Według tego programu obowiązywał następujący wymiar godzin:

w II semestrze	28 godzin wykładów i 14 godzin ćwiczeń
w III semestrze	28 godzin wykładów i 14 godzin ćwiczeń
w IV semestrze	11 godzin wykładów i 11 godzin ćwiczeń
Razem	67 godzin wykładów i 39 godzin ćwiczeń.

Zakres materiału z pedagogiki i dydaktyki pierwotnie obejmował:

1) Wprowadzenie do nauki pedagogicznej	3 godziny
2) Historyczny rozwój wychowania i pedagogiki	23 godziny
3) Szkoła i pedagogika w społeczeństwie socjalistycznym	8 godzin
4) Najważniejsze zagadnienia dydaktyczne	14 godzin
5) Główne zagadnienia teorii wychowania	19 godzin
R a z e m	67 godzin

Ponadto studentów obowiązywała literatura pedagogiczna monograficzna oraz lektura czasopism pedagogicznych polskich.

W roku akademickim 1956/57 zostały w ramach komisji rzeczoznawców przeprowadzone drobne zmiany w programach z pedagogiki i dydaktyki. I tak wprowadzono:

w semestrze III 28 godzin wykładów i 14 godzin ćwiczeń

w semestrze IV 28 godzin wykładów i 14 godzin ćwiczeń

Razem 56 godzin wykładów i 28 godzin ćwiczeń.

Poza tym wprowadzono na III roku seminarium magisterskie 2 godz. tyg.
na IV roku seminarium magisterskie 2 godz. tyg.

Nowy program z pedagogiki został opracowany przez Komisję Rzeczoznawców pedagogiki z wszystkich wyższych szkół wychowania fizycznego w Polsce pod przewodnictwem prof. dra Stefana Wołoszyna i wprowadzony do wszystkich wyższych szkół wychowania fizycznego w roku akademickim 1965/66.

W ujęciu tego nowego programu siatka godzin z pedagogiki przedstawia się następująco:

Semestr III 1 godzina wykładu i 2 godziny ćwiczeń tygodniowo

Semestr IV 1 godzina wykładu i 1 godzina ćwiczeń tygodniowo

Semestr V 1 godzina wykładu i 1 godzina ćwiczeń tygodniowo.

Treść nowego programu z pedagogiki stanowi następująca problematyka: Podstawowe pojęcia pedagogiczne. Cele wychowania socjalistycznego. Wprowadzenie do pedagogiki jako nauki. Historyczny rozwój wyśli pedagogicznej na wybranych przykładach od czasów antycznych do współczesnych. Pedagogika marksistowska — socjalistyczna, jej podstawy naukowe, istota, rozwój w ZSRR i w Polsce Ludowej.

Wychowanie umysłowe — podstawowe zagadnienia z dydaktyki obejmują: Cele nauczania. Kształtowanie naukowego poglądu na świat. Kształcenie politechniczne. Proces uczenia się a proces nauczania. Program nauczania. Zasady nauczania. Metody nauczania. Podstawowe formy nauczania: system lekcyjny a nielekcyjny. Ocena i kryteria oceny postępów ucznia.

Wychowanie moralno-społeczne opiera się na następujących przedmiotach: Treści i formy moralne, zasady moralne, metody wychowania moralnego. Moralność socjalistyczna. Charakter moralny i jego kształtowanie. Trudności wychowawcze. Rola wychowania fizycznego i sportu w wychowaniu moralno-społecznym.

Wychowanie estetyczne. Wychowanie fizyczne. Główne instytucje wychowawcze. Szkoła jako instytucja społeczna i wychowawcza. Współczesny ustrój szkolny w Polsce. Instytucje wychowania pozaszkolnego dorosłych. Sport rekreacyjny i turystyka w życiu dorosłych. Osobowość nauczyciela — wychowawcy. Nauczyciel jako opiekun klasy. Nauczyciel wychowania fizycznego jako opiekun koła sportowego i szkolnych zespo-

łów sportowych. Współpraca nauczyciela z rodzicami. Nauczycielska pragmatyka służbowa. Trener sportowy jako nauczyciel i wychowawca.

Zakład Pedagogiki posiada podręczną bibliotekę pedagogiczną zawierającą zarówno druki zwarte, jak i wszystkie polskie czasopisma pedagogiczne oraz kilka tytułów czasopism zagranicznych. Wyposażenie w nowoczesne pomoce naukowe jest niewystarczające.

Warunki lokalowe Zakładu Pedagogiki są niedostateczne, bo Zakład mieści się w jednym małym pokoiku wspólnie z Zakładem Teorii i Metodyki Wychowania Fizycznego oraz z Zakładem Organizacji i Historii Kultury Fizycznej.

Praca badawczo-naukowa Zakładu Pedagogiki obejmowała następującą podstawową tematykę:

- 1) Wychowanie fizyczne w Krakowie na przełomie XIX i XX wieku.
- 2) Kształcenie nauczycieli wychowania fizycznego w Polsce w XIX i XX wieku.
- 3) Przydatność absolwentów wyższych szkół wychowania fizycznego do pracy dydaktyczno-pedagogicznej w szkole.
- 4) Funkcja dydaktyczna filmu w procesie nauczania wychowania fizycznego.
- 5) Funkcja wychowawcza tradycyjnych gier i zabaw dziecięcych.
- 6) Oddziaływanie wychowania fizycznego w procesie reedukacyjnym i resocjalizacyjnym dzieci i młodzieży wykolejającej się i przestępczej.
- 7) Rola wychowania fizycznego w kształceniu dyscypliny na terenie szkoły.
- 8) Turystyka szkolna i jej oddziaływanie pedagogiczne na młodzież.
- 9) Klub jako środowisko wychowawcze.
- 10) Zasady nauczania w procesie dydaktycznym wychowania fizycznego.
- 11) Rozwój i funkcja wychowawcza sportu wiejskiego.
- 12) Funkcja wychowawcza kolonii wakacyjnych dzieci i młodzieży, z uwzględnieniem roli wychowania fizycznego.
- 13) Oddziaływanie środowiska rodzinnego na stan zdrowia, zachowanie się i postępy w nauce uczniów.
- 14) Dom dziecka jako środowisko wychowawcze i rola wychowania fizycznego w tym środowisku.
- 15) Kształtowanie się planu życiowego uczniów klas VII i XI.
- 16) Rodzina robotnicza jako środowisko wychowawcze.
- 17) Rodzina jako środowisko wychowawcze.
- 18) Internat szkolny jako środowisko wychowawcze i rola wychowania fizycznego w tym środowisku.
- 19) Problem wyboru szkoły i zawodu przez absolwentów klas VII i XI.
- 20) Funkcja społeczno-wychowawcza pogotowia opiekuńczego dla chłopców.

21) Sprawność nauczania w szkole podstawowej i funkcja wychowania fizycznego w podnoszeniu sprawności nauczania.

22) Sprawność nauczania w szkole średniej i rola wychowania fizycznego w podnoszeniu sprawności nauczania.

23) Sprawność nauczania w wyższych szkołach wychowania fizycznego.

W zakresie powyższej tematyki Zakładu Pedagogiki ukazały się drukiem następujące prace:

1) Henryk Smarzyński: *Stan współczesny kształcenia nauczycieli za granicą*, Chowanna 1957, Nr 1, 2, str. 35—48.

2) Henryk Smarzyński: *Henryk Jordan, pionier nowoczesnego wychowania fizycznego w Polsce*, PAN oddział w Krakowie, PWN 1958, 10, 25 arkuszy wydawniczych.

3) Henryk Smarzyński: *Henryk Jordan, prekursor Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego i Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego*, Rocznik Naukowy Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie, Kraków 1962, PWN, str. 145—205, 4 arkusze wydawnicze.

4) Henryk Smarzyński: *Dzieci trudne i wykolejające się — objawy, przyczyny, zapobieganie, reedukacja*, Kraków 1965, PAN, oddział w Krakowie, PWN, 1,5 arkusza wydawniczego.

W związku z powyższą problematyką badawczo-naukową Zakładu Pedagogiki zostały wykonane pod kierownictwem naukowym doc. dra Henryka Smarzyńskiego jako promotora następujące prace doktorskie:

1) Aleksander Orchowski: *Kształcenie nauczycieli wychowania fizycznego w Krakowie w drugiej połowie XIX i na przełomie XX wieku*. Rocznik Naukowy WSWF w Krakowie, 1964, T. II.

2) Jadwiga Grochal: *Problem przydatności absolwentów WSWF do pracy dydaktyczno-pedagogicznej w szkole*. Rocznik Naukowy WSWF, T. III, 1965.

3) Kazimierz Toporowicz: *Powstanie i działalność Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Krakowie na polu wychowania fizycznego pod koniec XIX i na początku XX wieku (1885—1914)*. Rocznik Naukowy WSWF, t. IV, 1965.

4) Stanisław Kula: *Film dydaktyczny w procesie nauczania ćwiczeń fizycznych*. Rocznik Naukowy WSWF, T. IV, 1965.

5) Helena Kubalska: *Tradycyjne gry i zabawy dziecięce i ich funkcja wychowawcza*.

Poza tym w ramach prac naukowo-badawczych Zakładu Pedagogiki są w końcowym toku przygotowania jeszcze cztery prace doktorskie..

Również prace magisterskie wykonane w Zakładzie Pedagogiki pod kierownictwem naukowym doc. dra Henryka Smarzyńskiego były związane z problematyką wyżej podaną i wykonanych tu zostało w latach 1953—1966 w sumie 45 prac magisterskich, spośród których kilkanaście zakwalifikowane zostało do druku.

Kierownik Zakładu Pedagogiki pracuje ponadto jako redaktor naczelny Roczników Naukowych Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie, w Komisji Nauk Pedagogicznych PAN Oddział w Krakowie i jest współorganizatorem na terenie uczelni oddziału Naukowego Towarzystwa Kultury Fizycznej i Komisji Kultury Fizycznej PAN Oddział w Krakowie.

Władysław Stawiarski

Zakład Zespołowych Gier Sportowych w latach 1927—1967

Działalność Zakładu Zespołowych Gier Sportowych powołanego do życia w Wyższej Szkole Wychowania Fizycznego w Krakowie w 1953 roku zmierza w kierunku:

- a) kształcenia przyszłych nauczycieli wychowania fizycznego w zakresie teorii i praktyki koszykówki, piłki ręcznej oraz siatkówki,
- b) szkolenia wysoko kwalifikowanych trenerów w wyżej wymienionych dyscyplinach sportowych,
- c) zapoznawania z podstawowymi metodami pracy naukowej.

Niezbyt odległa data zorganizowania zakładu nie świadczy o tym, że nauczanie koszykówki, piłki ręcznej i siatkówki nie miało miejsca w dawniejszych latach, gdy Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego nosiła nazwę Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego, a następnie w roku akademickim 1949/50 Studium Wychowania Fizycznego Akademii Medycznej.

Załącznikiem obecnego zakładu były zajęcia teoretyczne i praktyczne od początku powstania uczelni, tj. od roku 1928, prowadzone pod nazwą „Ćwiczenia w grach ruchowych”, a następnie „Ćwiczenia w grach i zabawach ruchowych”, z tym że na III roku nazwa ich brzmiała: „Ćwiczenia w metodycznym prowadzeniu gier i zabaw ruchowych”. Taki stan utrzymał się do roku 1939. Wymiar godzin przeznaczonych na szkolenie, po drobnych początkowych wahaniach, ustalony został na 2 godziny tygodniowo przez 3 lata studiów, a następnie podwyższony, z wyjątkiem roku III, do 3 godzin.

Zajęcia w okresie międzywojennym prowadzili następujący wykładowcy:

Grupy męskie

1928/29 — instruktor Zajdzikowski

1929/31 — wizytator Z. Wyrobek

1931/33 — wizytator Z. Wyrobek, mgr J. Lubowiecki

1933/34 — mgr J. Lubowiecki

1935/38 — mgr J. Lubowiecki, mgr Bugajski, instr. Dychtoń

1938/39 — mgr J. Lubowiecki, mgr Bugajski

Grupy kobiece

1928/29 — instr. Zajdzikowski

1929/31 — wiz. Z. Wyrobek

1931/32 — wiz. Z. Wyrobek, mgr J. Lubowiecki

1932/39 — mgr A. Lubaczewska

Po wyzwoleniu w 1945 roku Studium WF UJ na nowo podjęło swą działalność. W roku tym nastąpił podział omawianych zajęć na „Ćwiczenia piłki ręcznej”, które obejmowały gry sportowe (koszykówka, siatkówka, szczypiórniak), oraz „Ćwiczenia gier i zabaw”.

„Ćwiczenia piłki ręcznej” w grupach męskich prowadzili:

1945/47 — dr P. Stok

1948/49 — st. asyst. T. Sztolf

1949/50 — st. asyst. Wł. Stawiarski, inst. A. Kowalski.

Ze studentkami cały ten okres pracowała mgr A. Łukowska.

Przejęcie Studium WF AM przez Główny Urząd Kultury Fizycznej i przemianowanie go na Wyższą Szkołę Wychowania Fizycznego miało wielki wpływ na rozwój uczelni. Zaangażowanie dużej liczby pracowników naukowych było pierwszym krokiem stwarzającym warunki do powołania zakładów. Tak więc do przyszłego Zakładu Zespołowych Gier Sportowych, oprócz pracujących już mgr A. Łukowskiej i mgr W. Stawiarskiego, przyjęci zostali w 1950 r. mgr M. Cepurska, H. Oszast i W. Kral. Asystenci ci oprócz zespołowych gier sportowych prowadzili również dodatkowo zajęcia z lekkoatletyki, gimnastyki oraz gier i zabaw. W 1952 r. mgr A. Łukowska przeszła do Zakładu Gimnastyki, asyst. W. Kral zrezygnował z pracy, a na jego miejsce przyjęto J. Mikułowski.

Kierownikiem Zakładu mianowany został mgr W. Stawiarski, któremu w 1954 r. przyznano stopień zastępcy profesora. Na stanowiska asystentów zaangażowano do pracy w Zakładzie ZGS: W. Obuchowicza w 1953 r., J. Żarka w 1954 r. i na miejsce ustępującego W. Obuchowicza w 1956 r. St. Adamczyka.

W 1966 r. w Zakładzie Zespołowych Gier Sportowych zatrudnieni byli pracownicy naukowcy i dydaktyczni:

dr Władysław Stawiarski	— st. wykładowca — kier. zakładu
dr Maria Cepurska	— adiunkt
dr Halina Oszast	— adiunkt
dr Janusz Żarek	— adiunkt
mgr Jan Mikułowski	— nauczyciel w.f.
mgr Stanisław Adamczyk	— nauczyciel w.f.

W toku 4-letnich studiów na nauczanie zespołowych gier sportowych przeznaczonych zostało godzin 233, z następującym podziałem: I rok —

2 godz. tyg., II rok — 2 godz., III rok — 3 godz., IV i VII semestr — 2 godz., VIII sem. — 1 godz. fakultatywna. Godziny te podzielono proporcjonalnie na poszczególne wyżej wymienione dyscypliny sportowe oraz piłkę nożną.

Oprócz zajęć dotyczących podstawowego szkolenia zakład prowadzi od 1953 r. specjalizację w koszykówce, piłce ręcznej oraz w siatkówce. Specjalizacja ta daje w zależności od kwalifikacji stopień trenera II klasy lub instruktora. Ogółem do 1965 r. łącznie 41 absolwentów uzyskało stopień trenera II klasy, a 92 — instruktora. W rozbiciu na poszczególne dyscypliny dane te przedstawiają się następująco:

koszykówka — 18 trenerów II kl. — 22 instruktorów
piłka ręczna — 11 trenerów II kl. — 37 instruktorów
siatkówka — 12 trenerów II kl. — 33 instruktorów.

Zapoznanie studentów (tek) z podstawowymi metodami pracy naukowej realizowane jest w czasie seminariów magisterskich, podczas których omawia się między innymi technikę pisania prac magisterskich. Do końca roku akademickiego 1964/65 podjęto w zakładzie 41 prac magisterskich, z czego stopień magistra w.f. uzyskało 42 absolwentów z następującą oceną egzaminacyjną: 8 — bardzo dobry, 28 — dobry, 6 — dostateczny. Ponadto w roku 1965/66 28 seminarzystów III i IV roku otrzymało w Zakładzie tematy prac magisterskich.

Zajęcia dydaktyczne prowadzone są w hali sportowej oraz w razie sprzyjających warunków atmosferycznych na boisku. Wymiary hali, a zwłaszcza jej niewystarczająca długość, utrudniają prowadzenie zajęć szczególnie w piłce ręcznej. Zakład posiada dostateczną ilość pomocy dydaktycznych, niemniej podkreślić należy brak odpowiednich urządzeń filmowych i pomieszczeń, które by umożliwiły korzystanie w czasie zajęć praktycznych i teoretycznych z filmów szkoleniowych.

O ile warunki do pracy dydaktycznej można określić jako ledwo wystarczające, o tyle pomieszczenie zakładu (pokój o wymiarach 3,0×4,5), w którym pracuje 6 osób, uznać należy za zaprzeczające wszelkim, najbardziej choćby podstawowym zasadom higieny pracy. Toteż pełne uznanie należy się tym pracownikom zakładu, którzy w tej sytuacji potrafili uzyskać stopnie doktorskie.

Różne kierunki zainteresowań pracowników spowodowały, że w zakładzie nie było wspólnej tematyki naukowej. Poszczególne prace naukowe — przyjęte następnie jako prace doktorskie — przyniosły ciekawe wyniki, które z pożytkiem można było wykorzystać w praktyce lub też które poszły w kierunku przedstawienia rozwoju wychowania fizycznego w ujęciu historycznym.

Dr W. Stawiarski zajął się badaniem podstawowych cech morfologicznych i motorycznych czołowych zawodników piłki ręcznej i wykazaniem ich wpływu na sukcesy sportowe. Dalsze badania dotyczą zagadnienia zestawu testów sprawności specjalnej dla piłkarzy i piłkarek ręcznych,

oraz zależności szybkości lotu piłki przy rzutach w piłce ręcznej od cech morfologicznych, zaawansowania i stosowanej techniki.

Dr M. Cepurska opracowała zagadnienie dotyczące spostrzeżeń nad przebiegiem obwodowego przepływu krwi u sportowców, a z kolei zajmuje się testami oceny wydolności i sprawności ruchowej organizmu u osób dorosłych oraz zdolnością wysiłkową organizmu w świetle obiektywnych wskaźników funkcji układu sercowo-naczyniowego, oddechowego i adaptacji zmian hematologicznych.

Dr H. Oszast, która ukończyła seminarium doktoranckie na Uniwersytecie Jagiellońskim z zakresu historii, wykonała pracę na temat *Stan wychowania fizycznego w Uniwersytecie Jagiellońskim w I połowie XIX w.* oraz zebrała materiały dotyczące wychowania fizycznego w gimnazjum B. Nowodworskiego w XIX w. Dalsze badania dotyczyć będą powstania i rozwoju pierwszych towarzystw sportowych na terenie Krakowa.

Dr J. Żarek i mgr J. Mikułowski zajęli się w swych pracach naukowych psychometrią, psychologią społeczną i socjologią. Tematy ich prac dotyczyły wyników sportowych i struktury psychologicznej drużyn piłki nożnej i koszykówki w Polsce.

Mgr S. Adameczyk oraz dr J. Żarek rozpoczęli badania nad analizą biomechaniczną niektórych elementów techniki z zakresu siatkówki i piłki ręcznej.

Problematyka prac magisterskich dotyczyła:

- a) powstania i rozwoju koszykówki, piłki ręcznej i siatkówki w Polsce i w okręgu krakowskim w szczególności,
- b) analizy mechaniki ruchu poszczególnych elementów techniki z powyższych dyscyplin sportowych,
- c) oceny rozwoju morfologicznego i funkcjonalnego u piłkarzy, piłkarzy ręcznych i siatkarzy w okresie kilku lat startów,
- d) analizy wybranych zagadnień technicznych i taktycznych w świetle obserwacji rozgrywek mistrzowskich różnych klas,
- e) wpływu zmęczenia na celność i skuteczność niektórych elementów technicznych,
- f) innej tematyki w zależności od potrzeb zakładu.

Pracownicy zakładu zdając sobie sprawę z zapotrzebowania na fachowe publikacje byli autorami kilku podręczników i skryptów, a także wielu artykułów w biuletynach szkoleniowych wydawanych przez związki sportowe. Tak więc w okresie istnienia Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego wydane zostały między innymi następujące pozycje:

Wł. S t a w i a r s k i: *Cwiczenia techniczne z zakresu piłki siatkowej, koszykowej i ręcznej.* PWN .Kraków 1954.

Wł. S t a w i a r s k i, A. S z y m a ń s k i: *Piłka ręczna 11-osobowa.* „Sport i Turystyka”, Warszawa 1959.

S. Adamczyk, J. Mikułowski, J. Żarek: *Zasób ćwiczeń technicznych z zakresu koszykówki, piłki ręcznej i siatkówki dla celów dydaktycznych*. WSWF. Kraków 1964.

Wł. Stawiarski: *Piłka ręczna 7-osobowa*. WSWF. Kraków 1964.

Oprócz tego w trakcie przygotowania znajduje się skrypt dotyczący metodyki nauczania techniki i taktyki koszykówki, piłki ręcznej i siatkówki.

Pracownicy Zakładu, zarówno jako działacze związków sportowych oraz cenieni fachowcy, byli wielokrotnie delegowani za granicę jako obserwatorzy mistrzostw świata lub Europy. Na specjalne jednak podkreślenie zasługuje wyjazd mgra J. Mikułowskiego na okres 3 miesięcy w 1965 r. do Stanów Zjednoczonych jako stypendysty Departamentu Stanu USA, celem zapoznania się ze strukturą organizacyjną sportu szkolnego i akademickiego oraz z systemem szkolenia koszykówki na uniwersytetach amerykańskich.

Stefan Suchoń

Zakład Psychologii (Sprawozdanie z działalności)

Zakład Psychologii Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie został utworzony w 1953 roku w ramach Katedry Teorii i Metodyki Wychowania Fizycznego. Pismem Głównego Komitetu Kultury Fizycznej (KD/450-4/54) z dnia 11 czerwca 1954 powierzono pełnienie obowiązków kierownika katedry oraz zakładu drowi Stefanowi Suchoniowi.

Rozwój i działalność Zakładu Psychologii należy wiązać z okresem wcześniejszym, kiedy to w utworzonym w 1927 r. Studium Wychowania Fizycznego przy Wydziale Lekarskim na Uniwersytecie Jagiellońskim wykłady z psychologii rozpoczął w roku akademickim 1929/30 prof. dr Stefan Szuman, kierownik Zakładu Psychologii Pedagogicznej UJ.

Zakres i treść wykładów z psychologii pedagogicznej dla studentów Studium Wychowania Fizycznego pokrywały się do roku 1939 z programowymi zajęciami tego przedmiotu na Studium Pedagogicznym UJ i odbywały się w wymiarze 4 godzin tygodniowo. Od roku akad. 1931/32 wprowadzono na III roku Studium Wychowania Fizycznego cotygodniowe, dwugodzinne Konwersatorium z psychologii ćwiczeń fizycznych.

Prof. dr Stefan Szuman, po ukończeniu studiów medycznych i filozoficznych w kraju i za granicą, pracował jako lekarz w szkolnictwie, a następnie jako wizytator Kuratorium Okręgu Szkolnego w Poznaniu. Jako autor wielu znanych prac z zakresu higieny i wychowania fizycznego, wybitny specjalista w zakresie psychologii dzieci i młodzieży, ustalił zręby i poziom szkolenia w przedmiocie psychologii na Studium Wychowania Fizycznego UJ.

Nie tylko treść wykładów, ale również i tematyka wykonywanych pod jego kierunkiem prac magisterskich na Studium uwzględniały zagadnienia rozwoju motoryki i sprawności fizycznej dla dzieci i młodzieży, i to od najwcześniejszych okresów ich życia do szkoły podstawowej włącznie.

Zajęcia z psychologii na Studium Wychowania Fizycznego od 1945 roku przejął współpracownik prof. dra Stefana Szumana, adiunkt Katedry Psychologii Pedagogicznej UJ, dr Stefan Suchoń i kontynuował

je w formie i na zasadzie zajęć zleconych zarówno na Studium Wychowania Fizycznego Akademii Medycznej, jak i w wyodrębnionej od 1951 roku Wyższej Szkole Wychowania Fizycznego w Krakowie.

Dopiero rok 1954 stanowi właściwy moment powstania i rozwoju Zakładu Psychologii w Wyższej Szkole Wychowania Fizycznego w Krakowie.

Wraz z nowymi formami organizacji Zakładu Psychologii nastąpiły zmiany w zakresie i treści wykładów. Punkt ciężkości treści zajęć programowych z psychologii przesunął się na podstawowe elementy psychologii ogólnej i wychowawczej, z coraz bardziej zaznaczającym się akcentem psychologii sportu.

Zajęcia zostały zróżnicowane na wykłady dla całego rocznika, bądź II, bądź III roku studiów w wymiarze 2 godzin na tydzień, a ogólnej sumie od 45 do 60 godzin rocznie i ćwiczenia w kilku grupach w wymiarze 2 godzin tygodniowo. Ćwiczenia miały za zadanie wyjaśnianie, pogłębianie czy nawet poszerzanie tematyki wykładów i umożliwienie samodzielnej i aktywnej pracy studentów.

Treść zajęć określały kilkakrotnie zmieniane (1953, 1955/56, 1965/66) programy GKkFiT. Wprowadzały one raczej zmiany i korektury zakresowe aniżeli merytoryczne.

Nową formę pracy dydaktycznej wprowadzono w postaci seminarium magisterskiego dla wykonujących w Zakładzie prace dyplomowe z zakresu psychologii wychowania fizycznego i sportu.

Jedynym pracownikiem Zakładu w latach 1953—1956 był dr Stefan Suchoń. W roku akademickim 1956/57 Zakład uzyskał godziny zlecone na prowadzenie ćwiczeń z psychologii dla mgr Marii Przetacznikowej, asystenta Katedry Psychologii UJ. Od roku 1958/59 Zakład uzyskał etat pomocniczego pracownika dydaktyczno-naukowego, który był obsadzony przez mgr Annę Dzierżankę, adiunkta Katedry Psychologii UJ, i mgra Michała Arabskiego, kierownika Pracowni Psychologicznej Huty im. Lenina.

W roku 1961/62 przybyła do Zakładu jako asystent, mgr wychowania fizycznego Barbara Dańda-Dracz. Ukończywszy studia w zakresie magisterium z psychologii na Uniwersytecie Jagiellońskim, od roku 1962/63 pozostawała ona jedynym stałym do chwili obecnej pracownikiem jako starszy asystent Zakładu. Dr Stefan Suchoń przeszedł w latach 1962—1966 na zajęcia zlecone.

Zmiany organizacyjno-osobowe wywierały wpływ na działalność naukowo-badawczą Zakładu. Uzyskanie w roku 1958 etatu pomocniczego pracownika naukowo-dydaktycznego oraz skromne wyposażenie w środki konieczne do prowadzenia badań pozwoliły rozpocząć bardziej systematyczną pracę naukowo-badawczą w dziedzinie psychologii ćwiczeń fizycznych i sportu, głównie w ramach problematyki prac magisterskich.

Osiowymi tematami tych prac były następujące zagadnienia:

- a) Poznawanie i ocena właściwości fizycznych i psychicznych dzieci i młodzieży uprawiających sporty i ćwiczenia fizyczne — 18 prac.
- b) Powodzenie i niepowodzenie młodzieży studiującej na WSWF w Krakowie na tle badań psychologicznych przy egzaminie wstępnym na uczelnię — 5 prac.
- c) Samoocena młodzieży studiującej — 5 prac.
- d) Wady postaw i motoryczności dziecka na tle nauczania korekcyjnego w I i II klasie szkoły podstawowej — 8 prac.
- e) Młodzież przestępcza i jej rehabilitacja przez stosowanie metod wychowania typu w.f. i turystyki — 3 prace.
- f) Rola czynnika wyobrazeniowego w sporcie (rzut dyskiem, pchnięcie kulą, skok w dal) — 3 prace.
- g) Ilościowy dorobek Zakładu w zakresie prac magisterskich ilustruje chronologiczne zestawienie:

Liczba prac magisterskich wykonanych pod kierunkiem

rok	prof. dra St. Szumana	rok	dra St. Suchonia
1933	2	1959	2
1934	4	1960	7
1935	2	1961	1
1936	7	1962	9
1937	5	1963	4
1938	1	1964	16
1952	1	1965	8
		1966	5
Razem	22	Razem	52

W okresie sprawozdawczym warunki pracy Zakładu nie były korzystne. Brak odpowiedniego pomieszczenia Zakładu i skromne środki finansowe, pozostające do jego dyspozycji, oraz zmiany w składzie personalnym pracowników nie pozwalały na owocniejszą pracę naukowo-badawczą.

Efektywny dorobek Zakładu stanowi księgozbiór, dobrze zaopatrzone zwłaszcza w ostatnie publikacje z literatury psychologicznej, oraz baza środków materialnych koniecznych do racjonalnie prowadzonego procesu dydaktycznego i badań psychologicznych w zakresie tematyki wychowania fizycznego i sportu.

Kazimierz Toporowicz

Z dziejów Zakładu Historii i Organizacji Kultury Fizycznej Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie

I okres 1927—1953

W 1927 r. powołane zostało do życia Studium Wychowania Fizycznego przy Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Studium to nie będąc w pełni samodzielną jednostką organizacyjną, przez wiele lat borykało się z poważnymi trudnościami kadrowymi i lokalowymi. Brak własnych katedr i zakładów naukowych¹, trudności w uzyskaniu etatów i odpowiednich pomieszczeń utrudniały w poważnym stopniu właściwy rozwój Studium. Sytuacja ta uległa poprawie dopiero po II wojnie światowej, kiedy to w 1950 r. Studium wyodrębniono z Akademii Medycznej² i utworzono samodzielną Wyższą Szkołę Wychowania Fizycznego. Dalszy, właściwy rozwój Uczelni zapewniały powołane w 1953 r. katedry i zakłady naukowe. Na mocy tego aktu prawnego powołany został m. in. w ramach Katedry Teorii i Metodyki Wychowania Fizycznego Zakład Historii i Organizacji Kultury Fizycznej.

Niezależnie od tego takie przedmioty jak historia i organizacja kultury fizycznej³ były wykładane od początku istnienia Studium WF UJ.

Oba przedmioty odgrywały dość istotną rolę w całokształcie programu nauczania. Historia kultury fizycznej będąc jednym z nielicznych przed-

¹ Oprócz jedynej Katedry Wychowania Fizycznego i Anatomii Stosowanej powołanej w 1936 r. nie było do 1953 r. żadnych innych katedr i Zakładów

² Akademia Medyczna w Krakowie powstała 1 I 1950 r. w wyniku wyodrębnienia Wydziału Lekarskiego z ram organizacyjnych Uniwersytetu Jagiellońskiego.

³ Przedmioty te w latach 1928—1949 wykładano pod różną nazwą i w różnym wymiarze godzinowym. Historię wykładano jako: dzieje wychowania fizycznego (1928/29—1938/39); historia wychowania fizycznego i sportu (1949/50); historia kultury fizycznej (1950/51 — do chwili obecnej); organizację wykładano jako: zasady, dzieje i współczesna organizacja wychowania fizycznego, dzieje i współczesna organizacja kultury fizycznej (1928/29—1934/35); organizacja wychowania fizycznego (1934/35—1938/39); organizacja kultury fizycznej (1945/46—1948/49 oraz obecnie).

miotów humanistycznych, nauczana w Uczelni o dominującym, przyrodniczym profilu programowym, kształtowała niezbędne, humanistyczne aspekty wiedzy studentów. Niestety brak szczegółowych programów nauczania z omawianego okresu uniemożliwia ich bliższą analizę. Przypuszczać można, iż wykład z zakresu historii obejmował polską i powszechną historię kultury fizycznej — od społeczeństwa pierwotnego począwszy aż do czasów współczesnych.

Natomiast organizacja kultury fizycznej miała zapoznać studentów nie tylko z aktualną strukturą organizacyjną kultury fizycznej w Polsce, ale również wpoić im podstawowe zasady organizowania działalności w tym zakresie.

Jeśli idzie o wymiar godzin, to historia była wykładana w latach 1927—1953 w zasadzie na III roku studiów po jednej godzinie w każdym semestrze. Dopiero pod koniec tego okresu (1949—1953) zwiększono liczbę godzin wykładów.

Organizacja kultury fizycznej była wykładana na I i II roku łącznie przez trzy semestry po jednej godzinie tygodniowo.

Całokształt programu w zakresie obu przedmiotów realizował do 1949 r. jeden pracownik — dr Józef Figna, w latach zaś 1949—1953 historię wykładał dr Paweł Stok, a organizację mgr Jan Bugajski.

Poza wykładami z obu przedmiotów program nie przewidywał w omawianym okresie godzin przeznaczonych na seminaria i ćwiczenia. Mimo to realizowano, co prawda w skromnych rozmiarach, program badań naukowych. Sprowadzał się on głównie do podejmowania problematyki badawczej w ramach prac magisterskich. W 45 pracach magisterskich opracowanych z zakresu historii lub organizacji kultury fizycznej w latach 1927—1953 dominowały następujące problemy:

- Wychowanie fizyczne w polskiej i europejskiej myśli pedagogicznej w epoce Odrodzenia i Oświecenia.
- Wychowanie fizyczne w starożytnej Grecji.
- Rozwój europejskich systemów gimnastycznych.
- Ruch gimnastyczny na ziemiach polskich w XIX w.
- Historyczny rozwój poszczególnych dyscyplin sportowych w Polsce.
- Rozwój czasopiśmiennictwa i prasy sportowej w Polsce.

Jeśli idzie o pracę badawczą wykładowców, to w okresie tym poza kilkoma artykułami z zakresu urządzeń sportowych i nielicznymi przyczynkami do dziejów wychowania fizycznego w Polsce nie podejmowali oni szerszych badań.

Nie było też w tym okresie żadnego warsztatu naukowego we właściwym tego słowa znaczeniu. Studenci korzystali jedynie ze zbiorów biblioteki Studium WF UJ.

II okres 1953—1966

Drugi okres cechuje przede wszystkim utworzenie Zakładu Historii i Organizacji Kultury Fizycznej w ramach Katedry Teorii i Metodyki WF⁴. Mimo iż w początkowym okresie był vacat na stanowisku kierownika Zakładu, to jednak sam fakt powołania Zakładu stwarzał znacznie szersze możliwości do pracy naukowo-badawczej i dydaktycznej.

Co się tyczy programu zajęć dydaktycznych, to uległ on znacznemu rozszerzeniu w porównaniu z ubiegłym okresem. Co prawda zakres i treść wykładu zarówno z historii, jak i organizacji kultury fizycznej, poza unowocześnieniem i wprowadzeniem materialistycznej interpretacji dziejów, nie uległy większym zmianom, to jednak wprowadzono nowe formy pracy dydaktycznej w postaci wspólnego dla obu przedmiotów seminarium magisterskiego oraz ćwiczeń zarówno z historii, jak i organizacji k.f.

Historia kultury fizycznej w wymiarze 30 godz. wykładów i 15 godz. ćwiczeń była na III roku studiów — semestr V i VI natomiast organizacja k.f. w wymiarze 15 godz. wykładów i 15 godz. ćwiczeń na roku IV — semestr VIII. Seminarium magisterskie obejmowało semestry od VI do VIII o łącznym wymiarze 84 godz.⁵

W latach 1953—1956 jedynym pracownikiem Zakładu był dr Paweł Stok, który od roku 1956 do 1960 pełnił obowiązki kierownika Zakładu. W 1956 r. na etat asystenta Zakładu przeszedł mgr Kazimierz Toporowicz, który od 1960 r. aż do chwili obecnej jest jedynym etatowym pracownikiem Zakładu. Po uzyskaniu w 1965 r. stopnia doktora przeszedł on na stanowisko adiunkta i faktycznie pełni obowiązki kierownika Zakładu.

Jeśli idzie o realizację programu w drugim okresie, to seminaRIA magisterskie i wykłady z historii do 1960 r. prowadził dr Paweł Stok, wykłady zaś i ćwiczenia z organizacji k.f. oraz ćwiczenia z historii prowadził dr K. Toporowicz. Od roku 1960 aż do chwili obecnej wszystkie zajęcia programowe realizuje dr Kazimierz Toporowicz. Wyjątek w tej mierze stanowi seminarium magisterskie, które od 1965 r. prowadzi profesor dr Adam Przyboś, zatrudniony na podstawie umowy zlecenia.

Od momentu utworzenia Zakładu ożywiła się również działalność naukowo-badawcza. Składają się na nią prace magisterskie, oraz pomyślnie

⁴ Na mocy zarządzenia nr 180 prezesa Rady Ministrów z dnia 10 grudnia 1953 (M.P. nr 5, poz. 150 z 1954 r.) z mocą od dnia 1 stycznia 1953 powołano katedry i zakłady naukowe w WSWF w Krakowie i innych uczelniach tego typu w Polsce.

⁵ Obowiązujący obecnie program uległ zmianie w roku akad. 1964/65. Program ten wprowadził następujące zmiany: historia k.f. III rok s. V i VI, wykłady — 24 godz., s. VI — ćwiczenia — 24 godz.; organizacja k.f. rok V, s. VII — wykłady — 15 godz.; seminarium magisterskie dla obu przedmiotów nie uległo zmianie i wynosi: 84 godz. seminarium i 30 godz. ćwiczeń w technice prac magisterskich rok III s. VI 2 godz. i rok IV s. VII i VIII 3 godz.

na ogół rozwijające się prace badawcze pracowników. Główne problemy, jakie podejmowano w tych badaniach, dotyczyły nowszych dziejów kultury fizycznej; w szczególności były to następujące zagadnienia:

- Problem kształcenia nauczycieli w.f. — dzieje Studium WF UJ i WSWF w Krakowie.
- Kształtowanie się nowoczesnego sportu polskiego ze szczególnym uwzględnieniem b. Galicji i Krakowa.
- Rozwój towarzystw sokolich i ruchu gimnastycznego na terenie b. Galicji.
- Biografie i działalność wybitnych pedagogów, lekarzy oraz teoretyków i praktyków w.f. w XIX i XX w. na terenie Krakowa i b. Galicji.⁶

Zakład może się poszczycić pewnymi wynikami swej działalności, czego dowodem jest znaczna ilość wykonanych prac magisterskich. W okresie lat 1953—1966 złożono w Zakładzie ponad 100 prac magisterskich, co stanowi około 70% wszystkich wykonanych w 40-leciu prac magisterskich z zakresu historii i organizacji kultury fizycznej. Rozszerzeniu uległa także problematyka tych prac. Szczególnie chętnie opracowywano (oprócz wymienionych w I okresie) następujące problemy:

- Kształtowanie się struktury organizacyjnej kultury fizycznej w Polsce w XX wieku.
- Rozwój nowoczesnego sportu w Polsce i na świecie z uwzględnieniem różnych dyscyplin sportu.
- Pozaszkolne formy wychowania fizycznego na terenie Krakowa i Galicji w XIX i XX w.
- Badania bibliograficzne zawartości czasopism sportowych i dzienników na terenie Galicji w II połowie XIX i XX wieku.

Jeśli idzie o warunki, w jakich pracują pracownicy Zakładu, to stwierdzić trzeba, że są one trudne. Brak osobnego pomieszczenia do pracy oraz niezwykle trudna sytuacja lokalowa Uczelni w ogóle w poważnym stopniu hamuje pracę naukowo-badawczą i obniża efekty dydaktyczne.

Nieco lepiej przedstawia się sprawa wyposażenia Zakładu w niezbędne pomoce. Szczególnie w ostatnich latach Zakład otrzymał podręczną bibliotekę oraz konieczne środki finansowe zabezpieczające w dostatecznym stopniu realizację zadań naukowo-dydaktycznych.

⁶ Szczegółowy wykaz opublikowanych prac znajduje się w zestawieniu bibliograficznym zamieszczonym w niniejszym tomie Rocznika Naukowego.

Helena Trypkowa

Zakład Metodyki Wychowania Fizycznego

I okres 1927—1939

Powstałe w Krakowie w 1927 r. Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego dążyło do zapewnienia swoim wychowankom wszechstronnego przygotowania teoretycznego i praktycznego z zakresu wychowania fizycznego. Zapewne trudności finansowe, kadrowe i lokalowe miały ujemny wpływ na wyszkolenie praktyczne, jednakże przygotowanie teoretyczne i metodyczne było na wysokim poziomie. Jak dużą rolę przypisywano metodyce nauczania, świadczy o tym program studiów, w którym już na pierwszym roku występują ćwiczenia z zakresu systematyki i metodyki ćwiczeń cielesnych, prowadzonych w latach 1927—1930 przez instruktora Tadeusza Biernakiewicza.

Drugi rok studiów obejmował następujące przedmioty z zakresu metodyki:

1. metodykę gier oraz ćwiczenia w grach i zabawach ruchowych prowadzonych od 1928 r. przez instruktora Kazimierza Zajdzikowskiego, w następnych latach do 1933 r. przez wizytatora Zygmunta Wyrobka i mgra Mariana Lubaczewskiego.
2. a) ćwiczenia metodyczne w prowadzeniu lekcji gimnastyki (kobiet) prowadzone w r. 1928/29 przez instr. Jadwigę Mayównę, a do roku 1932 przez instr. Cecylię Koczurównę,
b) ćwiczenia metodyczne w prowadzeniu lekcji gimnastycznej (mężczyzn) — pod kierownictwem Tadeusza Biernakiewicza do 1931 r. i Mariana Lubaczewskiego,
3. metodykę i dydaktykę ćwiczeń cielesnych prowadzoną do 1931 r. przez T. Biernakiewicza, a do r. 1939 przez Józefa Dychtonia,
4. ćwiczenia w grach i zabawach ruchowych (kobiet), które w latach 1932/33 prowadzili wizytator Z. Wyrobek i mgr Maria Liszkowicz.
5. metodykę ćwiczeń gimnastycznych wydzieloną w roku 1936 jako osobny przedmiot i wykładaną do 1939 r. przez J. Dychtonia.

Trzeci rok studiów obejmował:

1. a) ćwiczenia w metodycznym prowadzeniu gier i zabaw ruchowych mężczyzn; prowadzili je w latach 1929/1935 Z. Wyrobek, do 1938 r. J. Dychtoń i mgr Jakub Lubowiecki, a w roku 1938/1939 mgr Jan Bugajski i J. Lubowiecki,
- b) ćwiczenia w metodycznym prowadzeniu gier i zabaw kobiet, od roku 1935 do 1939 pod kierownictwem mgr Marii Lubaczewskiej,
2. a) metodykę ćwiczeń gimnastycznych i hospitacje (kobiet), którą prowadziły w latach 1929—1931 J. Mayówna, w l. 1931—1933 M. Koczurówna, w l. 1933—1937 Zofia Wilczyńska i Cecylia Szlenkowa, w l. 1937—1939 mgr M. Lubaczewska i C. Szlenkowa,
- b) metodykę ćwiczeń gimnastycznych i hospitacje (mężczyzn) prowadzili do 1933 r. T. Biernakiewicz i J. Dychtoń, w l. 1934—1938 J. Dychtoń i Tadeusz Magryta, i w roku około 1938/1939 mgr Otto Christoff i J. Dychtoń.

II okres 1945—1950

W studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego w zakresie przygotowania metodycznego absolwentów występują następujące przedmioty:

1. Systematyka i metodyka ćwiczeń cielesnych, prowadzona przez J. Dychtonia,
2. a) gry i zabawy ruchowe w l. 1945—1949 — wykładowca mgr J. Bugajski,
- b) gry i zabawy ruchowe (kobiet) — mgr Maria Laberschek.
3. Metodyka ćwiczeń gimnastycznych (kobiet), którą prowadziły w l. 1945—1946 mgr C. Szlenkowa i Janina Pizłówna, w l. 1947—1950 mgr C. Szlenkowa.
4. Metodyka gimnastyki w szkole powszechnej, w l. 1948—1950 — wykładowca Ludomir Mazurek.
5. Metodyka gier i zabaw ruchowych w l. 1949—1950 — mgr J. Bugajski.

III okres 1951—1967

W roku 1951 utworzono Wyższą Szkołę Wychowania Fizycznego. W tym okresie nastąpiła zmiana programów na niekorzyść metodyki wychowania fizycznego, którą właściwie zlikwidowano włączając niejako w zakres praktyk lekcyjnych w szkole podstawowej. Uzyskane w ten sposób godziny, podobnie jak i kosztem innych przedmiotów teoretycznych, przeznaczono na zwiększenie ilości godzin przedmiotów praktycznych. Przedmiot gry i zabawy został włączony do Zakładu Zespołowych

Gier Sportowych i stał się jedynie elementem przygotowawczym do gier bez uwzględnienia metodyki nauczania dzieci i młodzieży.

W roku 1953, kiedy utworzono w ramach Katedry Teorii i Metodyki Wychowania Fizycznego Zakład Pedagogiki i Metodyki Wychowania Fizycznego, sprawa metodyki nie od razu uległa poprawie. Dopiero w roku 1954 wprowadzono metodykę jako przedmiot w formie dwu godzin wykładu, gry i zabawy w formie dwu godzin ćwiczeń (I i II semestr). Wkrótce jednak ograniczono wymiar godzin gier i zabaw do 1 godz. tygodniowo w I semestrze, pozostawiając 2 godz. tygodniowo w II semestrze.

Wprowadzono również nowy przedmiot „Wychowanie fizyczne w przedszkolu”. Był to fakt bez precedensu na miarę światową. Do tego czasu nie tylko w Polsce, ale i na świecie wyższe szkoły wychowania fizycznego nie interesowały się sprawą wychowania fizycznego małego dziecka, mimo iż kształciły u nas przyszłe nauczycielki dla liceów wychowawczyń przedszkoli.

W ramach Zakładu Pedagogiki i Metodyki Wychowania Fizycznego prowadzone były ponadto tak zwane praktyki lekcyjne, organizowane na III roku studiów w szkole podstawowej i średniej w formie skomasowanej. Praktyki wykazały konieczność pogłębienia wiadomości z dziedziny systematyki i metodyki nauczania w poszczególnych działach wychowania fizycznego.

Od 1952 roku toczyła się dyskusja nad sprawą praktyk pedagogicznych studentów. Wyrazem niepokoju i troski władz o sprawy praktyk była ogólnopolska konferencja zorganizowana przez Główny Komitet Kultury Fizycznej w Krakowie w roku 1953/1954. Na program konferencji złożyły się:

1. lekcja metodyczna w II klasie szkoły podstawowej hospitowana przez studentki III roku studiów i jej metodyczne, przykładowe omówienie — prowadziła mgr Halina Trypkowa;
2. hospitacja przez uczestników konferencji lekcji wychowania fizycznego prowadzonych w czasie praktyk przez studentki III roku studiów w różnych szkołach średnich na terenie Krakowa (każdy z uczestników otrzymał wykaz szkół z rozkładem zajęć w każdej szkole w danym dniu i mógł dowolnie wybrać sobie szkołę);
3. omówienie wyników wizytacji i opinii o praktykach oraz dyskusję na temat programu i form praktyk w przyszłości.

Przedstawiciele Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie lansowali projekt metodycznego przygotowania studentów poprzez ćwiczenia z metodyki na II roku studiów jako przygotowanie do praktyk pedagogicznych w szkole podstawowej zorganizowanych w sposób ciągły przez oba semestry III roku. W uzasadnieniu projektu podkreślono konieczność dania studentom rzetelnych, metodycznych podstaw do prowadzenia najtrudniejszych dla nich zajęć wychowania fizycznego z dziećmi i młodzieżą szkół podstawowych oraz zapoznania studentów z różnymi

formami zajęć w różnych okresach roku, czego nie dawały praktyki skomasowane w ciągu jednego miesiąca w roku. Oficjalne zatwierdzenie prowadzonego już systemu praktyk nastąpiło na Radzie Wydziału w 1958 r. Termin praktyk w szkole średniej, jako praktyk skomasowanych na IV roku studiów ustalono na czas od 15 IX do 15 X każdego roku. Praktyki te kończyły się egzaminem z metodyki wychowania fizycznego.

Praktyki lekcyjne w szkole powszechnej prowadzone były w latach 1951/1952 przez adiunkta mgr L. Mazurka, w szkole średniej zaś przez instr. J. Dychtonia i pod koniec tego okresu również przez mgra L. Mazurka i adiunkta mgr Annę Łukowską. Od 1. XII. 1952 r. prowadzenie praktyk w szkole podstawowej i średniej objęli st. asystent mgr Helena Trypkowa i st. asystent mgr Wiktor Sikora. Po zwolnieniu mgra W. Sikory w 1954 r. praktyką zajęła się adiunkt H. Trypkowa. Od r. 1955/1956 do r. 1958 ogół praktyk lekcyjnych prowadzili: mgr H. Trypkowa i st. asystent Jerzy Cierniak. Ponadto w l. 1958/1959—1966/67 jedną grupą na praktykach w szkole podstawowej kierowała adiunkt mgr Leona Michalus z Zakładu Pedagogiki.

W związku z przejściem uczelni na czteroletnie studia poprawiła się sytuacja w metodycznym przygotowaniu studenta. Początkowo w roku akad. 1954/1955 prowadzono metodykę w.f. jako przedmiot nauczania w liczbie dwu godzin wykładu na I roku studiów, które prowadziła mgr H. Trypkowa. W następnych latach przeniesiono metodkę w.f. na II rok studiów i nauczano w formie jednej godziny wykładów, osobno dla kobiet i mężczyzn, i jednej godziny ćwiczeń, prowadzonych w grupach żeńskich przez mgr H. Trypkową i w grupach męskich — przez mgra J. Cierniaka.

Gry i zabawy od 1952 r. prowadzone były przez tych samych pracowników Uczelni, którzy prowadzili praktyki lekcyjne.

Pracownicy Zakładu pracowali chyba w najtrudniejszych warunkach na uczelni. Złożyły się na to z jednej strony duże obciążenie godzinami dydaktycznymi przy znikomej obsadzie personalnej (początkowo 2 etaty, następnie 1,5), z drugiej zaś wielkie zróżnicowanie zajęć dydaktycznych wynikające z prowadzenia kilku przedmiotów (metodyka w.f., gry i zabawy w.f. w przedszkolu, praktyki lekcyjne).

Poza tym do zakresu pracy Zakładu należała również organizacja hospitacji w przedszkolach, w szkołach podstawowych i średnich oraz organizacja praktyk wymienionych w szkołach dla ośmiu grup studenckich II i III roku studiów.

W tej sytuacji brakowało oczywiście czasu na pracę badawczo-naukową. Obok wspomnianych trudności nie miały wpływ na istniejący stan miały również warunki lokalowe. Pracownicy Zakładu w r. 1952 aż do dnia dzisiejszego wykonywali swoje zajęcia w różnych obiektach na terenie miasta, najczęściej borykając się z brakiem sprzętu, przyborów koniecznych do prowadzenia zajęć i trudnościami ich przechowywania.

Od roku 1966 sytuacja w Zakładzie ulega stałej poprawie. Z Zakładu Zespołowych Gier Sportowych przeszła do Zakładu Metodyki i Wychowania Fizycznego dr Maria Cepurska. Powiększył się stan pracowników etatowych Zakładu, gdyż w 1966 r. uchwałą Rady Wydziału wyodrębniono z Zakładu Pedagogiki i Metodyki samodzielny Zakład Metodyki i Dydaktyki Wychowania Fizycznego, a pełnienie obowiązków kierownika Zakładu powierzono mgr H. Trypkowej.

2. STRESZCZENIA PRAC DOKTORSKICH I HABILITACYJNYCH PRACOWNIKÓW WYŻSZEJ SZKOŁY WYCHOWANIA FIZYCZNEGO W KRAKOWIE, WYKONANYCH DO PAŹDZIERNIKA 1967 R.

Zofia Bocheńska

Dziedziczenie listewek skórnych na palcach człowieka

Celem pracy jest analiza genetyczna wybranych cech papilarnych: liczby listewek, typów wzorów (łuków, wirów, pętli) oraz kierunków wzorów (ulnarnego, radialnego i symetrycznego). Materiał pochodzi z badań rodzinnych prowadzonych przez Zakład Biologii i Antropologii Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie oraz Zakład Antropologii UJ na terenach Polski południowej.

Badania statystyczne pozwalają stwierdzić dziedziczny charakter rozpatrywanych elementów jak również wysunąć sugestie dotyczące mechanizmu ich dziedziczenia:

a. Z analizy korelacji wielokrotnej wynika, że liczba listewek nie jest cechą sprzężoną z płcią, lecz zależną od sumy wpływów obojga rodziców.

b. Nie obserwuje się w procesie dziedziczenia kierunku wzorów ulnarnego, radialnego i symetrycznego przewagi któregośkolwiek z rodziców.

c. W świetle rozkładów w tablicach zależności stochastycznych wyjdaje się, że badane kierunki wzorów u.r.s. mają charakter polimeryczny, ponieważ dzieci są podobne do rodziców, gdy rodzice nie różnią się znacznie między sobą (należą do tej samej klasy), lub też mogą powtarzać skalę zmienności, gdy rodzice należą do różnych ekstremów.

d. Sugestia dotycząca dominacji wzorów o kierunkach ulnarnych w stosunku do radialnych i symetrycznych nie znajduje potwierdzenia przy analizie nadwyżek liczebności, które przemawiają za pośrednim typem dziedziczenia.

W oparciu o specyficzne właściwości kierunku wzorów ulnarnego, radialnego i symetrycznego przedstawiono tzw. „próbę palców homologicznych”, która stanowi nową metodę oceny pokrewieństwa.

Наследование кожных гребешков на пальцах человека

Целью работы является генетический анализ избранных папиллярных черт и количества кожных гребешков, типов образцов (излучин, вихрей, петель), а также направлений образцов (ульнарного, радиального и симметричного). Материал происходит из семейных исследований, проведенных Учебным Заведением Биологии и Антропологии Института Физической Культуры в Кракове, а также Учебным Заведением Антропологии Ягеллонского Университета, на территории южной Польши.

Статистические исследования позволяют констатировать наследственный характер рассматриваемых элементов и выдвинуть сугестии, касающиеся механизма их наследственности:

а) из анализа корреляции многократной вытекает, что количество кожных гребешков не является чертой, связанной с полом, но зависит от суммы влияния обоих родителей;

б) не наблюдается в процессе наследственности ульнарного, радиального и симметричного направления образцов преобладания кого-либо из родителей.

в) В свете размещений в таблицах стохастических зависимостей кажется, что исследованные направления образцов у.р.с. имеют полиметрический характер, так как дети похожи на родителей, когда родители не отличаются значительно друг от друга (принадлежат к тому же классу), или же могут повторять шкалу непостоянства, когда родители принадлежат к разным экстремам.

г) Сугестия, касающаяся преобладания образцов ульнарных направлений в отношении к радиальным и симметричным, не находит подтверждения во время анализа излишков численности, говорящих о посредственном типе наследственности.

Опираясь на специфические свойства ульнарного, радиального и симметричного направления образцов, мы представили так называемую „пробу гомологичных пальцев“, которая является новым методом оценки родства.

The inheritance of human finger prints

This paper presents the results of a genetic analysis of some dermatoglyphic features, such as: the number of ridges, their pattern type (arches, whorls and loops) and pattern orientation (ulnar, radial and symmetrical).

The material has been collected during the investigations in families, carried on in Southern Poland by the Chair of Biology and Anthropology of the High School of Physical Education in Cracov and by the Chair of Anthropology of the Jagiellonian University.

The results of the statistical analysis prove the inheritance of the features concerned; moreover, there are following suggestions relative to the mechanism of this inheritance:

a. According to the results of the multiple correlation analysis, the number of ridges is not connected with the sex, but it depends of the sum of influences of both parents.

b. In the inheritance of pattern orientation (ulnar, radial and symmetrical) — no majority of the influence of any of the parents has been noticed.

c. The interpretation of the distributions in the tables of stochastic dependence allows a suggestion, that the pattern orientations investigated (ulnar, radial and symmetrical) are of a polimeric character; the children are similar to their parents, when the differences between parents are not important (when both the parents

are placed in the same class), whereas they can range through the whole scale of variety when the parents belong to different extremal classes.

d. The hypothesis of a domination of ulnar patterns over the radial and symmetrical ones has not been confirmed by the analysis; the results obtained suggest an intermediate type of inheritance.

On basis of the specific characteristics of the pattern orientations (ulnar, radial and symmetrical) a new method for the evaluation of relationship is presented, called the „Test of homologous digits”.

Jan Bugajski

Ludwik BIERKOWSKI — prekursor współczesnej idei wychowania fizycznego

Tradycje wychowania fizycznego w Polsce sięgają XVIII wieku, ale dopiero w XIX wieku wielu wybitnych ludzi naprawdę działało na tym polu. Jednym z nich był Ludwik Bierkowski, uważany za prekursora współczesnej idei wychowania fizycznego w Polsce.

Praca o nim daje wnikliwy i pełny obraz jego działalności w zakresie wychowania fizycznego. Została ona napisana w oparciu o liczne dokumenty oryginalne i inne materiały archiwalne, dotyczące postępowej myśli w nauczaniu wychowania fizycznego w Europie.

Ludwik Bierkowski był wybitnym naukowcem, profesorem medycyny na Uniwersytecie Jagiellońskim w pierwszej połowie XIX wieku. Poza naukami medycznymi interesował się m. in. sprawami treningu. Był założycielem pierwszego zakładu treningu w Krakowie.

Jako doskonały teoretyk i dobry praktyk interesował się także łyżwiarstwem i pływaniem i doceniał znaczenie świeżego powietrza, słońca i wody jako głównych czynników w rozwoju fizycznej sprawności i odporności młodzieży. Cenił również rolę śpiewu i tańca. Był jednym z pionierów współcześnie pojętej turystyki. Chociaż jego szkoła istniała tylko cztery lata (1837—1841), jego idee przetrwały, a podjął je, rozwinął i wzbogacił Henryk Jordan w II połowie XIX wieku.

Ludwik Bierkowski był także gorącym patriotą, walczącym o niepodległość Polski w postaniu listopadowym 1831 roku.

Był jednocześnie działaczem społeczno-politycznym, zaangażowanym w sprawy wolności i poprawy bytu i współpracował z kołami rewolucyjnymi Krakowa w 1846 i 1848 roku.

Людвик Берковский как предшественник современной физкультуры в Польше в I половине XIX века

В области физкультуры Польша гордится традициями, относящимися еще к эпохе Просвещения, но только XIX столетие выдвинуло ряд выдающихся деятелей на этом поприще. Одним из них был Людвик Берковский, которого справедливо можно назвать предшественником современной физкультуры в Польше.

Настоящая работа дает аккуратную и полную картину деятельности Людвика Берковского в области физкультуры. В этой работе использованы богатый, исходящий из первоисточников, архивальный материал и значительное количество материалов, отражающих прогрессивную европейскую педагогическую мысль в области физкультурного воспитания.

Людвик Берковский был выдающимся ученым и профессором медицинского факультета Ягеллонского университета в первой половине XIX столетия. Наряду с медицинскими дисциплинами он занимался тоже вопросами физкультуры. Его заслугой было создание первой гимнастической школы в Кракове. Как выдающийся теоретик и хороший практик Берковский интересовался тоже конюбегным спортом, плаванием, указывал, каким образом использовать воздух, солнце, воду — эти факторы повышения физкультурного улучшения и закалки молодежи. Берковский придавал большое значение танцевальным и вокальным упражнениям. Был одним из зачинателей современного туризма. Несмотря на то, что его школа просуществовала только четыре года (1837—1841), однако мысли и идеи, народившиеся в этой школе, возродились впоследствии, в новой обогащенной форме, в деятельности Генриха Йордана во второй половине XIX века.

Людвик Берковский был тоже пламенным патриотом. Он сражался за свободу Польши во время ноябрьского восстания, был прогрессивным общественно-политическим деятелем, защищая идеи свободы и общественного прогресса, о чем свидетельствует его сотрудничество с революционным движением Кракова в 1846 и 1848 годы.

Ludwik Bierkowski, the forerunner of the Modern Physical Education

The traditions of physical education in Poland go back to the XVIII-th century, but it was not until the XIX-th century that many prominent men were active in this field. One of them was Ludwik Bierkowski who might be just regarded as a forrunner of the modern physical education in Poland.

The present paper gives a thorough and full picture of his activities in the field of physical training. Abundant original materials, and also those from archives as well as many others representing advanced European ideas concerning the teaching of physical training have been used in preparing this paper.

Ludwik Bierkowski was an outstanding scientist, profesor of medicine in the Jagellonian University in the first half of the XIX-th century. Besides medical science he was also interested in physical training. He was the founder of the first physical training school in Cracow.

As an excellent theorist and a good practitioner he was also interested in skating, swimming, he advocated the value of fresh air, sun and water as fundamental factors in the development of physical fitness and physical hardiness of young people. Dancing and singing were also highly valued by him. He was

moreover one of the pioneers of modern tourism. Though his school existed only for four years (1837—1841), his ideas survived and were developed anew considerably enriched in the second half of the XIX-th century by Henryk Jordan.

Ludwik Bierkowski was also a great patriot, who fought Poland's independence in the November Insurrection in 1831. He also displayed a remarkable social and political activity, fighting for the ideas of liberty and social improvement, collaborating with the revolutionary forces in Cracow in 1846 and 1848.

Maria Cepurska

Spostrzeżenia nad zachowaniem się obwodowego przepływu krwi u sportowców

Badano przepływ krwi u 30 trenujących i 30 nie trenujących studentów mężczyzn i kobiet. Posługiwano się zmodyfikowaną metodą okluzyjno-pletizmograficzną mierząc przepływ krwi w prawym przedramieniu z dłonią w spoczynku oraz bezpośrednio po ukończeniu standardowej pracy statycznej i dynamicznej wykonywanej lewą ręką.

Zaobserwowano zwiększony przepływ krwi w prawej kończynie bezpośrednio po pracy lewą ręką. Przepływ krwi po pracy dynamicznej był większy i wolniej wracał do stanu spoczynkowego niż po pracy statycznej w wszystkich badanych grupach. U trenujących przepływ po pracy dynamicznej i statycznej wraca szybciej i równomiernie do stanu spoczynkowego w porównaniu z osobami nie uprawiającymi sportu.

Zaobserwowane zmiany ukrwienia ręki nie pracującej po pracy mięśniowej drugą ręką mogą być wykorzystane w ocenie wytrenowania osobników, a także w usprawnieniu leczniczym i w licznych wypadkach obwodowych zaburzeń krążeniowych.

Наблюдения над изменениями периферического кровообращения у спортсменов

Проведены исследования состояния кровообращения в верхних конечностях у 30 спортсменов и, в виде контроля, у 30 лиц не занимающихся спортом. Применялся модифицированный окклюзионно-плетизмографический метод, с помощью которого измерялось кровообращение в правом предплечии вместе с кистью. Наблюдения проводились как в состоянии покоя, так и после стандартной нагрузки левой верхней конечности динамической или статической нагрузкой.

Отмечено, что сразу после окончания работы повышается кровопечение в неработающей левой верхней конечности. Как у спортсменов так и у лиц не занимающихся спортом имеется после окончания динамической нагрузки большее возрастание кровообращения и оно удерживается дольше, чем после статической нагрузки. Восстановление показателей кровообращения после динамической и ста-

тической нагрузок у лиц занимающихся спортом протекает более равномерно и быстрее, чем у нетренированных лиц.

Изменения кровообращения в неработающей конечности, после мышечной работы второй конечности, могут быть использованы во врачебной гимнастике, в оценке состояния тренированности, а также в лечебном смысле при периферических расстройствах кровообращения.

Observations on peripheral blood flow of sports competitors

Blood flow was examined in 30 trained and 30 untrained men and women (a control group). Using a modified occlusive-plethysmographic method, the blood flow through the right forearm and hand was measured during rest, and then following the static or dynamic standard exertion of the left upper limb.

It was observed that immediately after exertion, the blood flow in the right non-exercised limb increased. The blood flow increase following dynamic exertion is greater than following static exertion and lasts longer in both groups, the trained and untrained. In the trained group however the blood flow following static or dynamic exercise recovers the rest values more regularly and rapidly than in the control group.

The circulation changes in the non-exercised limb, following the muscle work of the other limb, may be taken into account when estimating the state of training and in the treatment of peripheral vascular diseases.

Emil Dudziński

Ocena poziomu i rozwoju światowej lekkiej atletyki w latach 1953—1962

Prace habilitacyjne

Celem pracy jest próba oceny poziomu i rozwoju lekkiej atletyki światowej zarówno z aspektu analizy najlepszych wyników, jak i osiągnięć państw najwyżej notowanych w świecie w lekkiej atletyce. Opracowania materiału dokonano z punktu widzenia: kształtowania się średnich arytmetycznych, kształtowania się wariancji wewnątrzgrupowych, globalnej miary rozwoju, tj. wskaźników rozwoju, oraz analizy regresji prostoliniowych rozwoju wyników w latach 1953—1962. Za kryterium ogólnej miary rozwoju przyjęto w pracy tzw. wskaźnik rozwoju.

$$WR = \frac{s_m^2}{s_0^2} : 100$$

który przedstawia procentowy udział wariancji międzygrupowej do wariancji ogólnej.

Na podstawie wielkości wskaźników rozwoju (WR) stwierdza, iż w badanym 10-letnim okresie największy rozwój nastąpił w konkurencjach

tzw. siłowych (rzutach), w biegach krótkich, w skoku o tyczce i w trój-skoku u mężczyzn oraz w biegach na 100 i 80 pł. i rzucie dyskiem u kobiet, a więc w konkurencjach, w których znaczenie treningu siłowego jest największe. Najmniejszy rozwój notuje się w biegach średnich i długich, w biegach z płótkami i w skoku w dal u mężczyzn oraz w pchnięciu kulą, w skoku wzwyż i w biegu na 200 m u kobiet.

Wzrost przeciętnego poziomu lekkiej atletyki mężczyzn i kobiet w badanym okresie jest nierównomierny, większy w latach Igrzysk Olimpijskich i Mistrzostw Europy, a mniejszy w okresach pomiędzy tymi imprezami l.a. Roczne przyrosty średniego poziomu (lekkiej atletyki kobiet i mężczyzn) realizują się w zasadzie poprzez zwiększanie się wyników bardzo dobrych, a w mniejszym stopniu przez podnoszenie się wyników słabych.

W świetle otrzymanych wyników rysuje się potrzeba dalszych tego rodzaju opracowań, które by mogły stwierdzić zależność pomiędzy rozwojem metod szkolenia i treningu a polepszeniem się wyników w lekkiej atletyce.

Оценка уровня и развития мировой лёгкой атлетики в 1953—1962

Целью работы является попытка оценить уровень и развитие мировой лёгкой атлетики, как в аспекте анализа самых лучших результатов, так и государств с самыми высокими мировыми достижениями в л.а. Обработку материалов мы совершили с точки зрения формирования арифметических средних, формирования внутригрупповой разновидности, общей меры развития т.е. показателей развития, а также анализа прямолинейных регрессий развития результатов в 1953—1962 г. Критерием общей меры развития мы пригляли в работе так называемый показатель развития

$$BP = \frac{c_M^2}{c_0^2} : 100$$

который представляет процентное участие междугрупповой разновидности к общей разновидности.

На основании величины показателей развития (BP) мы констатировали, что в исследуемом десятилетнем периоде самое большое развитие наступило в так называемых силовых конкуренциях (бросках, метании), в коротких бегах, в прыжке с шестом и в иройном прыжке у мужчин, а также в бегах на 100 м., в барьерных бегах на 80 м. и в метании диска у женщин, значит в конкуренциях, в которых значение силовой тренировки самое большое. Самое малое развитие мы отметили в бегах на среднюю и длинную дистанцию, в барьерных бегах и в прыжке в даль у мужчин, а также в толкании ядра, в прыжке вверх и в беге на 200 м. у женщин.

Рост среднего уровня лёгкой атлетики мужчин и женщин в исследованном периоде неравномерный, больший в годы Олимпийских игр и Чемпионата Европы, а меньший в период между теми мероприятиями л.а. Годичные увеличения среднего уровня лёгкой атлетики женщин и мужчин осуществляются в основном путём увеличения отличных успехов, а в меньшей степени путём повышения слабых результатов.

В свете полученных результатов возникает необходимость дальнейших работ по данной теме, которые могли бы подтвердить зависимость между развитием методов обучения и тренировки, а улучшением результатов в лёгкой атлетике.

An evaluation of the level and development of world track and field athletics in the years 1953—1962

The aim of this work was to present an analysis of the level and development of track and field athletics both in regard to the best scores and to the achievements of the leading countries. The data were worked out from the point of view of the arithmetical means, of the variants within the groups, of the total rate of development i.e. the indices of development, and the analysis of linear regressions of the improvement of the scores in the years 1953—62. As the criterion of the total rate of development the index

$$WR = \frac{s_m^2}{s_0^2} \cdot 100$$

was accepted. It represents the % of the within group variants to the global variant.

On the grounds of the indices of development (WR) it is assumed that in the examined 10 years the greatest development was observed in the so called strength-events (i.e. in throwing), in short distance races, in pole vault, in hop-step-and jump (males), in 100 and 80 metres hurdles and in discus throwing (females). In all these events strength training has considerable meaning. The least improvement was observed in mean and long distance races, in hurdles and in long jump (males), in shot putting, in high jump and in 200 metres race (females).

The growth of the average level of track and field athletics (both males and females) was equal in the examined period. It was greater in the years of the Olympic Games and Europe Competitions, and it was smaller in the years between those events. Yearly growth in the average level of the track-and field athletics is chiefly realized through an increase of the best scores and to a lesser degree through the improvement of the average scores.

Taking the results obtained into account it seems to be necessary to continue such investigations. They might show the dependance between the development of training methods and the improvements of scores in track and field sports.

Emil Dudziński

Badania nad zależnością wyniku w biegu na 200 m od długości kroków i rytmu biegowego oraz ich znaczenie dla zagadnień techniki, taktyki i treningu sportowego

Badania długości kroków oraz pomiaru czasu na całym dystansie 200 m i jego 6 odcinkach (33.33 m) przeprowadzono na 100 dobranych losowo studentach Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie

oraz na 10 najlepszych sprinterach Krakowa, którzy stanowili grupę kontrolną. Na podstawie otrzymanych wyników okazało się, iż dobry wynik w biegu na 200 m osiągnąć można w zasadzie tylko przy długim kroku i dużym tempie (częstotliwości kroków). Ponieważ lepszy wynik w biegu osiągnąć można przez zwiększenie długości kroków i zwiększenie tempa łącznie, należy dążyć do uzyskania takiego optymalnego stosunku długości kroków i tempa, w którym powiększenie się pierwszej z cech nie powoduje zmniejszenia się drugiej. W wyniku przeprowadzonych badań lepszy wynik w biegu na 200 m wiąże się bardziej z tempem niż z długością kroków co w świetle faktu iż długość kroków jest cechą z punktu widzenia szkoleniowego bardziej zmienną, wysuwa na pierwszy plan w procesie treningu zagadnienie wtyrzymałości szybkościowej.

Исследования зависимости в беге на 200 м от длины шагов и бегового ритма, а также их значение для вопросов техники, тактики и спортивной тренировки

Исследования длины шагов, а также измерения времени на всей дистанции 200 м и её шести отрезках (33.33 м) были произведены на 100 подобранных по жребию студентах Краковского Физкультурного Института, а также на 10 самых лучших спринтерах Кракова, которые составляли контрольную группу.

На основании полученных результатов оказалось, что хороший успех в беге на 200 м можно достигнуть в основном только при длинном шагу и значительном темпе (частоте шагов). Так как лучший результат в беге достичь можно путём увеличения длины шагов вместе с увеличением темпа, то следует стремиться получить такое оптимальное отношение длины шагов и темпа, в котором увеличение одного из свойств не влечёт за собой уменьшения второго.

В итоге произведенных исследований лучший результат в беге на 200 м теснее связан с темпом, чем с длиной шагов. Исходя из факта, что длина шагов является свойством с тренировочной точки зрения более непостоянным, на первый план выдвигается в процессе тренировки вопрос скоростной выносливости.

The dependence of two hundred metres race results on step length and rhythm and their significance in technics- tactics- and training problems

The measurements of the length of step and time both on the whole 200 metres distance and on its particular sections (33.33 m.) were made. The studies were carried on 100 students of High School of Physical Education, Kraków, and on 10 best sprinters of Kraków. The latter formed the control group.

The findings indicate that good results in 200 metres race are chiefly connected with the length of the step and its frequency (rate).

Better results being dependent on both the increase of step length and the rate one has tend toward such optimum relation of step length to the rate in which the increase of the former does not diminish the latter.

As the investigations indicate better results in 200 metres race are connected more closely with the frequency of the step than with its length. Step length being more changeable from the training point of view the problem of speed endurance seems to be more important in the training process.

Wpływ wysiłków o różnej intensywności na niektóre funkcjonalne właściwości układu krążenia i oddychania

Badaniom poddano 12 sportowców (studentów WSWF — Kraków), którzy na cykloergometrze Krogha wykonywali wysiłki o trzech różnych obciążeniach (60, 120 i 180 Watt).

Zarówno przed jak i w czasie wysiłków przebiegających w warunkach równowagi funkcjonalnej oznaczano: rzut minutowy i skurczowy serca (metodą acetylenową), tętno, różnicę tętniczo-żylną tlenu, wentylację płuc, poziom minutowego zużycia tlenu oraz dodatkowo obliczono wartość współczynnika efektywności wymiany gazowej (Herbsta). Obwodowy przepływ krwi mierzony w przedramieniu metodą okluzyjnej pletyzmografii rejestrowany był przed oraz po przerwaniu wysiłku.

W oparciu o statystyczną analizę wyników badań stwierdzono, że pojemność minutowa serca wzrasta proporcjonalnie do wielkości obciążenia. Jej wartość podczas wysiłków o małej intensywności zależna jest głównie od objętości wyrzutowej serca. Podczas ćwiczeń o średnim natężeniu rzut skurczowy nie wykazywał dalszego wzrostu, natomiast w czasie największego obciążenia (180 Watt) ulegał nawet niewielkiemu zmniejszeniu. W związku z tym dalszy wzrost rzutu minutowego serca następował poprzez przyspieszenie jego skurczów.

Częstość tętna oraz poziom minutowego zużycia tlenu ściśle korelują się z intensywnością wysiłku, wykazując dodatkowo szereg funkcjonalnych powiązań z innymi parametrami układu sercowo-naczyniowego oraz oddechowego. Mogą zatem być używane jako dobre wskaźniki aktywności funkcji fizjologicznych ustroju w czasie pracy mięśniowej.

Efektywność wymiany gazowej w tkankach obrazowana zmianami różnicy tętniczo-żylną tlenu wydatnie zwiększa się podczas wysiłków z małym obciążeniem, natomiast przy wysiłkach o średniej intensywności nie obserwowano dalszego jej wzrostu. Podczas ćwiczeń o największym natężeniu wartość różnicy tętniczo-żylną O_2 ponownie szybko się zwiększała.

Badania przepływu krwi wykazały wzrost przekrwienia obwodowego w przedramieniu po wysiłkach kończyn dolnych. Wielkość tego przekrwienia uzależniona była od intensywności ćwiczeń. Bezpośrednio po przerwaniu jazdy na cykloergometrze z najmniejszym obciążeniem, obwodowy przepływ był mniejszy od spoczynkowego, lecz następnie bardzo szybko wzrastał, przewyższając jego poziom wyjściowy.

Stosując metodę korelacji liniowej i cząstkowej obliczono szereg współzależności dla poszczególnych parametrów układu krążenia i oddychania oraz powiązań obwodowego przepływu krwi z pojemnością minutową serca, częstością tętna i minutowym zużyciem tlenu.

Влияние дозированных усилий на некоторые функциональные свойства системы кровообращения и дыхания

Мы исследовали двенадцать спортсменов (студентов Института Физической Культуры в Кракове), которые на циклоэргометре Крюга делали усилия с тремя разными отягощениями (60, 120 и 180 ватт).

Равно до как и во время усилий, происходящих в условиях функционального равновесия, отмечено: минутный судорожный бросок сердца (ацетиленовым методом), пульс, артериально-венозную разницу кислорода, вентиляцию лёгких, уровень минутного употребления кислорода, а также добавочно мы вычислили стоимость коэффициента эффективности газового обмена (Гербста). Окружное кровообращение, измеренное в предплечье методом окклюзийной плетизмографии, было зарегистрировано до и после прекращения усилия.

Опираясь на статистический анализ результатов исследований, мы констатировали, что минутная ёмкость сердца увеличивается пропорционально к величине отягощения. Её стоимость во время усилий с малой интенсивностью зависит главным образом от выталкивающей ёмкости сердца. Во время упражнений со средним напряжением судорожный бросок не проявлял дальнейшего роста, вместо того во время наибольшего отягощения (180 ватт) подвергался даже незначительному уменьшению. В связи с тем дальнейший рост минутного броска сердца наступал путём ускорения его судорогов.

Частота пульса и уровень минутного употребления кислорода тесно соотносятся с интенсивностью усилия, проявляя добавочно ряд функциональных связей с другими параметрами сердечно-сосудистой и дыхательной системы. Можно затем их употребить, как хорошие показатели активности физиологических функций организма во время мышечной работы.

Эффективность газового обмена в тканях, которую показывает изменение разницы артериально-венозной кислорода, значительно увеличивается во время усилий с малым отягощением, вместе того во время усилий со средней интенсивностью мы не заметили дальнейшего её роста. Во время упражнений с самым большим напряжением стоимость разницы артериально-венозной O_2 вновь быстро увеличивалась.

Исследования кровообращения показали увеличение окружной гиперемии в предплечье после усилий нижних конечностей. Величина этой гиперемии зависила от интенсивности упражнений. Непосредственно после прекращения езды на циклоэргометре с самым малым отягощением, окружное кровообращение было меньше, чем в покое, но потом очень быстро увеливалось, превышая его исходный уровень.

Применяя метод линейной корреляции и частичной, мы вычислили ряд совместной зависимости для отдельных параметров системы кровообращения и дыхания, а также связей окружного кровообращения с минутной ёмкостью сердца, частотой пульса и минутным употреблением кислорода.

The influence of physical exertion with different intensity on some functional peculiarities of the cardio-vascular and respiratory systems

The experiments were carried on 12 sportsmen — the students of High School of Physical Education, Kraków — who performed work on Krogh's cycloergometer with three different loads (60, 120 and 180 Watt).

Cardiac output and stroke volume (determined by acetylene method), pulse, arterio-venous O_2 difference, lung ventilation, the level of oxygen consumption, and — additionally — the value of gas exchange coefficient (after Herbst) were

examined before and during physical exertion. Peripheral blood flow measured in the forearm by occlusive plethysmography was registered both before and after the work performed. The statistical analysis of the results obtained shows that cardiac output increases proportionally to the load. Its value while performing light efforts is dependent chiefly on stroke volume.

While performing moderate physical exertion stroke volume did not show any further increase and with the highest load (180 Watt) even showed some decrease. In consequence further increase of cardiac output occurred through the increase in heart rate.

Pulse and the level of oxygen consumption are closely correlated with the intensity of the work done and show also several functional connections with other parameters of cardio-vascular and respiratory systems. So they may be considered good indices of physiological function of the organism during muscular work. Gas exchange in tissue as reflected by the changes in arterio-venous O_2 difference increases remarkably while performing efforts with small load but during physical exertion of moderate intensity no further increase was observed. While performing hard work the value of arterio-venous O_2 difference increased rapidly again. The examination of blood flow showed peripheral hyperaemia in the forearm after work done by the lower extremities. The degree of post-exercise hyperaemia was dependent on the intensity of the physical exertion. Immediately after ceasing work on the cycloergometer with the smallest load peripheral blood flow was smaller than during rest but soon after it was increasing rapidly exceeding even its initial level.

Applying the method of lineal and partial correlation several relations were found in particular parameters of circulatory and respiratory systems as well as the connections between peripheral blood flow and cardiac output, heart frequency and oxygen consumption.

Stanisław Gołąb

Rozwój morfologiczny i ruchowy dzieci przedwcześnie urodzonych w wieku od 0 do 2 lat

Celem pracy jest zbadanie poziomu i dynamiki procesów rozwojowych dzieci przedwcześnie urodzonych w porównaniu z dziećmi urodzonymi na czas oraz poszukiwanie związków wcześniactwa z kolejną ciążą, porą roku i wiekiem rodziców.

Materiał składa się z wyników badań przeprowadzonych nad 336 dziećmi przedwcześnie urodzonymi na terenie miasta Krakowa w latach 1958—61, obejmując zarazem badania ciągłe i mieszane. Szczegółowej analizie poddano ciężar ciała, jego długość, obwód głowy, klatki piersiowej oraz podstawowe czynności ruchowe (podnoszenie głowy, siadanie, stanie i chodzenie). Stwierdzono różne tempo rozwoju morfologicznego i ruchowego w zależności od płci. Wcześniaki płci żeńskiej przejawiały

większe tempo wyrównywania swych niedoborów niż chłopcy. Opóźnienie w rozwoju czynności ruchowych dotyczyło jedynie samodzielnego siedzenia i chodzenia. Zależność ciężaru urodzeniowego od kolejnej ciąży układa się w istotnie odwrotny sposób niż u normalnie urodzonych, a wyższy ciężar urodzeniowy częściej posiadały noworodki nie donoszone rodziców młodszych.

Морфологическое и моторное развитие преждевременно рожденных детей в возрасте от 0 до 2 лет

Целью работы является исследования уровня и динамики процессов развития недоносков по сравнению с рождёнными своевременно детьми, а также поиски связей недоношенности с очередной беременностью, временем года и возрастом родителей.

Материал составляют 336 недоносков в городе Кракове, рождённых в 1958—61 г., заключаая в себе одновременно непрерывные и смешанные исследования. Подробному анализу был поддан вес тела, его длина, окружность головы и грудной клетки, а также основные моторные функции (поднятие головы, сидение, стояние и хождение). Мы констатировали различные темпы морфологического и моторного развития в зависимости от пола.

Недоноски женского пола проявляли большие темпы выравнивания своих недоборов, чем мальчики. Опоздание в развитии моторных функций касалось лишь самостоятельного сидения и хождения. Зависимость веса после рождения от следующей беременности укладывалась существенно противоположным образом, чем у рождённых своевременно. Высший вес чаще мы констатировали у недоносков молодых родителей.

Morphological and motorial development of premature babies at the age from 0 to 2 years

The aim of this study is to examine the level and dynamics of the developmental processes in premature babies in comparison with babies born in time. The author tries to search out any connection between premature births and the number of pregnancies, the season of the year and the parents' age.

The material contains the data of 336 premature babies born in Kraków (1958—1961), both continuous and mixed examinations including. Weight of the body, its length, head-and chest-circumference and basic motorial activities (such as raising up the head, sitting, standing and walking) were analysed minutely. Different rate of morphological and motorial development was observed according to sex. Female premature babies showed greater rate of diminishing their deficiencies than the male ones. Retardation in motorial activities was observed only as far as sitting and walking are concerned. The scheme of dependence between the baby's weight at birth and the successive pregnancy was quite contrary to that of babies born in time. Premature babies of younger parents more often showed greater weight at birth.

Problem przydatności absolwentów wyższych szkół wychowania fizycznego do pracy dydaktyczno-pedagogicznej w szkole

Celem pracy było danie odpowiedzi na pytanie, jak w świetle dzisiejszych potrzeb i wymagań powinien być przygotowany do pracy dydaktyczno-pedagogicznej w szkole nauczyciel wychowania fizycznego.

Drogą wiodącą do celu była analiza dotychczasowych programów nauczania wyższych szkół wychowania fizycznego i określenie braków, jakie one zawierają. Dla lepszego zobrazowania braków w organizacji toku studiów uczelni polskich dokonano krótkiego przeglądu i porównania organizacji studiów wychowania fizycznego z ZSRR, NRD i Anglii.

Równocześnie na podstawie opinii dyrektorów, wizytatorów wydziałów oświaty, badanych nauczycieli, młodzieży i własnych spostrzeżeń dokonano oceny obecnego stanu przygotowania zawodowego nauczycieli w.f. oraz próbowano wskazać podstawowe niedociągnięcia na tym odcinku.

Badaniami, które dostarczyły materiału do analizy, objęto 360 wychowawców fizycznych z terenu województwa krakowskiego. W pracy użyto kwestionariusza — ankiety i zastosowano metodę wywiadu.

Dyrektorzy szkół i wizytatorzy przy wydawaniu opinii brali pod uwagę, przygotowanie organizacyjne — rzeczowe i pedagogiczno-dydaktyczne.

W wyniku przeprowadzonych badań stwierdzono, iż drogą do uzyskania w przyszłości jak najlepszych rezultatów w przygotowaniu absolwentów wyższych szkół wychowania fizycznego do wykonywania pracy dydaktyczno-pedagogicznej w szkole jest wprowadzenie zmian w procesie ich przygotowania zawodowego.

Профессиональная подготовка выпускников высших физкультурных учебных заведений к выполнению дидактично-педагогической работы в школе

Целью настоящей работы было получить ответ на вопрос, как в свете современных нужд и требований должен быть подготовлен к дидактическо-педагогической работе в школе учитель физкультуры.

Путём, ведущим к достижению этой цели был анализ существующих программ учёбы в высших физкультурных учебных заведениях и определение недостатков этих программ. Чтобы более наглядно показать недостатки, имеющиеся в организации процесса обучения в польских вузах, проведено краткий обзор и сравнение с организацией обучения в физкультурных вузах СССР, ГДР и Великобритании.

Одновременно на основании мнений директоров школ, инспекторов, молодёжи и собственных наблюдений — оценено настоящее состояние профессиональной подготовки учителей физкультуры, а также попробовано указать на основные недостатки в этой области. Исследованием, которое послужило мате-

риалом к анализу, охвачено 360 учителей физкультуры из краковского воеводства. К исследованию использовано вопросник — анкету и применено метод расспроса. Директора школ и инспектора высказывали своё мнение, учитывая подготовку организационно-деловую и педагогическо-дидактичную учителей.

В результате проведенного исследования констатировано, что для получения в будущем как можно наилучшей подготовки выпускников высших физкультурных учебных заведений к выполнению дидактично-педагогической работы в школе — является введение ряда изменений в их профессиональной подготовке.

The problem of professional efficiency of physical education teachers in their didactic-pedagogical work at school

The purpose of this paper is to answer the question how — in the light of the latest studies — a physical education teacher ought to be prepared for his didactic-pedagogical work at school.

The programmes of our High Schools of Physical Education have been analyzed and compared with the programmes of physical education studies in England, in German Democratic Republic and in the Soviet Union.

Professional advice of schoolmasters and school-inspectors and of the teachers examined, as well as of the students themselves, and the author's own remarks help to determine the actual level of the teachers' preparation and to point to the chief shortcomings in this field.

The analysis is based on the examination of 360 physical education teachers from Kraków voivodship. Both the form of questionnaire and of personal interview were applied. Schoolmasters and the inspectors took into account mainly the pedagogical-didactic value and that of organization in the teachers' work.

It is postulated that in order to improve the physical education teachers' preparation for their future work at school some changes should be introduced into their professional studies.

Franciszek Hapek

Z badań nad powstawaniem i profilaktyką uszkodzeń w judo

Autor pracy porównał własny materiał badawczy dotyczący powstawania urazowości zawodników o niskim stopniu zaawansowania w judo z zestawieniami liczbowymi urazów w innych dyscyplinach sportowych Birzina i Dobrowolskiego. Również porównał swój materiał z zestawieniami liczbowymi na materiale japońskim (Saito i Sasa).

Dokonał również badań mat, ich powierzchni i elastyczności. Przedstawił wielkość powierzchni zetknięcia się ciała z podłożem w czasie prawidłowego wykonywania padów.

Do szczegółowej analizy ruchu autor wybrał szereg przypadków i stwierdził, że w każdym z nich doszło do odstępstw od prawidłowej

techniki w poszczególnych elementach walki. Wykazał zasadnicze źródła błędów technicznych:

1. niedostateczne opanowanie techniki,
2. błędy techniczne wynikające „z chęci zwycięstwa za wszelką cenę” padającego lub wykonującego rzut,
3. brak w niektórych przypadkach świadomego kierowania dynamiką ciała.

Opisując źródła błędów w technice judo autor nadmienił o warunkach szkolenia oraz roli trenera, jako kierującego rodzajem i dynamiką ruchu.

W celu zapobiegania urazom zwrócił uwagę na dokładne przestrzeganie przepisów walki, na prawidłowe szkolenie zawodników uwzględniając również opanowanie walorów psychicznych. Podkreślił także znaczenie badań lekarskich oraz badań uzdolnień ruchowych i psychotechnicznych osób uprawiających judo.

W zakończeniu pracy autor przedstawił następujące wnioski:

1. Statystyczna analiza urazów w sporcie wykazała, że judo zajmuje środkową pozycję na liście popularnych dyscyplin sportowych;
2. Stopień zaawansowania technicznego warunkuje częstość urazów, ale jest bez wpływu na ich rodzaj.
3. Przyczyną urazów są błędy techniczne.
4. Najniebezpieczniejszym elementem walki są pady (54 urazów na 108).
5. Najczęstszą przyczyną urazu w padzie jest nieumiejętność zmniejszania siły dynamicznej ciała zawodnika oraz niewłaściwe amortyzowanie tej siły.
6. Zapobieganie urazom wynikłym z nieprawidłowej dynamiki ruchu opiera się na opracowaniu właściwej metodyki szkolenia, które podzielono na okres przygotowawczy, wstępny i zawodniczy.

Исследование возникновения повреждений в дзюдо и предохранение от них

Автор работы сравнил собственный исследовательский материал, касающийся возникновения повреждений среди мало подготовленных дзюдоистов с числовыми сопоставлениями повреждений в других видах спорта, совершёнными Бирзиным и Добровольским, а также с числовыми данными японцев Саито и Сака.

Автор исследовал также ковры, их поверхность и эластичность. Он определил величину поверхности соприкосновения тела с ковром во время правильно совершаемых падений.

Для подробного анализа движения автор избрал ряд случаев и констатировал, что в отдельных приёмах схватки намечались технические ошибки. Автор обнаружил основные причины технических ошибок:

1. недостаточно изученный стереотип;
2. технические ошибки падающего или бросающего, возникающие из желания победить во что бы то ни стало;

3. недостаток, в некоторых случаях, сознательного управления динамикой тела.

Описывая причины ошибок в дзюдо, автор упомянул об условиях обучения, а также о роли тренера, руководящего, между прочим, родом и динамикой движения.

С целью предохранения от повреждений автор обратил внимание на точность соблюдения правил борьбы и на правильное обучение дзюдоистов, учитывая овладение ими психическими ценностями. Он подчеркнул также значение медицинских осмотров и исследований физической и психотехнической исправности.

В заключение работы автор пришёл к следующим выводам:

1. Статистический анализ повреждений в спорте обнаружил, что дзюдо занимает срединное место среди популярных видов спорта.

2. Уровень технических знаний обуславливает частоту повреждений, но не влияет на их род.

3. Причиной повреждений являются технические ошибки.

4. Опаснейшими приёмами схватки по дзюдо является падения (54 на 108 случаев).

5. Причиной повреждения во время падения чаще всего является неумение уменьшить динамическую силу тела и амортизировать её.

6. Предохранение от повреждений, возникших по поводу неправильной динамики движения, опирается на разработку соответствующей методики обучения, которую автор подразделил на периоды: подготовительный, вступительный и „состязательный”.

Studies of the cause of injuries in judo and of preventive measures against such cases

The author compared his own data concerning less advanced competitors with some Japanese reports (Saito and Sasa) and with Birzin's and Dobrowolski's reports of injuries in other sports. He also examined the surface and elasticity of mats used in judo and presented the measurements of the surface between the competitor's body and the ground in proper falldown.

For a detailed analysis of motion the author chose a certain number of cases and found that in each of them there were some infringements upon the rules of technique in particular elements of the fight.

He showed the following main reasons of technical mistakes:

1. weak mastery of technique,
2. technical mistakes resulting from the desire to win at any cost,
3. in some cases the lack of conscious mastery of body dynamic.

Discussing the main causes of the technical mistakes in judo the author mentioned the meaning of proper training and the role of the coach.

In order to prevent injuries in judo the author stressed the necessity of being strict about the rules, and of proper training, the competitors' psychology being taken into account. He suggested the importance of medical examinations as well as of motion capacity and IQ test of judo competitors.

The author came to the following conclusions:

1. Statistical analysis of injuries in sport shows that judo occupies the middle position on the list of popular sports.
2. Technical mistakes are the main cause of injuries.
3. The degree of technical mastery influences the frequency of injuries but has no influence on their kind.

4. Falldowns are the most dangerous element in any fight (54 in 108 injuries).
5. Most frequently the injury in fallingdown is caused by the lack of knowledge how to diminish the body dynamic and consequently by improper use of that power.
6. The influence of the characteristics examined on the scores is significant in the A-class while in the league only some tendencies towards essential are to be noted,
7. The analysis of the connection between the discussed features and the analysis of scores in teams bring to the conclusion that scores are based on general and special fitness of the players, on their age between 18 and 26 years and on their stature and body weight,
8. The analysed features considered separately and then altogether contribute more significantly to the scores in the A-class than in the league.

This work is metrey an attempt to analyse some of the factors that decide upon the scores of the teams. It helps however to realise in what direction further studies should be carried on.

Adam Klimek

Próba duszności a niektóre właściwości układu krążenia i oddychania

Badania wpływu postępującej w próbach dyspnoe hipoksji i hiperkapnii na układ krążeniowo-oddechowy przeprowadzono na 61 sportowcach i 25 nie trenujących, ale zdrowych ludziach. Na podstawie statystycznej analizy wyników stwierdzono, że zwiększenie wentylacji płucnej w przebiegu dyspnoe zależne jest w większym stopniu od zmian średniej pojemności niż rytmu oddychania. Ten ostatni wykazuje niewielką zmienność, a istotne na początku próby różnice częstości oddechów między grupą sportowców i kontrolną w ostatnich sekundach dyspnoe nie różnią się zasadniczo. Pojemność odruchowa płuc (tj. maksymalna amplituda oddechów w skrajnej dyspnoe) osiąga u sportowców średnio 4,150 ml (tj. 295,58% poziomu wyjściowego) w grupie kontrolnej zaś tylko 2,828 ml (tj. 237,64%).

Zawodnicy w okresie szczytowej formy sportowej osiągnęli wartości wskaźnika $\frac{\text{poj. odruchowa}}{\text{poj. życiowa}}$ przekraczające 90%, podczas gdy nie trenujący często poniżej 50%. Nie stwierdzono natomiast istotnych różnic w wielkości pojemności życiowej płuc między obu badanymi grupami, co eliminuje ten czynnik jako bezpośrednio przydatny w ocenie wydolności fizycznej.

Analiza składu powietrza oddechowego (systemu płucno-spirometrycznego) wykazała na końcu próby duszności większą u sportowców niż u nie

uprawiających sportu wytrzymałość na zjawiska niedotlenienia i hiperkapnii.

W zakresie układu krążenia stwierdzono znaczne indywidualne wahania spoczynkowych wielkości obwodowego przepływu krwi mierzonego w ml/100 ml tkanki/min. metodą okluzyjnej pletyzmografii. Reoksygenacja krwi oraz wyłączenie zewnętrznych oporów oddechowych po przezwaniu próby dyspnoe wywoływało silnie depresyjną reakcję naczynioruchową oraz prawdopodobnie zwiększenie rzutu skurczowego serca, dzięki czemu obwodowy przepływ krwi znacznie i gwałtownie wzrastał. Zaburzone dusznością obwodowe krążenie szybciej dochodziło do normy u sportowców niż w grupie kontrolnej.

Próba dyspnoe stanowi obciążenie dla układu oddechowego i sercowo-naczyniowego dzięki skojarzonemu działaniu hipoksji i hiperkapnii oraz mechanicznemu utrudnieniu oddychania zwiększającemu się wraz ze wzrostem wentylacji minutowej płuc. Dzięki temu stosowanie próby dyspnoe w okresie przerw treningowych (traumatyzm sportowy) może przyczynić się do utrzymania sprawności układu oddychania i krążenia.

Проба диспноэ а некоторые особенности кровообращения и дыхания

При помощи окклюзийно-плетизмографической методы обозначения величины обводящей циркуляции крови в пробах удушья (диспноэ) исследовано действующую связи дыхательного, сердечного и сосудо-двигательного система. Одновременно проведено измерения частоты сердечных сокращений а также величину жизненной ёмкости лёгких. На ленте кимографа регистрировано респираторамму а также торакографическую и окклюзийно-плетизмографическую кривые.

Из респираторамма вычислено дыхательный ритм, сердечную дыхательную ёмкость, минутную легочную вентиляцию а также рефлекторную ёмкость лёгких. Из плетизмографических окклюзийных волн вычислено величины обводящей циркуляции крови в мл/100 мл ткани в минуту во время покоя, во время пробы диспноэ и несколько минут после её прекращения.

Обследовано спортсменов (в основном легкоатлетов занимающихся бегом на длинные и средние дистанции) и не занимающихся спортом.

Результаты обсуждено основными статистическими методами. У спортсменов обнаружено высокие возможности легочной вентиляции но не подтверждено зависимости жизненной ёмкости лёгких от степени тренированности. Рефлекторная ёмкость лёгких (максимальная амплитуда дыхания в момент крайнего диспноэ) а прежде всего показатель $\frac{\text{рефл. ёмкость}}{\text{жизн. ёмкость}} \times 100$ проявляют зависимость от степени тренированности исследуемых.

Результаты анализа состава разов выдыхаемого воздуха в конце пробы диспноэ свидетельствуют за большей выносливостью спортсменов чем лиц не занимающихся спортом к явлениям гипоксии и гиперкапнии. Обводящая величина циркуляции крови исследованная на предплечии в покое, в течение пробы диспноэ и в несколько минут после её прекращения, зависит от индивидуальных свойств исследуемого и не проявляет существенных статистических различий между результатами спортивных и контрольных группы.

После прекращения диспноэ как и внешних дыхательных сопротивлений, обволакивающая величина циркуляции крови резко возрастает. Это результат перемещения крови из лёгких в левую половину сердца, поминения сосудистых сопротивлений, а также постгипоксической депрессивной сосудисто-двигательной реакции возникающей вследствие реоксигенации крови.

Скорое понижение частоты пульса при одновременном повышении обволакивающей циркуляции крови и повышение плетизмографических пульсовых волн может свидетельствовать, по всей вероятности, об увеличении ударного объёма сердца. После пробы диспноэ кровообращение возвращается более быстро к исходным величинам у спортсменов чем у незанимающихся спортом.

Проба диспноэ, объединяя уменьшение O_2 с увеличением CO_2 может содействовать поддержанию уровня подготовки дыхательной и кровеносной систем во время перерывов в тренировках (спортивный травматизм). Она будет тогда являться сильным дыхательным и сосудисто-двигательным физиологическим раздражителем.

The suffocation test and some peculiarities of the circulatory and the respiratory systems

The functional connection between respiratory, cardiac and vasomotoric systems was investigated. The occlusion plethysmographic method to measure the quantity of the peripheric blood flow during the dyspnea test was applied. At the same time the measurements of the frequency of pulse and the vital capacity of lungs were taken. The respirogram, thoracogram and occlusion plethysmography curves were registered on the tape of kymograph. From the respirogram the respiratory rhythm, the mean capacity of respiration, the minute ventilation and the reflex capacity of lungs were calculated. The analysis of the plethysmographic stagnation waves allowed to calculate the quantity of the peripheral blood flow in ml (100 ml of tissue) min. and some minutes after its cessation.

The sportsmen (especially athletics) and healthy but non — trained persons were investigated.

The results were obtained by using the fundamental methods of statistics. The sportsmen showed very extensive ventilation volumes, as it was ascertained, the vital capacity of the lungs didn't depend on the stage of training. The reflex capacity of the lungs (the greatest respiratory amplitude during the last phase of dyspnea) and especially the utilization index $\frac{\text{(the reflex cap.}}{\text{the vital cap.}} \times 100$) show the dependence upon the physical fitness of a subject. The results of the gas analysis of the respiratory air at the end of the test give evidence that the sportsmen better endured hypoxia and hypercapnia than the control subjects.

The peripheric blood flow measured on the forearm in rest, during dyspnea and after its cessation, depends on the individual peculiarity of the subject's organism and doesn't show important statistic differences between both groups of persons. The peripheric blood flow rises abruptly after the cessation of dyspnea and the removal of ventilatory obstructions. It's the consequence of the ejection of blood from the lungs to the left heart, of the diminished resistance of blood vessels and of the vasodilation after reoxygenation of blood following hypoxia. Very fast decrease of the frequency of pulse, the abrupt increase of the peripheral blood flow and of the plethysmographic pulse wave may, in all probability, be a proof that the stroke volume of heart becomes greater.

The return of the peripheral blood flow to the rest values is faster with sportsmen than with the control group. The dyspnoe test by joining the loss of O_2 with the in-

crease of CO_2 may help to keep the respiratory and circulatory systems in the state of efficiency during the longer interval in training (e.g. sport traumatism) being a strong physiological stimulus of the respiratory, cardiac and vasomotoric system.

Ryszard Kubica

Równoczesne badania przepływu krwi w kończynie pracującej i pozostającej w spoczynku

Niektórzy autorzy stwierdzili, że przepływ krwi w ręce nie pracującej („spoczywającej”) jest zwiększony podczas pracy kończyny drugostronnej. W celu zbadania zależności równoczesnych zmian krążeniowych w kończynie pracującej i nie pracującej przeprowadzono pomiary przepływu krwi w obydwu kończynach górnych, z których jedna (prawa) wykonywała wysiłek statyczny z obciążeniem 30% siły maksymalnej dowolnej. Przepływ krwi mierzono przy użyciu metody pletysmografii okluzyjnej, opisanej przez Brodie i Russella (1905) i zaadaptowanej do oznaczania przepływu krwi przez kończyny górne przez Hewletta i van Zwaa-luwenburga (1909).

Wyniki przeprowadzonych badań wskazują na różnorodny charakter zmian przepływu przez kończynę pracującą u różnych osób. Niemniej jednak można wyodrębnić trzy grupy badanych, a obserwowane między nimi różnice zależne są głównie od spoczynkowego poziomu przepływu krwi; wzrost przepływu w czasie pracy jest tym większy, im niższy jest przepływ podczas spoczynku. Podobną zależność stwierdzono także między przyrostami przepływu krwi podczas wysiłku a przyrostami po ukończeniu pracy. Przyrost powysiłkowy był jednak około 2,5-krotnie wyższy w porównaniu z wysiłkowym. Całkowity wzrost przepływu wykazuje liniową zależność od czasu trwania pracy.

W kończynie drugostronnej („spoczywającej”) zmiany krążeniowe były odwrotne. Największe przyrosty przepływu krwi obserwowano bowiem w czasie wysiłku kończyny symetrycznej, a w okresie powysiłkowym były one około 5-krotnie mniejsze. W kończynie „spoczywającej” można także wyodrębnić trzy rodzaje odczynów krążeniowych.

Wykonano również dwie dodatkowe próby. Pierwsza polegała na 5 minutowym zatrzymaniu krążenia w kończynie prawej (w spoczynku) przy zachowaniu normalnych warunków ukrwienia kończyny przeciwległej, w drugiej natomiast stosowano wysiłek statyczny w warunkach zatrzymanego krążenia. Wyniki tych prób sugerują, że dużą rolę w modyfikacji przepływu krwi w kończynie nie pracującej odgrywa czynnik nerwowy, podczas gdy udział czynnika humoralnego jest raczej nieznaczny.

Одновременные исследования протекания крови в работающей конечности и находящейся в покое

Некоторые авторы констатировали изменения протекания крови в находящейся в покое конечности под влиянием усилия другой конечности. Для определения зависимости этих изменений от одновременных колебаний протекания в работающей конечности, проведены измерения кровянистости обеих верхних конечностей, из коих одна исполняла статическое усилие с нагрузкой 30% максимальной любой силы. В исследовании протекания был применен метод окклюзионной плетизмографии, введенный Бродом и Русселлем, приспособленный к измерению протекания крови в конечностях Гевлеттом и ван Цваловенбургом (1909).

Результаты исследований указывают, что протекание крови в работающей конечности поступает различно у разных особей, ибо на основании иного характера сосудистых реакций можно выделить три группы исследованных. Разные типы реакции кровообращения на дозированное усилие кажется зависят от протекания в состоянии покоя. Увеличение протекания крови во время усилия в работающей конечности является тем значительнее, чем ниже уровень протекания в покое. Такая же зависимость была констатирована между приростом протекания крови во время усилия и после усилия. Однако наибольшее увеличение протекания происходит после усилия. Есть оно около два с половиной раза больше, чем прирост во время усилия.

В „неподвижной” конечности изменения кровянистости отличаются от тех, какие наблюдаем в работающей конечности. Набольший прирост протекания происходит во время усилия другой конечности и около пятикратно меньший после усилия. В этой конечности можно выделить также три вида реакции кровообращения.

Сделано добавочно две пробы: первая пятиминутное выключение кровообращения в правой конечности во время её покоя; вторая: усилие в условиях выключения кровообращения.

Результаты проб указывают на значительную роль неврогенного фактора в модификации сосудистых изменений в „неподвижной” конечности при небольшом участии гуморального фактора.

Simultaneous investigations of the blood flow through the exercising and resting limbs

Some authors have confirmed that the blood flow in the non-exercising (resting) limb is increased when the contralateral limb is exercised. To establish the dependency of simultaneous circulatory changes in the exercising and resting limbs the measurements of blood flow were carried out in two upper limbs. One of them (the right limb) performed static effort being charged with a load equal to 30% of the maximal force. The blood supply was measured using the venous occlusion plethysmography described by Brodie and Russel (1905) and adapted to measure the blood flow through the upper limbs by Hewlett and van Zwaluwenber (1909).

The results of the investigations carried out indicate that the blood flow through the exercising limb of several subjects was various. On the basis of different circulatory changes 3 groups of subjects may be separated. The differences depend upon the resting level of blood flow; the increase of flow during work is the greater the lower the level of the flow during rest. Similar relationship was found out also between the increases of blood supply during effort and the increases after the cessation of the work. The post-exercise rise, however, was 2.5 times

higher than that during effort. The linear relationship was found out between the total increase of blood flow and the time of the effort.

In the contralateral (resting) limb the circulatory changes were reciprocal. The highest increase of blood supply was observed at the time of the work of the contralateral limb and it was 5 times smaller in the post-exercise period.

In the resting limb also three kinds of circulatory changes may be found.

The two additional tests were carried out. First: five minute arterial occlusion in the right upper limb during rest and second: static effort was performed in conditions of arrested circulation. The results of these tests indicate that the great role in modification of the blood flow in the resting limb was played by the neurogenous factor but the part took by the humoral factor was insignificant.

Stanisław Kula

Film dydaktyczny w procesie nauczania ćwiczeń fizycznych

Praca niniejsza jest jedną z nielicznych prób wprowadzenia pokazu filmowego na zajęcia z zakresu wychowania fizycznego oraz sportu i zbadania efektywności nauczania ćwiczeń ruchowych w oparciu o tę metodę.

Autor we wstępnej części pracy przedstawia jej plan, a następnie uzasadnia temat zwracając uwagę na rolę nowoczesnych pomocy naukowych audio-wizualnych, wizualnych i audytywnych. Równocześnie wykazuje, iż film jako najbardziej doskonała forma zobrazowania ruchu jest podstawową pomocą naukową w nauczaniu ćwiczeń ruchowych.

W dalszej części pracy autor omawia literaturę dotyczącą zagadnień związanych z procesem nauczania ćwiczeń ruchowych. Badania zostały przeprowadzone w oparciu o metodę eksperymentu naturalnego. Eksperyment przeprowadzono w latach 1959—1964 i objął on dzieci i młodzież obojga płci w wieku od lat 9 do 21 w ilości 835 osób. Badania przeprowadzono w szkołach podstawowych i średnich (ogólnokształcących) oraz w Wyższej Szkole Wychowania Fizycznego (332 osoby).

W pracy swej autor wykazał wyższość metody pokazu filmowego stosowanej w grupie eksperymentalnej nad metodą eksperymentu naturalnego stosowaną w grupie porównawczej. Wzrost wyników w grupie pracującej w oparciu o film wynosi średnio około 42% w stosunku do wyników uzyskanych w grupie porównawczej. Grupę eksperymentującą z pokazem filmowym cechuje wyrównany poziom sprawnościowy, podczas gdy w grupie kontrolnej zanotowano duży rozsiew ocen. W końcowej części pracy autor wysuwa szereg wniosków.

Дидактический фильм в процессе обучения Физкультурным упражнениям

Быстрое развитие слухово-визуальных средств, таких как фильм, радио и телевидение, ставит перед педагогической практикой вопрос подходящего использования этих средств в службе обучения.

Физкультурное воспитание, как один из элементов всестороннего воспитания человека, является сложным и затруднительным процессом как для воспитателя, как и для воспитанника.

Выработка правильных двигательных навыков, необходимых для современного человека и развития его черт моторики и исправности, опирается в главной степени на упражнение.

Основные методы обучения физкультурным упражнениям это словесная инструкция и показ. Натуральный показ, всеобщее применяемый, не отличается столь хорошими результатами как фильмный показ, введенный непосредственно на физкультурные занятия. Об этом свидетельствуют результаты, полученные во время проведенных экспериментов в начальных, средних и высших школах. Обучение опиралось на словесную инструкцию и фильмный показ.

На занятиях проведен подробный анализ отдельных физкультурных упражнений, способствующий, несомненно, в большой степени быстрому и точному обладанию предвиденной школьной программой. Результаты, полученные в экспериментальных группах, которые работали, опираясь на фильмный показ, увеличились по отношению к результатам сравнительных групп, средние в 42%. В сравнительных группах не отмечено неудовлетворительных оценок и констатировано значительное выравнивание уровня исправности, что отразилось в малом диапазоне оценок (80% оценок в пределах 4+).

В настоящей работе представлен анализ литературы, обращено внимание на своеобразие физкультурного воспитания на фоне других школьных предметов. Проведен анализ избранных физкультурных упражнений (кинограммы). Представлена тоже методика проведенных экспериментов, обсуждены подробно результаты, полученные в частных областях обучения, и выдвинуты результаты, вытекающие из 5-летних экспериментов с применением фильмного показа в обучению физкультурным упражнениям.

The role of a didactic film in the process of teaching physical education

This paper presents one of the few attempts to use a film during lessons of physical education and sport training. The author tries to examine the effectiveness of applying such method in teaching.

The introduction covers the plan of the thesis. Further the author gives reasons for such inquiry stressing the role of modern audio-visual aids in teaching. A film as the best means to illustrate any movement is the basic aid in teaching motor exercises.

The author discusses the literature concerning that problem. The investigations were carried out in the years 1959—1964. The method of natural experiment was applied. The subjects were 835 boys and girls at the age from 9 to 21 years. They were pupils of elementary and secondary schools and students of the College of Physical Education (332 persons).

The author argues the superiority of the method applying a film projection over the method of natural experiment in teaching. The increase of the results obtained in the first group came to about 42% in relation to the results obtained in the control group (using natural experiment only). In the former the level of

physical fitness was rather equal, in the latter it was clearly differentiated. Toward the end the author presents several conclusions.

Wanda Kwapulińska

Zależność momentów sił mięśni prostujących staw biodrowy, kolanowy i zginających podszwowo stopę od ustawienia kąтового tych stawów

Badania przeprowadzono na 125 studentach WSWF w Krakowie, w wieku od 19—24 lat. Mierzono siłę i jej moment mięśni prostujących staw biodrowy, kolanowy i zginający podszwowo stopę. Stwierdzono, że istnieje ścisła zależność pomiędzy wielkością siły mięśniowej i jej momentem a ustawieniem kątowym dźwigni kostnych w stawach.

Na podstawie uzyskanych wyników określono ułożenia dźwigni kostnych, przy których badane grupy mięśniowe rozwijały największą i najmniejszą siłę. Znając te ułożenia, można racjonalnie dawkować obciążenie fizyczne i wpływać na zwiększenie siły mięśniowej.

Зависимость моментов сил мышц, выпрямляющих бедренный сустав и коленный, а также сгибающих вниз ступню, от угловой установки этих суставов

Исследования были проведены на 125 студентах Института физической Культуры в Кракове, в возрасте от 19 до 24 лет. Мы измерили силу и её момент мышц, выпрямляющих бедренный сустав, коленный и сгибающих вниз ступню.

Мы констатировали, что существует тесная зависимость между величиной мышечной силы и её моментом, а угловой установкой костных рычагов в суставах.

На основании полученных результатов мы определили расположение костных рычагов, при которых исследованные мышечные группы развивали самую большую и самую малую силу. Зная эти расположения, можно рационально дозировать физическое отягощение и влиять на увеличение мышечной силы.

The dependence of the moments of strength of hip joint and knee joint extensors and of plantar flexors on the angular position of the joints

The investigations were carried on 125 students of High School of Physical Education, Kraków. Their age: 19—24 years. Measurements of strength and its momentum were made in regard to hip joint and knee joint extensors and to plantar flexors.

Close connection between the magnitude of muscular strength and its momentum and the angular position of bony levers in joints was found.

Thanks to the results obtained such positions of bony levers were determined in which the examined muscles showed the greatest and the smallest strength. Those positions being known one may dose physical exertion and thus effect the increase of muscular strength.

Analiza przyczyn złamań kości kończyn dolnych u piłkarzy podczas gry w piłkę nożną

Piłka nożna jest jedną z dyscyplin sportowych, w których powstaje stosunkowo największa ilość obrażeń. Złamania kości kończyn dolnych u piłkarzy należą do najcięższych obrażeń. Na podstawie analizy bio- i patomechaniki 67 przypadków złamań kości kończyn dolnych, 250 ankiet, wywiadów z piłkarzami i materiału klinicznego wynika, że:

1. Złamania kości kończyn dolnych według materiału własnego autora stanowią 23,7% obrażeń ciężkich, którym ulegają piłkarze.

2. Złamania kości kończyn dolnych u piłkarzy powodują średnio 6-miesięczną przerwę w uprawianiu sportu. Około 13% piłkarzy w wyniku obrażenia jest niezdolnych do dalszego uprawiania piłki nożnej.

3. Około 79% złamań kości kończyn dolnych zdarza się w okolicy pola karnego.

4. Naruszanie przepisów gry i niewłaściwe sędziowanie są głównymi przyczynami złamań kości kończyn dolnych.

5. Duży wpływ na powstawanie obrażeń ma niesprzyjająca pogoda i zły stan boisk. Według własnych danych autora aż w 45,7% przypadków pogoda i boisko były „współtwórcą” złamania kości kończyn dolnych.

6. Dla zapobiegania złamaniom kości kończyn dolnych należy zwrócić większą uwagę na problemy wychowawcze i kulturę gry zawodników, podnieść sprawność i wyszkolenie techniczne zawodników, podnieść wymagania egzaminacyjne warunkujące przyznawanie uprawnień sędziowskich, uzupełnić i zmienić niektóre przepisy gry w piłkę nożną dotyczące gry niedozwolonej i sposobu sędziowania.

7. Szczegółowego opracowania i nowelizacji wymagają problemy regulaminu gry, które można by nazwać „przepisami bhp” w piłce nożnej.

Анализ причин переломов костей нижних конечностей у футболистов во время игры в футбол

Футбол является одним из видов спорта, в котором возникает большое количество травм, переломы костей нижних конечностей становятся наиболее серьезные повреждения, встречаемые у футболистов.

На основе анализа био и патомеханики 67 случаев переломов костей нижних конечностей, 250 анкет, опросов футболистов и клинического материала возникает, что:

1. Переломы костей нижних конечностей на основе собственного материала составляют 23,7% тяжелых повреждений, которые встречаются у футболистов.

2. Переломы костей нижних конечностей у футболистов вызывают в среднем

6-месячный перерыв в тренировке этого вида спорта. 13% футболистов вследствие повреждения неспособны к дальнейшим занятиям футболом.

3. Около 79% переломов костей нижних конечностей случается в области штрафной площади.

4. Нарушение правил игры и неуместное судейство являются главными причинами переломов костей нижних конечностей.

5. Большое влияние на возникновение повреждений имеют плохая погода и плохое состояние футбольного поля. На основании собственного материала в 45,7% случаев погода и состояние футбольного поля являлись „дополнительной причиной” перелома костей нижних конечностей.

6. Для предотвращения переломов костей нижних конечностей следует:

- а) обратить большее внимание на вопросы воспитания и культуру игры футболистов;
- б) поднять на высший уровень физическую и техническую подготовку футболистов;
- в) повысить экзаменационные требования, которые являются основой присвоения звания судьи по футболу;
- г) дополнить и изменить некоторые правила игры в футбол, касающиеся запрещенной игры и судейства.

7. Подробной разработки и изменений требуют те уставы игры, которые можно назвать „правилами безопасности и гигиены” в футболе.

The analysis of the causes of bone fractures in the lower limbs of footballers

Football belongs to the most „injurious” branches of sport, the bone fractures in the lower limbs being one of the worst injuries occurring in playing football. It results from the bio- and pathomechanic analysis of 67 cases of bone fractures in the lower limbs of players as well as from 250 inquiries and interviews with footballers and clinical studies that:

1. according to our data such cases amount to 23,7% of all the serious injuries suffered by footballers,

2. bone fractures in the lower limbs cause usually a 6 months break in the player's activity. About 13% of players are unable to play football in consequence of that injury,

3. about 79% of such bone fractures take place in the penalty area,

4. rule infraction and referee's errors are the main cause of those injuries,

5. bad weather and the condition of the football field have a remarkable influence on bone fracture accidents. According to our data as much as 45,7% of those injuries were caused chiefly by bad weather conditions and poor playground soil,

6. in order to avoid bone fractures in the lower limbs of footballers it would be desirable: to pay more attention to the educational problems and fair conduct of players, to raise both the efficiency and the technical instruction of players, to increase the demands in referee's examinations, to complete and change some of the rules concerning football refereeing and unfair play,

7. The rules concerning security and hygiene in football ought to be modernized and worked out minutely.

Rzówj morfologiczny i ruchowy dziewcząt w wieku 7,5—17,5 lat

Celem niniejszej pracy jest:

1. prześledzenie, w jaki sposób kształtuje się rozwój morfologiczny i ruchowy dziewcząt w wieku 7,5—17,5 lat, pochodzących z określonego środowiska — dużego miasta Krakowa.

2. zbadanie, czy istnieją związki i jakiego rodzaju pomiędzy sprawnością ruchową a kształtowaniem morfologicznym,

3. określenie typu budowy ciała i typu (lub profilu) sprawności ruchowej na podstawie wybranych zespołów cech motorycznych i morfologicznych,

4. uchwycenie związków typu budowy ciała i profilu sprawności ruchowej.

Badaniem objęto 1038 dziewcząt ze szkoły podstawowej i średniej ze śródmieścia Krakowa. Pomiary antropometryczne dotyczyły elementów: długościowych, szerokościowych, obwodów, tkanki tłuszczowej i ciężaru ciała. Przy badaniu sprawności ruchowej wzięto pod uwagę podstawowe czynniki warunkujące sprawność ruchową, a więc: siłę, skoczność, szybkość, zwinność i gibkość.

W wyniku opracowanego materiału stwierdzono następujące zjawiska:

a) dynamika wzrastania poszczególnych wymiarów ciała przebiega zgodnie z dotychczas stwierdzonymi obserwacjami: najwcześniej w rozwoju kształtują się elementy wysokości ciała, z kolei wymiary szerokościowe, najpóźniej ciężar ciała, obwody i tkanka tłuszczowa,

b) podniesienie się na przestrzeni ostatnich 20 lat przeciętnej wysokości i ciężaru ciała badanych dziewcząt w porównaniu z analogicznymi materiałami przedwojennymi,

c) największą współzależność w zakresie analizowanych cech morfologicznych wykazuje zwinność, mniejszą szybkość, skoczność, siła, a odnośnie do gibkości nie obserwowano żadnego powiązania,

d) najsłabsze wyniki stwierdzono przy dużym ciężarze ciała i silnie wykształconej tkance tłuszczowej,

e) przy określeniu typu somatycznego wzięto pod uwagę zespół cech morfologicznych wyrażony 3 czynnikami: wysokości, umięśnienia i otłuszczenia ciała, a przy określeniu typu sprawności ruchowej zespół cech motoryczności: siła + szybkość + skoczność.

Na podstawie analizy wielodzielnych tablic stochastycznych stwierdzono, iż dobra sprawność (w zakresie przeprowadzanych testów) uwa-

runkowana jest przez małe i średnio ukształtowane czynniki budowy ciała, słabą sprawność zaś obserwujemy w powiązaniu z typem somatycznym o silnie wykształconych cechach morfologicznych.

Морфологическое и двигательное развитие девушек в возрасте 7,5—17,5 лет

Целью настоящей работы является:

1. Проследить, каким образом формируется морфологическое и двигательное развитие девушек в возрасте 7,5—17,5 лет, происходящих из определенной среды — большого города Кракова.

2. Исследовать, существуют ли связи и какого рода между физической исправностью и морфологической структурой.

3. Определить, на основании избранных комплексов двигательных и морфологических черт, тип строения тела и тип (или профиль) двигательной исправностью и морфологической структурой.

4. Вскрыть связи между типом строения тела и профилем двигательной исправности.

Исследовано 1038 девушек, посещающих начальную и среднюю общеобразовательную школу в центре Кракова. Антропометрические измерения касались элементов: длины, ширины, окружности, жировой ткани и веса тела. При исследовании двигательной исправности обращалось внимание на основные факторы, которые являются условием двигательной исправности, то есть: на силу, прыгучость, скорость, ловкость и гибкость.

В результате обработки материала констатировано следующие явления:

а) Динамика роста отдельных размеров тела протекает согласно с принятыми до сих пор наблюдениями: раньше всего формируются в развитии элементы вышины тела, а затем ширины, позже всего элементы веса тела, окружность и жировая ткань.

б) Повысились на протяжении последних двадцати лет средняя вышина и вес тела исследованных девушек по сравнению с аналогичными довоенными материалами.

в) Самую большую взаимозависимость в пределе анализированных морфологических черт проявляет ловкость меньшую — скорость, прыгучость, сила, а что касается гибкости, то не замечено никакой связи.

г) Самые слабые результаты констатировано при большом весе тела и сильно развитой жировой ткани.

д) При определении соматического типа принято во внимание комплекс морфологических признаков, выраженный тремя факторами: вышины, мускулатуры и ожирении тела, а при определении типа двигательной исправности — комплекс моторных признаков: сила + скорость + прыгучость.

На основании анализа многодельных стохастических таблиц установлено, что хорошая исправность (в области проведенных тестов) обусловлена малыми и средними факторами строения тела, а слабую исправность наблюдаем в связи с соматическим типом с сильно развитыми морфологическими признаками.

The morphologic and motoric development of the girls aged 7,5—17,5

The purpose of present paper was:

1. An investigation of the morphologic and motoric development of the girls aged 7,5—17,5 living in the city of Cracow,

2. an examination of the relationship of motoric efficiency and the morphological features,
3. the determination of body build and type or „profile” of motoric fitness and an examination of their relations.

The anthropometric measurements of 1038 girls from primary and secondary schools in the city of Cracow were used in order to determine some elements of body build such as: height, breadth, circumferences, fat tissues and weight of the body. When examining the motoric efficiency, the fundamental factors were taken into account, those which the motoric efficiency depends on, i. e.: strength, power velocity, agility and flexibility.

In consequence of the performed research the following conclusions have been stated:

a) The dynamics of growth of the separate measurements of the body accords with hitherto obtained results, e. i.: the elements of height are shaped earliest, then come the growth of the dimensions of breadth and at latest those of weight, circumferences and fat.

b) The increase of the average height and weight of the girls in the course of the last 20 years if compared to the analogical materials from pre-war times.

c) Agility shows the greatest stochastic dependence from the analysed morphologic features. A lesser one is shown by velocity, power and strength. No dependence has been found concerning flexibility.

d) The girls of great weight and fat were the most unsuccessful in physical fitness.

e) When determining the body build the set of the morphologic features has been taken into account, those expressed by the following three factors: elements of height, musculature, and fatness of body. At the determination of the motoric ability — the set of the motoric features: strength, velocity and power.

On the basis of dependence from contingency tables has been stated as follows:

1. a good physical fitness (concerning performed tests) is conditioned by the small and moderate factors of the body build,

2. a poor physical performance is observed in individuals with the strongly developed morphological characteristics.

Zbigniew Miernik

Sprawność ruchowa miejskich i wiejskich chłopców w wieku 7,5—15,5 lat

Celem niniejszej pracy była próba porównania sprawności ruchowej na tle ogólnej morfologicznej charakterystyki młodzieży męskiej miasta Krakowa i wsi Ludecza. Badaniom poddano 891 chłopców ze środowiska miejskiego i 322 chłopców ze środowiska wiejskiego w wieku 7,5—15,5 lat.

Za podstawę opracowania przyjęto pomiary antropometryczne i wskaźniki ruchowe.

Wyniki opracowanego materiału można ująć w następujący sposób:

1. Chłopcy ze środowiska miejskiego są wyżsi, o wyższej wadze ciała i większej podściółce tłuszczowej. Objętość klatki piersiowej i przedramienia nie wykazuje istotnej różnicy. Chłopcy wiejscy mają dłuższe i smuklejsze kończyny dolne, krótszy i szerszy tułów, lepszą muskulaturę.

2. Rytm wzrostu chłopców wiejskich odznacza się bardziej równomiernym tempem.

3. Zarówno miejscy, jak i wiejscy chłopcy wchodzą w okres dojrzewania płciowego w tym samym wieku, tj. między 13,5—15,5 rokiem życia.

4. U chłopców miejskich we wszystkich cechach występują duże wahania międzyosobnicze (wewnątrz grup wiekowych).

W sprawności ruchowej dają się zauważyć następujące prawidłowości:

a) bardziej jaskrawe różnice w szybkości na korzyść chłopców miejskich, uwidaczniają się dopiero w wieku 12,5—13,5 lat;

b) w zakresie siły mierzonej dynamometrem wyróżniamy trzy okresy: pierwszy do około 10 lat, w tym okresie silniejsi są chłopcy wiejscy, drugi okres do 12,5 roku, w tym okresie różnice są mniej jaskrawe, w trzecim okresie zdecydowana przewaga jest po stronie chłopców miejskich;

c) w sile mierzonej długością rzutu piłki lekarskiej i mocy (w skokach) znaczną przewagę wykazują chłopcy miejscy;

d) gibkością skłonu w tył i zwinnością przewyższają chłopcy wiejscy, a gibkością skłonu w przód młodzież wiejska przewyższa miejską tylko w średnim okresie rozwoju.

5. Rytm wzrostu poszczególnych sprawności pozwala twierdzić, że największe tempo zmian z wiekiem uwidacznia się u chłopców wiejskich. Do sprawności, w których daje się zauważyć jasno wyrażone tendencje do podwyższania się ich z wiekiem, należy zaliczyć szybkość, siłę i moc. Pozostałe elementy ruchowe u chłopców wiejskich odznaczają się średnio mniejszą wewnątrzgrupową zmiennością.

6. Potencjalną sprawność chłopcy wiejscy posiadają lepszą, a efektywną sprawność gorszą niż chłopcy miejscy.

7. Rzut piłką lekarską, jako wskaźnik siły, związaną z siłą mierzoną dynamometrem nie może stanowić obiektywnego kryterium siły mięśniowej, ponieważ zawiera w sobie elementy techniki.

Двигательная исправность городских и деревенских мальчиков в возрасте 7,5 до 15,5 лет

(Разработано на основании материала из города Кракова и из деревни Лютча)

Настоящая работа является попыткой сравнения двигательной исправности на фоне общей морфологической характеристики мужской молодежи из города и из деревни на примере материала, взятого из Кракова и из деревни Лютча.

Исследования были произведены в течение апреля по июнь 1962 года на 891 мальчике из Кракова и 322 мальчиках из деревни Лютча, в возрасте 7,5 до 15,5 лет.

Основание для разработки составляли антропометрические измерения, учитывающие элементы длины, ширины, окружности, степени ожирения, веса тела, а также двигательные показатели, измеряемые в системе ц.г.с., определяющие также двигательные черты, как например: быстроту, силу, мощь (прыжков), лобкость и гибкость.

Разработанные результаты можно собрать следующим образом:

1. Мальчики из города выше, тяжелее и имеют большую жировую подстилку, чем их сверстники из деревни. Окружность грудной клетки и предплечья в исследованных сериях не обнаруживают существенной разницы. Кроме того, деревенские мальчики в представленном материале характеризуются относительно более длинными и стройными нижними конечностями при относительно более коротком и широком туловище, а также имеют лучшую мускулатуру, чем городские мальчики в аналогичных возрастных группах.
2. Ритмика роста в группах деревенских мальчиков характерна более равномерным темпом.
3. На основании величины максимального прироста, предшествующего половое созревание, можно предполагать, что как деревенские мальчики так и городские входят в период полового созревания в одном и том же более менее возрасте, т.е. около 13,5 до 15,5 лет.
4. Непостоянство между особями (внутри классов возраста) у городских мальчиков в общем во всех чертах большее, чем у мальчиков из деревни.
В двигательной исправности можно заметить следующие закономерности:
 - а. в быстроте более четкие разницы между исследованными сериями выпукляются в пользу городских мальчиков лишь в позднем возрасте, то есть около 12,5 до 13,5 лет;
 - б. в измеряемой динамометром силе следует различить три периода: первый до около 10 лет, в котором сильнее деревенские мальчики; второй приблизительно с 10,5 до 12,5 лет, в котором разницы менее четкие; третий период, в котором так же, как в быстроте, городские мальчики решительно лучшие, чем деревенские.
 - в. в силе, измеряемой длиной метания врачебным мячом (2 кг) городские мальчики во всем исследованном периоде развития лучшие, с очень четким перевесом, начиная с 13,5 лет и старше;
 - г. в мощи (в прыжках) городские мальчики на всем протяжении исследованного периода, т.е. с 7,5 до 15,5 лет, получают лучшие результаты, увеличивающиеся параллельно с возрастом;
 - д. в гибкости в склоне взад, так же и в ловкости, деревенские мальчики гораздо лучше городских;
 - е. в гибкости в склоне вперед не выступают существенные разницы, за исключением среднего периода исследованного участка развития, в котором полученные результаты преобладают у мальчиков из деревни.
5. Ритмика роста отдельных исправностей позволяет утверждать, что наибольший темп изменений с возрастом обнаруживается у городских мальчиков: сила измеряемая динамометром сула измеряемая длиной метания врачебным мячом, кроме того самые малые элементы быстроты и ловкости. У деревенских образ в основном похожий.
6. К исправностям в которых наблюдается четкая тенденция к повышению с возрастом, следует зачислить: быстроту, силу и мощь. Остальные двигательные элементы у деревенских мальчиков характеризуются в среднем меньшей внутри-групповой изменчивостью.

7. Потенциальная исправность у деревенских мальчиков лучшая, а эффективная исправность хуже, нежели у городских.
8. Метание врачом мячом, как показатель силы (Л. Денисюк), связано с силой, измеряемой динамометром, содержит в себе элементы техники и не может составлять объективного критерия мускульной сулы.

Motor-Fitness in Boys from Town and from the Country at the age from 7.5 to 15.5 Yeayrs

This study was carried out as an attempt to compare motor fitness in young boys from town and from the country on the ground of general morphological characters. The data were collected in Kraków and in Lutcza, a village in Rzeszów voivodship.

891 boys from Kraków and 322 boys from Lucza were examined, all of them from 7.5 to 15.5 years of age. The measurements included length and breadth, circumference, body fat, weight and motor fitness according to the c.g.s. (i.e. centimeter-gramm-second) test.

The results are as follows:

1. Town boys are taller, heavier and fatter than boys from the country. No significant differences were observed in the chest and arm circumference. Country boys have longer and thinner legs and a shorter but broader trunk. They are more muscular.

2. The rate of growth of country boys is more regular in time.

3. Puberty begins at about the same age i.e. between 13.5 and 15.5 years.

4. The inter-individual variability within the age groups is generally greater in town boys than in country boys. In motor fitness test the following regularity is to be noted:

- a) Speed. More significant differences in favour of town boys are found relatively late — from 12.5 and 13.5 years of age.

- b) Strength measured by dynamometer. To the age of ten country boys are stronger. From about 10.5 to 12.5 years of age the difference is less significant. In the third period town boys become stronger than the boys from the country.

- c) Strength measured by softball throw (2 kg). Town boys better in all the examined periods.

- d) Jumping. Town boys obtain better results.

- e) Flexibility and agility. Country boys obviously better, except the second period.

5. In town boys most changes come with age, as far as strength is concerned. It is quite contrary as far as speed and agility are taken into account. In country boys the process is similar.

6. In country boys motor-capacity is better but effective fitness worse than in town boys.

7. Soft-ball throw as a test of strength was correlated with strength measured by dynamometer, but it must not be considered as an objective criterion for muscular strength.

Kształcenie nauczycieli wychowania fizycznego w Krakowie w drugiej połowie XIX i na początku XX wieku

Kształcenie nauczycieli wychowania fizycznego na ziemiach polskich pod zaborem austriackim zaczęło się dopiero w latach sześćdziesiątych XIX wieku po uzyskaniu przez Galicję swobód autonomicznych. Duże znaczenie odegrało powstanie w roku 1868 Rady Szkolnej Krajowej i przeprowadzenie reformy szkolnictwa zapoczątkowanej przez Józefa Dietla.

Od roku 1872 kształcenie nauczycieli szkół ludowych w zakresie wychowania fizycznego miały realizować seminaria nauczycielskie, w których programie wychowanie fizyczne było przedmiotem obowiązkowym.

W roku 1894 powołano w Krakowie z inicjatywy Rady Szkolnej Krajowej „Komisję egzaminacyjną dla nauczycieli gimnastyki w szkołach średnich i seminariach nauczycielskich”.

W dniu 20 października 1895 rozpoczęła się nauka na pierwszym kursie naukowym gimnastyki dla kandydatów na nauczycieli szkół średnich, otwartym przy Uniwersytecie Jagiellońskim. Większość uczestników kursów stanowili studenci Wydziału Filozoficznego Uniwersytetu Jagiellońskiego.

W latach szk. 1895/6—1912/13 odbyło się w Krakowie dziewięć dwuletnich kursów. Kurs dziesiąty, rozpoczęty w roku szk. 1913/14 trwał tylko jeden rok i został przerwany na skutek wybuchu I wojny światowej. Kurs naukowy gimnastyki, który w roku 1914 stał się organem Uniwersytetu Jagiellońskiego był jedyną instytucją kształcenia nauczycieli wychowania fizycznego w Galicji.

Wielką rolę w działalności kursu i komisji odegrał dr Henryk Jordan jako kierownik, który nadawał kierunek kształceniu nauczycieli wychowania fizycznego w Krakowie oraz głęboką i postępową treść.

Kraków i Uniwersytet Jagielloński był więc ośrodkiem, gdzie powstały zaczątki uniwersyteckich studiów dla nauczycieli wychowania Fizycznego.

Подготовка учителей физкультуры в Кракове во второй Половине XIX века и в начале XX века

Подготовка учителей физического воспитания на польских землях под австрийской оккупацией началась только в шестидесятых годах XIX века, после того, как Галиция получила автономную свободу. Большую роль сыграло возникновение в 1868 году Краевого Школьного Совета и проведение, начатого Иосифом Дитлем, школьного преобразования.

С 1872 года подготовку учителей народных школ в пределе физкультуры должны были вести Учительские Семинарии, в программе которых физкультура была обязательным предметом.

В 1894 году по инициативе Краевого Школьного Совета признаю „Экзаменационную комиссию для учителей физкультуры в средних школах и учительских семинариях“.

Дня 20 октября 1895 года начались занятия на первом научном курсе гимнастики для будущих учителей средних школ, открытом при Ягеллонском Университете. Большинство участников курса составляли студенты философии Я. У.

В период с 1895 по 1913 год состоялось в Кракове девять двухлетних курсов. Десятый курс, начатый в 1913/14 учебном году, продолжался только год и был прекращён по случаю первой мировой войны.

Научный курс гимнастики, который в 1914 году стал органом Ягеллонского Университета, был единственным учреждением, занимающийся подготовкой учителей физкультуры в Галиции.

Значительную роль в работе курса сыграл его руководитель Генрих Иордан, указывающий направление подготовки учителей физкультуры, заботящийся об его глубоком научном уровне и прогрессивном содержании.

Итак, Краков и Ягеллонский Университет стал центром, давшим начало университетской подготовки учителей физического воспитания.

Physical-Education teachers instruction in Cracow in the second half of the XIX and at the beginning of the XX century

Under Austrian Partition the instruction of the Polish physical-education teachers began rather lately — in the sixties of the XIX century, after the Galician autonomy was granted. The National School Council formed in 1868 and the school system reform initiated by dr J. Dietl, played a great role.

Since 1872 the instruction of elementary school physical education teachers took place in the teachers seminaries, in which the programme of physical education was obligatory.

In 1894 at the suggestion of the National School Council the „Board of Examiners of Gymnastics in secondary Schools and teachers seminaries“ was established.

In October 1895 the first scientific course for the candidate for secondary school teachers was opened at the Jagiellonian University. The majority of the course-members were studying at the Philosophy Department of the University,

In the school-years 1895/6—1912/13 nine of the two-year courses were organized in Cracow. The tenth course, which began in 1913/14 was interrupted by the breakout of the first World War. The scientific course of gymnastics, in 1914 was the only institution, which trained the physical education teachers in Galicia.

Dr Henryk Jordan as the headmaster played a great role in the activity both of that course and of the „Board of Examiners“. He gave the direction to the training of physical education teachers in Cracow. He took care of its deep scientific and liberal value.

Cracow and the Jagellonian University were then a center of the first University studies for physical education teachers.

Stan wychowania fizycznego w Uniwersytecie Jagiellońskim w pierwszej połowie XIX wieku

Temat został rozwinięty w oparciu o źródła archiwalne, z Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego, Biblioteki Jagiellońskiej, Wojewódzkiego Archiwum Państwowego w Krakowie, Biblioteki PAN oraz o literaturę pamiętnikarską i informacje ówczesnej prasy krakowskiej.

Rozprawa obejmuje 5 rozdziałów oraz dodatek o Szkole Gimnastycznej założonej i prowadzonej przez prof. Uniwersytetu Jagiellońskiego Ludwika Bierkowskiego. Pierwszy rozdział omawia stan wychowania fizycznego w uniwersytetach zagranicznych w pierwszej połowie XIX wieku, daje charakterystykę i przegląd poziomu w.f. w poszczególnych krajach Europy i Stanów Zjednoczonych.

Rozdział II poświęcony jest wychowaniu fizycznemu w Polsce do końca XVIII stulecia. Rozdział III, IV i V daje przegląd problemów dotyczących wychowania fizycznego w Uniwersytecie Jagiellońskim. Obejmują one:

- a) powstanie szkół jazdy konnej, fechtunku, tańca i pływania na mocy statutu organicznego z 1818 roku,
- b) reorganizację UJ w 1833 roku i wpływ jej na działalność szkół w.f.,
- c) stosunek władz szkolnych do działalności tych szkół,
- d) stosunek młodzieży studiującej w Uniwersytecie do nowo zaprowadzonych ćwiczeń fizycznych, sprawy ogólne związane z uczęszczaniem studentów na naukę jazdy konnej, fechtunku, tańca i pływania,
- e) działalność nauczycieli prowadzących ćwiczenia fizyczne w poszczególnych szkołach,
- f) problemy organizacyjne i szkoleniowe wymienionych szkół.

Состояние физкультуры в Ягеллонском Университете в первой половине XIX века

Тема была разработана опираясь на архивные источники из Архива Ягеллонского Университета, Ягеллонской Библиотеки, Областного Государственного Архива в Кракове, Библиотеки Польской Академии Наук, а также мемуарную литературу и информации тогдашней краковской печати.

Обсуждение включает в себе пять разделов и приложение о Гимнастической Школе, основанной и руководимой профессором Ягеллонского Университета Людвиком Берковским. Первый раздел обсуждает состояние физкультуры в заграничных университетах в первой половине XIX столетия, даёт характеристику и обзор уровня физкультуры в отдельных странах Европы и в Соединённых Штатах.

Второй раздел посвящён физкультуре в Польше до конца XVIII столетия. Третий, четвёртый и пятый разделы дают обзор проблем, касающихся физкультуры в Ягеллонском Университете. Заключают они в себе: а) возникновение школ конной езды, фехтования, танца и плавания на основании организационного статута с 1818 года; б) реорганизацию Ягеллонского Университета в 1833 году и её влияние на деятельность физкультурных школ; в) отношение школьных властей к деятельности тех школ; г) отношение студенческой молодёжи университета к нововведенным физическим упражнениям, общие дела, связанные с посещаемостью студентов на науку конной езды, фехтования, танца и плавания; д) деятельность учителей, ведущих физкультурные упражнения в отдельных школах; е) организационные и учебные проблемы упомянутых школ.

Physical education in the Jagellonian University in the first half of XIXth century

This study is based on the data found in the University Archives, in the Jagellonian Library, the Kraków State Archives, the Library of Kraków Department of Polish Academy of Sciences and in various diaries and press information of those days.

The paper contains five chapters and an appendix concerning the Gymnastic School, found and directed by Ludwik Bierkowski, a professor of the Jagellonian University.

Chapter I deals with the problem of physical education in foreign universities in the first half of XIXth century and with the level of physical education in particular European countries, the U.S.A. including.

Chapter II gives information of physical education in Poland to the end of XVIIIth century.

Chapters III, IV and V deal with problems of physical education in the Jagellonian University according to the following scheme:

a) The beginning of horse-riding, fencing, dancing and swimming schools, found on the ground of the Organic Statute (1818).

b) The reorganization of the University in 1833 and its influence on physical education schools.

c) School-authorities' attitude toward the above mentioned schools.

d) The university students' attitude toward the newly introduced physical exercises and general problems connected with the students' share in learning of horse-riding, fencing, dancing and swimming.

e) The teachers of physical education work in particular schools.

f) Organization and teaching in the above mentioned schools.

Stanisław Panek

**Redukcja zębów trzonowych trzecich u człowieka w aspekcie
zmienności ewolucyjnej i zróżnicowania rasowego
(praca habilitacyjna)**

Celem pracy było zbadanie kwestii związanych z wiekiem wyrzynania się zębów trzonowych trzecich (M3), ich braku i czynników determinujących procesy zmniejszania się wielkości tych zębów u człowieka współczesnego. Podstawą opracowania były wyniki badań wyrzynania się zębów trzonowych trzecich oraz dane pomiarowe cech antropologicznych 2126 mężczyzn populacji polskiej w wieku od 15 do 30 lat. Na podstawie wyników opracowania i dyskusji można było przypuszczać, że brak tych zębów stanowi najdalsze stadium procesów redukcyjnych. Przejawiają się te procesy redukcyjne w takich zjawiskach jak opóźnianie się ich wyrzynania, skrajnej zmienności w zakresie kształtu i wielkości, zmniejszaniu się liczby guzków, korzeni, wzoru dryopitekoidalnego itp. Zjawiska te wykazują wyraźny trend ewolucyjny i przejawiają różną intensywność u przedstawicieli Homo s.r. Redukcja liczby zębów trzonowych trzecich jest najbardziej charakterystycznym zjawiskiem u przedstawicieli odmiany żółtej (Chińczycy, Japończycy, Eskimosi) w mniejszym stopniu u przedstawicieli odmiany białej i w nieznacznym tylko stopniu występuje u Australijczyków i przedstawicieli odmiany czarnej. Wyróżnione morfologiczne zespoły dorosłych mężczyzn, scharakteryzowane kombinacjami pięciu — wykazujących interakcje — cech typologicznych posiadają różny stopień braku zębów trzonowych trzecich. Jednakże interakcje badanych cech nie dają konsekwentnego i jasnego obrazu z punktu widzenia ujęć typologii antropologicznej.

W związku z tym można mówić — lecz tylko z pewnym ograniczeniem — o związku między liczbową redukcją zębów trzonowych trzecich i zespołami morfologicznymi, które by odpowiadały typom antropologicznym.

**Редукция третьих моляров у человека в аспекте эволюционной изменчивости
и расовой дифференциации**

Целью работы было исследовать вопросы, связанные с возрастом прорезывания третьих моляров, с частотой их отсутствия, а также причины, обуславливающие процессы редукции тех зубов у современного человека.

В основу разработки приняты, собранные автором, результаты исследований прорезывания третьих моляров, а также результаты антропометрических измерений, касающиеся 2126 мужчин польской популяции в возрасте 15—30 лет.

На основании обсуждённых вопросов, связанных с редукцией M3, можно предполагать, что отсутствие тех зубов это самый далёкий этап редукционных

процессов, проявляющихся в явлениях опаздывания прорезывания Мз, чрезмерного непостоянства формы, размера, уменьшения количества бугорков и корней, атрофии дриопитекоидального образца У и т.п. Эти явления, проявляющие эволюционный тренд, протекают с разным напряжением у представителей Гомо с.р. Наиболее характерна численная редукция третьих моляров у представителей жёлтой расы (китайцы, японцы, эскимосы), в меньшей степени у белых, а в очень незначительной у негроидов. Так же определяется междурасовое непостоянство: самое большое у жёлтых, меньшее у белых и незначительное у негроидов.

Выделенные в группе взрослых мужчин морфологические комплексы, определённые комбинациями пяти, показывающих интеракцию типологических черт, характеризуются разной степенью насыщения числовой редукции Мз. Интеракции исследованных черт не дают, однако, консеквентного с точки зрения типологических оценок образа, и в связи с тем можно говорить лишь с некоторыми ограничениями о взаимосвязи между степенью редукции Мз и морфологическими комплексами, которые ссылались бы на известные из литературы антропологические типы.

Reduction of the Third Molar Teeth in Man from Point of View of Evolutionary Trend and Racial Differentiation

The purpose of this study was to investigate the questions connected with the age of the eruption of the third molar teeth (M3), their absence and the causes determining the processes of the decrease of the teeth in recent man. As the material were used the results of examinations of the eruption of M3 and data of anthropological measurements of 2126 males from Polish population, aged 15—30 years. On the ground of the discussion it can be supposed that the absence of those teeth is the furthest stage of reducing processes. They appear in such phenomena as the delay of eruption, the excessive variability of their form and greatness, decreasing number of the cusps, roots, and dryopithecus pattern etc. These phenomena, showing a clear evolutionary trend, show different intensity in different representatives of Homo s.r. Reduction in number of M3 is the most characteristic phenomenon in the yellow variety (Chinese, Japanese, Eskimo); in smaller degree it occurs in the white variety and is very slight only in Austrialiens and groups of the black variety. Distinguished in adult males morphological complexes, defined by combinations of five — showing interactions — typological traits, are characterised by different percentage of the absence of M3. However, interactions of investigated traits do not give, from typological point of view, any consistent picture. In connection one can speak — but within certain limits only — about an association between numerical reduction of M3 and morphological complexes, which would correspond to the anthropological types.

Zagadnienie sezonowej zmienności we wzrastaniu organizmu człowieka

Celem pracy niniejszej było wyjaśnienie kwestii, które dotąd nie były w pełni rozwiązane:

1. Czy istnieje sezonowy rytm wzrastania człowieka?
2. Jakie czynniki warunkują sezonową zmienność procesów wzrastania?
3. Jaki jest mechanizm wpływów sezonowych?

Jako materiał posłużyły pomiary wysokości ciała, jego ciężaru i obwodu uda, które były przeprowadzane co kwartał w okresie od 1954 do 1958 r. na dzieciach wiejskich w wieku 7,5—13,5.

Każdorazowo średnio badano 350 dzieci obojga płci, co łącznie dało 5950 obserwacji. Przeprowadzone badania potwierdziły przypuszczenie co do różnego tempa wzrastania w zależności od sezonu. Sezonowa zmienność tempa wzrastania zachowywała się podobnie we wszystkich grupach wiekowych badanych dzieci i podobnie u obu płci. Charakterystyczna cecha sezonowych zmian wzrastania organizmu polegała na przeciwstawnym kształtowaniu się przyrostów wysokości i ciężaru ciała: gdy mianowicie miał miejsce większy przyrost wysokości ciała, to mniejszy był w zakresie ciężaru ciała i przeciwnie. Największy przyrost wysokości ciała występował w okresie najmniejszego przyrostu ciężaru ciała, tj. na wiosnę, natomiast największy przyrost ciężaru ciała przy znacznie mniejszych przyrostach wysokości ciała w jesieni.

Otrzymane wyniki zostały zanalizowane z punktu widzenia czynników klimatycznych i ekonomicznych, jak również przedyskutowano mechanizm sezonowych wpływów na procesy wzrastania organizmu człowieka.

Проблема периодических изменений в росте человеческого организма

Целью настоящей работы было исследовать невыясненные ещё целиком вопросы: 1) существует ли периодический ритм роста организма, а специально роста высоты тела? 2) Какие факторы предопределяют периодические изменения роста организма? 3) Каков механизм периодических влияний на рост организма?

В периоде 1954—1958 г. мы совершили квартальные измерения высоты тела, его веса и окружности бедра у сельских детей обоих полов в возрасте 7,5—13,5 лет (каждый раз исследовано около 350 детей, что в сумме составило около 5950 наблюдений).

Проводимые каждый квартал исследования польских детей подтверждают существование различных темпов роста организма, в зависимости от времени года. Периодический ритм роста определяется аналогичным образом для всех исследованных возрастов детей и аналогичен для обоих полов. Характерной осо-

бенностью упомянутых изменений, в зависимости от времён года, является обратная зависимость для приращений по высоте и по весу тела. Максимальное приращение тела по высоте проявляется в период, когда приращение тела по весу минимально, т.е. весной (IV—VI) и, наоборот, приращение тела по весу является максимальным осенью (X—XII), когда приращения тела по высоте минимальны.

Полученные результаты мы проанализировали с точки зрения зависимости от климатических факторов, экономических условий, а также обсудили вопрос механизма периодических влияний на процессы роста.

The Problem of Seasonal Variations in Human Growth

The purpose of this study was to investigate the questions wholly unexplained till now: 1. does a seasonal rhythm in human growth, especially in height growth exist?, 2. what factors determine seasonal variations in human growth?, and 3. what is the mechanism of seasonal influences? The measurements of body height, body weight and circumference of thigh in both sexes of rural children, aged 7,5—13,5 years, were carried out quarterly during the period of 1954—1958 years (each time on the average of about 350 children, giving all together about 5950 observations). Quarterly investigations of Polish children support the assumption as to the existence of different rates in human growth depending upon the season of the year. The seasonal periodicity in growth is observed to behave similarly in all age groups of the investigated children and takes the same form in both sexes. A characteristic feature of seasonal changes in growth of the organism consists in an inverse relation of the behaviour of height and weight increments: when one increases, the other decreases and vice versa. The greatest increase in height appears during the period of minimum weight increase i. e. in spring, while the greatest weight increase occurs in autumn, where the height increments are smaller. The received results were analysed from point of view of climatic and economic factors, as well as the mechanism of seasonal influences was discussed.

Władysław Stawiarski

Podstawowe cechy morfologiczne i motoryczne czołowych zawodników piłki ręcznej w świetle przeprowadzonych badań

Celem pracy było: a) badanie wieku, wzrostu, ciężaru ciała oraz sprawności ogólnej i specjalnej u piłkarzy ręcznych reprezentujących najwyższy poziom (zawodników drużyn ligowych) i poziom średni (członkowie drużyn klasy A), b) analiza związków badanych cech, c) zależność sukcesów drużyn ligowych i zespołów klasy A od wyżej wymienionych właściwości indywidualnych poszczególnych zawodników.

W wyniku przeprowadzonych badań stwierdzono: 1) wszystkie badane cechy, z wyjątkiem sprawności specjalnej, kształtują się na istotnie wyższym poziomie u piłkarzy ręcznych reprezentujących zespoły ligowe,

2) związki badanych cech są silniej zaznaczone u zawodników klasy A niż u reprezentantów drużyn ligowych, 3) zależność kolejności miejsca w rozgrywkach od poszczególnych cech jak też ich zespołu kształtuje się na wyższym poziomie w zespołach klasy A w porównaniu z drużynami ligowymi. Istotna przy tym w klasie A jest zależność kolejności drużyn od ciężaru ciała, sprawności specjalnej i sumy wszystkich badanych cech.

Основные морфологические и моторные черты передовых баскетболистов в свете проведенных исследований

Целью работы было: а) исследовать возраст, рост, вес тела, а также общую и специальную исправность баскетболистов, представляющих самый высокий уровень (спортсменов лиговых команд) и средний уровень (члены команд класса А); б) анализ связи исследованных черт; в) зависимость успехов лиговых команд и коллективов класса А от упомянутых выше индивидуальных свойств отдельных спортсменов.

В результате проведенных исследований мы констатировали:

1) Все исследованные черты, за исключением специальной исправности, формируются на действительно более высоком уровне у баскетболистов, представляющих лиговые коллективы.

2) Связи исследованных черт сильнее подчёркиваются у спортсменов класса А, чем у представителей лиговых команд.

3) Зависимость очередности места в розыгрышах от отдельных черт и их коллектива формируется на более высоком уровне в коллективах класса А в сравнении с лиговыми командами. Существенной при том в классе А является зависимость очередности команд от веса тела, специальной исправности и суммы всех исследованных черт.

Basic morphological and motorial features of the best field-handball players

The aim of this study was:

- a) To examine age, height, body-weight and general and special fitness of field-handball players representing either the highest level (i.e. playing in the league) or the mean level (i.e. A-Class team players).
- b) To analyse the relations of the examined features.
- c) To find out the dependence of the score of the league- and A-Class teams on the above mentioned individual features of particular players.

The author comes to the following conclusion:

- 1) All the examined features except general fitness reach higher level in field-handball players representing the league-teams.
- 2) The relations of the features under examination are more visible in A-Class competitors than in players belonging to the league.
- 3) The dependence of the place, occupied by the teams, on both, the particular features and their whole group is stronger in the A-Class teams than in the league. In A-Class teams the dependence of the occupied place on the players' weight, their general fitness and the sum of all the features under examination is quite significant.

Kazimierz Toporowicz

**Działalność Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Krakowie
na polu wychowania fizycznego i sportu pod koniec XIX wieku
i na początku XX wieku (1885—1914)**

Uzyskane przez Galicję swobody polityczne i kulturalne w okresie walki o autonomię na początku drugiej połowy XIX wieku stwarzały dogodniejsze warunki dla rozwoju wychowania fizycznego i sportu w porównaniu z istniejącymi w tym zakresie warunkami w zaborach rosyjskim i pruskim. Na drodze pełnego wykorzystania tych możliwości w Galicji stanęły jednakże zacofane stosunki społeczno-ekonomiczne i polityka polskich oraz austriackich sfer rządzących. W związku z tym stan wychowania fizycznego w społeczeństwie był wysoce niezadowolający. Ten stan rzeczy usiłowały zmienić na lepsze poprzez swoją działalność liczne stowarzyszenia o charakterze higieniczno-zdrowotnym, oświatowym i gimnastycznym. Jednym z takich stowarzyszeń było Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” w Krakowie, które powstało w 1885 roku.

TG „Sokół” w Krakowie było stowarzyszeniem mieszczańskim stawiającym sobie za cel fizyczne i duchowe odrodzenie narodu jako niezbędny warunek odzyskania niepodległości politycznej. Środkiem prowadzącym do osiągnięcia tego celu miała być przede wszystkim gimnastyka i inne formy ćwiczeń fizycznych.

W zakresie systemu ćwiczeń początkowo nawiązywano do dorobku niemieckiego i czeskiego oraz do osiągnięć TG „Sokół” we Lwowie. W okresie następnym obserwuje się wysiłki zmierzające do reformy systemu ćwiczeń. Znalazło to wyraz w szerokim uwzględnieniu dorobku skandynawskiego i anglosaskiego w tym zakresie, oraz w szerszym uwzględnieniu postulatów nauki w odniesieniu do zdrowotno-higienicznych aspektów ćwiczeń fizycznych. Dzięki temu krakowskie środowisko sokole należy postawić w rzędzie tych, którzy przyczynili się do wprowadzenia postępowej reformy wychowania fizycznego w szkolnictwie galicyjskim.

Ponadto TG „Sokół” w Krakowie położyło duże zasługi na odcinku praktyki wychowania fizycznego z młodzieżą szkół różnego typu. Młodzież ta pozbawiona elementarnych warunków do uprawiania ćwiczeń fizycznych na terenie szkół, znajdowała częściową kompensację, uczęszczając na lekcje do „Sokoła”. Zasługi TG „Sokół” w Krakowie polegają także na roztoczeniu opieki nad rodzącym się ruchem skautowym, popularyzacji licznych dziedzin sportu oraz na krzewieniu patriotyzmu i idei wyzwolenia narodowego.

Trzeba jednakże pamiętać, że pod koniec XIX wieku „Sokół” ulegał coraz bardziej wpływowi reakcyjnej ideologii narodowych demokratów.

Oddziaływania te w poważnym stopniu zaciążyły na działalności Towarzystwa, gdyż zawężyły zasięg jego społecznego oddziaływania oraz ujemnie wpłynęły na treść i formy jego działalności.

**Деятельность Гимнастического Общества „Сокол” в Кракове
в области физического воспитания и спорта в конце XIX и в начале XX века
(1885—1914)**

Полученная Галицией, в период борьбы за автономию в начале второй половины XIX века, политическая и культурная свобода создала более удобные условия для развития физического воспитания и спорта по сравнению с существующими в этом пределе условиями на землях, находившихся под русским и прусским захватом. Однако на пути полного использования тех возможностей в Галиции выступили отсталые общественно-экономические отношения, а также политика польских и австрийских правящих кругов. В связи с тем состояние физического воспитания в народе было далеко неудовлетворительное. Такое положение вещей пытались изменить на лучшее своей деятельностью многие общества гигиенично-санитарного, просветительного и гимнастического характера. Одним из таких обществ было Гимнастическое Общество „Сокол” в Кракове, основанное в 1885 году.

ГО „Сокол” в Кракове было мещанским обществом, ставящим целью физическое и духовое возрождение народа, как необходимое условие возвращения политической независимости. Средством, ведущим к достижению этой цели, должна быть прежде всего гимнастика, а кроме её также и другие формы физических упражнений.

В пределе системы упражнений сначала взято за основу немецкие и чешские достижения, а кроме их также и достижения ГО „Сокол” во Львове. В следующем периоде наблюдаем усилия направленные к преобразованию системы упражнений. Это нашло своё проявление в широком применении скандинавского и англосасского достижения в данной области, а также в более широком учете постулатов науки, касающихся оздоровительно-гигиеничных аспектов физических упражнений. Благодаря тому краковскую соколиную среду следует поставить в ряде тех, которые содействовали введению прогрессивного преобразования физического воспитания в галицийских школах.

Кроме того ГО „Сокол” в Кракове оказал большие заслуги в практике физического воспитания молодёжи школ разного типа. Эта молодёжь, лишённая элементарных условий заниматься спортом в школе, находила частичную компенсацию, посещая в „Соколе”. Заслуги ГО „Сокол” в Кракове заключаются также в подготовке многих педкадров, в покровительстве над рождающимся снаутовым движением, в популяризации многих отраслей спорта, а также в привитии патриотизма и идеи национального освобождения.

Следует, однако, помнить, что к концу XIX века „Сокол” подвергался все сильнее влиянию реакционной идеологии народных демократов. Это влияние в значительной степени обременяло деятельность Общества, так как сократило диапазон его общественного воздействия, а также отрицательно влияло на содержание и формы его деятельности.

Activity of the gymnastic association „Sokół“ in Cracow in the field of physical education and sport, towards the end of the XIXth century (1885—1914)

At the beginning of the second half of the XIXth century, i. e. in the period of the fight for autonomy, Galicia gained the political and cultural freedoms. These achievements created better conditions for development of the physical education and sport, in comparison with the conditions in the Austrian and Russian Partitions. But the backward social circumstances and the politics of the Polish and Austrian administration crossed the path of the full use of these possibilities. In connection with such difficulties, the level of physical education was very unsatisfactory. Many associations of the health-hygienic, or educational, or gymnastic character endeavoured to change that state of affairs. The Gymnastic Association „Sokół“ in Cracow founded in 1885, was one of such associations.

G. A. „Sokół“ in Cracow grouped the bourgeois society, whose purpose was the physical and psychical regeneration of the nation, that being the indispensable condition to recover political independence. To reach this purpose they propagated gymnastics and other kinds of physical exercises.

At first, the system of exercises was based on the German and Bohemian achievements and on the attainment of G. A. „Sokół“ in Lwów. In the next period the efforts to reform that system of exercises were to be observed. It was expressed by taking into account the Scandinavian and Anglo-Saxon achievements and by wider consideration of the postulates of science, concerning the health-hygienic aspects of physical exercises. Thanks to it G. A. „Sokół“ in Cracow provided an introduction of the more advanced reforms of physical education in Galician schools. Furthermore, the G. A. „Sokół“ in Cracow acquired great achievements in the field of physical education practice with the youth in different kinds of school. The youth was destitute of the elementary conditions to perform physical exercises in school and therefore their presence in the physical education lessons in „Sokół“ was the partial compensation.

The education of the numerous teachers of physical education, care of the scouting, the act of popularizing many kinds of sports and the development of patriotism and the idea of national liberation were also the G. A. „Sokół“ contributions.

It must be remembered, that at the end of the XIXth century G. A. „Sokół“ underwent more and more influences of the reactionary ideology of the national democracy. They affected to a high degree the work of G. A. „Sokół“, because they diminished the range of its social action and badly influenced the contents and the forms of its activity.

Mieczysław Tworzydło

Zakres ruchów czynnych w stawach biodrowych u piłkarzy, lekkoatletów i studentów

Przy zastosowaniu opracowanej przez autora metody badano zakres ruchów w stawach biodrowych u mężczyzn w wieku od 18 do 26 lat należących do różnych grup specjalizacji ruchowej, nawiązując do wybranych cech morfologicznych.

Rozpatrywano podobieństwo i różnice w zależności od wieku i stażu sportowego porównywanych grup, a także związki między parami cech określających zakres ruchu w branych pod uwagę płaszczyznach i wariantach, między zakresem ruchu a niektórymi cechami antropometrycznymi, między zakresem ruchu a czasem biegu na 100 i 1000 metrów, w końcu między zakresem ruchu a kształtem profilu uda odzwierciedlającego w pewnym stopniu proporcje mięśniowe.

Пределы подвижности тазобедрового сустава у футболистов, легкоатлетов и студентов

При помощи разработанного автором метода измерений исследовано пределы подвижности тазобедрового сустава у мужчин возраста от 18 до 26 лет, принадлежащих к разным группам подвижной специализации, относительно к выбранным элементам морфологической формы. Рассмотрены сходства и различия в зависимости от возраста и спортивного стажа сравниваемых групп, а также соотношения между парами свойств определяющих предел подвижности в рассматриваемых плоскостях и вариантах, между пределом подвижности и некоторыми антропометрическими признаками, между пределом подвижности и временем бега на 100 и 1000 м и, наконец, между формой бедра, отражающей в некоторой степени вышечные пропорции, и пределом подвижности.

The flexibility in hip joint in football players, athletes and students

By application of a method of measurement elaborated by the author, some researches were done on the range of flexibility at hip joints among male individuals between the ages of 18 and 26, appertaining to different groups of motion specialization, with reference to selected elements of morphological form. Differences and similitudes were investigated depending on the age and training period of the compared groups: as well as correlations between pairs of characteristics determining the range of motion in planes and variants taken into consideration: between the range of motion and some anthropometric characteristics: between the range of motion and time of 100-metre and 1000-metre races: and also interdependences between the shape of thigh reflecting in some degree the proportions of muscles and the range of flexibility.

Janusz Żarek

Wyniki sportowe a struktura psychologiczna drużyn piłki nożnej w Polsce

Przy zbieraniu materiałów do pracy: „Wyniki sportowe a struktura psychologiczna drużyn piłki nożnej w Polsce” użyto kwestionariusza pt. „Charakterystyka grup”, którego autorami są: John K. Hemphill i Charles

M. Westie. Kwestionariusz ten, składający się ze 150 zdań-oświadczeń, pozwala na obiektywny opis pewnych własności grup społecznych stanowiących o strukturze psychologicznej tych grup.

Badaniami objęto 40 najlepszych drużyn piłki nożnej w Polsce. Wyniki badań zostały przy pomocy klucza przeliczone na punkty, co pozwoliło na zastosowanie metody statystycznej.

Obliczenia wykazały, że większość własności (cech) grup społecznych występuje u badanych zespołów w stopniu wysokim. W niektórych grupach drużyn stwierdzono korelację między wynikami sportowymi a takimi cechami grup społecznych, jak: autonomia, formalizm, kontrola, przepuszczalność, współdziałanie, zadowolenie, zażyłość oraz autorytet.

Спортивные результаты и психологическая структура футбольных команд в Польше

Собирая материалы для работы: „Спортивные результаты и психологическая структура футбольных команд в Польше”, использовано анкету под заглавием: „Характеристика групп”, авторами которой являются Джон К. ГЕМПИЛЛЬ и Карл У. ВЭСТЕ. Анкета та, состоящая из ста пятидесяти предложений — изъяслений, позволяет объективно описать некоторые свойства социальных групп, решающие психологическую структуру тех групп.

Исследованием охвачено сорок наилучших в Польше футбольных команд. Результаты исследования при помощи ключа были перечислены на пункты, что позволило применить статистический метод. Исчисления показали, что большинство свойств (черт) социальных групп выступает у исследованных коллективов в значительной степени.

У некоторых групп исследованных команд констатировано корреляцию между спортивными результатами и такими чертами социальных групп, как: автономия, формализм, контроль, пропускаемость, соучастие, удовлетворение, дружелюбие и авторитет.

The results of sport and psychological structure of football teams in Poland

Compiling the material for my work: „The results of sport and psychological structure of football teams in Poland” a questionnaire by John K. Hemphill and Charles M. Westie „Characteristic of groups” was used.

This questionnaire is composed of 150 sentences-statements, it permits to give the objective description of certain dimensions of social groups, which determine psychological structure of these groups.

In Poland 40 best football teams were under examination. The results of these examinations were counted up in points by means of a key, what allowed applying of the statistic method. It was proved by the calculations that most of the dimensions of social groups appear in high degree in observed teams.

In some groups of these a correlation was found between the sport results and such dimensions of social groups as: autonomy, formalism, control, permeability, participation, hedonic tone, intimacy and potency.

CZĘŚĆ III

Stanisław Kijak

**Bibliografia publikacji pracowników naukowo-dydaktycznych
Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie w zakresie
wychowania fizycznego i sportu do roku 1967**

STANISŁAW KIJAK

**Bibliografia publikacji pracowników naukowo-dydaktycznych
Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie * w zakresie
wychowania fizycznego i sportu do r. 1967**

Katedra Anatomii

Zakład Anatomii

FRANCISZEK KŁAPKOWSKI

- 1957 [Wspólnie z]: Kuś Jan: Prof. Tadeusz Rogalski. *Przegl. Lek.* R. 13: 1957 nr 12, s. 353—355, ilustr.
- 1958 [Wspólnie z]: Kuś Jan: Prof. dr Tadeusz Rogalski jako naukowiec i organizator (Wspomnienie pośmiertne). *Folia Morphol.* T. 9: 1958 nr 2, s. 165—169, ilustr. (Zawiera spis prac i publikacji T. Rogalskiego).
- 1960 Redakcja naukowa i „Wstęp” W: Wypisy do ćwiczeń z biomechaniki. Oprac. zbior. na podstawie literatury. Kraków 1960 ss. 107, rys., powiel. Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego w Krakowie.
- 1963 Przedmowa do polskiego wydania. W: [D. D. Donskij] D. D. Doński. Biomechanika ćwiczeń fizycznych. Tłum. [z ros.] Warszawa 1963, s. 6—9.
- 1965 [Wspólnie z] Borowiec Stanisław: Program anatomii człowieka. W: Program wyższych szkół wychowania fizycznego. Warszawa 1965, [T. 2] Cz. 2, s. 63—74, powiel.

KONSTANCJA ŁĘCKA-NANUŚ

- 1963 [D. D. Donskij] D. D. Doński: Biomechanika ćwiczeń fizycznych. Tłum. [z ros. rozdz. 4]. Warszawa 1963, s. 116—148.

* Według stanu personalnego na rok szkolny 1967/68.

Zakład Biomechaniki

MIECZYŚLAW TWORZYDŁO

- 1960 Analiza postawy stojącej. W: Wypisy do ćwiczeń z biomechaniki. Kraków 1960, s. 37—42, powiel.
Biomechaniczna analiza skoków. W: Wypisy do ćwiczeń z biomechaniki. Kraków 1960, s. 66—72, powiel.
Pojęcie środka ciężkości ciała i jego labilność w żywym organizmie człowieka oraz metody obliczania środka ciężkości człowieka. W: Wypisy do ćwiczeń z biomechaniki. Kraków 1960, s. 25—36, powiel.
- 1961 Wpływ rozgrzewki w pływaniu na niektóre czynności układu krążenia i oddechania. *Kult. Fiz. T. 14*: 1961, nr 12, s. 927—932, tab., wyk., bibliogr.
- 1962 Analiza zależności między wielkościami kątowymi ruchów czynnych w stawach biodrowych i niektórymi cechami morfologicznymi u chłopców w wieku 14—18 lat. *Kult. Fiz. T. 15*: 1962, nr 7/8, s. 576—582, tab., rys.
Nowa metoda pomiarów zakresu ruchów w stawach biodrowych. *Wych. Fiz. i Sport T. 6*: 1962 nr 3, s. 321—334, ilustr., tab., bibliogr., Sum., Rés.
[Donskij D. D.] D. D. Dońsk i: Biomechanika ćwiczeń fizycznych. Tłum. [z j. ros. rozdz. 2] Warszawa 1963, s. 21—72.
- 1965 Zakres ruchów czynnych w stawach biodrowych u piłkarzy, lekkoatletów i studentów. *Rocznik Nauk WSWF Kraków T. 3*: 1965, s. 237—274, ilustr., tab., bibliogr., Sum., Rés.
- 1966 Kartometryczna metoda pomiaru krzywizn ciała ludzkiego (ze szczególnym uwzględnieniem krzywizn kręgosłupa). *Kult. Fiz. R. 19*: 1966 nr 2, s. 84—85, ilustr., rys., bibliogr.
- 1967 The educational function of biomechanical and morphological criteria of sports classification. W: Sport education and recreation. 1966 International Conference, Crystal Palace London. London (1967) Central Council fo Physical Recreation s. 65 [Doniesienie].
[Wspólnie z] Żarek Janusz: Kinematyczna analiza skuteczności rzutów w piłce ręcznej. *Sport Wyczyn. R. 5*: 1967 nr 10, s. 22—27, ilustr., wyk., bibliogr.

WANDA KWAPULIŃSKA

- 1960 Biomechaniczna analiza niektórych elementów narciarstwa. W: Wypisy do ćwiczeń z biomechaniki. Kraków 1960, s. 91—99, powiel.
Biomechaniczna analiza chodu i biegu. W: Wypisy do ćwiczeń z biomechaniki. Kraków 1960, s. 52—72, powiel.
Zasady techniki biegu przez płotki kobiet. *Kult. Fiz. T. 14*: 1960 nr 1, s. 3—10, ilustr., rys., tab.
[Wspólnie z] Kubisz Emil: Osteo-arthro- i miomechanika. W: Wypisy do ćwiczeń z biomechaniki. Kraków 1960, s. 7—24, powiel.
- 1961 [Wspólnie z] Cichalewska Alicja: Postawa ciała 14—17 letnich uczniów niektórych szkół krakowskich. *Kult. Fiz. R. 14*: 1961 nr 9, s. 597—604, ilustr., tab., wyk.
- 1962 [Wspólnie z] Kwapuliński Roman: Próba analizy mechaniki niektórych uderzeń na bramkę. *Piłka nożna R. 7*: 1962 nr 2, s. 5—7, rys.

- 1963 [D. D. Donskij] D. D. Dońskij: Biomechanika ćwiczeń fizycznych. Tłum. [z rozdz. 6] Warszawa 1963, s. 184—237.

**Katedra Biologii
z zakładami Biologii i Antropologii**

STANISŁAW PANEK

- 1948 Badanie nad wyrzynaniem się zębów ostatecznych. *Spraw. PAU. T. 39, s. 453—455.*
- 1949 The eruption of permanent teeth in Polish children. *Communication. Acad. Pol. Scienc. e. Lettr. Extr. Seanc. Clas. Math. e. Natur* 1949 nr 6—7, s. 1—2.
Wyrzynanie się zębów stałych u dzieci polskich. *Rozpr. Wydz. Mat. Przyr. PAU Dz. B. Ser. III, T. 34: 1949 nr 2, s. 43—92. To samo odb.*
- 1950 Różnice w kolejności wyrzynania się uzębienia stałego u człowieka na tle tegoż zjawiska u innych Naczelnych. *Spraw. PAU T. 51: 1950 nr 6, s. 393—398.*
- 1952 [Wspólnie z] Stołyhwo Eugenia: Kolejność wyrzynania się uzębienia stałego u człowieka na tle zmian filogenetycznych w zakresie tegoż zjawiska u Naczelnych. *Przepl. Antropol. T. 18: 1952, s. 34—96.*
- 1953 Znaczenie wieku rozwojowego dla wychowania fizycznego. *Kult. Fiz. T. 7: 1953 nr 4, s. 285—298, wykr., Rez., Sum.*
- 1956 Dalsze badania nad procesem wyrzynania się uzębienia stałego jako kryterium oceny rozwoju organizmu człowieka. Wrocław 1956, PWN 8° ss. 50, tab., wykr., bibliogr. Sum., Rez., *Mat. i Prace Antropol.* nr 26, PAN Zakład Antropol.
Zagadnienie kryteriów oceny sprawności fizycznej w wyższych szkołach wychowania fizycznego. *Kult. Fiz. T. 10: 1956 nr 11, s. 811—824, tab., wykr.*
- 1957 [Wspólnie z] Dudziński Emil: Współzależność czasu, ilości kroków oraz tempa a kształtowanie się prędkości rzeczywistej w biegu na 100 m. *Wych. Fiz. i Sport T. 1: 1957 s. 134—165, tab., wykr., Rez., Sum.*
- 1960 Zagadnienie sezonowej zmienności we wzrastaniu organizmu człowieka. *Zesz. Nauk. Uniwer. Jagiell.* nr 33. *Prace Zoolog.* Kraków 1960 z. 5, s. 5—7, tab., wykr., bibliogr., Sum., Sod.
- 1962 Pokazateli rozvitija sportivnych rezul'tatov. (Na osnova o'tčetnych materialov pol'skoj legkoj atletiki.): Meždunarodnaja Naučno-Metodičeskaja Konferencija po Problemam Sportivnoj Trenirovki. Pedagogičeskaja sekcija. Doklady, Moskwa 13—17 Nojabrja 1962, s. 14.
Wskaźniki rozwoju wyników sportowych. *Rocznik Nauk.* 1962 WSWF, Kraków T. 2: 1964, s. 321—338, tab., wykr., bibliogr., Sod., Sum.
[Wspólnie z] Jasicki Br[onisław]: Rozwój sprawności ruchowej z wiekiem. W: *Zarys antropologii.* Warszawa 1962, s. 643—654, rys., tab., wykr.
[Wspólnie z] Stołyhwo Eugenia: Rozwój ontogenetyczny człowieka. W: *Zarys antropologii.* Warszawa 1962, s. 583—654, rys., tab., wykr.
- 1963 [Wspólnie z] Dudziński E[mil]: Nowa metoda oceny punktowej konkurencji lekkoatletycznych. (1, 2) *Lekka Atl. R.* 8: 1963 nr 6, s. 11—12, ilustr., wykr., bibliogr. nr 7, s. 15—16 wykr., bibliogr.

- 1964 Motor performances in egyptian children and youth. W: Publications of the Joint Arabic-Polish Anthropological Expedition. 1958/59. Part. II. Warszawa, P-ń-Cairo 1964, s. 201—208, wyk., bibliogr., Sum., Res.
- 1965 [Wspólnie z] Dudziński E[mil]: Ocena wyników w lekkiej atletyce w świetle nowej metody punktowej. *Rocznik Nauk. WSWF Kraków* T. 3: 1965, s. 73—100, wyk., bibliogr., Sum., Res.
[Wspólnie z] Janowska Barbara: III Spartakiada CSRS w Pradze 1965 r. *Kult. Fiz. R.* 18: 1965 nr 7—8, s. 393—395, ilustr.
- 1966 Praca naukowo-badawcza w zakresie wychowania fizycznego i sportu w Czechosłowacji. *Rocznik Nauk. WSWF Kraków* T. 5: 1966, s. 301—305.
Prof. dr Eugenia Stołyhwo. *Rocznik Nauk. WSWF Kraków* T. 5: 1966, s. 5—12 (Nekrolog oraz) Wykaz prac.
Sprawozdanie z obrad I Krajowego Sympozjum na temat „Kultura fizyczna i turystyka na wsi”. *Rocznik Nauk. WSWF Kraków* T. 5: 1966, s. 307—308.
[Wspólnie z] Bocheńska Zofia: Wzrastanie i rozwój dziewcząt krakowskich z uwzględnieniem cech typologicznych. *Rocznik Nauk. WSWF Kraków*. T. 5: 1966, s. 117—143, tab., wyk., bibliogr., Rez., Sum.
- 1967 [Wspólnie z] Stołyhwo Eugenia: Ontogenetyczna zmienność proporcji palców ręki człowieka w zależności od środowiska i płci. *Mat. i Prace Antropol.* nr 74, s. 109—132, tab., wyk., bibliogr., Sum. PAN Zakł. Antropol.

ZOFIA BOCHEŃSKA

- 1949 Wiek występowania I menstruacji w zależności od zróżnicowania społecznego i rasowego. *Spraw. PAU.* T. 50: 1949 nr 3, s. 163—165.
- 1958 Okresy „pełnienia i bujania” w świetle zmian tkanki tłuszczowej. *Mat. i Prace Antropol.* nr 4, ss. 33, tab., wyk., Sum. PAN Zakład Antropol. Rec: Dzierżykraj-Rogalski. *Człowiek w Czasie i Przestrzeni.* R. 1: 1958, z. 3, s. 165.
- 1961 Ontogenetyczna zmienność wielkości i kształtu małżowiny usznej człowieka na tle rytmiki wzrastania głowy i twarzy. *Mat. i Prace Antropol.* nr 37, s. 75—100, Sum. PAN Zakład Antropol.
- 1966 Sprawozdanie z obrad VIII Czechosłowackiego Kongresu Antropologicznego. *Rocznik Nauk. WSWF Kraków*. T. 5: 1966, s. 285—286.
Sprawozdanie z obrad Paryskiej Konferencji Antropologów Francuskich. *Rocznik Nauk. WSWF Kraków*. T. 5: 1966, s. 289.
[Wspólnie z] Panek Stanisław: Wzrastanie i rozwój dziewcząt krakowskich z uwzględnieniem cech typologicznych. *Rocznik Nauk. WSWF Kraków*. T. 5: 1966, s. 117—143, tab., wyk., bibliogr., Rez., Sum.

STANISŁAW GOŁĄB

- 1962 Równowaga a proporcje ciała u chłopców i dziewcząt w wieku 9,5 do 14,5 lat. *Kult. Fiz. R.* 15: 1962 nr 1, s. 20—28, tab.
- 1964 Próba określenia typów somatycznych u chłopców krakowskich w wieku od 7,5 do 17,5 lat na podstawie udziału tkanek: kostnej, mięśniowej i tłuszczowej w budowie organizmu człowieka. *Rocznik Nauk. WSWF Kraków*. T. 2: 1964, s. 339—366, tab. wyk., bibliogr., Rez., Sum.
- 1965 Rozwój morfologiczny i ruchowy dzieci przedwcześnie urodzonych w wieku od 0—2 lat. *Rocznik Nauk. WSWF Kraków*. T. 4/2: 1965, s. 3—61, tab., wyk., bibliogr., Rez., Sum.

GENOWEFA KURNIK

- 1962 Zmienność zuchwy człowieka w rozwoju ontogenetycznym postembrionalnym w nawiązaniu do wieku zębowego. *Zesz. Nauk. Uniw. Jag.* nr 50, *Prace Zoolog.* z. 6, s. 31—48, tab., wykr., Sod., Sum.
Ontogenetyczna zmienność kształtu nosa. *Mat. i Prace Antropol.* nr 74, s. 101—108, tab., wykr., bibliogr., Sum., PAN Zakład Antropol.

Katedra Fizjologii

Zakład Fizjologii

JERZY KAULBERSZ

- 1925 Parę spostrzeżeń fizjologicznych z wycieczki na szczyt Mont-Blanc. *Gaz. Lek.* R. 4: 1925 nr 16, s. 363—368.
- 1928 L'influence de la fatigue dans les montagnes et dans la plaine sur la concentration en ions l'hydrogène. *Journ. Physiol. et Pathol. Gen.* T. 26: 1928 nr 4, s. 629—633, tabl., bibliogr.
L'influence de la fatigue dans les montagnes et dans la plaine sur l'échange de l'eau dans l'organisme. *Journ. Physiol. et Pathol. Gen.* T. 26: 1928 nr 4, s. 616—623, tabl., wykr., bibliogr.
O wpływie zmęczenia na gospodarkę wodną ustroju w górach i na nizinie. *Medyc. Doświad. i Społ.* T. 8: 1928 z. 5—6, s. 13—24.
O wpływie zmęczenia na stężenie jonów wodorowych we krwi i moczu w górach i na nizinie. *Medyc. Doświad. i Społ.* T. 8: 1928 z. 5—6, s. 2—13.
- 1930 Wysiłki fizyczne i krzepnięcie krwi. *Przegl. Sport.-Lek.* T. 2: 1930 nr 1—2, s. 1—9. To samo odb.
- 1933 Zmiany chemicznych składników w krwinkach pod wpływem klimatu wysokogórskiego. W: Pamiętnik XIV Zjazdu Lekarzy i Przyrodników Polskich w Poznaniu 11—15. IX. 1933 Poznań, T. 1, s. 305 (Doniesienie).
Zmiany ilości potasu i wapnia w krwinkach pod wpływem klimatu wysokogórskiego. *Spraw. PAU.* T. 38: 1933, s. 29.
[Wspólnie z] Wischnowitz E.: Über die Resistenz der Blutkörperchen bei künstlich herabgesetzten Luftdruck. *Ztschr. Gesam. u. Experim. Med.* Bd. 89: 1933, s. 228—245, tab. [W j. pol.]: *Medyc. Doświad. i Społ.* T. 18: 1934 z. 3—4, s. 167—178, tab.
- 1934 Oporność krwinek w klimacie wysokogórskim. *Medyc. Doświad. i Społ.* T. 18: 1934 z. 1—2, s. 1—39, tab., wykr.
- 1939 Blut unter dem Einfluss klimatischer Änderungen. *Acta Biol. Experim.* T. 13: 1939 nr 11, s. 118—193.
Blutuntersuchungen an Einheimischen und Einwanderern des südamerikanischen Hochplateau. *Acta Biol. Experim.* T. 13: 1939 nr 11, s. 1—9.
- 1958 Fizjologia ruchu i czucia. Czynności mięśni, układu nerwowego i zmysłów. Warszawa 1958 Państw. Zakł. Wyd. Lek. 4° ss. 419, ilustr. powiel. Akademia Medyczna w Krakowie. Skrypt.
- 1960 Aktualne zagadnienia fizjologii przestrzeni. *Wszechświat* 1960 nr 3, s. 66—69, ilustr.

- 1961 Mechanizmy przystosowawcze w warunkach hipoksji. *Wych. Fiz. i Sport* T. 5: 1961 nr 2, s. 115—134, tab., wyk., bibliogr., Sum., Sod.
[Wspólnie z] Ogiński A[ndrzej], Biłski R[yszard], Bugajski J[erzy]: Exposition prolongée du chien, a basse pression atmosphérique, avec compensation partielle d'oxygène. W: Congress International de Médecine Aéronautique et Cosmonautique. Paris 26—30 Septembre. *Revue de Médecine Aéronautique* 1961/62 nr 2, s. 96—97.
- 1962 [Wspólnie z] Tasler J[anina], Bugajski J[an]: Jednoczesny wpływ kobaltu i obniżonego ciśnienia atmosferycznego na hemopatologię. *Acta Biol. Crac.* V. 5: 1962, s. 95—107.
- 1963 [Wspólnie z] Klimek A[dam]: Efficiency of the respiratory and circulatory mechanisms depending on the physical fitness of a subject. — XIV Congreso Internacional de Medicina del Trabajo. Madrid, España Septiembre 16—21, 1963. *Excerpta Medica Foundation. Amsterdam. International Congress* Ser. Nr 62, vol. IV. *Resúmenes de la comunicaciones libres*. Pos. 416.
[Wspólnie z] Kubica R[yszard]: Blood flow in the upper limbs during a local static effort. W: XIV Congreso Internacional de Medicina del Trabajo. Madrid España Septiembre 16—21, 1963. *Excerpta Medica Foundation. Amsterdam. International Congress*. Ser. nr 62, vol. IV. *Resúmenes de la comunicaciones libres*. Pos. 431.
[Wspólnie z] Kubica Ryszard, Klimek Adam, Emmerich Jerzy: Zmienność niektórych funkcji fizjologicznych w cyklu dziennym, na podstawie badań siły mięśniowej, testu spadku siły, czasu dowolnego bezdechu oraz obwodowego przyływu krwi. W: Streszczenia referatów i komunikatów. IX Zjazd Polskiego Towarzystwa Fizjologicznego. Toruń 10—13 XII Toruń 1963, s. 127—128.
- 1964 [Wspólnie z] Emmerich J[erzy], Klimek A[dam]: „Praca graniczna” w ocenie zdolności wysiłkowych młodzieży szkolnej. *Wych. Fiz. i Sport*. T. 8: 1964 nr 3, s. 245—249, bibliogr.
[Wspólnie z] Klimek A[dam]: Przyczynek do badań sprawności układu oddechowo-kръżeniowego u sportowców. *Wych. Fiz. i Sport*. T. 8: 1964 nr 3, s. 311—319, ilustr., wyk.
[Wspólnie z] Kubica R[yszard], Klimek A[dam], Emmerich J[erzy]: Zmienność niektórych funkcji fizjologicznych w cyklu dziennym. *Rocznik Nauk. WSWF Kraków*. T. 4: 1964 cz. 2, s. 63—74, tab., wyk., bibliogr., Sod., Sum.
- 1965 Program nauczania fizjologii człowieka. W: Program wyższych szkół wychowania fizycznego. Warszawa 1965, Cz. 2, s. 77—86, powiel.
[Wspólnie z] Klimek A[dam], Kubica R[yszard], Emmerich J[erzy]: Przydatność niektórych wskaźników fizjologicznych dla określania dziennej rytmiki funkcji ustroju. W: I Sympozjum. Rola rytmów biologicznych w wychowaniu fizycznym i sporcie. Monografie i podręczniki, skrypty WSWF w Poznaniu. Ser. Monografie. 1965 nr 5, s. 75—84, tab., wyk., Sum.
- 1966 [Wspólnie z] Kubica Ryszard, Goszcz Władysław: Niektóre właściwości układu krążenia u kobiet i u mężczyzn. *Acta Physiol. Pol.* Vol. 17: 1966, fasc. 4, s. 581—592, tab., Sod., Sum.
[Wspólnie z] Klimek A[dam], Emmerich J[erzy], Kubica R[yszard]: Badania metabolizmu podczas wysiłku narciarskiego. W: X Zjazd Polskiego Towarzystwa Fizjologicznego Lublin, 13 IX—17 IX 1966 r. Referaty, Sympozja i streszczenia komunikatów. Lublin 1966, s. 140 (Komunikat).

[Wspólnie z] Emmerich Jerzy, Klimek Adam: Circulatory and pulmonary changes in physical efforts of different intensity. W: XVI Weltkongress für Sportmedizin 1966 in Hannover. Federation Internationale de Medecine Sportive. „S” (II Teil) 1966, s. 248, ilustr., tab., bibliogr.

[Wspólnie z] Klimek A[dam], Emmerich J[erzy], Kubica R[yszard]: Badania metabolizmu podczas wysiłku narciarskiego. W: X Zjazd Polskiego Towarzystwa Fizjologicznego Lublin, 13 IX—17 IX 1966 r. Lublin 1966 r. s. 140 (Tezy pracy pt.: Badania metabolizmu podczas wysiłku narciarskiego).

1967 [Wspólnie z] Goszcz W[ładysław], Januszewski J[erzy]: Ciśnienie krwi i obwodowy opór krążeniowy w czasie stopniowanych wysiłków. *Kardiol. Pol.* T. 10: 1967 nr 3, s. 189—193, wykr., bibliogr., Rez., Sum.

ADAM KLIMEK

1957 Analiza krzywych oddychania w próbkach duszności. *Wych. Fiz. i Sport.* T. 1: 1957, s. 87—89, rys., tab., wykr., bibliogr., Res., Sum.

1959 [Wspólnie z] Grochmal St[anisław]: Zagadnienie wychowania fizycznego w szkole w świetle niektórych fizjologicznych wskaźników rozwoju. *Wych. Fiz. i Sport.* T. 3: 1959 nr 1—2, s. 30—31, T. 4: 1960 nr 1, s. 85—89, tab., wykr.

1960 [Wspólnie z] Grochmal St[anisław], Kubica R[yszard], Muszyński E[mil]: Występowanie progu znużenia w zależności od rytmu pracy, obciążenia i przerw wypoczynkowych. *Kult. Fiz. R.* 13: 1960 nr 10, s. 751—758, tab., wykr., bibliogr.; R. 14: 1961 nr 3, s. 163—170, tab., wykr., bibliogr.

1961 [Wspólnie z] Januszewski J[erzy], Kubica R[yszard]: Badanie progu znużenia u dziewcząt w wieku szkolnym. *Wych. Fiz. i Sport.* T. 5: 1961, nr 3, s. 317—326, tab., wykr., bibliogr., Sod., Sum.

1962 Próba dispnoé v primenienii k issledovanijam sostajaniija funkcional'noj sposobnosti krovenosnoj i dychatel'noj sistem. W: Meždunarodnaja naučno-metodičeskaja konferencija po problemam sportivnoj trenirovki. Vračebno-Fizjologičeskaja Sekcija. Doklady. Moskva SSSR 13—17 nojabrja 1962. Moskva 1962, s. 116—118.

[Wspólnie z] Emmerich Jerzy: Zastosowanie ergometrii do określenia dynamicznych właściwości organizmu chłopców w wieku 8—18 lat. *Rocznik Nauk.* 1962 WSWF Kraków. T. 2: 1964, s. 367—381, tab., wykr., bibliogr., Sod., Sum.

1963 [Wspólnie z] Kubica R[yszard]: Oddychanie w przestrzeni zamkniętej w ocenie zdolności wysiłkowych. *Wych. Fiz. i Sport.* T. 7: 1963 nr 3, s. 271—284, tab., wykr., Rés., Sum.

1963 [Wspólnie z] Grochmal St[anisław], Kubica R[yszard]: Les recherches pneumographiques pendant „le travail limité” en fonction de la charge et du rythme. W: I-er Congrès Européen de Médecine Sportive Praha 1963 le 10—12 Juin. Praha 1963, s. 28 (Doniesienie). W: Poumon, respiration et sport. I-er Congrès Européen de Médecine Sportive. Prague 10—12 juin 1963. Prague 1965, s. 79—84, wykr. (Streszczenie w j. polskim). W: Rehabilitacja. Zbiór prac z lat 1955—1966. Pod red. W. Degi. Warszawa 1966, s. 282.

[Wspólnie z] Kaulbersz J[erzy]: Efficiency of the respiratory and circulatory mechanism depending on the physical fitness of a subject. — XIV Congreso Internacional de Medicina del Trabajo. Madrid, Espana. Septiembre

- 16—21, 1963. W: Excerpta Medica Foundationa. International Congress Ser. nr 62 vol. 4. Resumenes de las communicationes libres. Pos. 41, 416.
- [Wspólnie z] Kaulbersz J[erzy], Kubica R[yszard], Emmerich J[erzy]: Zmienność niektórych funkcji fizjologicznych w cyklu dziennym na podstawie badań siły mięśniowej, testu spadku siły, czasu dowolnego bezdechu oraz obwodowego przepływu krwi. W: Streszczenia referatów i komunikatów. — IX Zjazd Polskiego Towarzystwa Fizjologicznego. Toruń 10—13. XII. 1963. Toruń 1963, s. 127—128.
- 1964 [Wspólnie z] Emmerich J[erzy]: Zastosowanie ergometrii do określania dynamicznych właściwości organizmu chłopców w wieku 8—18 lat. *Rocznik Nauk. 1962 WSWF Kraków*. T. 2: 1964, s. 367—381, rys., tab., wykr., bibliogr., Sod.
- [Wspólnie z] Kaulbersz J[erzy]: Przyczynę do badań sprawności układu oddechowo-krążeniowego u sportowców. *Wych. Fiz. i Sport*. T. 8: 1964 nr 3, s. 311—319, ilustr., wykr., bibliogr.
- [Wspólnie z]: Emmerich J[erzy], Kaulbersz J[erzy]: „Praca graniczna” w ocenie zdolności wysiłkowych młodzieży szkolnej. *Wych. Fiz. i Sport*. T. 8: 1964 z. 3, s. 245—249, bibliogr.
- 1965 Próba duszności a niektóre właściwości układu krążenia i oddychania. *Rocznik Nauk. WSWF Kraków*. T. 3: 1965, s. 127—166, tab., wykr., bibliogr., Sod., Sum.
- [Wspólnie z] Grochmal St[anisław], Kubica R[yszard]: Les recherches pneumographiques pendant „le travail-limité” en fonction de la charge et du rythme. W: I-er Congrès Européen de Médecine Sportive Praha 1963 le 10—12 Juin. Praha 1963 s. 28 [Doniesienie]; W: Poumon, respiration et sport. Prague 1965 s. 79—84, wykr.; [Streszczenie w j. polskim.] W: Rehabilitacja. Zbiór prac z lat 1955—1966. Pod red. W. Degi. Warszawa 1966 s. 282.
- 1965 [Wspólnie z] Kaulbersz J[erzy], Kubica R[yszard], Emmerich J[erzy]: Przydatność niektórych wskaźników fizjologicznych dla określenia dziennej rytmiki funkcji ustroju. W: I Sympozjum „Rola rytmów biologicznych w wychowaniu fizycznym i sporcie”. Poznań 1965, s. 75—84, tab., wykr., Sum. Monografie, podręczniki, skrypty WSWF Poznań nr 5; *Sport Wycz.* 1966 nr 3, s. 14—17, tab., wykr., bibliogr.
- [Wspólnie z] Kaulbersz J[erzy], Kubica R[yszard], Emmerich J[erzy]: Zmienność niektórych funkcji fizjologicznych w cyklu dziennym. *Rocznik Nauk. WSWF Kraków*. T. 4: 1965 cz. 2, s. 63—74, ilustr., tab., wykr., bibliogr., Sod., Sum.
- [Wspólnie z] Kubica R[yszard]: Appréciation de la fonction du système respiratoire dans les diverses disciplines sportives en vertu des résultats des épreuves de la dyspnée. W: Poumon, Respiration et Sport. Congrès Européen de Médecine Sportive, Prague, 1965 — Edition de la Littérature Médicale Tchechoslovaque s. 69.
- 1966 [Wspólnie z] Grochmal St[anisław], Gąterski J[ulian], Knychalska-Karwan Z[ofia]: Badanie elektroencefalograficzne w warunkach doświadczalnej dyspnoe. *Folia Med. Crac.* T. 8: 1966, s. 629—639, tab., wykr., bibliogr., Sod., Sum., To samo odb.
- [Wspólnie z] Kaulbersz J[erzy], Emmerich J[erzy], Kubica R[yszard]: Badania metabolizmu podczas wysiłku narciarskiego. W: X Zjazd Polskiego Towarzystwa Fizjologicznego, Lublin, 13 IX—17 IX 1966 r. Referaty, sympozyja i streszczenia komunikatów. Lublin 1966, s. 140 [Komunikat].

[Wspólnie z Kaulbersz J[erzy], Emmerich J[erzy]: Circulatory and pulmonary changes in physical efforts of different intensity. — XVI Weltkongress für Sportmedizin 1966 in Hannover. Federation Internationale de Medecine Sportive. „S” (II Teil) 1966, s. 248, ilustr., tab., bibliogr.

1967 [Wspólnie z Petek Leopold: Badania wydolności fizycznej i ocena zmian adaptacyjnych do wysiłku na podstawie step-testu. *Wych. Fiz. i Sport.* T. 11: 1967 nr 3, s. 127—144, tab., wykr., bibliogr., Sum., Sod.

RYSZARD KUBICA

1960 [Wspólnie z Grochmal St[anisław], Klimek A[dam], Muszyński E[mil]: Występowanie proggu znużenia w zależności od rytmu pracy, obciążenia i przerw wypoczynkowych. *Kult. Fiz.* R. 13: 1960 nr 10, s. 751—758, tab., wykr., bibliogr., R. 14: 1961 nr 3, s. 163—170, tab., wykr., bibliogr.

1961 [Wspólnie z Klimek A[dam], Januszewski J[erzy]: Badanie proggu znużenia u dziewcząt w wieku szkolnym. *Wych. i Sport.* T. 5: 1961 nr 3, s. 317—326, ryc., tab., wykr., bibliogr., Sum., Sod.

1963 [Wspólnie z Goszcz Wł[adysław], Ogiński A[ndrzej]: Evaluation of cardiac function during muscular work. W: XIV Congresso Internacional de Medicina del Trabajo. Madrid, Espana — Septiembre 16—21, 1963, Excerpta Medica Foundation. Amsterdam. International Congress. Ser. nr 62, vol. 4, pos. 413, vol. 3, s. 1127—1139.

[Wspólnie z Kaulbersz Jerzy: Blood flow in the upper limbs during a local static effort. W: XIV Congresso International de Medicina del Trabajo. Madrid, Espana — Septiembre 16—21, 1963. Excerpta Medica Foundation Amsterdam. International Congress. Ser. nr 62, vol. 4, pos. 431.

[Wspólnie z Kaulbersz J[erzy], Klimek A[dam] i Emmerich J[erzy]: Zmienność niektórych funkcji fizjologicznych w cyklu dziennym, na podstawie badań siły mięśniowej, testu spadku siły, czasu dowolnego bezdechu oraz obwodowego przyływu krwi. W: Streszczenia referatów i komunikatów. — IX Zjazd Polskiego Towarzystwa Fizjologicznego, Toruń 10—13, XII. Toruń 1963, s. 127—128.

[Wspólnie z Klimek A[dam]: Oddychanie w przestrzeni zamkniętej w ocenie zdolności wysiłkowych. *Wych. Fiz. i Sport.* T. 7: 1963 nr 3, s. 271—284, tab., wykr., Rez., Sum.

1965 Równoczesne badania przepływu krwi w kończynach pracującej i pozostającej w spoczynku. *Rocznik Nauk. WSWF Kraków.* T. 3: 1965, s. 209—236, ilustr., tab., wykr., bibliogr., Sod., Sum.

[Wspólnie z Grochmal St[anisław], Klimek A[dam]: Les recherches pneumographiques pendant „le travail-limité” en fonction de la charge et du rythme. W: Poumon, respiration et sport. I-er Congrès Européen de Médecine Sportive. Prague 10—12 juin 1963. Prague 1965, s. 79—84, wykr. [Streszczenie w j. polskim]. W: Rehabilitacja. Zbiór prac z lat 1955—1965. Pod red. W. Degl. Warszawa 1966, s. 282.

1965 [Wspólnie z Kaulbersz J[erzy], Klimek A[dam], Emmerich J[erzy]: Przydatność niektórych wskaźników fizjologicznych dla określania dziennej rytmiki funkcji ustroju. W: I Sympozjum, Rola rytmów biologicznych w wychowaniu fizycznym i sporcie. Poznań 1965, s. 75—84, tab., wykr., bibliogr., Sum., Monografie, podręczniki, skrypty Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Poznaniu. Seria Monografie nr 5: *Sport Wyczynowy* 1966 nr 3, s. 14—17, tab., wykr.

- [Wspólnie z] Kaulbersz Jerzy, Klimek Adam, Emmerich Jerzy: Zmienność niektórych funkcji fizjologicznych w cyklu dziennym. *Rocznik Nauk WSWF Kraków*. T. 4: 1965 cz. 2, s. 63—74, tab., wykr., bibliogr., Sod., Sum.
- [Wspólnie z] Klimek A[dam]: Appréciation de la fonction du système respiratoire dans les diverses disciplines sportives en vertus résultats des épreuves de la dyspnée. W: *Poumon, respiration et sport. I-er Congrès Européen de Médecine Sportive*. Prague, 10—12 juin 1963. Prague, 1965, s. 69—70, wykr.
- 1966 [Wspólnie z] Goszcz W[ładysław]: Adaptacja pracy serca do wysiłków fizycznych o różnej intensywności. *Wych. Fiz. i Sport*. T. 10: 1966 nr 3, s. 73, wykr., bibliogr., Sum., Sod.
- [Wspólnie z] Goszcz Władysław, Kaulbersz Jerzy: Niektóre właściwości układu krążenia u kobiet i u mężczyzn. *Acta Physiol. Pol.* Vol. 17: 1966 fasc. 4, s. 581—592, tab., Sod., Sum.
- [Wspólnie z] Goszcz W[ładysław], Ogiński A[ndrzej]: Cardiorespiratory system in standard physical effort. W: *XV International Congress on Occupational Health Congress Vienna 19—24 September 1966*, s. 35—38, tab., wykr., bibliogr. Proceedings. Separatum. 8°.
- [Wspólnie z] Goszcz Władysław, Sterecki Mieczysław: Zmiany różnicy tętniczo-żylniej u człowieka w warunkach wysiłkowych. *Przeegl. Lek.* R. 22: 1966, S. 2, nr 8, s. 531, wykr., bibliogr., Sod., Sum.
- [Wspólnie z] Kaulbersz J[erzy], Klimek A[dam], Emmerich J[erzy]: Badania metabolizmu podczas wysiłku narciarskiego. W: *X Zjazd Polskiego Towarzystwa Fizjologicznego Lublin 13 IX—17 IX 1966 r. Referaty, sympozja i streszczenia komunikatów*. Lublin 1966 s. 140 (Komunikat).
- 1967 [Wspólnie z] Goszcz Władysław, Januszewski Jerzy: Ciśnienie krwi i obwodowy opór krążeniowy w czasie stopniowanych wysiłków. *Kardiol. Pol.* T. 10: 1967 nr 3, s. 189—193, wykr., bibliogr., Rez., Sum.

JERZY EMMERICH

- 1963 [Wspólnie z] Kaulbersz J[erzy], Kubica R[yszard], Klimek A[dam]: Zmienność niektórych funkcji fizjologicznych w cyklu dziennym na podstawie badań siły mięśniowej, testu spadku siły, czasu dowolnego bezdechu oraz obwodowego przepływu krwi. W: *Streszczenia referatów komunikatów. — IX Zjazd Polskiego Towarzystwa Fizjologicznego, Toruń 10—13, XI 1963*. Toruń 1963, s. 127—128.
- 1964 [Wspólnie z] Klimek A[dam]: Zastosowanie ergometrii do określania dynamicznych właściwości organizmu chłopców w wieku 8—13 lat. *Rocznik Nauk. 1962 WSWF Kraków*. T. 2: 1964, s. 367—381, rys., tab., wykr., bibliogr., Sod., Sum.
- [Wspólnie z] Klimek A[dam], Kaulbersz J[erzy]: „Praca graniczna” w ocenie zdolności wysiłkowych młodzieży szkolnej. *Wych. Fiz. i Sport*. T. 8: 1964 nr 3, s. 245—249, bibliogr.
- 1965 [Wspólnie z] Kaulbersz J[erzy], Klimek A[dam], Kubica R[yszard]: Przydatność niektórych wskaźników fizjologicznych dla określania dziennej rytmiki funkcji ustroju. W: *I Sympozjum „Rola rytmów biologicznych w wychowaniu fizycznym i sporcie”*. Poznań 1965, s. 75—84, tab. wykr. Monografie podreżniki, skrypty Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Poznaniu. Seria monografie nr 5: *Sport Wyczynowy* 1966 nr 3, s. 14—17.

- [Wspólnie z] Kaulbersz Jerzy, Kubica Ryszard, Klimek Adam: Zmienność niektórych funkcji fizjologicznych w cyklu dziennym. *Rocznik Nauk WSWF Kraków*. T. 4/2: 1965 cz. 2, s. 63—74, tab., wyk., bibliogr., Sod., Sum.
- 1966 [Wspólnie z] Kaulbersz Jerzy, Klimek Adam: Circulatory and pulmonary changes in physical efforts of different intensity. W: XVI Weltkongress für Sportmedizin 1966 in Hannover. Federation Internationale de Medecine Sportive. „S” (II Teil) 1966, s. 248, ilustr., tab., bibliogr.
- [Wspólnie z] Kaulbersz J[erzy], Klimek A[dam], Kubica R[yszard]: Badania metabolizmu podczas wysiłku narciarskiego. W: X Zjazd Polskiego Towarzystwa Fizjologicznego Lublin, 13 IX—17 IX 1966 r. Lublin 1966, s. 140 (Tezy pracy pt.: Badania metabolizmu podczas wysiłku narciarskiego).
- 1967 Wpływ wysiłków o różnej intensywności na niektóre funkcjonalne właściwości układu krążenia i oddychania. *Rocznik Nauk. WSWF Kraków*. T. 6: 1967, s. 103—141, tab., wyk., bibliogr. Rez., Sum.

Katedra Rehabilitacji Leczniczej z Zakładem

STANISŁAW GROCHMAL

- 1935 O odruchowej pojemności życiowej płuc i jej wartości fizjologiczno-klinicznej. *Nowiny Lek.* R. 47: 1935 nr 15, s. 449—454 nr 16, s. 477—483, wyk., bibliogr.
- Zmiana poglądów na rolę fizjologii w medycynie. *Nowiny Lek.* R. 47: 1935 nr 4, s. 165—170, bibliogr.
- 1936 Odruchowa pojemność życiowa płuc jako wskaźnik ich fizjologicznej sprawności. *Przeł. Fizjol. Ruchu.* R. 7: 1935/36, nr 3/4, s. 293—307, ilustr., bibliogr. Streszcz. w j. franc.
- 1937 [Wspólnie z] Niemierko S., Pawlak B.: Badania fizjologiczne sportów wodnych. IV wymiana gazowa w czasie „Martwego punktu” u wiosłarzy. *Przeł. Fizjol. Ruchu.* R. 8: 1936/37 nr 3—4, s. 227—242, tab., wyk., bibliogr. Streszcz. w j. niem.
- 1939 Zagadnienie treningu fizycznego w świetle badań pojemności odruchowej płuc u sportowców. *Pol. Gaz. Lek.* R. 18: 1939 nr 30, s. 629—634, ryc., tab., bibliogr.
- 1948 Higiena psychiczna a sport i wychowanie fizyczne młodzieży. *Zdrowie Psych.* R. 3: 1948 nr 1—2, s. 7—8. To samo odb.: Biblioteczka Odbitkowa „Zdrowia Psychicznego” nr 7, s. 10.
- Zkouska dušnosti v uzavrene prostu jako index stupne sportovni pravenosti. *Čas. Lek. Česk.* R. 87: 1948 c. 26, s. 771—773, ilustr., tab. To samo w j. niemiec-kim.
- Zaburzenia psychoruchowe a sport i wychowanie fizyczne w szkole. *Wych. Fiz.* R. 2: 1948 nr 12, s. 24—27. To samo odb. Warszawa 1949 Bibl. Medycyny Sportowej z. 10.
- 1950 Cele i zadania międzyszkolnej poradni sportowo-lekarskiej. *Pediatrics Pol.* T. 24: 1950 nr 12, s. 1092—1097, bibliogr. To samo odb. Warszawa 1950/1951.
- O pobudliwości nerwowo-mięśniowej u sportowców. *Wych. Fiz.* R. 4: 1950 nr 1—2, s. 48—57, tab. To samo odb. Biblioteka Medycyny Sportowej z. 28.

- 1951 Psychobewegungsstörungen bei Sport und Körpererziehung in der Schule. *Dtsch. Sportausschus.* Berlin 1951, s. 7.
- 1952 Wychowanie fizyczne w sanatoriach i prewentoriach dziecięcych przeciwgruźliczych. *Ped. Pol.* T. 27: 1952, nr 1 s. 86—98.
Znużenie w sporcie. *Kult. Fiz. R.* 6: 1952 nr 1, s. 16—20.
[Wspólnie z] Kobiela Jan, Smolaga J[erzy]: Zagadnienie przypadkowości utonięć w świetle medycyny społecznej i sportowej. *Kult. Fiz. R.* 6: 1952 nr 8, s. 595—603, tab., wykr., bibliogr. w przypisach.
- 1954 Fizjologiczne podstawy leczniczej kultury fizycznej a teoria wychowania fizycznego. W: Konferencja naukowa poświęcona teorii kultury fizycznej. Warszawa, 20—22. XII. 1954. Warszawa 1955, s. 211—215.
Próby czynnościowe układu krążenia w kontroli treningu. *Kult. Fiz. R.* 8: 1954 nr 6, s. 438—446, bibliogr.
[Wspólnie z] Lankosz Jan: Poradnik zdrowia sportowca. Warszawa 1954 PZWL 8° ss. 103, nlb. 1, ilustr. „Zdrowie dla Wszystkich”.
- 1955 Gimnastyka lecznicza w połowicznym porażeniu kurczowym. *Neurol. Neurochir.* R. 5: 1955 nr 1, s. 39—56, ilustr., tab., Sod., Sum. To samo odb.
Kilka uwag o postawie. *Wych. Fiz. w Szk.* R. 3: 1955 nr 6, s. 20—25, bibliogr.
- 1957 Dziś i jutro rehabilitacji. Korespondencja z USA. *Służba Zdr.* R. 9: 1957 nr 39, s. 4.
Wpływ środowiska i dziedziczności na rozwój dziecka. *Kalendarz Rodzinny* 1957, s. 239—246.
Zdrowotne znaczenie narciarstwa W.: Narciarstwo. Zarys encykl. Warszawa 1957, s. 547—554, bibliogr.
Rec. Popielski B.: Zaburzenia płciowe wieku dojrzewania. *Biul. Gł. Bibl. Lek.* 1957 nr 7, s. 437—438.
- 1959 Physical education and the didactic significance of improving the pupil's motor faculty. Streszcz. ref. *Wych. Fiz. i Sport.* 1959 nr 1—2, s. 215. Tekst również w j. ros., s. 292—293.
- 1959 Leczenie chirurgiczne „spastyczności” a rehabilitacja chorych z kurczowym porażeniem kończyn dolnych. *Pol. Tyg. Lek.* R. 14: 1959 nr 44, s. 1958—1963.
Znaczenie usprawnienia ruchowego w nauczaniu, a wychowanie fizyczne. *Wych. Fiz. i Sport.* T. 3: 1959, nr 1—2, s. 29—30 (Doniesienie). To samo w j. ang., s. 115—116.
[Wspólnie z] Klimiek A[dam]: Zagadnienie wychowania fizycznego w szkole w świetle niektórych fizjologicznych wskaźników rozwoju. *Wych. Fiz. i Sport.* T. 3: 1959 nr 1—2, s. 30—31. To samo w j. ang. s. 116—117; T. 4: 1960 nr 1, s. 85—89, tab., wykr.
- 1960 Wskazania do leczenia balneologicznego chorób narządu ruchu ze stanowiska neurologa. *Przegl. Lek.* R. 16: 1960 nr 5, s. 156—159. To samo odb.
[Wspólnie z] Klimiek A[dam], Kubica R[yszard], Muszyński E[mil]: Występowanie progu znużenia w zależności od rytmu pracy, obciążenia i przerw wypoczynkowych. R. 14 [15]: 1960 nr 10, s. 751—758, tab., wykr., bibliogr.; R. 14: 1961, s. 163—170.
[Wspólnie z] Piotrowska Barbara: Wpływ zorganizowanego ruchu na stan fizyczny dzieci w prewentoriach. *Gruźlica.* T. 28: 1960 nr 6, s. 463—470, tab., wykr., bibliogr., Sod., Sum.

- 1961 Znaczenie układu ruchowego dla wychowania, rozwoju umysłowego i nauczania. W: Wprowadzenie do teorii i nauczania. Warszawa 1961, s. 275—288, bibliogr. [Wspólnie z] Knychalska Z[ofia]: Pomiary dynamometryczne u sportowców. *Kult. Fiz.* T. 14 [15] 1961 nr 10, s. 683—688, tab., wyk., bibliogr.
- 1962 Badania nad przyrostem siły i wytrzymałości u chorych z porażeniem połowicznym w zależności od obciążenia i rytmu ćwiczeń oporowych. *Wych. Fiz. i Sport.* T. 6: 1962, nr 2, s. 133—153, tab., wyk., Sum., Sod. [Wspólnie z] Knychalska - Karwan Zofia: Z badań nad zależnością siły mięśniowej od wagi ciała. *Kult. Fiz.* R. 15: 1962, nr 12, s. 922—926, tab., wyk., bibliogr.
- 1963 Rola pierwszego i drugiego układu sygnałowego w kształtowaniu się typu nerwowego dziecka w procesie wychowania. *Spraw. PAN Oddz. Krak.* 1963, (z. 11), s. 145—146. [Wspólnie z] Klimek A[dam], Kubica R[yszard]: Les recherches pneumographiques pendant le travail limité en fonction de la charge et de rythme. W: 1-er Congrès Européen de Médecine Sportive Praha 1963 le 10—12 Juin. Praha 1963 s. 28 [Doniesienie].
- 1964 [Wspólnie z] Grela J[ulian], Brachacki A[ntoni]: Le traitement des lombalgies sciatiques par la traction discontinue. W: IV e Congrès International du Médecine Physique Paris 6—11 Septembre. *Excerpta Medica* nr 76 [Streszczenie w j. polskim]: W: Rehabilitacja. Zbiór prac z lat 1955—1965. Pod red. W. Degi. Warszawa 1966, s. 331. [Wspólnie z] Knychalska - Karwan Z[ofia]: O zależności siły mięśniowej od stanu odżywiania. *Wych. Fiz. i Sport.* T. 8: 1964, nr 3, s. 349—353, tab., bibliogr. [Wspólnie z] Zielińska S[tefania]: Spezifische Organisationsformen der Rehabilitation der Hemiplegie-Kranken. W: Internationales Symposion über Rehabilitation. Halle/Saale 26—29 October 1964.
- 1965 Rola wychowania fizycznego w zapobieganiu chorobom układu nerwowego i starzeniu się. *Rocznik Nauk. WSWF Kraków.* T. 3: 1965, s. 115—122, tab., wyk., bibliogr., Sod., Sum. [Wspólnie z] Agacińska Łucja, Brachacki Antoni: Wpływ zabiegów fizykalnych na elastyczność mięśni u chorych z porażeniem połowicznym. *Rocznik Nauk. WSWF Kraków.* T. 3: 1965, s. 115—122, tab., wyk., bibliogr., Sod., Sum. [Wspólnie z] Klimek A[dam], Kubica R[yszard]: Les recherches pneumographiques pendant „le travail limité” en fonction de la charge et du rythme. W: Poumon, respiration et sport. 1-er Congrès Européen de Médecine Sportive Prague 10—12 Juin 1963, Prague 1965, s. 79—84, wyk. [Streszczenie w j. polskim]. W: Rehabilitacja. Zbiór prac z lat 1955—1965. Pod red. W. Degi. Warszawa 1966, s. 282. [Wspólnie z] Knychalska - Karwan Zofia: Ocena wydolności mięśniowej u sportowców. *Kult. Fiz.* T. 18: 1965, nr 6, s. 371—374. [Wspólnie z] Knychalska - Karwan Zofia: Zastosowanie próby duszności jako uzupełnienia prób czynnościowych układu krążenia oddechowego (Streszczenie pracy wygłoszonej w dn. 28 XI 1953 na Konferencji Naukowej Stow. Lekarzy Sportowych w Poznaniu). *Rocznik Nauk. WSWF Kraków.* T. 3: 1965, s. 123—125, tab., Sod., Sum.
- 1966 [Wspólnie z] Gąterski J[ulian], Klimek A[dam], Knychalska - Karwan Z[ofia]: Badanie elektroencefalograficzne w warunkach doświad-

czalnej dyspnoe. *Folia Med. Crac.* T. 18: 1966, s. 629—639, tab., wyk., bibliogr., Sod., Sum., To samo odb.

Fizjologiczne podstawy usprawnienia ruchowego. Warszawa 1966 *Sport i Turystyka* 8° ss. 159, tabl. 8, tab., rys.

Lecznico-wychowawcze zagadnienia w przystosowaniu do życia dzieci z uszkodzeniem mózgu. *Rocznik Kom. Nauk. Pedag. PAN Oddz. Kraków R.* 5: 1965, s. 3—4, ilustr., tab. (Streszczenie). Rehabilitacja. Zbiór prac z lat 1955—1965. Pod red. W. Degi. Warszawa 1966, s. 328.

Społeczne znaczenie rehabilitacji leczniczej w dziecięcym porażeniu mózgowym. Materiały z I Krajowego Zjazdu Sekcji Lekarzy Polskiego Towarzystwa Walki z Kalectwem. Poznań 20—21 listopada 1964. Poznań 1965 (Streszczenie): Rehabilitacja. Zbiór prac z lat 1955—1965. Pod red. W. Degi. Warszawa 1966, s. 328.

Rehabilitacja chorych z porażeniem połowicznym. Polskie Towarzystwo Walki z Kalectwem. Materiały z Konferencji Trzebnica 31 V—1 VI 1963, Poznań 1964 (Streszczenie): Rehabilitacja. Zbiór prac z lat 1955—1965. Pod red. W. Degi. Warszawa 1966, s. 304.

Opieka domowa nad chorym po udarze mózgu. Warszawa 1966. Państw. Zakł. Wyd. Lek. 8° ss. 68, nlb. 4, ilustr.

1966 [Wspólnie z] Zielińska Stefania: Organizacja leczniczej rehabilitacji chorych po urazach mózgowych. W: Rehabilitacja. Zbiór prac z lat 1955—1965. Pod red. W. Degi. Warszawa 1966, s. 125—130, ilustr., wyk., Sod., Sum.

1967 Rehabilitacja lecznicza chorych w wieku podeszłym. *Ref. Szpitaln. Pol.* T. 11: 1967 nr 6, s. 288—290, Rez., Sum.

Ergographic investigations in the rehabilitation of hemiplegic patients. W: Disability prevention — rehabilitation. Proceedings of the Ninth World Congress of the International Society for Rehabilitation of the Disabled. Copenhagen, Denmark. June 23—29, 1963, s. 84—87, wyk., referen. International Society for Rehabilitation of the Disabled. (Streszczenie) W: Rehabilitacja. Zbiór prac z lat 1955—1965. Pod red. W. Degi. Warszawa 1966, s. 303.

[Wspólnie z] Knyszalska-Karwan Z[ofia]: La valeur tests psychomoteurs dans l'appréciation de l'entraînement sportif. Roma 1967 8° ss. 6, tab. Estratto degli Atti del Simposio Internazionale di Medicina Psicosomatica Sportiva. Roma, 15 Settembre 1967. Settimana Psicosomatica Internazionale. Roma 11—16 Settembre 1967.

[Wspólnie z] Damasiewicz M[aria], Pachalowski A[dam]: Les facteurs psychosomatiques au cours d'une reeducation sportive des handicapés physiques. Roma 1967 8° ss. 5, tab. Estratto degli Atti del Simposio Internazionale di Medicina Psicosomatica Sportiva. Roma, 15 Settembre 1967. Settimana Psicosomatica Internazionale. Roma 11—16 Settembre 1967.

ADAM PAÇHALSKI

1956 Złamanie marszowe. *Probl. Lek. R.* 3: 1956, s. 263.

1957 Złamanie kości ramieniowej w czasie rzutu granatem. *Probl. Lek. R.* 4: 1957 nr 1, s. 5.

Aparaty ortopedyczne z lekkiego metalu i tworzyw sztucznych dla dzieci z wiotkimi porażeniami. W: Streszczenia referatów II Krajowego Zjazdu Pol. Tow. do Walki z Poloimyelitis. Kraków 1960 s. 20.

1960 Profesor Ludwik Bierkowski, twórca gimnastyki ortopedycznej w Polsce. *Przegl. Lek. R.* 16: 1960 nr 1, s. 28—29. To samo odb.

- 1961 Aparat do ćwiczeń po operacjach wytwórczych stawu łokciowego. *Chir. Narz. Ruchu i Ortop.* T. 26: 1961, s. 445—447, ilustr., Sod., Sum.
- 1962 Kosmetische Armprothese aus Epoksyopoliamid-Harz. *Beitr. z. Orthop. u. Traumatol.* 1962 Hft 12, s. 691, ilustr.
- 1963 Hakim Polandi. *Służba Zdr.* R. 15: 1963 nr 18, s. 3, ilustr.
Lecznice usprawnianie w leczeniu zwichnięcia stawów biodrowych. Sprawozdanie z działalności Oddz. Krak. Pol. Tow. Ortop. i Traumat. za rok 1962. *Chir. Narz. Ruchu i Ortop.* T. 28: 1963 nr 4, s. 463, referat.
Trzeba bardzo chcieć. Doniesienie z obozu sportowo-rehabilitacyjnego. *Weteran* 1963 nr 21, s. 8.
Usprawnienia chorych po dermoartroplastyce. *Wych. Fiz. i Sport.* T. 7: 1963 nr 3, s. 315—325, ilustr., tab., bibliogr., Sum., Sod.
Usprawnianie ruchowe i środki fizykalne w leczeniu wrodzonego niedorozwoju i zwichnięcia stawów biodrowych. *Kult. Fiz.* T. 16: 1963 nr 8, s. 520—524, ilustr., tab., bibliogr.
- 1965 Beinprothesen für amputierte Sportler. *Orthop. u. Traumatol.* 1965 Hft 7, s. 437, ilustr.
[Wspólnie z] Bała Marian: Wyprawa w Hindukusz (1962). *Taternik.* R. 41: 1965 nr 1—2, s. 14—15, ilustr.
- 1966 Badania nad metaplastją funkcjonalną tkanki łącznej i jej przydatnością w operacjach wytwórczych stawów. Kraków 1966 WSWF 8° ss. 66, tabl. 4, tab., bibliogr., Sum., Rez. Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego w Krakowie. Prace monograficzne. Nr 3.
- 1965 Functional metaplasia of cutaneous connective tissue as interpositional material in arthroplasty. *Folia Morphol.* R. 16: 1965 z. 1, s. 1.
- 1966 Zastosowanie wolnych przeszczepów skóry w leczeniu uszkodzeń narządu ruchu. *Wychow. Fiz. i Sport.* T. 10: 1966 z. 4, s. 71—76, rys., bibliogr., Sum.
[Wspólnie z] Damasiewicz M[aria], Grochmal St[anisław]: Les facteurs psychosomatiques au cours d'une reeducation sportive des handicapes physiques. Roma 1967, 8° ss. 5, tab. Estratto degli Atti del Simposio Internazionale di Medicina Psicosomatica Sportiva. Roma, 15 Settembre 1967. Settimana Psicosomatica Internazionale. Roma 11—16 Settembre 1967.

Katedra Kontroli Lekarskiej z Zakładem

STEFAN BĄK

- 1961 [Wspólnie z] Ostrowska L[idia]: Zagadnienie gimnastyki leczniczej w przewlekłych chorobach obwodowych tętnic. *Kult. Fiz.* R. 14: 1961 nr 12, s. 922—926, bibliogr.
- 1962 [Wspólnie z] Ostrowska Lidia: Gimnastyka lecznicza w przypadkach zaparzewego zapalenia żył. *Kult. Fiz.* R. 15: 1962 nr 1, s. 71—76, rys., bibliogr.
- 1963 Kultura fizyczna w kształtowaniu i utrzymaniu wydolności stóp. Film nauk.-dydak. Oprac. Lidia Bierzgalska. Oprac. techn. Stanisław Kula, konsultacja dr Stefan Bąk. Kraków 1963 Zakład Pomocy Nauk. WSWF Kraków.
- 1965 Postawa ciała jej wady i leczenie. Warszawa 1965, Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich 8° ss. 258, nlb. 1, tab., ilustr., bibliogr.

LIDIA BIERZGALSKA

- 1961 [Wspólnie z] Bąk S[tefan]: Zagadnienie gimnastyki leczniczej w przewlekłych chorobach obwodowych tętnic. *Kult. Fiz. R.* 14: 1961 nr 12, s. 922—926, bibliogr.
- 1962 [Wspólnie z] Bąk Stefan: Gimnastyka lecznicza w przypadkach zakrzepowego zapalenia żył. *Kult. Fiz. R.* 15: 1962 nr 1, s. 71—76, rys., bibliogr.
- 1963 Kultura fizyczna w kształtowaniu i utrzymaniu wydolności stóp. Film naukowo-dydaktyczny. Konsultacja naukowa Stefan Bąk. Oprac. techn. Stanisław Kula. Kraków 1963, Zakład Pomocy Nauk. WSWF Kraków.

WOJCIECH CZAJKOWSKI

- 1966 [Wspólnie z] Petek Stanisław: W sprawie wiązań narciarskich. *Kult. Fiz. R.* 19: 1966 nr 4, s. 86.

Katedra Higieny z Zakładem

ALEKSANDER KUBINYI

- 1963 Badania mikroklimatu namiotów i domków turystycznych (Doniesienie I). *Kult. Fiz. R.* 16: 1963 nr 11—12, s. 743—749, ilustr., tab., wyk., bibliogr. (Hasło aut. Kubina zamiast Kubinyi).
- 1964 Badanie mikroklimatu namiotów i domków turystycznych (Doniesienie II). W: Krajowe Sympozjum Biometeorologii Sportu Poznań, 12 września 1964. Poznań 1964, s. 63—70, ilustr., tab., wyk., bibliogr., Sum. Monografie, podręczniki, skrypty WSWF w Poznaniu. Ser. Monografie nr 2.
Badania powietrza wybranych sal gimnastycznych. W: I Krajowe Sympozjum Biometeorologii Sportu Poznań, 12 września 1964 r. Poznań 1964, s. 71—77, ilustr., tab., wyk., bibliogr., Sum. Monografie, podręczniki, skrypty WSWF w Poznaniu. Ser. Monografie nr 2.
- 1965 Montaż wiązań narciarskich. *Wych. Fiz. Hig. R.* 13: 1965 nr 10, s. 25—26, rys. Powietrze w salach gimnastycznych. *Kult. Fiz. R.* 18: 1965 nr 5, s. 269—273, ilustr., tab., wyk., bibliogr.
- 1966 Badanie wartości odżywczej herbaty z dodatkiem cytryny. *Kult. Fiz. R.* 19: 1966 nr 8—9, s. 310—311, tab., bibliogr.
Warunki meteorologiczne a wynik sportowy na przykładzie narciarstwa zjazdowego. W: II Krajowe Sympozjum Biometeorologii Sportu. *Roczniki Nauk. WSWF Poznań* 1966 z. 12, s. 435—439, rys., tab., bibliogr., Rés., Sum.; *Sport Wyczyn.* 1966 nr 10, s. 30—32, tab., ilustr.
[Toż samo wspólnie z]: Petek Leopold: *Kult. Fiz. R.* 19: 1966 nr 4, s. 177—179, ilustr., tab., bibliogr.
Wstępna ocena bioklimatu tras turystycznych. W: II Krajowe Sympozjum Biometeorologii Sportu Poznań, 17—18 września 1965. *Roczniki Nauk. WSWF Poznań* 1966 z. 12, s. 303—307, wyk., bibliogr., Rés., Sum.
- 1967 Paciorkowce czy gronkowce — wskaźnikiem drobnoustrojowego zanieczyszczenia powietrza. W: Szkoła a zdrowie dziecka (Materiały I Ogólnopolskiego Sympozjum Higieny Szkolnej w Studium Naucz. w Legnicy 13—14 maja 1967 r.). Warszawa 1967. Cz. II, s. 111—119, tab. powiel.

Katedra Teorii i Metodyki Wychowania Fizycznego z czterema zakładami

A. Zakład Pedagogiki i Metodyki Wychowania Fizycznego

HENRYK SMARZYŃSKI

- 1955 Dr Henryk Jordan — pionier postępowego wychowania fizycznego w Polsce. *Rocznik Nauk.-Dydakt. WSWP Kraków* 1955, z. 3, sz 227—235, bibliogr., powiel. Pierwsza Ogólnopolska Konferencja w sprawie naukowych podstaw teorii wychowania fizycznego i sportu. *Nowa Szk.* nr 2, s. 225—228.
- 1957 Działalność dr Henryka Jordana na polu nowoczesnego wychowania fizycznego w Polsce. (W 50-lecie śmierci). *Wych. Fiz. w Szk.* R. 15: 1957 nr 3, s. 4, 14 ilustr. Henryk Jordan pionier postępowego wychowania fizycznego w Polsce. *Problemy R.* 13: 1957 nr 6, s. 443—445, ilustr. Problem kryteriów oceny postępów w nauce. *Zesz. Nauk. Uniw. Jag. Ser. Nauk Społ. Psychol. Pedag.* 1957 nr 11, z. 1, s. 183—203, Rez., Sum. Stan współczesny kształcenia nauczycieli za granicą. *Rocz. Nauk.-Dydakt. WSP Kraków* 1957 z. 6, s. 58—67.
- 1958 Henryk Jordan pionier nowoczesnego wychowania fizycznego w Polsce. Kraków 1958 PWN 16° ss. 258, nlb. 5, tabl. 2, pl. 1, tab. PAN Oddz. w Krakowie. Komisja Nauk Pedagogicznych. Prace Monograficzne. T. 1. [Trzydziestolecie] 30-lecie Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie. *Życie Szk. Wyz.* R. 6: 1958 nr 6, s. 142—145. Powiat Busko Zdrój przed 1. IX. 1939—1945. Kraków 1960 PWN 16° s. 366, tabl. 12, map 1, bibliogr., Rez., Sum. [Praca nagrodzona przez „Politykę” 3. III. 1962]. Typowe trudności wychowawcze w klasie i w szkole na tle środowiskowym. *Ognisko.* R. 1: 1960 nr 1, s. 5—6, bibliogr.
- 1960 Zbliżenie szkoły do życia. *Ognisko.* R. 1: 1960 nr 2, s. 12, 13.
- 1961 Nowa Huta jako środowisko kulturalne oraz problem zainteresowań i czytelnictwa nowohuckiej młodzieży robotniczej. W: Zainteresowania, środowisko kulturalne, poziom umysłowy młodzieży. Wrocław 1961, s. 195—206. *Studia Pedagogiczne.* T. 9. Komitet Nauk Pedag. i Psychol. PAN. Płuca Krakowa i ośrodek wychowawczy. *Gaz. Krak.* R. 13: 1961 nr 91, s. 4, ilustr. Prawidłowe i nieprawidłowe wychowanie, problem reedukacji dzieci trudnych i wykolejających się. *Spraw. posiedz. Kom. Nauk Pedag. Styczeń—czerwiec* 1961. Kraków 1962, s. 117, PAN Oddz. w Krakowie (Doniesienie). Zasada systematyczności w nauczaniu. W: Wprowadzenie do teorii nauczania. Warszawa 1961 KiW, s. 398—411. Jan Bugajski 1908—1963. *Rocznik Nauk.* 1962 WSWF Kraków. T. 1: 1963, s. 143—204, tabl. 4, bibliogr.
- 1963 Henryk Jordan prekursor Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego i Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie. *Rocznik Nauk.* 1962 WSWF Kraków. T. 1: 1963, s. 143—204, tabl. 4, bibliogr. Kryteria ocen szkolnych. *Rocznik Nauk.-Dydakt. Psychologia* 1963 z. 16, s. 203—225, bibliogr. Wyższa Szkoła Pedag. w Krakowie. Perspektywy rozwojowe WSWF (w Krakowie). *Echo Krakowa.* R. 18: 1963 nr 228, s. 6.

Społeczne wykołajanie się dzieci i młodzieży. *Chowanna R.* 7: 1963 nr 3, s. 265—279, tab. bibliogr.

[Dwudziesty] XX Kongres Międzynarodowy Szkoły Nowoczesnej Pedagogiki Freineta we Francji. *Spraw. z posiedz. Komisji (Nauk. Pedag.) Styczeń—czerwiec 1964*. Kraków 1964, s. 81—82, PAN Oddz. w Krakowie; *Rocznik Nauk. WSWF Kraków*. T. 3. 1965, s. 227—282.

1964 Eksperymentalne szkoły podstawowe całodzienne półinternatowe w Niemieckiej Republice Demokratycznej i ich potrzeba społeczna. *Spraw. z posiedz. Komisji (Nauk. Pedag.) Lipiec—grudzień 1964*, Kraków 1964, s. 381—383, PAN Oddz. w Krakowie.

Nauczanie problemowe. *Spraw. z posiedz. Komisji (Nauk. Pedag.) Styczeń—czerwiec 1964*. Kraków 1964, s. 81—82, PAN Oddz. w Krakowie.

Perspektywy rozwojowe Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie. *Rocznik Nauk. 1962 WSWF Kraków*. T. 2: 1964, s. 385—389, ilustr., rys., tab.

1965 [Dwudziesty pierwszy] XXI Kongres Międzynarodowy Szkoły Nowoczesnej. *Ruch Pedag. R.* 7: 1965 nr 4, s. 82—85.

[Dwudziesty pierwszy] XXI Kongres Międzynarodowy Szkoły Nowoczesnej Pedagogiki Freineta Brest (Francja). 12—16 kwietnia 1965. *Spraw. z posiedz. Komisji Nauk. Pedag. Styczeń—czerwiec 1965*. Kraków 1965, s. 96—100. PAN Oddz. w Krakowie; *Rocznik Nauk. WSWF Kraków*. T. 4/1: 1965, s. 297—301.

Naukowe podstawy eksperymentu pedagogicznego. *Głos Naucz.* 1965 nr 38, s. 6—7, bibliogr.

Potrzeba kształcenia nauczycieli na poziomie półwyższym i wyższym w Polsce Ludowej. *Ruch Pedag. R.* 7: 1965 nr 3, s. 65—68.

Redaktor naczelny i przewodniczący Komitetu redakcyjnego *Roczników Naukowych Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie*.

MARIA CEPURSKA

1958 Langhoff-Mundt: Piłka ręczna drużyn 7-mio osobowych. Tłum. z j. niemieckiego [wspólnie z] Władysław Stawiarski. *Biuletyn Szkoleniowy*, Związek Piłki Ręcznej w Polsce. 1958 nr 7, ss. 27, knlb. 20, tabl., dod. powiel. (Tyt. oryg.): Langhoff-Mundt: Hallenball. Berlin 1958.

Wskazówki do rocznego planu pracy w piłce ręcznej. Tłum. z j. niemieckiego [wspólnie z] Władysław Stawiarski. W: Materiały szkoleniowe i organizacyjne dla trenerów piłki ręcznej. Warszawa 1958 ZPR 4°, ss. 93, powiel. (Tyt. oryg.): Anleitung zum Jahrestrainingsplan Handball. Magdeburg 1954.

1961 Spostrzeżenia nad zachowaniem się obwodowego przepływu krwi u sportowców. *Wych. Fiz. i Sport*. T. 5: 1961 nr 3, s. 255—267, ilustr., rys., wyk., Sod., Sum.

1962 Recl J., Hirsch R.R.: *Wesołe zabawy*. Tłum. z j. niem. *Wych. Fiz. Hig.* R. 10: 1962 nr 6, s. 17—19, ilustr. (Tyt. oryg.: *Frohes Spielen*. Frankfurt/M 1955.

1966 Współczynnik krążeniowo-oddechowy Skibińskiego u studentów Akademii Medycznej i Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie. *Rocznik Nauk. WSWF Kraków*. T. 5: 1966, s. 145—153, wyk., tab., bibliogr., Rez., Sum.

[Wspólnie z] Telesz E[lżbieta]: Wyrzut sercowy a masa beztłuszczowej tkanki człowieka. W: X Zjazd Polskiego Towarzystwa Fizjologicznego Lublin, 13. IX—17. IX. 1966 r. Referaty, sympozja i streszczenia komunikatów. Lublin 1966,

s. 249—250 [Doniesienie] (Opracowanie tematu oparte na badaniach studentów AM i WSWF w Krakowie).

JERZY CIERNIAK

- 1954 Osnowa-temat. Artykuł dyskusyjny. *Wych. Fiz. w Szk.* R. 2: 1954 nr 4, s. 20—24, tab.
Nauka podstawowej jazdy na łyżwach i organizacja zawodów (łyżwiarskich na Zimowych Igrzyskach Harcerskich). *Wych. Fiz. w Szk.* R. 2: 1954 nr 6, s. 23—30, tab.
Systematyka rozwojowa ćwiczeń. *Kult. Fiz.* R. 8: 1954 nr 7, s. 549—552, rys.
- 1955 Lekcja zabaw i gier na śniegu bez przyborów. *Wych. Fiz. w Szk.* R. 3: 1955 nr 1, s. 47—48, tab., bibliogr.
Uwagi o zbieraniu materiału i organizacji wystaw przedmiotowych na tle doświadczeń województwa krakowskiego. *Wych. Fiz. w Szk.* R. 3: 1955 nr 2, s. 10—17, ilustr.
Nauka pływania stylem klasycznym na koloniach letnich. *Wych. Fiz. w Szk.* R. 3: 1955 nr 3, s. 19—26, ilustr., tab.
- 1956 Jeszcze w sprawie osnowy rozwojowej. *Wych. Fiz. w Szk.* R. 4: 1956 nr 5, s. 4—8.
- 1960 Nauczanie zabaw i gier w liceum pedagogicznym. *Wych. Fiz. w Szk.* R. 8: 1960 nr 4, s. 10—11, ilustr.
O nowym programie wychowania fizycznego [w szkole podstawowej]. *Wych. Fiz. Hig.* R. 8: 1960 nr 5, s. 9—11.
Tabele — jeden ze środków poglądowych w nauczaniu metodyki w.f. *Wych. Fiz. Hig.* R. 8: 1960 nr 7—8, dod., s. 53—60, tab.
- 1962 W sprawie prac nad nowymi programami. *Wych. Fiz. Hig.* R. 10: 1962 nr 1, s. 9—11.
Zarys projektu nowego programu wychowania fizycznego dla szkół 8-letnich. *Wych. Fiz. Hig.* R. 10: 1962 nr 6, s. 3—7, tab.
- 1962 Wychowanie fizyczne — materiał nauczania (2 godz. tyg.) W: Program nauczania 8-klasowej szkoły podstawowej. *Wych. Fiz. Hig.* 10: 1962 nr 10, dod., s. 58—68. [Wyjątek z] Jerzy Cierniak: Projekt programu dla klas 1—4.
- 1967 Osnowy lekcyjne dla klas IV—V. W: Wychowanie fizyczne w szkołach podstawowych bez sal gimnastycznych. Warszawa 1967, s. 66—110, ilustr.

Zakład Psychologii

STEFAN SUCHOŃ

- 1961 Guilford Joy P., Comrey Andrew L.: *Pomiar w psychologii*. Tłum. [z j. ang.]... Wrocław 1961 Ossolineum 8°, ss. 67, nlb. 1.
[Wspólnie z] Dzierżanka Anna: Słowo wstępne. W: Příhoda Václav. Wstęp do psychologii pedagogicznej. Warszawa 1961, PZWSz, s. 5—8.
Egzaminy w świetle opinii i postaw młodzieży. W: Rozwój i wychowanie. Praca zbiorowa ku czci profesora Stefana Szumana w 35-lecie Katedry Psychologii Pedagogicznej Uniwersytetu Jagiellońskiego. Warszawa 1963 „Nasza Księgarnia”, s. 147—164, bibliogr., Rez., Sum.
Wprowadzenie. W: Rudik P. A. Psychologia sportu. (Wstępem opatrzył...) Warszawa 1961, Sport i Turystyka, s. 5—7.

D. Zakład Historii i Organizacji Kultury Fizycznej

KAZIMIERZ TOPOROWICZ

- 1960 40 lat górnych i chmurnych stolicy polskiego piłkarstwa. *Tempo* R. 13: 1960 nr 6, s. 2, nr 8, s. 3, nr 9, s. 2, nr 10, s. 3, nr 11, s. 3.
- 1962 Cztery lata koedukacji (w Domu Studenckim WSWF w Krakowie). *Dziennik Pol. R.* 18: 1962 nr 63, s. 4.
- 1963 Absolwenci Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego i Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie w latach 1927—1960. *Rocznik Nauk. 1962 WSWF Kraków*. T. 1: 1963, s. 417—447, tab.
Pracownicy Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego i Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w latach 1927—1960. *Rocznik Nauk. 1962 WSWF Kraków*. T. 1: 1963, s. 357—418, tab.
Prace magisterskie absolwentów Studium Wychowania Fizycznego UJ za lata 1927—1939 i Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie za lata 1945—1960. *Rocznik Nauk. 1962 WSWF Krak.* T. 1: 1963, s. 305—348, tab.
- 1964 Absolwenci Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie w latach 1961—1962. *Rocznik Nauk WSWF Kraków*. T. 2: 1964, s. 406—407.
Prace magisterskie absolwentów Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie za lata 1961—1962. *Rocznik Nauk. WSWF Kraków*. T. 2: 1964, s. 391—405, tab.
Pracownicy naukowci Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie w latach 1960—1962. *Rocznik Nauk. WSWF Krak.* T. 2: 1964, s. 408—414, tab.
- 1965 Działalność Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Krakowie na polu wychowania fizycznego i sportu pod koniec XIX i na początku XX wieku (1885—1914). *Rocznik Nauk. WSWF Kraków*. T. 4: 1965 cz. 1, s. 153—249, Rez., Sum.
Geneza i rozwój organizacyjny Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Krakowie w latach 1885—1914. *Rocznik Nauk. WSWF Kraków*. T. 5: 1966, s. 63—113, tab., wykr., bibliogr., Rez., Sum.
- 1965 Zestawienie tematów prac magisterskich absolwentów Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie za lata 1962/63—1964/65. *Rocznik Nauk. WSWF Kraków*. T. 5: 1966, s. 309—323.
- 1967 Ludwik Bierkowski (1801—1960). *Wych. Fiz. i Sport*. T. 11: 1967 nr 1, s. 103—105, bibliogr.
Tadeusz Browicz (1847—1928). *Wych. Fiz. i Sport*. T. 11: 1967, s. 149—150, bibliogr.
Edmund Cenar (1856—1913). *Wych. Fiz. i Sport*. T. 11: 1967 nr 2, s. 117—119, bibliogr.
Edward Madejski (1832—1902). *Wych. Fiz. i Sport*. T. 11: 1967 nr 1, s. 107—109, bibliogr.
W.f. i muzyka. *Świat*. R. 17: 1967 nr 30, s. 2. (Artykuł polemiczny: odpowiedź na art. Jerzego Waldorffa pt. Konstany Andrzej Kulka. *Świat*. R. 17: 1967 nr 27).
Cybulski Napoleon Nikodem (1854—1919). *Wych. Fiz. i Sport*. T. 11: 1967 nr 4, s. 163—165, bibliogr.
Piasecki Eugeniusz Witold (1872—1947). *Wych. Fiz. i Sport*. R. 11: 1967, s. 170—174, bibliogr.

- Piasecki Wenanty (1832—1909). *Wych. Fiz. i Sport*. T. 11: 1967 nr 4, s. 168—170, bibliogr.
- Tyszecki Teofil (1864—1910). *Wych. Fiz. i Sport*. R. 11: 1967 nr 3, s. 149—150, bibliogr.

Katedra Teorii i Metodyki Sportów

A. Zakład Teorii i Metodyki Ćwiczeń Muzyczno-Ruchowych i Tańców Ludowych

HELENA KUBALSKA

- 1967 Zabawy i gry małych dzieci. Zebrane i przetłum. z ros. przez ... przystosowała i opatrzyła dodatkowymi uwagami Janina Pizłówna. Kraków 1947 Okr. Instr. WF KOSK w Krakowie 4°, ss. 41 powiel. Skrypt dla Kursu dla nauczycieli w.f. w zakładach kształcenia nauczycieli. (Tyt. oryg. *Igry dla dośkolników*).
- 1949 Układ ćwiczeń gimnastycznych dla kobiet. Pokaz zbiorowy. (I Nagroda w konkursie Związkowej Rady Kultury Fizycznej i Sportu). Warszawa 1949 (Druk. ZMP) 8°, ss. 50. Centralna Rada Związków Zawodowych w Polsce. Biblioteczka Wychowania Fizycznego i Sportu nr 4.
- 1957 Zabawy rytmiczne. *Wych. Fiz. w Szk.* R. 5: 1957 nr 6, s. 27—31.
- 1958 Sprawozdanie z Międzynarodowego Wakacyjnego Kursu Tańców we Wiedniu w dniach 30.VI—12.VII.58. *Kult. Fiz.* T. 12: 1958 nr 12, s. 897—902, ilustr.
- 1960 [Wspólnie z] Łukowska Alina: Ćwiczenia kształtujące dla dziewcząt z użyciem przyboru. *Wych. Fiz. Hig.* R. 8: 1960 nr 5, dod., s. 37—41, rys.
Ćwiczenia zadaniowe i kształtujące obręczą. *Wych. Fiz. Hig.* R. 10: 1960 nr 10, dod., s. 69—72, ilustr.
- 1964 Tańce regionalne. *Wych. Fiz. Hig.* R. 12: 1964 nr 9, dod., s. 61—67, nuty.
- 1965 Program wychowania muzycznego. W: Program wyższych szkół wychowania fizycznego. Cz. 2. Warszawa 1965, s. 227—229.
[Wspólnie z] Nożyńska Zofia: Program nauczania gimnastyki artystycznej. W: Program wyższych szkół wychowania fizycznego. Cz. 2. Warszawa 1965, s. 157—167.
- 1966 Sprawozdanie z VII Mistrzostw Polski w gimnastyce artystycznej. *Gimnastyka* 1966 nr 3, s. 62—67.
- 1967 [Wspólnie z] Janowska B[arbara], Mazurkiewicz A[nn], Tomasiak J[acek]: Tańce regionalne. Kraków 1967 (Druk. Zakł. Pomocy Nauk. i Dydak. AWF w Warszawie) 8°, ss. 145, rys., nuty, Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego w Krakowie. Wydawnictwa skryptowe. Nr 7.

BARBARA JANOWSKA

- 1965 Kilka tańców czeskich. *Wych. Fiz. Hig.* R. 13: 1965 nr 9, s. 16—18, nuty.
[Wspólnie z] Panek Stanisław: *III Spartakiada ČSR w Pradze 1965 r.* *Kult. Fiz.* R. 18: 1965 nr 78, s. 393—395, ilustr.
- 1967 [Wspólnie z] Kubalska H[elena], Mazurkiewicz A[nn], Tomasiak J[acek]: Tańce regionalne. Kraków 1967. (Druk. Zakł. Pomocy Nauk. i Dydak. AWF w Warszawie) 8°, ss. 145, nuty, powiel. Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego w Krakowie. Wydawnictwa skryptowe nr 4.

ANNA MAZURKIEWICZ

- 1967 Badania nad umuzykalnieniem i reakcją ruchową dzieci. *Kult. Fiz. R.* 20: 1967 nr 2, s. 76—78, tab., wyk., bibliogr.
Przykłady ćwiczeń ożywiających do lekcji w.f. *Wych. Fiz. Hig. R.* 15: 1967 nr 5, s. 12—13.
[Wspólnie z] Janowska B[arbara], Kubalska H[elena], Tomasiak J[acek]: Tańce regionalne. Kraków 1967 (Druk. Zakł. Pomocy Nauk. i Dydak. AWF w Warszawie) 8°, ss. 145, nuty, powiel. Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego w Krakowie. Wydawnictwa skryptowe nr 4.

JACEK TOMASIK

- 1961 Z działalności naukowo-badawczej i dydaktycznej w zakresie tańca ludowego w Polsce w latach 1945—1960. *Etnografia Polska*. T. 4: 1961, s. 343—349, bibliografia w przypisach.
1967 [Wspólnie z] Romanowicz Maria: Tańce mieszczan żywieckich. Warszawa 1967. Centralna Poradnia Amatorskiego Ruchu Artystycznego, 8°, ss. 200 + (Wkładka muzyczna na akordeon oprac. Lech Puchnowski, s. nlb. 2,13 + wkładka muzyczna na fortepian oprac. Roman Smoczyński, s. nlb. 2,14).
[Wspólnie z] Janowska B[arbara], Kubalska H[elena], Mazurkiewicz A[nną] Tańce regionalne. Kraków 1967 (Druk. Zakł. Pomocy Nauk. i Dydak. AWF w Warszawie). 8°, ss. 145 nuty, powiel. Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego w Krakowie. Wydawnictwa skryptowe nr 4.

B. Zakład Teorii i Metodyki Gimnastyki

LUDOMIR MAZUREK

- 1952 Praca działu gimnastyki w Wyższej Szkole Wychowania Fizycznego w Krakowie. *Kult. Fiz. R.* 6: 1957 nr 5, s. 370—376.
1965 Program nauczania gimnastyki mężczyzn. W: Program wyższych szkół wychowania fizycznego. Cz. 2. Warszawa 1965 GKKFiT, s. 123—140.
1967 Gimnastyka podstawowa. Słownictwo-systematyka. Warszawa 1957, Sport i Turystyka, 8°, ss. 265, nlb. 2, ilustr., bibliogr.

ALICJA CICHALEWSKA

- 1959 Biomechanika przewrotu w przód z rozbiegu i odbicia obonóż. *Kult. Fiz. R.* 13: 1959 nr 11—12, s. 723—732, rys.
1960 Biomechaniczna analiza ruchów. W: Wypisy do ćwiczeń z biomechaniki. Kraków 1960, s. 84—90, powiel.
Biomechaniczna analiza ćwiczeń statycznych. W: Wypisy do ćwiczeń z biomechaniki. Kraków 1960, s. 43—66, powiel.
1961 [Wspólnie z] Kwapulińska Wanda: Postawa ciała 14—17-letnich uczniów niektórych szkół krakowskich. *Kult. Fiz. R.* 14: 1961 nr 9, s. 597—604, ilustr., tab., wyk.
1963 [Wspólnie z] Miernik Czesława: Przykłady ćwiczeń śródwarsztatowych dla żeńskich szkół zawodowych. *Wych. Fiz. Hig. R.* 11: 1963 nr 7, do. 49—56, ilustr., wyk., nuty.

[D. D. D o n s k i j] D. D. D o Ń s k i: Biomechanika ćwiczeń fizycznych. Tłum. [z ros. rozdz. 3]. Warszawa 1963, s. 73—74.

- 1965 Sprawozdanie z obrad V Międzynarodowego Kongresu Stowarzyszenia Wychowania Fizycznego i Sportu Kobiet i Dziewcząt. *Rocznik Nauk WSWF Kraków*. T. 5: 1966, s. 291—294.
- 1966 Sprawozdanie z V Międzynarodowego Kongresu Stowarzyszenia Wychowania Fizycznego i Sportu Dziewcząt i Kobiet. *Kult. Fiz. R.* 19: 1966, s. 408—411, ilustr.

ALINA ŁUKOWSKA

- 1946 O kulturę fizyczną wczasów. *Życie Sportowe*. Dod. do Dziennika Polskiego 1946 nr 8.
- 1947 W sprawie zorganizowanych wczasów. *Sport i Wczasy*. R. 1: 1947 nr 23, s. 7.
- 1956 Uwagi o przygotowaniu sprawnościowym młodzieży wstępującej na wyższe studia wychowania fizycznego. *Kult. Fiz. R.* 10: 1956 nr 5, s. 364—373, tab.
Układ gimnastyki artystycznej klasy młodzieżowej. Warszawa 1956/57 16°, ss. 6. Biblioteka Instrukcji i Regulaminów Sportowych.
- 1957 Jeszcze o gymnastradzie. *Sport. R.* 13: 1957 nr 92.
- 1959 Uwagi i materiały z międzynarodowego kursu wychowania fizycznego w Austrii. *Wych. Fiz. w Szk.* R. 7: 1959 nr 1, s. 21—25, tab.; nr 2, s. 15—16.
- 1960 O środkach zwiększających atrakcyjność lekcji wychowania fizycznego. *Wych. Fiz. Hig. R.* 8: 1960 nr 1, s. 6—9.
[Wspólnie z] K u b a l s k a Helena: Ćwiczenia kształtujące dla dziewcząt z użyciem przyboru. *Wych. Fiz. Hig. R.* 8: 1960 nr 5 wkładka, s. 37—41, rys.
- 1961 [Trzecia] III Gymnaestrada w Stuttgarcie — okiem obserwatora. *Wych. Fiz. Hig. R.* 9: 1961 nr 9, s. 11—15, ilustr., tab.
Układ ćwiczeń z przyborem dla dziewcząt. Akompaniament muzyczny, oprac. M. Kowalska. *Wych. Fiz. Hig. R.* 9: 1961 nr 10, s. 12—20, ilustr., rys., nuty.
- 1962 R o g e r Jaqueline: Muzyka i ruch. Przekł. z j. franc., *Kult. Fiz. R.* 15: 1962 nr 2, s. 155—158.
- 1963 Ćwiczenia oswajające z przyrządem. *Wych. Fiz. i Hig. R.* 11: 1963 nr 2, s. 13—15, rys., bibliogr.
Obserwacje nad rozwojem morfologicznym i ruchowym dziewcząt. *Wych. Fiz. Hig. R.* 11: 1963 nr 7, s. 3—6 wykr.
- 1955 [Wspólnie z] W y s o c k a Tacjana, N o ż y Ń s k a Zofia: Gimnastyka artystyczna. W: Układy ćwiczeń obowiązkowych w gimnastyce sportowej akrobacyjnej dla kobiet i mężczyzn w klasach, młodzieżowej III, II i I na lata 1956—1957. Warszawa 1955, s. 205—271.
- 1964 Próba oceny rozwoju morfologicznego i ruchowego studentek I roku WSWF i UJ. *Kult. Fiz. R.* 17: 1964 nr 9, s. 535—540, tab., wykr.
Rozwój morfologiczny i ruchowy dziewcząt krakowskich w wieku 7,5—17,5 lat. *Rocznik Nauk. 1962 WSWF Kraków*. T. 2: 1964, s. 239—319, tab., rys., wykr., bibliogr., Sod., Sum.
- 1965 Zasób ćwiczeń z użyciem skakanki. *Wych. Fiz. Hig. R.* 13: 1965 nr 8, s. 13—16.
[Wspólnie z]: W i n n i c k a K.: Program nauczania gimnastyki kobiet. W:

Program Wyższych Szkół Wychowania Fizycznego. Cz. 2 (plan studiów, wykłady, ćwiczenia). Warszawa 1965, s. 141—156.

[Wspólnie z] Skirlińska J[anina]: Wskazówki metodyczne i elementy przygotowawcze do zasadniczych ćwiczeń stosowanych w gimnastyce żeńskiej (w ramach programu WSWF). Kraków 1967 [Druk.] (Zakł. Pom. Nauk. i Dyd. Akad. Wych. Fiz.) 8°, ss. 163, rys., powiel. Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego w Krakowie. Wydawnictwa skrytowe nr 6.

1966 Rozwój morfologiczny i ruchowy studentek WSWF i UJ. Doniesienie drugie. *Kult. Fiz. R.* 19: 1966 nr 8—9, s. 272—274, tab., wykr.

1966 Dalsze uwagi o rozwoju morfologicznym i ruchowym studentek WSWF i UJ. Streszczenie doniesienia wygłoszonego na Seminarium XV-lecia Studium WF Szkół Wyższych, Warszawa, 18—19. XII. 1965. W: Bibliografia z zakresu wychowania fizycznego i sportu w szkołach wyższych w okresie XV-lecia istnienia Studiów Wychowania Fizycznego (1950—1965). (Oprac. M. Nowacka i A. Skład). Warszawa 1966, s. 11.

CZESŁAWA MIERNIK

1963 [Wspólnie z]: Cichalewska Alicja: Przykłady ćwiczeń śródwarsztatowych dla żeńskich szkół zawodowych. *Wych. Fiz. Hig. R.* 11: 1963 nr 7, do. s. 49—56, ilustr., nuty.

ZBIGNIEW MIERNIK

1965 Sprawność ruchowa chłopców z miasta i ze wsi w wieku 7,5—15,5 lat. (Na podstawie materiału z miasta Krakowa i ze wsi Lutcza). *Rocznik Nauk. WSWF Kraków*. T. 4: 1965 cz. 2, s. 75—113, tab., wykr., bibliogr., Sod. Sum.

1966 Analiza XII Mistrzostw Polski Juniorów w gimnastyce sportowej w świetle uzyskanych rezultatów. *Gimnastyka* 1966 nr 3, s. 56—61, tab., rys.

JANUSZ NELICKI

1956 [Wspólnie z] Mieczkowski T[adeusz]: Przepisy zawodów w gimnastyce akrobatycznej. Warszawa 1956 Sport i Turystyka 16°, ss. 67, tabl. 1 Biblioteka Instrukcji i Regulaminów Sportowych.

1957 Roczny plan pracy w sekcji akrobatyki sportowej. Warszawa 1957. PZAS 16°, ss. 96.

1959 Akrobatyka sportowa. Regulamin sportowy i przepisy zawodów. Warszawa 1959 PZAS 16°, ss. 101, tab.

Praca w Szkolnym Kole Sportowym w okresie zimowym. *Biuletyn Kuratorium Okr. Szkol. Katow.* 1959 nr 9, s. 7—8, tab.

1961 Prezes, który nie narzeka (Polski Związek Akrobatyki Sportowej). Rozmowę przepr. Kazimierz Nowak. *Tryb. Ludu* 1961 nr 59, s. 8.

1962 Jeszcze w sprawie oceny z wychowania fizycznego. *Wych. Fiz. Hig. R.* 10: 1962 nr 8, s. 11—15, bibliogr.

1963 Próby dzielenia młodzieży na zastępy jednolite sprawnościowo. *Wych. Fiz. Hig. R.* 11: 1963 nr 9, s. 9—15, bibliogr.

Akrobatyka sportowa w latach walki o pełne prawa samodzielnej dyscypliny sportu (1953—1963). Cz. 1. Historia rozwoju akrobatyki w Polsce w latach 1953—1955 na tle krótkiego przeglądu historycznego w Polsce i świecie. [Oprac., ...]

Warszawa 1963 PZAS 4°, ss. 47, tab., powiel. Polski Związek Akrobatyki Sportowej.

1965 Roczny plan pracy szkoły w zakresie w.f. *Wych. Fiz. Hig.* R. 12: 1964 nr 3, s. 5—10, rys., tab.

[Wspólnie z] Grodzka Stanisława, Grodzki Zbigniew: Przepisy sędziowania akrobatyki sportowej. Oprac. Komisja... Warszawa 1965, PZAS (Druk Tekst.) 16°, ss. 164, tab., powiel. Polski Związek Akrobatyki Sportowej.

JANINA SKIRLIŃSKA

1964 Sprawozdanie z kursu sędziów. Kraków, 16—20 października 1964. *Gimnastyka* 1963 nr 6, s. 3—4.

1967 [Wspólnie z] Łukowska A[lina]: Wskazówki metodyczne i elementy przygotowawcze do zasadniczych ćwiczeń stosowanych w gimnastyce żeńskiej (w ramach programu WSWF). Kraków 1967 [Druk.] (Zakł. Pomocy Nauk. i Dydak. AWF) 8°, ss. 163, ryc., powiel. Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego w Krakowie. Wydawnictwa Sportowe nr 6.

JERZY WARDEGA

1967 Technika i metodyka skoków akrobatycznych dla młodzieży (Doniesienie wygłoszone na kursie trenerskim III st. w grudniu 1966). *Gimnastyka* 1967 nr 1, s. 31—36, ilustr.

C. Zakład Teorii i Metodyki Lekkiej Atletyki

EMIL DUDZIŃSKI

1953 Trening w biegach krótkich. Warszawa 1953, Rada Sportu CRZZ 4°, ss. 18, powiel. Skrypt.

1956 [Pięć] 5 zwycięstw Polaków podczas zawodów o Memoriał R. Harbiga. *Przeegl. Sport.* 1956 nr 117, s. 1, 3, ilustr.

Rekord sztafety w Mediolanie. *Lekka Atl.* [R. 1]: 1956 nr 3, s. 6, ilustr.

Z problemów treningowych sztafety 4×100 m kobiet. *Lekka Atl.* [R. 1]: 1956 nr 5, s. 7—8, tab.

1957 Z problemów sprintu kobiecego. *Lekka Atl.* [R. 2]: 1957 nr 6, s. 21—22, ilustr. Zima decyduje o wynikach sprintu. *Lekka Atl.* [R. 2]: 1957 nr 11—12, s. 5—7, ilustr.

[Wspólnie z] Panek Stanisław: Współzależność czasu, ilości kroków oraz tempa a kształtowanie się prędkości rzeczywistej w biegu na 100 m. *Wych. Fiz. i Sport.* T. 1: 1957, s. 134—165, rys., tab., wyk., Res., Sum.

[Wspólnie z] Mula Jan [i in.]: Lekka atletyka na XVI Igrzyskach Olimpijskich w Melbourne. Oprac., ... *Lekka Atl.* [R. 2]: 1957 nr 1, dod., s. 3—15, ilustr., tab.

1958 [Wspólnie z] Gralka H. [i in.]: [Szóste] VI Mistrzostwa Europy Sztokholm 1958. Sprawozdanie zbiorowe pod red. Jana Mulaka. Oprac., ... *Lekka Atl.* [R. 3]: 1958 nr 9, do., s. 22—22, ilustr., tab.

Czy sprint dominował na Mistrzostwach Europy (Sztokholmskie doświadczenia). *Lekka Atl.* [R. 3]: 1958 nr 11, s. 3—6, ilustr.

Sprinty kobiet. *Lekka Atl.* [R. 3]: 1958 nr 3, s. 3.

- Trening sprintera (zdobycie formy i jej utrzymanie). *Lekka Atl.* [R. 3]: 1958 nr 5/6, s. 4.
- Z problemów centralnego szkolenia — sprinty kobiet. *Lekka Atl.* [R. 3]: 1958 nr 3, s. 5.
- 1958 [Wspólnie z] G r a l k a Hubert [i in.]: Trening sprintera. (Zdobycie formy i jej utrzymanie). Oprac., ... *Lekka Atl.* [R. 3]: 1958 nr 5/6, dod., s. 9—12, ilustr.
- 1959 Biegi krótkie kobiet. Warszawa 1959 (Druk.) Zakł. Prod. Skryptów Politechn. Warsz. 4°, ss. nlb. 38, rys., tab., powiel. Wydawnictwo Polskiego Związku Lekkiej Atletyki. (nr 5).
- Sport najlepszym regulatorem w rozwoju organizmu kobiety. *Lekka Atl.* [R. 4]: 1959, nr 6, s. 7, ilustr.
- Stefan Nasielski. *Lekka Atl.* [R. 4]: 1959 nr 8, s. 35, ilustr.
- Wacław Soldan. *Lekka Atl.* [R. 4]: 1959 nr 4, s. 35.
- Kazimierz Fiałka. *Lekka Atl.* [R. 4]: 1959 nr 8, s. 35, ilustr.
- Zbigniew Garnuszewski. *Lekka Atl.* [R. 4]: 1959 nr 4, s. 35.
- 1960 Z zagadnień techniki biegu na 200 metrów. *Lekka Atl.* [R. 5]: 1960 nr 3, s. 8—9, ilustr.
- [Wspólnie z] M u l a k Jan [i in.]: Lekka atletyka na XVII Igrzyskach Olimpijskich Rzym 1960. Oprac., ... *Lekka Atl.* [R. 5]: 1960 nr 10, wkładka, s. 1—28, ilustr., tab.
- 1961 Uczelnia, sekcja i ośrodek specjalizacyjny (WSWF w Krakowie). Rozmowę przeprowadził Andrzej Biliński. *Lekka Atl.* [R. 5]: 1960 nr 5, s. 24.
- 1962 Analiza rozwoju lekkiej atletyki w Polsce w latach 1956—1961. Warszawa 1962 PZLA 4°, ss. 25.
- Jeden czy więcej szczytów w przygotowaniach do Tokio. *Lekka Atl.* [R. 7]: 1962 nr 7, s. 25—28, ilustr., wykr.
- 1962 Reprezentacyjny sprint (1946—1961 kobiety). *Lekka Atl.* [R. 7]: 1962 nr 3, s. 8—10, ilustr.
- Reprezentacyjny sprint (1946—1961 mężczyzn). *Lekka Atl.* [R. 7]: 1962 nr 4, s. 18—20, ilustr., wykr.
- Rzym—Belgrad. *Lekka Atl.* [R. 7]: 1962 nr 12, s. 20—21, ilustr., wykr.
- [Wspólnie z] B e z e g A[dam] [i in.]: Sprawozdanie zbiorowe z VII Mistrzostw Europy. Oprac., ... Belgrad 1962. *Lekka Atl.* [R. 7]: 1962 nr 10, dod., ss. 24, ilustr., tab.
- 1963 Całoroczna praca treningowa w sprincie i płótkach u kobiet w Polsce. Warszawa 1963 PZLA.
- Rozwój cech motoryczności w treningu polskich sprinterek. *Kult. Fiz.* R. 16: 1963 nr 7, s. 431—443, ilustr., tab., wykr.
- Uwagi na temat skuteczności szkolenia w lekkiej atletyce kobiet. *Lekka Atl.* [R. 8]: 1963 nr 3, s. 19—20, ilustr., wykr.
- [Wspólnie z] P a n e k St[anisław]: Nowa ocena oceny punktowej konkurencji lekkoatletycznych. (1) *Lekka Atl.* [R. 8]: 1963 nr 7, s. 15—17, wykr.
- 1964 Badania nad zależnością wyniku w biegu na 200 m od długości kroków i rytmu biegowego oraz ich znaczenie dla zagadnień techniki, taktyki i treningu sportowego. *Rocznik Nauk.* 1962 WSWF Kraków. T. 2: 1964, s. 199—236, tab., wykr., Rez., Sum.
- 1965 Ocena poziomu i rozwoju światowej lekkiej atletyki w latach 1953—1962. Kraków 1965 WSWF 8°, ss. 64, tab., wykr., bibliogr., Rez., Sum. Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego w Krakowie. Prace Monograficzne nr 2.

Pikajuoksum harjoitus. „Yleis Urheilu” Helsinki 1966 nr 36, s. 1—3.
 [Wspólnie z] Panek Stanisław: Ocena wyników w lekkiej atletyce w świetle nowej metody punktowej. *Rocznik Nauk. WSWF Kraków*. T. 3: 1965, s. 73—100, wykr., bibliogr., Sum., Rez.

- 1966 Ocena poziomu i postępu lekkiej atletyki kobiet w Polsce w latach 1957—1964. *Rocznik Nauk. WSWF Kraków*. T. 5: 1966, s. 155—172, tab., bibliogr., Rez., Sum.
- 1967 [Wspólnie z] Drużbiak W. [i in.]: Kształtowanie podstawowych cech motorycznych. Szybkość. Pod og. red. J. Mulaka i L. Ważnego. Warszawa 1967 PKOL 8°, ss. 144, ilustr., tab., wykr., bibliogr.

ADAM BEZEG

- 1958 Grupa skoku wzwyż (Z problemów centralnego szkolenia juniorów. 1) *Lekka Atl.* [R. 3]: 1958 nr 11, s. 9—10, ilustr.
- 1959 Główny warunek postępu. Opanowanie techniki przerzutowej. *Lekka Atl.* [R. 4]: 1959 nr 2, s. 10—13, ilustr., rys.
 Rys historyczny skoku wzwyż. *Lekka Atl.* [R. 4]: 1959 nr 6, s. 18—19, ilustr.
 Skok wzwyż. (nr 6). Warszawa 1959, ss. 60, ilustr., tab., bibliogr., powiel. Polski Związek Lekkiej Atletyki.
 Skok wzwyż techniką przerzutową. *Lekka Atl.* [R. 4]: 1959 nr 1, s. 4—6, 19, ilustr.
 Trening młodego skoczka wzwyż w okresie zimy. *Lekka Atl.* [R. 4]: 1959 nr 12, s. 13—14.
- 1960 Młodzieżowy skok wzwyż. *Lekka Atl.* [R. 5]: 1960 nr 4, s. 18—19, ilustr., tab.
 Trening młodego skoczka wzwyż w okresie budowania formy. *Lekka Atl.* [R. 5]: 1960, nr 5, s. 17.
 Międzynarodowe konferencje. Spotkania w Pradze (Międzynarodowa konferencja trenerów państw demokracji ludowej w Pradze 21—23. II. 1961). *Lekka Atl.* [R. 6]: 1961 nr 5, s. 23, ilustr.
- 1961 Przypadek czy mrówcza praca. O medalu J. Józwiakowskiej. *Lekka Atl.* [R. 6]: 1961 nr 4, s. 19—20, ilustr., wykr.
 Wpływ wzrostu, wagi i wieku na wyniki w skoku wzwyż. *Lekka Atl.* [R. 6]: 1961 nr 5, s. 11—12, ilustr., tab.
 Rozważania na temat skoku wzwyż juniorów i junierek. *Lekka Atl.* [R. 7]: 1962 nr 12, s. 16—19, ilustr., tab., wykr.
 Startować czy nie startować w zimie? [R. 7]: 1962 nr 2, s. 36—37, ilustr.
 [Wspólnie z] Biliński A. [i in.]: Sprawozdanie zbiorowe z VII Mistrzostw Europy. Oprac., ... Belgrad 1962. *Lekka Atl.* [R. 7] nr 10, dod., s. 1—24, ilustr., tab.
 Zobudil sa skok do vyšky v Polsku zo spánku? Trener a cvičitel 1962, nr 4, s. 230—235.
- 1963 Skok wzwyż. Warszawa 1963 Sport i Turystyka 8°, ss. 92, tabl. 4, ilustr.
 Seria Popularnych podręczników Lekkiej Atletyki [Nr] 6.
 Tréningove metody polských vyškarov. *Lehka Atlet.* 1963 nr 4.
 Ćwiczenia siłowe związane z techniką skoku wzwyż. (Ref.) *Kult. Fiz. R.* 16: 1963 nr 5—6, s. 371—374, rys.
 Ćwiczenia specjalne skoczka wzwyż. *Lekka Atl.* [R. 8]: 1963 nr 2, s. 10—11, ilustr.

Trening roczny młodych skoczków wzwyż. (2) Podział całorocznego treningu na okresy i zasadnicze akcenty pracy. *Lekka Atl.* [R. 8]: 1963 nr 1, s. 6—7, tab.
Zasadnicze błędy w skoku wzwyż i sposoby ich usuwania. *Lekka Atl.* [R. 8]: 1963 nr 3, s. 6—7.

Analiza porównawcza dwóch skrajnie zaawansowanych grup w skoku wzwyż. *Lekka Atl.* [R. 11]: 1966, nr 2, s. 13—14, tab.

1966 Analiza skoku wzwyż po pierwszym roku decentralizacji. Ogólna analiza 100 wyników. *Lekka Atl.* [R. 11]: 1966 nr 8, s. 14—16, ilustr., tab.

Białe plamy skoku wzwyż (2). *Lekka Atl.* [R. 11]: 1966 nr 1, s. 10—11, tab.

Nasi zagraniczni skoczkowie wzwyż (2). *Lekka Atl.* [R. 11]: 1966 nr 9, s. 10—11, ilustr., bibliogr.

Kilka uwag o naszych i zagranicznych skoczkach wzwyż. *Lekka Atl.* [R. 11]: 1966 nr 8, s. 7—8, tab., bibliogr.

FIGWER URSZULA

1962 W trosce o zaplecze w rzucie oszczepem. *Lekka Atl.* [R. 6] nr 9, s. 9—11, ilustr.

EUGENIUSZ KRUCZAŁAK

1958 Uwagi o technice startu niskiego. W: Trening sportowca. Oprac. Dudziński Emil [i in.]. *Lekka Atl.* [R. 3]: 1958 nr 5—6, dod., s. 15—18.

1959 Obciążenie psychiczne a wyniki i sukcesy w biegach krótkich. *Lekka Atl.* [R. 4]: 1959 nr 6, s. 19—21, ilustr.

Z problemów techniki biegów krótkich. *Lekka Atl.* [R. 4]: 1959 nr 3, s. 13—14, ilustr.

1960 Grzebać czy nie grzebać. [Technika biegu sprinterskiego]. *Lekka Atl.* [R. 5]: 1960, nr 3, s. 10—11.

Technika a rozluźnienie [w biegach krótkich]. *Lekka Atl.* [R. 5]: 1960 nr 2, s. 8—10.

1960 Wszechstronność i wczesna specjalizacja. *Lekka Atl.* [R. 5]: 1960 nr 8, s. 22, ilustr.

1961 Codzienna zaprawa poranna fundamentem treningu zawodniczego. *Lekka Atl.* [R. 6]: 1961 nr 5, s. 20—21.

Słabe przygotowanie ogólne młodych sprinterek. *Lekka Atl.* [R. 6]: 1961 nr 6, s. 15—16, ilustr., tab.

Wiek rozwojowy dziewcząt a nasilenie i metodyka treningu. *Lekka Atl.* [R. 6]: 1961 nr 1, s. 15, ilustr.

1962 Całoroczne doskonalenie startu niskiego. *Lekka Atl.* [R. 7]: 1962 nr 2, s. 6—7, ilustr.

Sprint i płotki kobiece. *Lekka Atl.* [R. 7]: 1962 nr 4, s. 21, tab.

1963 Całoroczny trening junierek w biegach krótkich i płotkach. Warszawa 1963 [Druk.] (Zakł. Wyd. Centr. Poradni Amat. Ruchu Art.) 4°, ss. 20, wyk. powiel. Polski Związek Lekkiej Atletyki.

Amerykańska szkoła sprintu. *Lekka Atl.* [R. 8]: 1963 nr 4, s. 4—5.

Amerykański trening sprinterów. *Lekka Atl.* [R. 8]: 1963 nr 2, s. 12—14, ilustr.

System treningowy sprinterów niemieckich. (1) *Lekka Atl.* [R. 8]: 1963 nr 7, s. 6—8, tab.: (2) nr 8, s. 9—10, ilustr.: (3) nr 9, s. 9—10.

Trening amerykańskich czterystumetrowców (1) *Lekka Atl.* [R. 8]: 1963 nr 5, s. 8—9: (2) nr 6, s. 4—5, tab.

- 1964 W gościnie u lekkoatletów Bułgarii. *Lekka Atl.* [R. 9]: 1964 nr 2, s. 8—9, ilustr.
- 1965 Z przyjacielską wizytą u sprinterów Rumunii. *Lekka Atl.* [R. 10]: 1965 nr 7, s. 12—13.
- 1966 Nie przeceniać znaczenia siły. *Lekka Atl.* [R. 11]: 1966 nr 8, s. 5—6.
Cechy specjalne sprinterów. *Lekka Atl.* [R. 11]: 1966 nr 9, s. 6—7, tab.
- 1967 Szybkość i wytrzymałość szybkościowa w sprincie (1) *Lekka Atl.* [R. 12]: 1967 nr 10, s. 3—5, ilustr.: (2) nr 11, s. 3—4, tab.
[Wspólnie z] Druźbiak W. [i in.]: Kształtowanie podstawowych cech motorycznych. Szybkość. Pod og. red. J. Mulaka i Z. Ważnego. Warszawa 1967 PKOL 8°, s. 144, ilustr., tab., wykr., bibliogr.

ROMUALD PIPUSZ

- 1966 Próba znalezienia nowej metody zapisu treningu. *Piłka Nożna R.* 11: 1966 nr 12, s. 4, 6—7, rys.
Wpływ rozgrzewki i wysiłku o maksymalnej intensywności na układ krążenia w grupie sprinterów. *Lekka Atl.* [R. 11]: 1966 nr 8 s. 3—4, tab., wykr.
- 1967 Fizjologiczne aspekty rozgrzewki. *Piłka Nożna R.* 12: 1967 nr 7, s. 1—5, ilustr.
[Wspólnie z] Liszka Roman: Wybrane przykłady ćwiczeń (Ciąg dalszy art. Próba znalezienia nowej metody zapisywania treningów). *Piłka Nożna R.* 12: 1967 nr 1, s. 1—6, rys.
Wybrane przykłady ćwiczeń z przyborem i na przyrządach dla piłkarzy. *Piłka Nożna R.* 12: 1967, nr 1, s. 4—6, ilustr.
Z problemów fizjologii sportu. *Piłka Nożna R.* 12: 1967, nr 7, s. 1—5, ilustr.
[Wspólnie z] Liszka Roman: Wybrane przykłady ćwiczeń specjalnych techniczno-taktycznych. Cz. III/A. *Piłka Nożna R.* 12: 1967 nr 5, s. 1—6, rys.
[Wspólnie z] Liszka Roman: Wybrane przykłady osnów treningowych. Cz. III/B. *Piłka Nożna R.* 12: 1967 nr 11, s. 1—8, rys.

KAZIMIERZ RUSIN

- 1966 Wybrane zagadnienia treningu miotacza kulą. *Lekka Atl.* [R. 11]: 1966 nr 5, s. 15—16.
Zagadnienia treningowe miotacza kulą. *Lekka Atl.* [R. 11]: 1966, s. 8—9, tabl.
[Wspólnie z] Druźbiak W. [i in.]: Kształtowanie podstawowych cech motorycznych. Szybkość. Pod og. red. J. Mulaka i Z. Ważnego. Warszawa 1967 PKOL 8°, ss. 144, ilustr., tab., wykr., bibliogr.

D. Zakład Teorii i Metodyki Pływania

ALEKSANDER ORCHOWSKI

- 1956 R a j k i Bela: Nawrót rekordzisty Europy Horsta Fritscha. Tłum. z j. niem., ... Pływ. R. 1: 1956 nr 6, s. 8—9, 14, ilustr., powiel.
- 1957 Głos ma mgr Aleksander Orchowski (O nowe formy pracy w sporcie pływackim). *Pływ.* R. 2: 1957 nr 1, s. 2.
- 1958 [Kitaev W.F.] Kitajew W.F.: O metodyce treningu sportowego w pływaniu w etapie przedstartowym (z j. ros. tłum., ...) W: Wybór artykułów z zakresu sportu pływackiego. Kraków 1958, s. 34—44, powiel.

- Lewin Gerhard: Trening pływaka wyczynowca w pływalni krytej ze szczególnym uwzględnieniem okresu przygotowawczego (z j. niem. tłum., ...) W: Wybór artykułów z zakresu sportu pływackiego. Kraków 1958, s. 34—44. powiel.
- Mertens Hanno: O możliwości powstania nowej techniki w stylu dowolnym przez połączenie kraulowej pracy ramion i ruchu delfinowego (kraul delfinowy) (z j. niem. tłum. i streścił...) W: Wybór artykułów z zakresu sportu pływackiego. Kraków 1958, s. 48—59, tab., powiel.
- Lewin Gerhard: Trening zawodniczy pływaka w okresie pływalni otwartej (z j. niem. tłum., ...) W: Wybór artykułów z zakresu sportu pływackiego. Kraków 1958, s. 22—33, tab., powiel.
- 1959 [Wspólnie z] Klemiński Florian: Przyczynek do (obserwacji) przebiegu IX Mistrzostw Europy w pływaniu, Budapeszt 31. VIII—6. IX. 1958. Materiały z IX Mistrzostw Europy w pływaniu, skokach i piłce wodnej, Budapeszt 31. VIII—6. IX. 1958. Kraków 1959, s. 5—42, tab., powiel.
- Hemsbergen Johann van: Znaczenie treningu interwałowego (z j. niem. tłum. i oprac., ...) W: Artykuły szkoleniowe z zakresu sportu pływackiego. Kraków 1959, s. 5—22, powiel.
- Aschoff J.: Gospodarka cieplna organizmu ludzkiego w wodzie (z j. niem. tłum. i oprac., ...) W: Zagadnienia szkoleniowe z zakresu sportu pływackiego. Kraków 1960, s. 59—77, tab., wykry., powiel.
- 1961 Kinnear A. D.: Trening kondycyjny na lądzie. (z j. ang. tłum. i oprac., ...) W: Sport pływacki. Materiały szkoleniowe. Praca zbior. [T.] 6 Kraków 1961, PZAL s. 44—50, tab., powiel.
- Najważniejsze postanowienia Kongresu TINA w Rzymie w 1960 roku. W: Pływanie na XVII Igrzyskach Olimpijskich Rzym 1960. Praca zbior. [T.] 5 Kraków 1961 PZP, s. 127—129, powiel.
- Obserwacje pływania stylem grzbietowym na XVII Igrzyskach Olimpijskich Rzym 1960. Praca zbior. [T.] 5 Kraków 1961 PZP 4°, s. 34—40, powiel.
- Pływanie na XVII Igrzyskach Olimpijskich Rzym 1960. *Kult. Fiz. T.* 14: 1961 nr 2, s. 134—144, ilustr., tab.
- Program olimpijskiego pływania. Zestawienie wyników z zawodów pływackich na XVII Igrzyskach Olimpijskich w Rzymie w 1960 r. oraz dane dotyczące wieku, wzrostu i wagi uczestników. W: Pływanie na XVII Igrzyskach Olimpijskich Rzym 1960. Praca zbior. [T.] 5 Kraków 1961 PZP, s. 68—128, powiel.
- Zestawienie tytułów prac poświęconych zagadnieniom pływania i treningu pływackiego w czasopismach fachowych polskich i zagranicznych w roku 1960. Praca zbior. [T.] 5 Kraków 1961 PZP 4°, s. 51—55, powiel.
- Zierau Gerhard: Zastosowanie buta z obciążeniem w treningu pływaków stylem klasycznym. (z j. niem. tłum. i oprac., ...) W: Sport pływacki. Materiały szkoleniowe. Praca zbior. [T.] 6 Kraków 1961 PZP, s. 24—31, rys., tab., powiel.
- 1962 [Trzecia] III Kursokonferencja trenerów pływania, Puszczykowo k/Poznania 6—9. XI. 1961. W: Pływactwo. Studia i Materiały. Praca zbior. [T.] 7 Kraków 1962 PZP, s. 1—8, powiel.
- Zestawienie tytułów prac poświęconych zagadnieniom pływania i treningu pływackiego w czasopismach fachowych polskich i zagranicznych w 1962 r. W: Pływactwo. Studia i materiały szkoleniowe. Praca zbior. [T.] 7 Kraków 1962 PZP, s. 144—153, powiel.
- Günter Regner, Klaus Rudolph: Technika pływania stylem klasycznym — inaczej, szybciej. W części streścił i tłum. z j. niem., ... W: Pły-

wactwo. *Studia i materiały szkoleniowe. Praca zbior. [T.] 7. Kraków 1962 PZP, s. 101—107, rys., powiel.*

- 1964 Kształcenie nauczycieli wychowania fizycznego w Krakowie w drugiej połowie XIX i na początku XX wieku. *Rocznik Nauk. 1962 WSWF Kraków. T. 2: 1964, s. 7—76, tabl. 2, bibliogr., Sod., Sum.*
- 1966 Podstawowe założenia współczesnej techniki pływania zawodników Australii i Stanów Zjednoczonych w relacjach J. Bloomfielda. W: *Pływanie. Z. 10: s. 70—80, ilustr. PKOL. Biblioteczka Trenera Specjalisty.*
- 1967 Udział czynnika somatycznego i funkcjonalnego organizmu w doborze techniki pływania. (Relacje J. Bloomfielda. Cz. II). W: *Pływanie. Z. 11: 1967, s. 19—23, rys. PKOL. Biblioteczka Trenera Specjalisty.*
- Ikai Michio: Badania elektromyograficzne pływaków (z j. franc. tłum., ...). *Kult. Fiz. R. 18: 1965, nr 3, s. 182—184, ilustr.*

JADWIGA GROCHAL

- 1962 Charakterystyka budowy ciała pływaków polskich. *Kult. Fiz. R. 15: 1962 nr 3, s. 188—193, ilustr. tab.*
- 1965 Problem przydatności absolwentów wyższych szkół wychowania fizycznego do pracy dydaktyczno-pedagogicznej w szkole. *Rocznik Nauk. WSWF Kraków T. 3: 1965, s. 5—69, tab. 2, tabl., wykr., bibliogr., Sum., Rez.*
W sprawie przygotowania absolwentów wyższych szkół w.f. do pracy w szkole. Cz. 1 i 2. *Wych. Fiz. Hig. T. 13: 1965 nr 7, s. 7—9; nr 8, s. 7—9.*
- 1966 Nauczyciel wychowania fizycznego w oczach uczniów. *Rocznik Nauk. WSWF Kraków. T. 5: 1966, s. 15—37, tab., bibliogr., Rez., Sum.*

JANUSZ BIERZGALSKI

- 1964 Wpływ wyścigu pływackiego na dystansie 100 m na niektóre czynności układu krążenia w warunkach treningu i współzawodnictwa. *Kult. Fiz. R. 17: 1964 nr 10, s. 604—607, tab., wykr., bibliogr.*

E. Zakład Teorii i Metodyki Piłki Nożnej

ZYGMUNT JESIONKA

- 1956 Centralny obóz juniorów we Wrocławiu i wnioski szkoleniowe na rok 1957. *Piłka Nożna [R. 1]: 1956 nr 6, s. 11—14, ilustr.*
Młodzieżowe szkoły piłkarskie. *Piłka Nożna [R. 1]: 1956 nr 7, s. 1—2.*
O specyficznych elementach sprawności piłkarza. *Piłka Nożna [R. 1]: 1956 nr 1, s. 7—9, ilustr.*
Rola gier w szkoleniu gry głową. *Piłka Nożna [R. 1]: 1956 nr 6, s. 3—4, ilustr.*
Skoczność piłkarza. *Piłka Nożna [R. 1]: 1956 nr 2, s. 6—9, ilustr.*
Szybkość piłkarza. *Piłka Nożna [R. 1]: 1956 nr 5, s. 2—5, ilustr.*
[Wspólnie z] M a t y a s Michał: Nieudany mecz sygnał końca [Spotkanie międzypaństwowe Węgry CSR w Budapeszcie]. *Piłka Nożna [R. 1]: 1956 nr 2, s. 25—27, ilustr.*
- 1957 Ćwiczenia wyrabiające „wyczucie piłki” i kolejność ich stosowania. [Początek: Wyczucie piłki]. *Piłka Nożna [R. 2]: 1957 nr 6, s. 6—8, ilustr.*

- Dlaczego tak mało strzałów. *Piłka Nożna* [R. 2]: 1957 nr 9, s. 6—9, ilustr.
- Piłkarskie wieloboje pozycyjne. *Piłka Nożna* [R. 2]: 1957 nr 10/11, s. 7—9.
- Wycucie piłki. *Piłka Nożna* [R. 2]: 1957 nr 5, s. 8—11, rys.
- 1959 Dlaczego Hiszpanie i Francuzi grają lepiej od nas. (Spostrzeżenia i uwagi z warszawskiego kursu z.p. G. Hannot). *Piłka Nożna* [R. 4]: 1959 nr 11, s. 3—5, ilustr.
- Doping. (Ocena polskiego piłkarstwa). *Piłka Nożna* [R. 4]: 1959 nr 6, s. 3—5.
- Mało intensywny trening nie daje wyników. *Piłka Nożna* [R. 4]: 1959 nr 7, s. 3—4, ilustr.
- 1959 „O nowoczesności piłki nożnej”. (Na marginesie pracy Komisji Unifikacyjnej PZPN w Chylicach. *Piłka Nożna* [R. 4]: 1959 nr 2, s. 3.
- Podział drużyn dla celów szkoleniowych. *Piłka Nożna* [R. 4]: 1959 nr 4, s. 3—4.
- Remanent braków i osiągnięć. *Piłka Nożna* [R. 4]: 1959 nr 6, s. 3—5, ilustr.
- [Wspólnie z]: Stiasny Władysław, Woźniak Artur, Jezierski Mieczysław: Metodyka treningu juniorów. *Piłka Nożna* [R. 4]: 1959 nr 3, s. 11—13, ilustr.
- 1960 Czy piłkarz przeżywa uczucie strachu? *Piłka Nożna* [R. 5]: 1960 nr 8, s. 3—4.
- Zwycięstwo i niepowodzenie w sporcie. Cz. 1. Upragnione zwycięstwa. *Piłka Nożna* [R. 5]: 1960 nr 1, s. 5—6, ilustr.
- 1962 Jak unikać urazów przy grze piłką nożną. *Wych. Fiz. Hig.* R. 8: 1962 nr 5, s. 15—19, ilustr.
- Międzynarodowy kurs trenerów w Hennef. *Piłka Nożna* R. 7: 1962 nr 9, s. 19, ilustr.
- Talenty piłkarskie poszukiwane. *Piłka Nożna* R. 7: 1962 nr 7, s. 3—5, ilustr.
- 1965 Wstęp. W: Trzecia unifikacja metod szkolenia w piłce nożnej, Zakopane 6—10.I.1965. Warszawa 1965, s. 5—9, powiel. *Piłka Nożna*. Biblioteczka Trenera Specjalisty. PKOL.
- 1966 Niezawodny sojusznik. *Piłka Nożna* R. 11: 1966 nr 5, s. 15.

KOŹMIN ADAM

- 1967 Analiza ilościowa obiektów piłkarskich w świetle masowości piłki nożnej na przykładzie miasta Krakowa. *Kult. Fiz.* R. 20: 1967, nr 10, s. 479—480, ilustr., tab.

ROMAN KWAPULIŃSKI

- 1954 Przetrenowanie nierzadki i groźny wróg zawodnika. *Sport* 1954 nr 32, s. 2.
- 1961 Sporty uzupełniające w treningu piłkarskim. *Piłka Nożna* R. 6: 1961 nr 8, s. 7.
- 1962 [Wspólnie z] Meus Roman: Ćwiczenia dla najmłodszych. *Sport dla wszystkich*. 1962 nr 17, s. 13.
- Kilka danych o treningu piłkarskim drużyn zagranicznych. *Piłka Nożna* R. 7: 1962 nr 5, s. 4—6, ilustr., tabl., wyk.
- Zimowisko typu łyżwiarskiego. W: Jan Bugajski, Leopold Petek: Zimowiska dzieci i młodzieży. *Wych. Fiz. Hig.* R. 10: 1962 nr 10, s. 17—18.
- [Wspólnie z] Kwapulińska Wanda: Próba analizy mechaniki niektórych uderzeń na bramkę. *Piłka Nożna* R. 7: 1962 nr 8, s. 5—7, rys.
- [Wspólnie z] Meus Romuald: Ćwiczenia dla najmłodszych. *Sport dla wszystkich*. 1962 nr 17, s. 13, ilustr.; nr 19, s. 12, ilustr. [gimnastyka].

- 1963 [To samo w j. niem.] Die Ergänzungssportarten in Fussballtraining. Übers. von Karl Foerster. W: Sportspiele, Technik, Training, Taktik. Berlin 1963, s. 25—26. Sporterfahrungen der Internationalen Sportliteratur.
- 1964 Analiza strzałów na bramkę na podstawie rozgrywek o mistrzostwo I i II ligi. *Piłka Nożna* R. 9: 1964 nr 6, s. 4—6, wykr., rys.
Co piszą inni? *Piłka Nożna* R. 9: 1964 nr 4, s. 6 [Bibliografia adnotowana].
Berthe Mee. Rehabilitacja pourazowa piłkarzy. Przekł. z j. ang. i oprac., ... *Piłka Nożna* R. 9: 1964 nr 10, 3—6.
- 1965 Analiza przyczyn złamań kości kończyn dolnych u piłkarzy podczas gry w piłkę nożną. *Rocznik Nauk. WSWF Kraków* T. 3: 1965, s. 167—208, ilustr., tab., bibliogr., Sum., Rez.
Urazowość w piłce nożnej. *Piłka Nożna* R. 10: 1965 nr 2, s. 6—8, tab.
[Wspólnie z] Meus Romuald: Utrzymanie formy zespołu w okresie zwiększonego nasilenia gier. *Piłka Nożna* R. 10: 1965 nr 10, s. 34, ilustr., wykr.
- 1966 Charakterystyka czołowych juniorów [w piłce nożnej]. *Piłka Nożna* R. 11: 1966 nr 5, s. 10—11, ilustr., tab.
- 1966 Przegląd bibliografii zagranicznej dotyczący zagadnień piłki nożnej. *Piłka Nożna* R. 11: 1966 nr 1, s. 5—6, 10.
- 1967 Przygotowania juniorów do Turnieju VEBA. *Piłka Nożna* R. 12: 1967 nr 3, s. 3—5.

E. Zakład Teorii i Metodyki Narciarstwa i Obozownictwa

MEUS ROMAN

- 1962 [Wspólnie z] Kwapuliński Roman: Ćwiczenia dla najmłodszych. *Sport dla Wszystkich* 1962, nr 17, s. 13, ilustr.

LEOPOLD PETEK

- 1959 Metodyczny kurs nauczania narciarstwa w Wyższej Szkole Wychowania Fizycznego w Krakowie. Film metodyczno-szkoleniowy 1-godzinny. Międzynarodowy Kongres Nauczania Narciarstwa Zakopane 1959. Oprac. techn. Stanisławy Kula. Kraków 1959. Zakład Pomocy Naukowych WSWF Kraków.
- 1960 Oceny pracy szkoleniowo-wychowawczej w klubach narciarskich Krakowskiego Okręgu Związku Narciarskiego. *Biul. Spraw. III Okr. PZN* 1959/60, s. 3—7, powiel.
- 1961 O właściwe określenie znaczenia zawodu wychowawcy fizycznego i roli wyższych szkół wychowania fizycznego w Polsce. *Życie Szk. Wyż.* R. 9: 1961 nr 3, s. 73—78.
- 1962 [Wspólnie z] Bugajski Jan: Zimowiska dzieci i młodzieży. *Wych. Fiz. Hig.* R. 10: 1962 nr 10, s. 14—23.
- 1963 [Wspólnie z] Kula Stanisław: Kształtowanie się wyników nauczania narciarstwa na kursach narciarski w Wyższej Szkole Wychowania Fizycznego w Krakowie. *Biuletyn Informacyjny Instruktora* R. 6: 1963 nr 1/31/64, s. 7—11, powiel. [PZN].
- 1964 Problem kształcenia kadr w wyższym szkolnictwie wychowania fizycznego. *Życie Szk. Wyż.* R. 12: 1964 nr 10, s. 60—64.

- 1965 [Wspólnie z] Głuziński Tomasz [i in.]: Wytyczne do nauczania jazdy na nartach. Cz. I. Technika. Oprac., ... Kraków 1965 (Druk NDPT Wytwórnia Skryptów w Krakowie) 16° podł. ss. 38, powiel. Polski Związek Narciarski. Wydział Narciarstwa Masowego. Komisja Wyszkolenia.
- 1966 [Wspólnie z] Czajkowski Wojciech: W sprawie wiązań narciarskich. *Kult. Fiz. R.* 19: 1966 nr 4, s. 86.
[Wspólnie z] Kubinyi Aleksander: Warunki meteorologiczne a wynik sportowy (na przykładzie narciarstwa zjazdowego). *Kult. Fiz. R.* 19: 1966 nr 4, s. 177—179, ilustr., tab., bibliogr.
- 1967 [Wspólnie z] Głuziński Tomasz [i in.]: Wytyczne do nauczania jazdy na nartach. Cz. I. Technika. Cz. II. Metodyka. Cz. III. Rysunki. (Oprac.) Kraków 1967 (Druk.) (NDPT Wytwórnia skryptów w Krakowie) 16° podł. ss. 142, rys., powiel. Polski Związek Narciarski. Wydział Narciarstwa Masowego. Komisja Wyszkoleniowa.
[Wspólnie z] Klimek A[dam]: Badania wydolności fizycznej i ocena zmian adaptacyjnych do wysiłku na podstawie step-testu. *Wych. Fiz. i Sport R.* 11: 1967 nr 3, s. 127—144, tab., wykr., bibliogr., Sum., Sod.

G. Zakład Teorii i Metodyki Sportów Różnych

FRANCISZEK HAPEK

- 1960 Judo wg Go-Kyo (Zakres szkolenia 6 Kyn-1 Dan). Film naukowo-dydaktyczny. Oprac. techn. Stanisław Kula. Kraków 1960. Zakład Pomocy Naukowych WSWF Kraków.
- 1961 Judo (dla początkujących). Kraków 1961 WSWF 4°, ss. 88, powiel. bibliogr. Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego w Krakowie. Skrypt.
- 1965 Przeciwaćki chwytów judo dla średniozaawansowanych. Film naukowo-dydaktyczny. Oprac. techn. Stanisław Kula. Kraków 1965. Zakład Pomocy Naukowych WSWF Kraków.
Przeciwaćki rzutów judo dla średniozaawansowanych. Film naukowo-dydaktyczny. Oprac. techn. Stanisław Kula. Kraków 1965. Zakład Pomocy Naukowych WSWF Kraków.
- 1966 Judo dla średniozaawansowanych. Kraków 1966 WSWF 8°, ss. 91, nlb. 2, bibliogr., powiel. Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego w Krakowie.
Z badań nad powstawaniem i profilaktyką uszkodzeń w judo. *Rocznik Nauk. WSWF Kraków*. T. 5: 1966, s. 173—217, rys., tab., wykr., bibliogr., Rez., Sum.
- 1967 Przeciwaćki rzutów z miejsca. Judo. Film naukowo-dydaktyczny. Oprac. techn. Stanisław Kula. Kraków 1967. Zakład Pomocy Naukowych WSWF Kraków (2 aparaty, równocześnie film).
Rzuty „z miejsca” (Kuzushi-Kake). Film naukowo-dydaktyczny. Oprac. techn. Stanisław Kula. Kraków 1967. Zakład Pomocy Naukowych WSWF Kraków (2 aparaty, równocześnie film).
Rzuty „z miejsca” (Kuzushi-Kake). Film naukowo-dydaktyczny Judo. Opracowanie techn. Stanisław Kula. Kraków 1967. Zakład Pomocy Naukowych WSWF Kraków. (3 aparaty, równocześnie film).
Samoobrona Ju-Jitsu. Film naukowo-dydaktyczny Judo. Oprac. techn. Stanisław Kula. Kraków 1967. Zakład Pomocy Naukowych WSWF Kraków. (3 aparaty, równocześnie film).

Seryjne ataki rzutów „z miejsca”. Film naukowo-dydaktyczny Judo. Oprac. techn. Stanisław Kula. Kraków 1967. Zakład Pomocy Naukowych WSWF Kraków.

H. Zakład Teorii i Metodyki Zespołowych Gier Sportowych

WŁADYSŁAW STAWIARSKI

- 1954 Ćwiczenia techniczne z zakresu piłki siatkowej, koszykowej i ręcznej. Kraków 1954 PWN 4°, ss. 72, ilustr., powiel. Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego w Krakowie. Skrypty dla szkół wyższych.
- 1956 [Dwa] 2 razy NRD—Szwecja w skali i w ocenie polskiego obserwatora. *Kosz. Piłka Ręczna Siat.* 1956 nr 1/2, s. 18—20, ilustr., powiel.
- Indywidualny atak i obrona. I cz. *Kosz. Piłka Ręczna Siat.* 1956 nr 1/2, s. 22—24, rys., powiel.
- Indywidualny atak i obrona. II Cz. *Kosz. Piłka Ręczna Siat.* 1956 nr 3, s. 25—26, ilustr., powiel.
- Remis, który był sukcesem. *Kosz. Piłka Ręczna Siat.* 1956 nr 3, s. 29.
- Technika i taktyka bramkowa. I cz. *Kosz. Piłka Ręczna Siat.* 1956 nr 4, s. 26—27, powiel.
- Technika i taktyka bramkowa. II cz. *Kosz. Piłka Ręczna Siat.* 1956 nr 5, s. 23—24, ilustr., powiel.
- Technika i taktyka bramkarza. III cz. *Kosz. Piłka Ręczna Siat.* 1956 nr 6, s. 28—29, ilustr., powiel.
- 1957 Problemy w szkoleniu piłki ręcznej 7-osobowej. I cz. *Kosz. Piłka Ręczna Siat.* 1957 nr 2, s. 28—39, ilustr., powiel.
- Problemy w szkoleniu piłki ręcznej 7-osobowej. II cz. *Kosz. Piłka Ręczna Siat.* 1957 nr 4, s. 23—24, ilustr., powiel.
- U progu siódemki. *Kosz. Piłka Ręczna Siat.* 1957 nr 1, s. 26—28, ilustr., powiel.
- 1958 Langhoff - Mundt: Piłka ręczna drużyn 7-osobowych. Tłum. z j. niemieckiego [wspólnie z] Marii Cepurskiej. *Biul. Szkol. Zw. Piłki Ręcz.* 1958 nr 7, ss. 27, knlb. 20, dod., tabl., powiel. [Tyt. oryg.:] Langhoff - Mundt: Haltenhandball. Berlin 1958.
- Wskazówki do rocznego planu pracy w piłce ręcznej. Tłum. z j. niemieckiego [wspólnie z] Marii Cepurskiej i... Warszawa 1958. Związek Piłki Ręcznej w Polsce 4°, ss. 38. Materiały Szkoleniowe i Organizacyjne dla Trenerów Piłki Ręcznej.
- [Tyt. oryg.:] Anleitung zum Jahrestrainingsplan Handball. Magdeburg 1954.
- 1959 [Wspólnie z] Szymański Antoni: Piłka ręczna 11-osobowa. Warszawa 1959. Sport i Turystyka 8°, ss. 189, ilustr.
- 1960 Praca nóg w obronie w piłce ręcznej oraz zasób ćwiczeń na wyrabianie zwrotności. Kraków 1960. Krak. Okr. Związek Piłki Ręcznej 4°, ss. 15, powiel.
- 1961 Rodzaje stosowanych rzutów w piłce ręcznej 7-osobowej mężczyzn oraz ich skuteczność na podstawie obserwacji rozgrywek ligowych. (Oprac. na podstawie pracy mgr Krzysztofa Kalandyka). *Kult. Fiz. R.* 14: 1961 nr 10, s. 720—724, rys., tab.

- 1962 Cechy osobowości młodzieży akademickiej uprawiającej sport i nie uprawiającej sportu. *Kult. Fiz. R.* 15: 1962 nr 10, s. 743—751, tab., wykr.
[Drugie] II Mistrzostwa Świata 7-osobowych drużyn kobiecych. *Piłka Ręczna* 1962 nr 5/6, s. 1—15.
Recl J., Hirsch R.: Wesołe zabawy. (Tłum. z j. niemieckiego [wspólnie z] M. Cepurska). *Wych. Fiz. Hig. R.* 10: 1962 nr 6, s. 17—19, ilustr. (Tyt. oryg.): Frohes Spielen. Frankfurt/M. 1955. W. Limpert Verl.
- 1963 Próba opracowania metody badania siły rzutu oraz jej zastosowanie przy rzutach w biegu i z zatrzymaniem w piłce ręcznej. *Kult. Fiz. R.* 16: 1963 nr 11—12, s. 702—705, rys., tab.; *Piłka Ręczna* 1963 nr 2, s. 53—58, ilustr.
Program kursu na pomocników instruktorów. *Piłka Ręczna*. 1963 nr 2, s. 67—76.
Rodzaje stosowanych rzutów w piłce ręcznej 7-osobowej mężczyzn oraz ich skuteczność na podstawie obserwacji rozgrywek ligowych. *Piłka Ręczna* 1963 nr 2, s. 59—66, tab., rys., powiel.
[Wspólnie z] Łuszcz Zygmun: Rozwój piłki ręcznej na świecie. *Piłka Ręczna* 1963 nr 2, s. 14—21.
Słownictwo w piłce ręcznej 7 i 11-osobowej. *Piłka Ręczna* 1963 nr 2, s. 10—14, rys.
Taktyka atakowania. *Piłka Ręczna* 1963 nr 2, s. 1—10, rys., powiel.
Technika i taktyka bramkarza. *Piłka Ręczna* 1963 nr 2, s. 37—52, rys., powiel.
Wpływ zmęczenia na celność rzutów w piłce ręcznej. *Piłka Ręczna* 1963 nr 1, s. 40—46, rys., wykr., powiel.
Zależność sukcesów sportowych w piłce ręcznej od wieku, wzrostu oraz sprawności ogólnej i specjalnej. *Piłka Ręczna* 1963 nr 3, s. 47—72, ilustr. tab., powiel.
- 1964 Piłka ręczna 7-osobowa. Kraków 1964 WSWF 4°, ss. 213, ilustr. powiel. Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego w Krakowie.
Badanie sprawności technicznej męskich zespołów ligowych. *Piłka Ręczna* 1964 nr 2, s. 1—6, rys., tab.
Poruszanie się zawodnika w ataku i w obronie oraz indywidualna taktyka. *Piłka Ręczna* 1964 nr 4, s. 14—30, rys.
Przyczyny straty piłki. *Piłka Ręczna* 1964, s. 34—44, tab., powiel. (Nr specjalny) Mistrzostwa Świata 7-osobowych drużyn męskich ČSRS 6—15 marca 1964.
Rzuty (zwody w piłce ręcznej 7-mio osobowej). *Piłka Ręczna* 1964 nr 3, s. 21—53, ilustr.
Skuteczność ataku szybkiego i pozycyjnego w świetle rozgrywek I ligi mężczyzn w piłce ręcznej 7-osobowej. *Piłka Ręczna*. 1964 nr 4, s. 61—78, tab., wykr., powiel.
Sprawność ogólna męskich zespołów ligowych. *Piłka Ręczna* 1964 nr 1, s. 57—64, rys., tab., powiel.
Taktyka atakowania. *Piłka Ręczna* 1964 nr 1, s. 1—41, rys., powiel.
Wstęp [Napis., ... W:] Adamczyk St[anisław], Miłkowski J[an], Żarek J[anusz]: Zasób ćwiczeń technicznych z zakresu koszykówki, piłki ręcznej i siatkówki dla celów dydaktycznych. Kraków 1964, s. 5—12, powiel.
- 1965 Chwyty, podania i kozłowanie. *Piłka Ręczna*. 1965 nr 1, s. 6—31, ilustr., powiel.
Funkcja wychowawcza Klubu Sportowego AZS w Krakowie w świetle wypowiedzi zawodników i trenerów. *Rocznik Nauk. WSWF Kraków*. T. 4: 1965, s. 101—151, tab., tabl., bibliogr., Rez., Sum.
Przyczyny straty piłki w świetle rozgrywek I ligi kobiet w piłce ręcznej 7-osobowej.

- bowej (Wyjątek z pracy magisterskiej Wiesława Musiała: Przyczyny straty piłki w świetle rozgrywek I ligi kobiet-junierek w piłce ręcznej 7-osobowej). *Piłka Ręczna*. 1965 nr 1, s. 62—74, tab., wyk., powiel.
- Taktyka bronienia w piłce ręcznej 7-osobowej. *Piłka Ręczna* 1965 nr 2, s. 15—47, ilustr., powiel.
- 1966 Podstawowe cechy morfologiczne i motoryczne czołowych zawodników piłki ręcznej w świetle przeprowadzonych badań. *Rocznik Nauk. WSWF Kraków*. T. 5: 1966, s. 240—264, rys., tab., wyk., bibliogr., Rez., Sum.
- „Próba oceny skuteczności gry bramkarza”. (Na podstawie obserwacji rozgrywek I ligi mężczyzn w latach 1964—1965). *Piłka Ręczna* 1966 [nr] 4, s. 79—84, tab.
- Skuteczność rzutów w ataku pozycyjnym w zależności od pozycji gry. (Na podstawie rozgrywek mistrzowskich mężczyzn w sezonie 1965/66). *Piłka Ręczna* 1966 nr [4], s. 26—32, tab., powiel.
- Sprawozdanie z I Międzynarodowej Konferencji Trenerów państw socjalistycznych w piłce ręcznej Gdańsk-Oliwa 28—30. VII. 1965 r. *Piłka Ręczna* 1966 nr 1, s. 14—18, powiel.
- Szybkość lotu piłki przy rzutach w piłce ręcznej w zależności od wysokości i ciężaru ciała oraz zaawansowania technicznego. *Rocznik Nauk. WSWF Kraków*. T. 5: 1966, s. 265—275, tab., wyk., Rez., Sum.
- Turniej o Puchar Bałtyku w oczach obserwatora. *Piłka Ręczna* 1966 [nr] 1, s. 35—58, tab., wyk., powiel.
- 1966 Skuteczność rzutów w ataku pozycyjnym w zależności od pozycji gry. *Piłka Ręczna*. 1966 [nr] 4, s. 26—32, tab., powiel.
- Próba oceny skuteczności gry bramkarza. *Piłka Ręczna*. 1966 [nr] 4, s. 79—84, tab., powiel.
- Wpływ stosowanej techniki, zaawansowania oraz wysokości i ciężaru ciała na szybkość lotu piłki przy rzutach w piłce ręcznej. *Piłka Ręczna*. 1966 [nr] 1, s. 19—34, tab., wyk., powiel.
- Zależność skuteczności ataku pozycyjnego w piłce ręcznej od czasu posiadania piłki przez zespół na podstawie obserwacji rozgrywek mistrzowskich mężczyzn w sezonie 1965—1966. *Piłka Ręczna*. 1966 [nr] 3, s. 33—45, tab., powiel.
- Zasady postępowania w metodyce nauczania techniki i taktyki piłki ręcznej. *Piłka Ręczna*. 1966 [nr] 3, s. 3—6, powiel.
- 1967 Kształtowanie się wysokości i ciężaru ciała oraz wieku i stażu zawodniczego w męskich i żeńskich zespołach ligi piłki ręcznej w porównaniu do koszykówki i siatkówki. *Piłka Ręczna*. 1967 [nr] 3—4, s. 56—67, tab., powiel.
- Przewodnik wykładów teorii ogólnej z zakresu kursów na instruktorów i pomocników instruktorów piłki ręcznej. *Piłka Ręczna*. 1967 [nr] 1—2, s. 90—104, powiel.
- Wysokość, ciężar ciała, wiek, staż zawodniczy drużyn ligowych koszykówki, piłki ręcznej i siatkówki mężczyzn. *Sport Wyczynowy*. 1967 nr 10, s. 14—18, tab.
- [Wspólnie z] Zarek Janusz: Rozwój motywacji w męskich zespołach ligowych. *Piłka Ręczna* 1967 [nr] 3—4, s. 82—97, tab., powiel.

STANISŁAW ADAMCZYK

- 1959 Ćwiczenia akrobatyczne siatkarza. *Biul. Szkol. Okr. Zw. Piłki Siatkowej*. 1959, s. 45, powiel.
- Systematyka nauczania ćwiczeń technicznych. *Biul. Szkol. Okr. Zw. Piłki Siat.* 1959, s. 48, rys., powiel.

- 1960 Problem bloku na podstawie obserwacji Ligi Terytorialnej w piłce siatkowej mężczyzn. *Biul. Szkol. Okr. Zw. Piłki Siat.* 1960 nr 11, s. 1—2, 12, powiel. Siatkówka. Cz. 1—2 (z j. czeskiego przekł. Stanisław Kuśnierczyk a poprawił i przygot. do druku... Kraków 1960, *Krak. Zw. Piłki Siat.* 4° Cz. I, s. 67, str., tab. 4, powiel.: Cz. 2, s. 68, tab. 4, powiel. [Tyt. oryg. podano w przekł.] (Wzorowe treningowe godziny siatkówki).
- 1962 Organizacja bloku przy ataku w drugim (z pierwszej piłki) i w trzecim uderzeniu. *Biul. Szkol. Okr. Zw. Piłki Siat.* 1962 nr 3, s. 1—2, rys., powiel. Widzenie obwodowe i jego przydatność w grze w piłkę siatkową oraz ćwiczenia mające na celu zwiększenie ostrości widzenia obwodowego. *Biul. Szkol. Okr. Zw. Piłki Siat.* 1962 nr 2, s. 1—4, powiel.
- 1964 [Wspólnie z] Mikułowski J[an], Żarek J[anusz]: Zasób ćwiczeń technicznych z zakresu koszykówki, piłki ręcznej i siatkówki dla celów dydaktycznych. Kraków 1964 [Druk.] (Zakł. Pomocy Nauk. i Dydakt. AWF) 4°, ss. 198, rys., powiel. Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego w Krakowie. Skrypt.

JAN MIKUŁOWSKI

- 1963 Gry i zabawy dla młodzieży i dorosłych przydatne w nauczaniu koszykówki. *Biul. Szkol. PZ Kosz.* 1963 nr 5, s. 1—25, ilustr., powiel.
- 1964 Z doświadczeń koszykarzy amerykańskich. Na podstawie „Athletic Journal” Vol. XII nr 1 z ang. przetł., ... *Kult. Fiz. F.* 17: 1964 nr 9, s. 561—2, ilustr.
- 1964 [Wspólnie z] Adamczyk S[tanisław], Żarek J[anusz]: Zasób ćwiczeń technicznych z zakresu koszykówki, piłki ręcznej i siatkówki dla celów dydaktycznych. Kraków 1964 [Druk.] (Zakł. Pomocy Nauk. i Dydakt. AWF) 4° ss. 198, rys., powiel. Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego w Krakowie. Skrypt. Sprawozdanie z obserwacji XIV Mistrzostw Europy, charakterystyka gry zespołów grupy A. *Materiały Szkol. PZKosz.* 1965 z. 1, s. 16—28, rys., powiel. Sprawozdanie z obserwacji XIV mistrzostw Europy. Charakterystyka gry zespołów grupy A. *Materiały Szkoleniowe.* 1965 z. 1, s. 16—18, ilustr., powiel. Polski Związek Koszykówki.
- 1967 Struktura i organizacja nauczania koszykówki w wizytowanych szkołach średnich USA. *Materiały Szkoleniowe.* 1967 z. 3, s. 141—161, ilustr., powiel. Polski Związek Koszykówki.

HALINA OSZAST

- 1963 Szkoły jazdy konnej i fechtunku w Uniwersytecie Jagiellońskim w pierwszej połowie XIX wieku. *Wych. Fiz. i Sport.* T. 7: 1963 z. 4, s. 487—502, Sum., Rez.
- 1964 Stan wychowania fizycznego w Uniwersytecie Jagiellońskim w pierwszej połowie XIX wieku. *Rocznik Nauk.* 1962 WSWF Kraków. T. 2: 1964, s. 77—147, Sod., Sum.
„Szkoła Pływania” w Uniwersytecie Jagiellońskim w pierwszej połowie XIX wieku. *Wych. Fiz. i Sport.* T. 8: 1964 z. 4, s. 517—522. (Fragment pracy pt. Stan wychowania fizycznego w Uniwersytecie Jagiellońskim w pierwszej połowie XIX wieku).
- 1965 Wychowanie fizyczne w uniwersytetach zagranicznych w połowie XIX stulecia. *Rocznik Nauk.* WSWF Kraków. T. 4/1: 1965, s. 73—100, bibliogr., Rez., Sum.
- 1966 Wychowanie fizyczne w Gimnazjum im. Bartłomieja Nowodworskiego w Krakowie w XIX wieku. *Rocznik Nauk.* WSWF Kraków. T. 5: 1966, s. 39—61, bibliogr., Rez., Sum.

Przyczyny rezygnacji dziewcząt z uprawiania koszykówki. *Sport Wycz.* 1966 nr 5, s. 20—25, ilustr., bibliogr.

Z dziejów wychowania fizycznego młodzieży krakowskiej. *Przegl. Sport.* 1966 nr 54, s. 4.

JANUSZ ŻAREK

1958 Rozwijanie sprawności piłkarza ręcznego w zimowym okresie przygotowawczym (Osnowy dla drużyn męskich). Kraków (1958) Krakowski Okręgowy Związek Piłki Ręcznej 4°, ss. 48, powiel.

1959 Rozwijanie sprawności piłkarza ręcznego w okresie rozgrywek. *Piłka Ręczna* 1959 nr 10, s. 16, powiel.

1962 Ćwiczenia z zakresu techniki. *Piłka Ręczna.* 1962 nr 7—8, s. 39—47, rys.

Ćwiczenia techniczne w formie ściślej (Cz. 2). *Piłka Ręczna.* 1962 nr 9—10.

Ćwiczenia z zakresu techniki. Cz. 3. *Piłka Ręczna.* 1962 nr 11—12, s. 1—51, rys., powiel.

1963 Metody rozwijania siły. *Piłka Ręczna.* 1963 nr 4, s. 13—32, rys., powiel.

1964 [Wspólnie z] Adamczyk St[anisław], Mikułowski J[an]: Zasób ćwiczeń technicznych z zakresu koszykówki, piłki ręcznej i siatkówki dla celów dydaktycznych. Kraków 1964 [Druk.] (Zakł. Pomocy Nauk. i Dydak. AWF) 4°, ss. 198, rys., powiel. Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego w Krakowie.

1965 Wpływ struktury psychologicznej na wyniki sportowe. *Piłka Nożna* R. 10: 1965 nr 10, s. 6—8, ilustr.

Wyniki sportowe a struktura psychologiczna drużyn piłki nożnej w Polsce. *Rocznik Nauk. WSWF Kraków.* T. 4: 1965 cz. 1, s. 251—295, tab., bibliogr., Rez., Sum.

Znaczenie treningu interwałowego w rozwijaniu szybkości i wytrzymałości. *Piłka Ręczna.* 1965 nr 1, s. 32—41, powiel.

1966 Metodyka nauczania taktyki. Cz. I. *Piłka Ręczna.* 1966 [nr] 4, s. 33—78, ilustr., powiel.

Metodyka nauczania techniki. Cz. II. *Piłka Ręczna.* 1966 [nr] 4, s. 3—25, ilustr., powiel.

Metodyka nauczania piłki ręcznej. *Piłka Ręczna.* 1966 [nr] 3, s. 7—33, rys., powiel.

Wyniki sportowe a struktura psychologiczna drużyn piłki nożnej w Polsce. *Wych. Fiz. i Sport.* T. 10: 1966 nr 2, s. 97—103, tab., bibliogr., Sum., Rez.

[Wspólnie z] Choynowski Mieczysław: Struktura psychologiczna drużyn piłki nożnej w świetle badań testem „Charakterystyka grup Hemphilla i Westiego”. *Biul. Psychometryczny PAN.* T. 1: 1966, s. 117—133, tab.

1967 [Wspólnie z] Tworzydło Mieczysław: Kinematyczna analiza skuteczności rzutów w piłce ręcznej. *Sport Wycz.* 1967 nr 10, s. 22—27, ilustr., wyk.

[Wspólnie z] Stawiarski Władysław: Rozwój motywacji w męskich zespołach ligowych. *Piłka Ręczna* 1967 [nr] 3—4, s. 82—97, tab., powiel.

Biblioteka Gł.

STANISŁAW KIJAK

1963 Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego, Akademii Medycznej i Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego w Krakowie w latach 1945—

—1960. *Rocznik Nauk. 1962 WSWF Kraków*. T. 1: s. 85—142, tab. 3, bibliogr.
Biblioteka Gł. Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie. *Rocznik Nauk. 1962 WSWF Kraków*. T. 1: 1963, s. 349—355, tabl. 1.

Zakład Pomocy Naukowych

STANISŁAW KULA

1965 Film dydaktyczny w procesie nauczania ćwiczeń fizycznych. *Rocznik Nauk. WSWF Kraków*. T. 4: 1965 cz. I, s. 3—12, ilustr., tab., wykr., bibliogr., Res.

Wykaz wykorzystanych czasopism i ich skrótów

Acta Biologiae Cracoviensis	Acta Biol. Crac.
Acta Biologiae Experimentalis (Soc. Sc. Vars.) Institut Nencki. Polska Akademia Nauk	Acta Biol. Experim.
Beiträge zur Orthopädie und Traumatologie	Beiträge z. Orthop. u. Traumatol.
Biuletyn Głównej Biblioteki Lekarskiej	Biul. Gł. Bibl. Lek.
Biuletyn Kuratorium Okręgu Szkolnego Katowickiego	Biul. Kurat. Okr. Szkol. Katow.
Biuletyn Psychometryczny Polskiej Akademii Nauk	Biul. Psychometryczny PAN
Biuletyn Sprawozdawczy III Okręgu Polskiego Związku Narciarskiego	Biul. Spraw. III Okr. PZN
Biuletyn Szkoleniowy. Związek Piłki Ręcznej w Polsce	Biul. Szkol. Zw. Piłki Ręcz.
Biuletyn Szkoleniowy Okręgu Związku Piłki Siatkowej	Biul. Szkol. Okr. Zw. Piłki Siat.
Chirurgia Narządów Ruchu i Ortopedia Polska	Chir. Narz. Ruchu
Časopis Lekarů Českých	Čas. lek. Česk.
Człowiek w Czasie i Przestrzeni	
Dziennik Polski	Dziennik Pol.
Excerpta Medica. Sect. I. — Amsterdam	Excerpta Medica
Echo Krakowa	Echo Krak.
Folia Medica Cracoviensia	Folia Med. Crac.
Folia Morphologica	Folia Morphol.
Gazeta Krakowska	Gaz. Krak.
Gazeta Lekarska	Gaz. Lek.
Polska Gazeta Lekarska	Pol. Gaz. Lek.
Gimnastyka. Biuletyn szkoleniowo-informacyjny	Gimnastyka
Gruźlica	
Journal de Physiologie et de Pathologie Generale. Geneve	Journ. Physiol. et Pathol. Gen.
Kardiologia Polska	Kardiol Pol.
Koszykówka, Piłka Ręczna, Siatkówka	Kosz., Piłka Ręczna, Siat.
Kultura Fizyczna	Kult. Fiz.
Lekka Atletyka	Lekka Atlet.

- Lehka Atletika, Praha
 Medycyna Doświadczalna i Społeczna
 Neurologia i Neurochirurgia Polska
 Nowa Szkoła
 Nowiny Lekarskie
 Ognisko
 Orthopädie und Traumatologie
 Pediatria Polska
 Piłka Nożna
 Piłka Ręczna. Biuletyn Szkoleniowo-
 -Informacyjny
 Polski Tygodnik Lekarski
 Problemy
 Problemy Lekarskie
 Przegląd Antropologiczny
 Przegląd Fizjologii Ruchu
 Przegląd Lekarski
 Przegląd Sportowy
 Przegląd Sportowo-Lekarski
 Rocznik Naukowo-Dydaktyczny Psycho-
 logia Wyższa Szkoła Pedagogiczna Kraków
 Ruch Pedagogiczny
 Rozprawy Wydziału Matematyczno-Przy-
 rodniczego Polskiej Akademii Umiejętności
 Rocznik Naukowy Wyższej Szkoły Wycho-
 wania Fizycznego w Krakowie
 Służba Zdrowia
 Sport. Katowice
 Sport dla Wszystkich
 Sport i Wzasy
 Sport Wyczynowy
 Sprawozdania z czynności i posiedzeń
 Polskiej Akademii Umiejętności
 Sprawozdania z czynności i posiedzeń Pol-
 skiej Akademii Nauk Oddział w Krakowie
 Sprawozdania z czynności i posiedzeń (Kom-
 misji Nauk Pedagogicznych) Polskiej
 Akademii Nauk Oddział w Krakowie
 Szpitalnictwo Polskie
 Taternik
 Tempo
 Trener a Cričitel
 Trybuna Ludu
 Weteran
 Wiadomości Turystyczne
 Wszechświat
 Wychowanie Fizyczne
 Wychowanie Fizyczne w Szkole
 Wychowanie Fizyczne i Higiena Szkolna
 Wychowanie Fizyczne i Sport. Studia
 i Materiały
 Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagielloń-
 skiego. Prace Zoologiczne
- Lehka Atlet.
 Medyc. Doświad. i Społ.
 Neurol. Neurochir.
 Nowa Szk.
 Now. Lek.
 Orthop. u. Traumatol.
 Pediatr. Pol.
 Piłka Ręczna
 Pol. Tyg. Lek.
 Probl. Lek.
 Przegl. Antropol.
 Przegl. Fizjol. Ruchu
 Przegl. Lek.
 Przegl. Sport.
 Przegl. Sport. Lek.
 Rocznik Nauk.-Dydakt. WSP Kraków
 Ruch Pedag.
 Rozpr. Wydz. Mat. Przyr. PAU
 Rocznik Nauk. WSWF Kraków
 Sport
 Sport Wyczyn.
 Spraw. PAU
 Spraw. PAN Oddz. Krak.
 Spraw. posiedz (Kom. Nauk Pedag.)
 PAN Oddz. w Krakowie
 Szpitaln. Pol.
 Wiadom. Turyst.
 Wych. Fiz.
 Wych. Fiz. w Szk.
 Wych. Fiz. Hig.
 Wych. Fiz. i Sport
 Zesz. Nauk. Uniw. Jag. Prace Zolog.

Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Seria Nauk Społecznych, Psychologicznych i Pedagogicznych	Zesz. Nauk. Uniw. Jag. Ser. Nauk. Społ. Psychol. Pedag.
Życie Sportowe. Tygodniowy dodatek	Życie Sportowe
Słowa Polskiego	
Życie Szkoły Wyższej	Życie Szk. Wyż.
Zeitschrift der gesammten und experimentellen Medizin	Ztschr. gesm. u. experim. Med.
Zdrowie Psychiczne	Zdrowie Psych.

Addendum: Następująca pozycja bibliograficzna odnosi się do strony 197:

TRYPKOWA HELENA

Program nauczania wychowania fizycznego w wieku przedszkolnym. (Obowiązkowy dla studentów). W: Program wyższych szkół wychowania fizycznego. Cz. 2 Warszawa 1965 GKKF Cz. 2, s. 25—27 powiel.

1965 Wspomnienia o Janinie Piżło-Ippoldtowej. *Rocznik Naukowy WSWF* T. 4/1: 1965 s. 303—305.

CZĘŚĆ IV

VI 02930

STANISŁAW KIJAK

**Rozwój księgozbioru i Biblioteki Głównej Wyższej Szkoły
Wychowania Fizycznego w Krakowie w okresie 40-lecia Uczelni**

STANISŁAW KIJAK

**Eklibris księgozbioru Biblioteki Głównej Wyższej Szkoły
Wychowania Fizycznego w Krakowie**

Stanisław Kijak

Rozwój księgozbioru i Biblioteki Głównej Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie w okresie 40-lecia Uczelni

Podstawę rozwoju księgozbioru Biblioteki Głównej Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie tworzą dwa księgozbiory: księgozbiór biblioteki Dwuletniego Kursu Naukowego Gimnastycznego zorganizowanego przy Uniwersytecie Jagiellońskim w 1895 r. i księgozbiór biblioteki Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego, otwartego w 1927 r. Tak pierwszy, jak i drugi mają ten sam rodowód — chęć stworzenia na Uniwersytecie ośrodka kształcenia nauczycieli wychowania fizycznego. Pierwszemu patronował prof. dr Henryk Jordan, drugiemu prof. dr Emil Godlewski. Kurs od swego zarania miał bibliotekę, jak świadczy o tym inwentarz księgozbioru zachowany w Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz pieczęcie na książkach: „Z Biblioteki Kursu naukowego gimnastycznego w Krakowie”. Księgozbiór odziedziczyło Studium i jego inwentarzem posługiwało się do 1930 r. W tym roku ówczesny dyrektor Studium, prof. dr Ernest Maydell założył nowy, którego do tej pory używa Biblioteka Główna Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego. Oba księgozbiory były nieduże, specjalistyczne. Biblioteka Studium była zakładową o ograniczonych możliwościach zakupów. Pracownicy i studenci zaspokajali swoje potrzeby w szerszym zakresie w Bibliotece Jagiellońskiej, ponieważ ona była właściwą bazą zaopatrzeniową studiującej młodzieży. W wypadku, gdy te zawodziły, potrzebną książkę można było znaleźć w prywatnym księgozbiorze dra Józefa Figny, bez reszty oddanego idei wychowania fizycznego oraz Studium. Młodzież studiująca znachodziła u wybitnego pedagoga wraz z potrzebną książką znakomitą informację naukową z dziedziny wychowania fizycznego i sportu.

Po zorganizowaniu we wrześniu 1950 r. Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego biblioteka Studium stała się Biblioteką Główną Uczelni, podstawą jej dalszego rozwoju. Zadania Biblioteki Głównej przerastały chwilowo jej możliwości. Szły one bowiem zgodnie z założeniami wyższej szkoły w kierunku usługowym, dydaktycznym i naukowym. Do tych za-

łożeń trzeba było dostosować całą organizację pracy i oprzeć ją na odpowiednio dobranym księgozbiorze, personelu i lokalu, a tego wszystkiego nie było.

Biblioteka Główna WSWF jest biblioteką specjalną. Jej profil wyznacza wychowanie fizyczne i sport przy równoczesnym przyrodniczym i pedagogicznym ukierunkowaniu zgodnie z programem Uczelni przygotowującej kadry nauczycielskie, trenerskie oraz dla celów rehabilitacji leczniczej. Jako biblioteka uczelniana pozostaje na usługach kadry naukowej i młodzieży studiującej, jest również dostępna ogółowi społeczeństwa zainteresowanemu sprawami kultury fizycznej.

Warunki lokalowe biblioteki Studium były bardzo skromne i pozostały takie również w pierwszych latach rozwoju Uczelni, kiedy biblioteka zajmowała pokój o 6 m² powierzchni. W roku 1955 przeniesiona została do lokalu przy Al. Słowackiego 46 i tu otrzymała na I piętrze salę o powierzchni 50 m². W porównaniu z poprzednim stanem było to bardzo dużo, ale jak na bieżące potrzeby o wiele za mało, zabrakło bowiem miejsca na czytelnię, jeden z podstawowych elementów biblioteki uczelnianej, gwarantującej młodzieży właściwe wykorzystanie księgozbioru. Początkowo starano się zastąpić ją „kącikiem czytelnianym”, a skoro to okazało się niewłaściwe, otwarto w 1958 r. w przyległej sali czytelnię o powierzchni 50 m², która jest zarazem salą posiedzeń. W 1960 r. przeniesiono Bibliotekę z I piętra na parter z obawy przed uszkodzeniem stropów wskutek zbyt dużego obciążenia powiększającym się stale księgozbiorem. Przy urządzeniu nowych pomieszczeń dla celów bibliotecznych wydzielono z magazynu-pracowni miniaturową wypożyczalnię z katalogiem o powierzchni 6 m². Na przenosinach Biblioteka straciła. Nowy lokal zimny, bez dobrego światła dziennego, narażony na zawilgocenie jest nieodpowiedni dla celów bibliotecznych. Od tej pory nie uzyskano dodatkowych lokali, jakkolwiek księgozbiór wzrósł 12-krotnie. Doraźnie przeprowadzane przeróbki urządzeń, jak uzupełnienie regałów do sufitu, nie rozwiązują trudności nawet na najbliższą przyszłość, utrudniają natomiast dostęp do półek ze zbiorami, wentylację magazynu, a co więcej, zagrażają bezpieczeństwu pracowników.

Sieć biblioteczna Biblioteki Głównej obejmuje 21 bibliotek zakładowych oraz bibliotekę w Domu Studenckim. Wobec ciasnoty lokalowej ograniczają one swoje zasoby do niezbędnej literatury podręcznej. Po zorganizowaniu w Uczelni nowych zakładów oraz Studium dla Pracujących i Studium Doskonalenia Kadr powiększa się sieć biblioteczna. Do tej liczby dochodzi zaopatrzenie w książki punktów konsultacyjnych poza Krakowem.

Rozwój księgozbioru Studium Wychowania Fizycznego był bardzo wolny. W roku 1927 liczył 698 vol., a w r. 1950 w chwili przekazywania Studium A.M. Głównemu Komitetowi Kultury Fizycznej wynosił 1534 vol. Ze zniszczeń wojennych wyszedł z małymi stratami dzięki ofiarności

pracowników Studium, którzy zdołali księgozbiór ukryć i zabezpieczyć. Nabytki z okresu 1945—1950 wynoszą 345 vol. Według przeciętnej rocznej utrzymywały się na poziomie przedwojennym. W warunkach Biblioteki Głównej narastały szybko, stosownie do potrzeb kadry i studiującej młodzieży.

Pod koniec 1967 r. księgozbiór liczył 25 407 vol. druków, w tym 2693 vol. czasopism i 972 vol. prac magisterskich. W ostatnich latach zwrócono Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego prace magisterskie wykonane w Studium Wychowania Fizycznego UJ jako własność Uniwersytetu.

W polityce gromadzenia zbiorów Biblioteka Główna uwzględnia przede wszystkim zapotrzebowania kadry i studentów w zakresie realizacji programu nauczania i potrzeb naukowych zakładów. Niezależnie od tego podstawowego zadania dąży do skompletowania druków z zakresu wychowania fizycznego i sportu, uwzględnia również dzieła konieczne do ogólnego podniesienia wykształcenia studentów Uczelni. Stąd połowę nabytków stanowią druki wyłącznie z zakresu wychowania fizycznego i sportu, w tym 1/5 przypada na druki obcojęzyczne. W początkowych latach Uczelni nabytki wzrosły 12-krotnie w stosunku do okresu Studium, obecnie już 25-krotnie, wynoszą bowiem ponad 2000 vol. rocznie. Początkowo księgozbiór posiadał jeden ogólny inwentarz i był nim inwentarz księgozbioru Studium. Obecnie jest ich kilka, mianowicie: podstawowy, marksistowski, map i nut, podręczników, prac magisterskich i doktorskich oraz czasopism, temu towarzyszy inwentarz kartkowy.

Stałą tendencję wzrostu wykazuje zapotrzebowanie na czasopisma. W roku 1950 Biblioteka Gł. posiadała w prenumeracie zaledwie 8 tytułów czasopism, w tym 3 krajowe, a 5 zagranicznych. W następnym roku liczono już 50 tytułów, w tym 8 zagranicznych, w 1967 r. było już 172 tytułów w 211 egz., w tym 106 krajowych, 17 radzieckich i 49 innych obcojęzycznych.

Wraz ze wzrostem zapotrzebowania na wydawnictwa naukowe i podręczniki zwiększały się przyznawane przez GKKF na ten cel kredyty finansowe. W ostatnich latach z kwoty 60 tys. zł w 1960 r. wzrosły do sumy 140 tys. zł i nie obejmują obecnie poważnych wydatków na konserwację księgozbioru. Pozwoliło to na zakup szeregu wydawnictw ogólnych, w tym encyklopedii oraz wieloegzemplarzowych pozycji podręcznikowych. Zakup tych ostatnich wzrasta w parze z organizowaniem w Uczelni nowych kierunków studiów. Biblioteka Studium nie dysponowała odrębnymi pracownikami, to też zajęcia biblioteczne stanowiły znaczne obciążenie kadry. Wielkim ułatwieniem pracy była pomoc Koła Naukowego Studentów Studium Wychowania Fizycznego UJ, które chętnie pomagało w prowadzeniu Biblioteki. W tym charakterze zajęta była w Bibliotece Janina Południak-Zbanuchowa, a tuż po wojnie dr Alina Łukowska i mgr Irena Piątkowska. Ten styl pracy pozostał w Bibliotece przez dłuższy początkowy okres i wywoływał nieporozumienia. Wówczas Związek Młodzieży

Polskiej wobec trudności Uczelni wysunął projekt przejęcia Biblioteki Gł. Z propozycji jednak nie skorzystano. Czynności Biblioteki uregulowano w ten sposób, że zatrudniono w niej mgr Irenę Piątkowską w wymiarze 16 godz. tygodniowo i w ich ramach Biblioteka była otwarta cztery razy w tygodniu po dwie godziny. Z podobnymi trudnościami walczyły również inne uczelnie wychowania fizycznego, toteż sprawy bibliotek były tematem obrad na międzyuczelnianych konferencjach, organizowanych przez GKKF w Warszawie. Wreszcie w 1952 r. zatrudniono w Bibliotece na pełnym etacie mgra Fraciszka Hapka, asystenta Zakładu Sportów Różnych, a po roku, 11 XI 1953 r. stanowisko kierownika objęła mgr Maria Władysław, której wkrótce dodano nową siłę bibliotekarską Krystynę Mokrzycką. Po trzech latach stanowisko kierownika objął dr Stanisław Kijak, bibliotekarz z długoletnią praktyką bibliotekarską. Od tej pory stan personalny co pewien okres czasu powiększał się, stosownie do narastających prac w Bibliotece tak, że obecnie wynosi 5 osób. W skład personelu bibliotecznego pod koniec 1967 r. wchodzi: kierownik Biblioteki kustosz dyplomowany dr Stanisław Kijak, st. bibliotekarz mgr Mirosława Strzałkowska, bibliotekarz mgr Maria Cienkiewicz, mł. bibliotekarz Ewa Tondera i dokumentalista mgr Jolanta Stankiewicz.

Organizacja pracy bibliotecznej jest typowa dla małych bibliotek uczelnianych. W początkowym okresie bibliotekarz wykonywał wszystkie czynności, a różnicowanie przydziału pracy następowało w miarę uzyskiwanych etatów. Uzyskanie trzeciego etatu umożliwiło obsługę czytelników 3 razy w tygodniu w godzinach popołudniowych do godz. 20, czwarty natomiast pozwolił na wyodrębnienie podstawowych czynności bibliotekarskich i skupienie ich w jednym ręku. Dzięki temu można było wyodrębnić dział organizacji biblioteki, gromadzenia druków zwartych, opracowania, magazynowania i udostępniania wraz z informacją, akcesji i opracowania czasopism wraz z konserwacją druków.

Piąty etat pozwolił na zorganizowanie ośrodka informacji naukowej, skupienie jej w jednym ręku i wyłączenie z udostępniania. Wraz z informacją połączono wymianę wydawnictw Uczelni. Niezależnie od ramowego przydziału pracy z uwagi na duży procent pracowników nie przygotowanych do pracy bibliotekarskiej wszyscy biorą udział w opracowaniu katalogowym druków. Duża płynność kadry bibliotecznej ma uzasadnienie w trudnych warunkach lokalowych tutejszej biblioteki oraz pracy bibliotecznej wymagającej od nielicznego personelu gruntownej znajomości różnorodnych czynności wykonywanych niejednokrotnie przy stałym przechodzeniu od jednego do drugiego zajęcia stosownie do aktualnych potrzeb. Tendencją kierownictwa było zapewnienie Bibliotece personelu z odpowiednim poziomem wykształcenia.

Zasadniczą czynnością biblioteki jest udostępnianie zasobów. Większość tych czynności skupia się w wypożyczalni. Rocznie korzysta z niej 350 osób, w tym przeważają studenci, stanowią bowiem 90% korzysta-

jących. Wypożyczenia na zewnątrz wynoszą 6500 vol. druków rocznie, międzybiblioteczne są na ogół nieduże, ograniczają się bowiem do dzieł z zakresu wychowania fizycznego i sportu, a szczególnie do prac magisterskich. W obecnych warunkach wypożyczalnia zajmuje się również obsługą czytelników czytelnici.

Najlepsze warunki pracy posiada czytelnia, która spełnia zarazem rolę sali posiedzeń, a jej urządzenie jest do tych celów przystosowane. Wygodne urządzenie stwarza przyjemne i wygodne warunki do pracy. Posiada 32 miejsca. Księgozbiór podręczny liczy około 1200 vol. książek i 76 tytułów czasopism bieżących. Przy średniej frekwencji ilość miejsc jest wystarczająca. Roczna frekwencja wynosi około 3000 odwiedzin przy wykorzystaniu około 4000 vol. druków.

Podstawą udostępniania zbiorów bibliotecznych są katalogi i inne formy propagandy książki. Biblioteka stosuje je w miarę swoich możliwości. W użyciu są katalogi: podstawowy-alfabetyczny, systematyczny, nabytków rocznych w dwu układach a to kolejności nabytków i systematycznym, prac magisterskich i doktorskich, czasopism i kart dokumentacyjnych CIINTE w zakresie wychowania fizycznego i sportu i dziedzin związanych z programem nauczania w Uczelni. Wywieszony na zewnątrz Biblioteki w korytarzu kartkowy informator nabytków podaje stale uzupełniane nowości, towarzyszy mu w czytelnici tablica obwolot książkowych oraz okolicznościowe wystawy książek.

Praca dydaktyczna Biblioteki Głównej ograniczała się długi czas do informacji bibliotecznych i bibliograficznych udzielanych w wypożyczalni i czytelnici, następnie poszerzyła się o ćwiczenia wprowadzające w zagadnienia bibliotekarskie i umiejętności właściwego wykorzystywania pomocy naukowych biblioteki. Ćwiczenia prowadzono z pierwszym rocznikiem, które włączono obecnie do teorii wychowania fizycznego na I roku studiów.

W ostatnich latach zgodnie z zarządzeniem GKkFiT zaczęto organizować w Uczelni Branżowy Ośrodek Informacji z zakresu kultury fizycznej. Ostatecznie ustaliło się dla tego działu pracy bibliotecznej określenie Ośrodka Informacji Naukowej, który zespółił wszystkie rodzaje informacji bibliograficznej na terenie biblioteki i objął dokumentację prac naukowych badawczych wykonywanych w Uczelni.

Praca naukowa Biblioteki Głównej ześrodkowała się na zagadnieniach z historii Uczelni. W Roczniku Naukowym teŝe ukazały się opracowania dr Stanisława Kijaka pt. *Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego, Akademii Medycznej i Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego w latach 1945—1960* oraz *Biblioteka wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie*. Ponadto opracował *Bibliografię publikacji aktualnie zatrudnionych pracowników WSWF w zakresie wychowania fizycznego i sportu do r. 1967*. Wymieniony bierze udział w pracach Komitetu Redakcyjnego Roczników Naukowych Uczelni.

W omawianym okresie pracownicy Biblioteki Gł. brali kilkakrotnie udział w konferencjach bibliotek wyższych szkół wychowania fizycznego organizowanych przez GKKFiT. Biblioteka Gł. współpracuje z bibliotekami pobratymczymi, z Biblioteką Narodową i innymi. Współpraca z bibliotekami szkół wyższych na terenie miasta Krakowa ułożyła się ostatnio nader pomyślnie. Z inicjatywy Kolegium Rektorów Wyższych Szkół Krakowa zorganizowane zostało 15 listopada 1965 r. Kolegium Dyrektorów i Kierowników Bibliotek Szkół Wyższych. Na zebraniu inauguracyjnym określono cele i zadania tegoż zmierzające do zacieśnienia współpracy, wzajemnej pomocy w zakresie dokształcania pracowników, koordynacji prac naukowych i wysiłków w zakresie rozwiązywania wspólnych węzłowych zagadnień. Inicjatywa spotkała się z powszechnym uznaniem.

„Biblioteka jest mózgiem Uczelni” — tak wyraził się jeden z jej rektorów w przemówieniu na inauguracji roku szkolnego. W tym krótkim sformułowaniu scharakteryzował zwięźle jej rolę i zadania. Gwarancją prawidłowego rozwoju Biblioteki Głównej jest harmonijna współpraca z kadrą Uczelni. W jej księgozborze jak w zwierciadle odbijają się zamierzenia i praca dydaktyczno-naukowa Uczelni.

Stanisław Kijak

Ekslibris księgozbioru Biblioteki Głównej Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie

W roku 1966 Biblioteka Gł. WSWF w Krakowie wprowadziła do swojego księgozbioru ekslibris. Jest to jej znak własnościowy, wizytówka, a w pewnej mierze ozdoba zaopatrzonego nim druku, ponieważ obok własności funkcjonalnych ma niewątpliwie estetyczne. Ma charakter pieczęci, w którą wkomponowano książkę, jako zasadniczy element biblioteki ze stylizowanym na okładce dyskobolem, odwiecznym symbolem sportu. Napis w otoku uzupełnia rysunek. Prosta nieskomplikowana forma, owoc dłuższych prac, zapewnia ekslibrisowi jak największą czytelność. Przy opracowywaniu projektu wykorzystano odznakę Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie, którą wprowadzono w 1964 r. z inicjatywy ówczesnego prezesa Klubu Uczelnianego Akademickiego Związku Sportowego dr Adama Klimka adiunkta Zakładu Fizjologii (1). Odznakę wykonano według projektu grafika Andrzeja Zielińskiego z Zakładu Pomocy Naukowych Uczelni, który na ogłoszonym w tym celu konkursie zdobył trzy pierwsze nagrody. Te względy skłoniły Bibliotekę Gł. do wkomponowania w tym ujęciu dyskoboła w ekslibris, a tym samym utrzymania narastającej tradycji wokół wymienionej odznaki. Po akceptacji projektu ekslibris odbito z klisz cynkowych, ponieważ ta technika jest najodpowiedniejszą dla masowych odbitek.

Jednym z motywów, które skłoniły Bibliotekę Gł. do wprowadzenia ekslibrisu, była myśl upamiętniania w swych zbiorach w tej formie ważniejszych wydarzeń z życia narodu i Uczelni. Pierwsza edycja zbiegła się z Jubileuszem Tysiąclecia Państwa Polskiego i jest jego skromnym upamiętnieniem w historii Uczelni.

Ta edycja ma dwa warianty. Pierwszy jest ekslibrisem okolicznościowym i posiada brzegiem biegnący napis: „W roku Tysiąclecia Państwa Polskiego” (2), drugi bez tego napisu przeznaczony jest na dalsze lata „na co dzień” (3). Ekslibris odbito na papierze z podkładem w kolorze starego pergaminu z nadrukiem koloru sepia.

1

2

* W ROKU TYSIĄCLECIA PAŃSTWA POLSKIEGO *

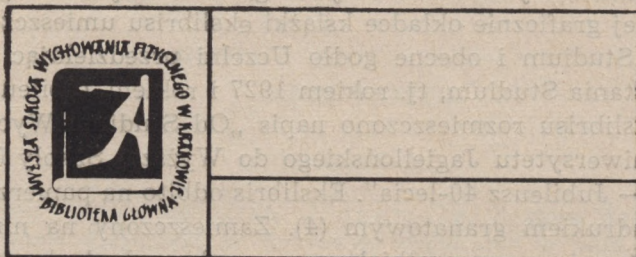
9 6 6 - 1 9 6 6

* W ROKU TYSIĄCLECIA PAŃSTWA POLSKIEGO *

9 6 6 - 1 9 6 6

3

4

UNIWERSYTETU JAGIELLOŃSKIEGO DO

WYŻSZEJ SZKOŁY WYCHOWANIA FIZYCZNEGO

OD STUDIUM WYCHOWANIA FIZYCZNEGO

WYŻSZA SZKOŁA WYCHOWANIA FIZYCZNEGO W KRAKOWIE

BIBLIOTEKA GŁÓWNA

* JUBILEUSZ 40-LECIA *

5

Drugą edycję poświęcono upamiętnieniu Jubileuszu 40-lecia Uczelni, a właściwie 40-lecia akademickich studiów wychowania fizycznego w Krakowie. Tematycznie i graficznie związane ją ze stroną propagandową uroczystości. W ekslibrisie uwzględniono rodowód Uczelni nawiązując do Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego. Na zmienionej graficznie okładce książki ekslibrisu umieszczono herb UJ ze znakami Studium i obecne godło Uczelni przedzielając je od siebie datami powstania Studium, tj. rokiem 1927 i rokiem Jubileuszu, tj. 1967. Brzegiem ekslibrisu rozmieszczono napis „Od Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego do Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego — Jubileusz 40-lecia”. Ekslibris odbito na papierze kredowym białym z nadrukiem granatowym (4). Zamieszczony na nim emblemat Uczelni występuje na wszystkich propagandowych drukach jubileuszowych.

Zmniejszonego ekslibrisu użyto również do wyklejek sygnaturowych, którymi zaopatruje się druki (5).

Ekslibrisy zainicjowane zostały przez kierownictwo Biblioteki Gł., a projekty wykonał grafik Andrzej Zieliński z Zakładu Pomocy Naukowych Uczelni.

Ambicją Biblioteki Gł. jest nadanie przyszłym edycjom, zwłaszcza okolicznościowym, jak największej wartości artystycznej, aby mogły stać się trwałą i miłą pamiątką przede wszystkim dla wychowanków Uczelni, którzy na jej ławach spędzają kilka najładniejszych lat swojego życia.

SPIS TREŚCI

CZEŚĆ I

Przemówienie prof. dr Stanisława Grochmala, Rektora Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie, wygłoszone w dniu 5 X 1967 na uroczystej akademii z okazji Jubileuszu 40-lecia Uczelni	5
Prof. dr Stanisław Grochmal, Rektor Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie, Najbliższe zadania i perspektywy rozwojowe Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie	9
Kazimierz Toporowicz, Dzieje Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego i Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie w latach 1927—1967 — referat wygłoszony w dniu 5 X 1967 podczas inauguracji uroczystości Jubileuszu 40-lecia Uczelni	13

CZEŚĆ II

DOROBEK DYDAKTYCZNY I NAUKOWY UCZELNI W LATACH 1927—1967	
1. SPRAWOZDANIA Z DZIAŁALNOŚCI KATEDR I ZAKŁADÓW NAUKOWYCH WYŻSZEJ SZKOŁY WYCHOWANIA FIZYCZNEGO W KRAKOWIE ZA OKRES 1927—1967 R.	33
Sprawozdanie z Konferencji Naukowej zorganizowanej z okazji Jubileuszu 40-lecia Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie (6 października 1967 r.)	33
Mieczysław Bilek, Sprawozdanie z działalności Katedry Higieny Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie. (1927—1967)	43
Wojciech Czajkowski, Działalność Katedry Kontroli Lekarskiej i Leczniczej Kultury Fizycznej w Wyższej Szkole Wychowania Fizycznego w Krakowie	45
Emil Dudziński, Rozwój i działalność Zakładu Teorii i Metodyki Lekkiej Atletyki Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie w latach 1927—1967	51
Bronisław Jasicki, Stanisław Panek, Katedra Biologii i Antropologii (Sprawozdanie z działalności)	57
Zygmunt Jesionka, Powstanie i działalność Zakładu Sportów Różnych w okresie 40-lecia Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie	63
Władysław Kahl, Zakład Chemii	67
Adam Klimek, Zarys rozwoju nauk fizjologicznych na Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego i Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie	69
Helena Kubalska, Sprawozdanie z działalności Zakładu Teorii i Metodyki Wychowania Muzyczno-Ruchowego Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie za okres 40-lecia	77

Alina Łukowska, Rozwój Zakładu Gimnastyki	83
Aleksander Orchowski, Zarys działalności Zakładu Teorii i Metodyki Pływania w aspekcie XI-lecia Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie	91
Leopold Petek, Sprawozdanie z działalności Zakładu Teorii i Metodyki Narciarstwa i Obozownictwa Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie	97
Henryk Smarzyński, Działalność Zakładu Pedagogiki w Wyższej Szkole Wychowania Fizycznego w Krakowie (1953—1967)	101
Władysław Stawiarski, Zakład Zespołowych Gier Sportowych	107
Stefan Suchoń, Zakład Psychologii w latach 1927—1967	113
Kazimierz Toporowicz, Z dziejów Zakładu Historii i Organizacji Kultury Fizycznej Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie (1927—1967)	117
Helena Trypkowa, Zakład Metodyki Wychowania Fizycznego	121
2. STRESZCZENIA PRAC DOKTORSKICH I HABILITACYJNYCH PRACOWNIKÓW WYŻSZEJ SZKOŁY WYCHOWANIA FIZYCZNEGO W KRAKOWIE, WYKONANYCH DO PAŹDZIERNIKA 1967 R.	
Zofia Bocheńska, Dziedziczenie listewek skórnych na palcach człowieka	127
Jan Bugajski, Ludwik Bierkowski — prekursor współczesnej idei wychowania fizycznego	129
Maria Cepurska, Spostrzeżenia nad zachowaniem się obwodowego przepływu krwi u sportowców	131
Emil Dudziński, Ocena poziomu i rozwoju światowej lekkiej atletyki w latach 1953—1962	132
Emil Dudziński, Badania nad zależnością wyniku w biegu na 200 m od długości kroków i rytmu biegowego oraz ich znaczenie dla zagadnień techniki, taktyki i treningu sportowego	134
Jerzy Emmerich, Wpływ wysiłków o różnej intensywności na niektóre funkcjonalne właściwości układu krążenia i oddychania	136
Stanisław Gołąb, Rozwój morfologiczny i ruchowy dzieci przedwcześnie urodzonych w wieku od 0 do 2 lat	138
Jadwiga Grochal, Problem przydatności absolwentów wyższych szkół wychowania fizycznego do pracy dydaktyczno-pedagogicznej w szkole	140
Franciszek Hapek, Z badań nad powstaniem i profilaktyką uszkodzeń w judo	141
Adam Klimek, Próba duszności a niektóre właściwości układu krążenia i oddychania	144
Ryszard Kubica, Równoczesne badania przepływu krwi w kończynie pracującej i pozostającej w spoczynku	147
Stanisław Kula, Film dydaktyczny w procesie nauczania ćwiczeń fizycznych	149
Wanda Kwapulińska, Zależność momentów sił mięśni prostujących staw biodrowy, kolanowy i zginający podeszwowo stopę od ustawienia kąтового tych stawów	151
Roman Kwapuliński, Analiza przyczyn złamań kości kończyn dolnych u piłkarzy podczas gry w piłkę nożną	152
Alina Łukowska, Rozwój morfologiczny i ruchowy dziewcząt w wieku 7,5—15,5 lat	154
Zbigniew Miernik, Sprawność ruchowa miejskich i wiejskich chłopców w wieku 7,5—15,5 lat	156
Aleksander Orchowski, Kształcenie nauczycieli wychowania fizycznego w Krakowie w drugiej połowie XIX i na początku XX wieku	160

Helena O s z a s t, Stan wychowania fizycznego w Uniwersytecie Jagiellońskim w pierwszej połowie XIX wieku	162
Stanisław P a n e k, Redukcja zębów trzonowych trzecich u człowieka w aspekcie zmienności ewolucyjnej i zróżnicowania rasowego	164
Stanisław P a n e k, Zagadnienia sezonowej zmienności we wzrastaniu organizmu człowieka	166
Władysław S t a w i a r s k i, Podstawowe cechy morfologiczne i motoryczne czołowych zawodników piłki ręcznej w świetle przeprowadzonych badań	167
Kazimierz T o p o r o w i c z, Działalność Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Krakowie na polu wychowania fizycznego i sportu pod koniec XIX wieku i na początku XX wieku (1885—1914)	169
Mieczysław T w o r z y d ł o, Zakres ruchów czynnych w stawach biodrowych u piłkarzy, lekkoatletów i studentów	171
Janusz Ż a r e k, Wyniki sportowe a struktura psychologiczna drużyn piłki nożnej w Polsce	172

CZĘŚĆ III

Stanisław K i j a k, Bibliografia publikacji pracowników naukowo-dydaktycznych Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie w zakresie wychowania fizycznego i sportu do r. 1966	177
---	-----

CZĘŚĆ IV

Stanisław K i j a k, Rozwój księgozbioru i Biblioteki Głównej Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie w okresie 40-lecia Uczelni	221
Stanisław K i j a k, Eklibris Księgozbioru Biblioteki Głównej Wyższej Szkoły Wychowania Fizycznego w Krakowie	227

0 411

CZAS